Jonas
KUBILIUS

MATEMATIKA
LIETUVOS
aukštosiose mokyklose
1921–1944 *metais*

Vilniaus universitetas

4

Iš Lietuvos matematikos istorijos

UDK 51(474.5)(091)
Ku-18

Redaktoriai

Kęstutis Kubilius
Eugenijus Manstavičius
Vidmantas Pekarskas
Mifodijus Sapagovas

ISBN 978-9986-680-56-7

TURINYS

PRATARMĖ

Profesoriaus Jono Kubiliaus knyga skirta Lietuvos matematikos istorijai išskirtiniu mūsų valstybės gyvavimo laikotarpiu. Pagal ilgai brandintą idėją ir planą, kurio autentiškas projektas taip pat įdėtas į šią knygą, ji turėjo būti vieno istorinio veikalo, galbūt daugiatomio, sudėtinė dalis.

Būdamas jau brandaus amžiaus, profesorius susikoncentravo ties jam artima, labai reikalinga ir kitų gal kiek nepakankamai vertinama matematikos mokslo šaka – jo istorija. Nuo pavienių straipsnių, skirtų atskiriems matematinio gyvenimo įvykiams, jis perėjo prie nuoseklių tyrimų. Pasirodžiusi 2001 m. Antano Baranausko matematinių darbų studija buvo pirmoji paties Profesoriaus sumanytos serijos *Iš Lietuvos matematikos istorijos* knyga. Tik 90-ąjį gimtadienį atšventęs, *Lietuvos ryto* korespondentei jis sakė: „Nemanykite, kad nuobodžiauju. Neturiu laiko, nes užsiimu tuo, ką mėgstu“. Be abejonės, omenyje turėta dabar pristatoma knyga. Deja, jos autorius nespėjo visiškai užbaigti. Kai kurie numatyti skyriai liko neparašyti, kai kas tarpusavy nesusieta taip, kaip autorius buvo sumanęs. Leidėjų – profesoriaus bendraminčių ir mokinių nuomone, rankraštis jau buvo pakankamai gerai parengtas spaudai. Nuspręsta jo nei taisyti, nei pildyti. Išsaugant jo autentiškumą, buvo atliktas tik įprastas redagavimas, suvienodinta kai kurių pavardžių bei kitų tikrinių daiktavardžių rašyba, įrašytos kai kurios praleistos datos ir pan.

Ši knyga yra ketvirtasis minėtos serijos leidinys. Pirmąsias tris knygas išleido Matematikos ir informatikos institutas. Tikimės, kad knygos pabaigoje pridėtas straipsnis apie Profesorių Joną Kubilių, jo nuopelnus šalies mokslui ir Lietuvos matematikos istorijai bei jame esanti platesnė bibliografinė apžvalga sudomins Skaitytoją. Profesoriaus rankraštyje buvo užuominų apie galimas iliustracijas ir nuotraukas, todėl knygoje jų taip pat įdėta. Nuotraukos paimtos iš Lietuvos matematikų muziejaus ir Vilniaus universiteto Rankraščių skyriaus fondų. Už pagalbą parenkant jas nuoširdžiai dėkojame Vitai Verikaitei. Ačiū visiems, prisidėjusiems prie rankraščio parengimo ir išleidimo.

Kęstutis Kubilius
Eugenijus Manstavičius
Vidmantas Pekarskas
Mifodijus Sapagovas

I. UNIVERSITETAS KAUNE

1. Po Senojo Vilniaus universiteto uždarymo

Didžiausias smūgis lietuvių tautai, jos ekonomikos ir kultūros raidai buvo Lietuvos okupacija antrojoje XVIII a. pusėje. To meto rusų ekspansionizmo ideologai pradėjo skelbti Lietuvą nuo neatmenamų laikų buvus rusų kraštu, kuriame viešpatavusi rusų kalba, jų tikyba, papročiai. Lietuvoje esą nebuvę lietuvių, tik rusai ir lenkai. Verta paminėti, jog vienas iš militaristinės Prūsijos valdovų Friedrichas II (1712–1786) yra ciniškai kalbėjęs, kad užtenką jo generolams užimti kurį nors kraštą, tuojau atsirandą dešimtys pataikūnų mokslininkų ir politikų, sugalvojančių daugybę argumentų aneksijai pateisinti. Po Antrojo pasaulinio karo Kremliaus ekspansionistai skelbė, jog ir Rytprūsiai nuo amžių buvę slavų, netgi rusų. V. Kliučevskis (1841–1911) savo daugiatomio veikalo pradžioje rašė, jog Rusijos istorija yra užkariavimų, kolonizavimo ir asimiliavimo istorija. Jekaterina II (1729–1796) kalbėjo, kad Lietuvą reikią demoralizuoti, nutautinti ir nukatalikinti.

Imta intensyviai Lietuvą rusinti. Šis darbas ypač sustiprėjo, 1825 m. įžengus į sostą carui Nikolajui I (1796–1855). Jo švietimo ministras ir Rusijos mokslų akademijos prezidentas S. Uvarovas (1786–1855) Rusijos politiką nusakė trumpai: pravoslavija, absoliutizmas, rusiškumas. Prasidėjo varžymas visko, kas galėjo stiprinti krašto kultūrą, tautinį susipratimą. Pirmiausia užkliuvo Vilniaus universitetas, tuo metu seniausias ir žymiausias visoje Rusijos imperijoje. Be jo, buvo Dorpato (vėliau Jurjevo, dabar Tartu) universitetas, įkurtas 1632 m., veikė 1662–1665, 1690–1710, 1802 m. vėl atidarytas, tačiau šį kartą specialiai Pabaltijo vokiečiams su vokiečių dėstomąja kalba. Dar buvo Lvovo universitetas, įsteigtas 1661 m., Maskvos universitetas, įkurtas 1755 m., Sankt Peterburge 1709 m. atidarytas universitetas prie Mokslų akademijos vėliau sunyko, tačiau vėl atidarytas 1818 m. Kazanės ir Charkovo universitetai buvo įkurti 1803 m.

Vilniaus universitetui likviduoti buvo pasinaudota proga – 1830–1831 m. sukilimu. Maištingasis universitetas 1832 m. gegužės 1 d. caro dekretu buvo uždarytas. Kuriam laikui buvo likę pora fakultetų, kurie pavadinti akademijomis, tačiau netrukus ir jos buvo iš Vilniaus iškeltos. Tiesa, 1835 m. įsteigtas Kijevo universitetas. Ar tik nebuvo noro juo pakeisti uždarytąjį Vilniaus universitetą?

Lietuvių mokslo draugijos 1911–1912 m. valdyba. Iš kairės sėdi: J. Kairiūkštis, A. Smetona, A. R. Niemis (svečias), J. Basanavičius, A. Vileišis, J. Vileišis; stovi: J. Balčikonis, Z. Žemaitis, M. Biržiška ir J. Šlapelis.

Universiteto uždarymas padarė nepataisomą žalą Lietuvos mokslui ir kultūrai. Jis buvo uždarytas savo žydėjimo laikais, kai pasaulyje prasidėjo gamtos mokslų revoliucija. Todėl beveik neturime lietuviškų pavardžių XIX a. didžiojo mokslo istorijoje. Nepaisant visuomenės pastangų, Lietuva tris ketvirčius amžiaus buvo be aukštosios mokyklos. O Estija turėjo savo universitetą. Latvijoje 1862 m. buvo įkurtas Rygos politechnikumas, kuris veikė iki Latvijos universiteto įkūrimo 1919 m. Nepriklausomos Latvijos ir Estijos universitetai paveldėjo akademines tradicijas ir turėjo parengtų kadrų. Tarp jų buvo nemažai vokiečių kilmės. Latvijoje dirbo (1881–1887 dėstė Politechnikume) žinomas fizikochemikas V. F. Ostvaldas (*Wilhelm Friedrich Ostwald*, 1853–1932), 1909 m. Nobelio premijos laureatas. Kurį laiką dirbo garsus organinės chemijos specialistas Paulius Valdenas (*Paul Walden*, 1863–1957).

Rusinimas tęsėsi. Jis sustiprėjo po 1863 m. sukilimo. Vyriausybės organas Vakarų komitetas 1864 m. gegužės 19 d. posėdyje oficialiai pripažino Lietuvą nuo seno esant rusišku kraštu. 1864–1904 m. Lietuvoje buvo uždrausta spausdinti knygas lotyniškomis raidėmis. Net šiandien Vakarų žmonėms sunkiai suvokiamas toks valdžios elgesys.

1904 m. buvo atšauktas spaudos draudimas. 1905–1907 m. vykusi revoliucija suaktyvino politinį ir kultūrinį Lietuvos gyvenimą. Pasigirdo balsų apie Vilniaus universiteto atgaivinimą. Tai buvo aptarinėjama net aukštosiose rusų valdžios įstaigose. 1907 m. pradėjo veikti Lietuvių mokslo draugija. Tačiau iki Pirmojo pasaulinio karo

pabaigos tos pastangos nedavė vaisių. Okupacinė vokiečių valdžia iš pradžių taip pat nesileido į kalbas apie Universiteto atkūrimą, 1916 m. vasario 19 d. net uždraudė steigti Vilniuje numatytus mokslo kursus. Bet tai neužgesino vilties turėti Lietuvoje aukštąją mokyklą. Tas klausimas buvo svarstomas lietuvių komiteto suvažiavimuose Šveicarijoje ir Švedijoje bei JAV lietuvių kolonijose. Vilniuje slaptai privačiuose butuose, lietuviškų draugijų patalpose buvo skaitomos paskaitos iš lietuvių literatūros, kalbos ir istorijos.

2. Vilniuje po Nepriklausomybės paskelbimo

1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba paskelbė Nepriklausomybę, o po pusmečio (ji tada jau vadinosi Lietuvos Valstybės Taryba) priėmė Laikinąją Konstituciją. Sudarytas pirmasis ministerių[1] kabinetas. Buvo pradėta nuo nieko, neturint nei lėšų, nei kariuomenės, nei valdžios aparato, o tik didžiulį ryžtą apsiginti nuo priešų ir kurti savo valstybę. Nepaisant to, vienas pirmųjų rūpesčių buvo ir aukštojo mokslo Lietuvoje organizavimas. Lietuvių šviesuomenė suprato, kad be universiteto jaunoji valstybė negalės išsiversti. Ne tik ekonominės ir politinės sąlygos sunkino šį uždavinį. Beveik nebuvo ir savos profesūros. Lietuvos Valstybės Taryba ėmėsi aktyviai rūpintis Vilniaus universiteto atkūrimu. Ėmė klabenti vokiečių įstaigų duris. Po kiek laiko sulaukta ir teigiamos reakcijos. Pagaliau ir vokiečių viešpatavimui atėjo galas.

1918 m. lapkričio mėn. buvo sudaryta pirmoji nepriklausomos Lietuvos vyriausybė. Lapkričio 15 d. įsteigtas Švietimo ministerijos Aukštųjų mokyklų skyrius. Jo vedėju paskirtas Mykolas Biržiška (1882–1962), vėliau – Vincas Čepinskis (1871–1940). Greitai Valstybės Tarybai buvo pateiktas svarstyti atgaivinamo Vilniaus universiteto statutas. Lapkričio 29 d. jis buvo pradėtas svarstyti. Po diskusijų pakoreguotas statutas 1918 m. gruodžio 5 d. buvo priimtas. Jo pirmasis paragrafas skelbė, kad Vilniaus universitetas yra atgaivinamas nuo 1919 m. sausio 1 d. ir kad jis yra 1832 m. uždarytojo universiteto teisių paveldėtojas.

Buvo numatoma įsteigti Socialinio mokslo fakultetą su Teisės ir Istorijos bei Filologijos skyriais, Medicinos, Gamtos-matematikos fakultetus. Prie Medicinos fakulteto projektuota atidaryti Veterinarijos, o prie Gamtos – Agronomijos institutus. Buvo taip pat numatoma įsteigti Teologijos fakultetą. Jo steigimas sukėlė daugiausia ginčų. 1918 m. gruodžio 14 d. spaudoje buvo paskelbta, kad iki 1919 m. sausio 1 d. priimami pareiškimai. Pradėti darbą buvo ruošiamasi jau nuo 1919 m. sausio 15 d. Iš vokiečių okupacinės valdžios buvo perimti buvę Universiteto pastatai, tarp jų ir centriniai rūmai. Numatytas dėstytojų branduolys.

Sužinojusi apie lietuvių inteligentų ir Lietuvos Tarybos žygius, lenkų inteligentija pradėjo savotiškas skubotas Vilniaus universiteto atkūrimo varžybas. Varšuvoje veikė lenkų inteligentų grupė, pasivadinusi Varšuvos Lietuvos komisija ir skelbusisi atstovaujančia Lietuvos ir Baltarusijos lenkams. Ji 1918 m. gruodžio 13 d. sušaukė

[1] Taip ilgą laiką buvo tituluojami ministrai.

pasitarimą, kuriame buvo nutarė atidaryti Vilniuje lenkišką universitetą ne vėliau kaip 1919 m. rudenį. Tuo metu Vilniuje lenkai neturėjo realios valdžios ir jėgų tam nutarimui įvykdyti.

Deja, nei vienas, nei kitas nutarimas nebuvo įgyvendintas, nes 1919 m. sausio 5 d. Vilnių okupavo Tarybų Rusijos raudonoji armija. Marionetinė V. Kapsuko (1880–1935) Vyriausybė 1919 m. kovo 13 d. taip pat deklaravo atkurianti Vilniuje Darbo universitetą. Ir šis dekretas liko popieriuje, nes jau 1919 m. balandžio 19–21 d. Vilnių užėmė lenkų legionieriai.

1907 m. susikūrusi Lietuvių mokslo draugija, nelaukdama, kol pradės veikti valdžios išlaikomas universitetas, ėmėsi organizuoti Aukštojo mokslo kursus. Tokie kursai veikė nuo 1919 m. kovo 24 d. 1-osios Vilniaus vyrų gimnazijos rūmuose. Kursams vadovavo Jonas Basanavičius (1851–1927), padedamas Mykolo Biržiškos. Klausytojų atsirado arti 117, dėstytojų – 23. Kursai vyko nuo 1919 m. kovo 24 d. iki 1919 m. gegužės 17 d., nuo 1920 m. gegužės 8 d. iki 1920 m. birželio 8 d. ir nuo 1921 m. kovo 7 d. iki 1921 m. gegužės 14 d. Buvo dėstoma ir matematika. Ją dėstė Viktoras Biržiška (1886–1964), Pranas Mašiotas (1863–1940) ir Marcelinas Šikšnys (1874–1970). Okupacinei valdžiai visaip trukdant, kursų darbas nutrūko.

1919 m. rugpjūčio 28 d. Juzefas Pilsudskis (*Jósef Pilsudski*, 1867–1935), kaip Lenkų valstybės viršininkas (*Naczelnik Państwa Polskiego*), paskelbė atkuriąs Vilniaus universitetą. Spalio 11 d. jis buvo iškilmingai atidarytas ir pirmą kartą viešai pavadintas Stepono Batoro vardu.

1920 m. vasarą Vilnius vėl buvo užimtas bolševikų. 1920 m. liepos 12 d. tarp Lietuvos ir Tarybų Rusijos sudaryta taikos sutartis. Rugpjūčio 26 d. pasitraukus bolševikų armijai, Vilnius perėjo į lietuvių rankas. Po palyginti neilgo, trumpesnio nei du mėnesiai, lietuvių valdymo Vilnių spalio 9 d. antrą kartą okupavo lenkai, sulaužę spalio 7 d. pasirašytą Suvalkuose sutartį, kuri turėjo įsigalioti po trijų dienų ir pagal kurią Vilnius turėjo atitekti Lietuvai.

3. Aukštieji kursai Kaune

Lenkams okupavus Vilnių, Kaune atsidūrė daugelis lietuvių inteligentų, kurie rūpinosi, kaip atkurti Vilniaus universitetą. 1919 m. rugsėjo 5 d. Zigmas Žemaitis (1884–1969), kuris tada buvo Komercinės mokyklos direktoriumi, parašė platų memorandumą. Jame įrodinėjo, jog būtina steigti universitetą Kaune. Be Z. Žemaičio, memorandumą pasirašė Tadas Ivanauskas (1882–1971) ir Liudas Vailionis (1886–1939).

Deja, Vyriausybė tada dar neturėjo tam realių galimybių. Todėl Z. Žemaitis, T. Ivanauskas, Augustinas Janulaitis (1878–1950), Jonas Vabalas-Gudaitis (1881–1955), L. Vailionis, Eduardas Volteris (1856–1941) patys ėmėsi to sunkaus uždavinio. 1919 m. spalio 6–7 d. oficioze *Lietuva* organizacinės grupės vardu buvo paskelbtas sumanymas steigti Aukštuosius kursus. Norintieji siekti aukštojo mokslo buvo kviečiami pranešti organizatoriams, kokias specialybes kas norėtų pasirinkti, kad būtų

galima planuoti kursų struktūrą ir numatyti lektorius. Gauta apie 600 pareiškimų, iš jų trys ketvirčiai pageidavo studijuoti matematikos, technikos ir medicinos mokslus.

Dar spalio 3 d. švietimo ministeris Juozas Tūbelis (1882–1939) sudarė komisiją iš Z. Žemaičio, J. Vabalo-Gudaičio, Petro Raudonikio (1869–1950), E. Volterio ir P. Mašioto aukštosios mokyklos reikalui spręsti. Komisija 1919 m. spalio 8 d. sukvietė mokslo žmonių bei visuomenės veikėjų pasitarimą. Pirmininkavo švietimo viceministeris P. Mašiotas, sekretoriavo Konstantinas Šakenis (1881–1959). Susirinkusieji pritarė sumanymui ir išrinko vykdomąją komisiją, į kurią įėjo Z. Žemaitis, E. Volteris, A. Janulaitis, J. Vabalas-Gudaitis ir Jurgis Alekna (1873–1952) – medikas; antrojoje vyriausybėje buvo vidaus reikalų viceministeris. Pastaroji parengė universiteto statuto projektą ir spalio 19 d. vėl sukvietė platesnį susirinkimą. Jam pirmininkavo švietimo ministeris J. Tūbelis. Ir dabar buvo nuspręsta, kad valstybė dar negali steigti universiteto. Todėl buvo nutarta visuomenės jėgomis steigti Aukštuosius kursus su šešiais skyriais, tarp jų Matematikos-fizikos. Skyrių branduoliams sudaryti sušauktos atitinkamų specialybių komisijos. Jos pasiūlė kandidatus, iš kurių tie branduoliai ir buvo sudaryti. Matematikos-fizikos branduolį sudarė Z. Žemaitis, P. Mašiotas, K. Šakenis. Organizatoriai lapkričio 8 d. pateikė švietimo ministeriui patvirtinti įstatų projektą, skyrių mokymo planus, lektorių sąrašą ir kursų sąmatą. Tačiau J. Tūbelis nerado galimybių tvirtinti brangiai kainuojančių kursų.

Tada iniciatoriai kursams išlaikyti sudarė visuomenės organizaciją – Aukštųjų mokslų draugiją. Jos įstatai buvo patvirtinti 1919 m. spalio 6 d. Draugijos nariais galėjo būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Draugijai turėjo vadovauti 9 asmenų renkama taryba. Pirmininku išrinktas Jonas Staugaitis (1868–1952), padėjėju – Z. Žemaitis, sekretoriumi ir iždininku – L. Vailionis. Buvo kreiptasi į visuomenę, kad stotų į Draugiją, remtų kursus aukomis. Draugija gruodžio 23 d. raštu pranešė Švietimo ministerijai, kad, valdžiai atsisakius paremti kursų steigimą, ji pati toliau rūpinsis tuo reikalu, ir paprašė patvirtinti jų įstatus, mokymo planus ir leisti pradėti darbą. Pagaliau 1919 m. gruodžio 27 d. ministeris patvirtino kursų įstatus. Jie buvo pavadinti Aukštaisiais kursais. Įsteigtąją mokslo įstaigą turėjo prižiūrėti Švietimo ministerija [1].

Kursuose turėjo veikti jau anksčiau numatyti 6 skyriai, tarp jų Matematikos-fizikos. Dėstymo kalba turėjo būti lietuvių. Prireikus galėjo būti vartojamos ir kitos kalbos. Kursų klausytojai galėjo būti tikrieji, kurie turėjo vidurinį išsilavinimą, ir laisvieji, neturį tokio išsilavinimo.

Aukštuosius kursus tvarkė Taryba, kurią sudarė visi lektoriai, pagalbinių mokslo įstaigų, mokslo draugijų ir skyrių klausytojų atstovai. Einamiesiems reikalams tvarkyti buvo sudaryta Mažoji taryba. Atskirų skyrių reikalus tvarkė tų skyrių tarybos, sudaroma tais pačiais principais, kaip ir Kursų taryba. Aukštųjų kursų vadovu pirmaisiais metais buvo išrinktas Z. Žemaitis, o pavaduotoju – J. Vabalas-Gudaitis. Antraisiais metais Kursams vadovavo J. Vabalas-Gudaitis. Lektorių iš pradžių buvo 20, o 1922 m. vasario 16 d. – jau 48.

Aukštųjų kursų dėstytojai ir klausytojai.

Kursai buvo iškilmingai atidaryti 1920 m. sausio 27 d. 18 val. vyrų gimnazijos salėje (čia vėliau buvo Seimas, dabar Maironio gimnazija). Dalyvavo švietimo viceministeris P. Mašiotas (tačiau neoficialiai), žymūs visuomenės ir kultūros veikėjai.

Tris ketvirtadalius Aukštųjų kursų klausytojų sudarė valstybinių įstaigų tarnautojai, dažnai mokytojai. Jie mokėjo už mokslą po 600 auksinų[2] per metus. 1920 m. klausytojų buvo 522 asmenys, tarp jų 244 tikrieji ir 278 laisvieji klausytojai. Iš jų Matematikos-fizikos skyrių pasirinko 20. Buvo 362 lietuviai, 152 žydai ir 8 kitų tautybių. Antraisiais metais klausytojų sumažėjo – buvo 328 tikrieji ir 84 laisvieji klausytojai. 1921 m. žydų buvo dauguma – 211, o lietuvių – 192. 1920 m. rudens semestrą mokslas buvo nutrauktas. Lenkams sulaužius Suvalkų sutartį, daugelis klausytojų ir lektorių išėjo kovoti su įsibrovusia Želigovskio vadovaujama lenkų kariuomene. 1922 m. vasario 16 d. (kai buvo atidarytas Universitetas) tikrųjų klausytojų buvo 365 ir laisvųjų – 111. Patvirtinus įstatus, Aukštųjų mokslų draugija kreipėsi į švietimo ministerį, prašydama skirti pradžiai bent kiek lėšų: 30 000 auksinų literatūrai ir 50 000 auksinų kabinetams įrengti. 1920 m. sausio 17 d. Švietimo ministerija paskyrė iš viso 25 000 auksinų, 25 235 auksinų paaukojo Amerikos lietuviai, 10 000 – Švedų draugija, 20 000 – kooperatyvų bendrovė, 30 000 Panevėžio ir Šakių apskričių savivaldybės ir kt.

[2] Taip 1919–1922 m. buvo vadinami vokiečių pinigai ostmarkės.

Kursų iniciatoriai pasiskolino iš banko 120 tūkstančių markių. E. Volteris buvo komandiruotas į Vokietiją ir už tuos pinigus nupirko reikalingiausių knygų ir užsakė žurnalų. Mokslinės knygos buvo renkamos ir skolinamos iš visų, kas jų turėjo. Vėliau Aukštųjų mokslų draugija išleido 500 tūkstančių auksinų sumai loteriją. Amerikos lietuviai atsiuntė 200 tūkstančių auksinų aukų. Pagaliau ir vyriausybė davė daugiau kaip milijoną auksinų.

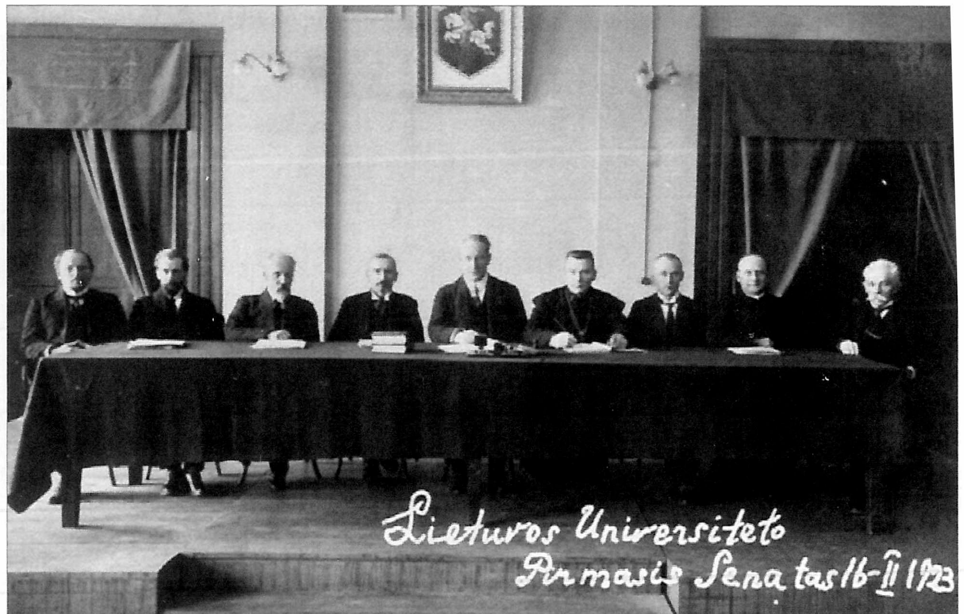
Lektoriams buvo mokamas tik valandinis atlyginimas, mažesnis net už nedidelių kvalifikacijų valstybinių tarnautojų atlyginimą. Atidirbtų valandų I semestre buvo 1 400, paskutiniame 1921 m. rudens semestre – 3 927. Dalis gautų lėšų panaudota inventoriui bei mokymo priemonėms įsigyti. Nemaža dalis inventoriaus surankiota iš įvairių įstaigų.

Buvo dirbama pagal Aukštųjų mokyklų nuostatus. Juos parengė Z. Žemaitis, vadovaudamasis Vilniaus universiteto statutu. Mokslo trukmė įvairiuose skyriuose buvo numatyta skirtinga: nuo trejų iki penkerių metų. Mokyti stengtasi remiantis universitetinėmis programomis. Darbas buvo sunkus. Juk nieko nebuvo: nei patalpų, nei lėšų, nei mokymo priemonių; lektoriams trūko tinkamo pasiruošimo. Paskaitos iš pradžių vyko daugiausia dabartinės *Aušros* gimnazijos patalpose vakarais. Dalis užsiėmimų vyko Seimo rūmuose, Paštų, telefonų ir telegrafų valdyboje, Plentų ir vandens kelių valdyboje, Švietimo ministerijoje, Aukštųjų karininkų kursų ir karininkų klubo patalpose, Gamtos tyrimo stotyje. Vėliau buvo gauta šiek tiek patalpų iš Teisingumo ministerijos, o antraisiais veiklos metais – buvusios komercinės mokyklos patalpos K. Donelaičio ir A. Mickevičiaus gatvių kampe. Mokymo priemones lektoriai vartojo pačių įsigytas. Mokslas vykdavo vėlai vakarais, nes dėstytojai ir daugelis klausytojų turėjo tarnybas.

Aukštieji kursai subūrė dėstytojų branduolį (1922 m. buvo 80 lektorių), parengė mokymo programas, pradėjo kurti materialinę bazę. Visuomenėje subrendo mintis kurti valstybinį Universitetą. Aukštieji kursai parengė būsimam universitetui pirmuosius klausytojus – 781 studentą. Didelė dalis lektorių buvo paskirti įkurto Universiteto dėstytojais.

4. Kaune įkuriamas universitetas

Aukštieji kursai – tai tik pirmasis žingsnis. Buvo ruošiamasi juos paversti universitetu. Net steigiant kursus, buvo manoma juos pavadinti universitetiniais. Aukštųjų kursų organizatoriai parengė Universiteto statuto projektą ir įteikė Švietimo ministerijai 1920 m. rudenį. Pastaroji jį pertvarkė ir 1921 m. gegužės 3 d. perdavė Ministerių kabinetui, kuris 1921 m. rugpjūčio 30 d. pateikė Steigiamajam Seimui. Iš pradžių daugelis Ministerijos ir Ministerių kabineto žmonių manė, kad reikėtų atidaryti tik humanitarinius fakultetus, dar Medicinos fakultetą. Kitiems nesą nei sąlygų, nei kadrų. Tačiau visuomenė ragino atidaryti visus fakultetus, kurie jau Kursuose turėjo pradžią. Dar kurį laiką Aukštuosiuose kursuose buvo svarstomas parengtasis statutas. Daugelis manė, kad priimtinesnis buvo Vilniaus universiteto statutas, tik kiek paredaguotas.

Lietuvos universiteto pirmasis senatas. Iš kairės: Z. Žemaitis, M. Biržiška, P. Jodelė, V. Čepinskis, rektorius J. Šimkus, B. Čėsnys, P. Avižonis, P. Būčys, (...). 1923 m. vasario 16 d.

Lietuvos universiteto mokslo personalas. 1923 m. vasario 16 d.

Dėl ginčų tarp įvairių partijų (dešiniųjų ir kairiųjų) statuto priėmimas užsitęsė. Todėl Ministerių kabinetas, nelaukdamas ginčų pabaigos, 1922 m. vasario 13 d., remdamasis Vilniaus universiteto statutu [2], nutarė atidaryti Universitetą jau 1922 m. vasario 16 d. Jis buvo pavadintas Lietuvos universitetu. Buvo numatyti Teologijos, Socialinių mokslų (su Teisės skyriumi), Medicinos, Gamtos-matematikos ir Technikos fakultetai.

Valstybės Prezidentas (jo pareigas ėjo Seimo Pirmininkas Aleksandras Stulginskis, 1885–1969) rektoriumi paskyrė Joną Šimkų (1873–1944). Jis buvo gavęs daugiausia balsų tarp būsimų Universiteto darbuotojų (Z. Žemaitis buvo antroje vietoje). Prezidentas taip pat paskyrė fakultetų dekanus ir kiekvienam fakultetui po 5–7 žmones, vadinamąjį branduolį – mokomojo personalo pradžiai. Gamtos-matematikos fakultete buvo Matematikos-fizikos, Fizikos-chemijos, Biologijos ir Agronomijos-miškininkystės skyriai su 12 katedrų (vietoj statuto numatytų 22), tarp jų – Matematikos katedra. To fakulteto dekanu buvo paskirtas Z. Žemaitis, branduolį sudarė V. Čepinskis, T. Ivanauskas, Filypas Butkevičius (1887–1934), Antanas Purėnas (1881–1962) ir Z. Žemaitis – visi ekstraordinarinių profesorių titulais.

Lietuvos universitetas buvo iškilmingai atidarytas 1922 m. vasario 16 d. Aukštųjų kursų (dabar KTU I rūmų, K. Donelaičio ir A. Mickevičiaus gatvių kampe) salėje, dalyvaujant einančiam Valstybės Prezidento pareigas A. Stulginskiui, Ministerių Kabineto Pirmininkui Ernestui Galvanauskui (1882–1967), švietimo ministeriui Petrui Juodakiui (1872–1940), kitiems vyriausybės nariams, visuomenės atstovams ir, suprantama, kursų kolektyvui.

Įkurtasis universitetas perėmė Aukštuosius kursus, jų patalpas ir turtą. Paskirtasis rektorius J. Šimkus ir penkių fakultetų dekanai bei paskirtieji branduoliai jau kitą dieną susirinko į pirmąjį posėdį ir ėmėsi darbo. Kovo 1 d. organizavo studentų priėmimą, o nuo kovo 6 d. paskelbė semestro pradžią.

Seimo Švietimo komisija apie tris mėnesius redagavo statuto projektą. Seimas pradėjo svarstyti projektą 1921 m. gruodžio 7 d. ir baigė 1922 m. kovo 24 d. Paskutiniame posėdyje statutas buvo priimtas ir einančio Respublikos Prezidento pareigas A. Stulginskio paskelbtas balandžio 12 d. *Vyriausybės žiniose* [3].

5. Universiteto statutai

1922 m. statutas

Naujasis statutas nusakė, kad Universitetas yra Lietuvos valstybės autonominė įstaiga Švietimo ministerijos žinioje. Jame buvo numatyti Teologijos-filosofijos, Humanitarinių mokslų, Teisių, Matematikos-gamtos, Medicinos, Technikos fakultetai. 1925 m. pradėjo veikti dar Evangelikų teologijos fakultetas. Dar svarstant statuto projektą, iš pradžių vietoj vieno Matematikos-gamtos fakulteto buvo numatyti net trys: Matematikos-fizikos, Gamtos ir Agronomijos. Tačiau Seimas nutarė turėti tik vieną Matematikos-gamtos fakultetą su 22 katedromis, tarp jų dvi matematikos: Geometrijos ir Matematinės analizės.

Universiteto mokslo personalą sudarė: a) vyresnysis mokslo personalas – ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai, docentai ir privatdocentai, b) jaunesnysis mokslo personalas – lektoriai, asistentai, laborantai ir prozektoriai.

Ordinariniais ir ekstraordinariniais profesoriais galėjo būti asmenys, turį mokslo laipsnį ir parašę bent vieną mokslo veikalą. Docentams reikalavimai buvo mažesni: jie turėjo turėti mokslo laipsnį. Išimtys galėjo būti daromos asmenims, pasižymėjusiems mokslo darbais.

Jaunesnieji mokslo personalo nariai privalėjo būti išėję aukštosios mokyklos kursą. Išimtis galėjo būti daroma tik laborantams ir prozektoriams. Visi turėjo mokėti lietuvių kalbą. To nebuvo reikalaujama tik iš užsienio kalbų lektorių.

Privatdocentais galėjo būti asmenys, turį mokslo laipsnį ir paskaitę fakultete vieną patenkinamą paskaitą.

Aukščiausias fakulteto valdymo organas buvo Taryba, kurią sudarė ordinariniai bei ekstraordinariniai profesoriai ir docentai. Tarybos posėdyje su sprendžiamojo balso teise dalyvaudavo du fakulteto lektorių ir asistentų atstovai, renkami vienam semestrui. Privatdocentai turėjo fakulteto taryboje tik patariamąjį balsą. Svarstant egzaminų tvarką, stipendijų skirstymą ir atleidimą nuo mokesčio už mokslą į fakulteto tarybos posėdį buvo kviečiami du klausytojų atstovai. Tarybos spendimai per universiteto rektorių buvo pranešami Švietimo ministerijai. Taryba kvietė arba rinko konkurso būdu ordinarinius ir ekstraordinarinius profesorius, docentus, lektorius, asistentus, laborantus, prozektorius. Sutartis su kviečiamais iš užsienio profesoriais tvirtino Švietimo ministerija.

Fakulteto taryba rinko iš profesorių vieniems metams dekaną ir sekretorių. Dekanas kvietė tarybos posėdžius bent du kartus per semestrą. Posėdžiai taip pat buvo kviečiami ketvirtadaliui tarybos narių raštiškai pareikalavus ir nurodžius posėdžio tikslą. Posėdis laikomas teisėtu, jei jame dalyvauja bent pusė tarybos narių. Kiekvienas fakultetas savo vidaus gyvenimui tvarkyti turėjo reglamentą[3]. Aukščiausias Universiteto organas buvo Universiteto taryba. Ją sudarė visi pilnateisiai fakultetų tarybų nariai ir garbės profesoriai. Privatdocentai galėjo dalyvauti tik patariamuoju balsu. Taryba autonomiškai tvarkė universiteto vidinį gyvenimą pagal savo reglamentą, tačiau atsižvelgdama į statutą. Taryba iš ordinarinių ir ekstraordinarinių profesorių rinko vieniems metams (vis iš kito fakulteto) rektorių, prorektorių ir sekretorių, kurie kartu su dekanais sudarė Universiteto vykdomąjį organą – Senatą.

Universiteto tarybos posėdžius bent du kartus per semestrą šaukė rektorius savo nuožiūra arba Senatui ar 1/4 Tarybos narių raštu pareikalavus, nurodant posėdžio šaukimo reikalą. Tarybos posėdis buvo teisėtas atvykus bent pusei jos narių.

Statuto pakeitimo sumanymas galėjo būti svarstomas Tarybos posėdyje ir 2/3 jos narių parašais įneštas į Seimą kaip įstatymo sumanymas.

---

[3] Iš prancūzų kalbos *réglement*. Tada buvo paplitęs ir ilgai vartotas iš lenkų vartosenos paimtas žodis *reguliaminas*.

Universiteto taryba rinko Universiteto garbės profesorius ir garbės narius. Ji turėjo teisę reviduoti kiekvieną fakulteto tarybos sprendimą, jei jis lietė kitus fakultetus, sprendžiant ūkio ir administracijos reikalus.

Universiteto klausytojais galėjo būti abiejų lyčių asmenys: studentai ir laisvieji klausytojai. Juos priiminėjo fakultetų tarybos. Valstybės tarnautojai buvo priimami tik jų vyresnybei sutikus. Studentais buvo priimami baigusieji gimnaziją, dvasinę katalikų seminariją ar kitą to paties laipsnio mokyklą. Fakultetų tarybos galėjo spręsti, iš ko ir kiek reikalauti papildomų egzaminų.

Laisvaisiais klausytojais galėjo būti ir nebaigę gimnazijos ar kitos to paties laipsnio mokyklos asmenys, fakultetui pripažinus juos tinkamais mokytis Universitete.

Tiek studentai, tiek laisvieji klausytojai turėjo mokėti Švietimo ministerijos nustatytą įrašų (matrikuliacijos) mokestį ir kas semestrą mokestį už teisę lankyti kursus bei naudotis mokslo priemonėmis. Įmokos buvo įnešamos į Valstybės iždą. Universiteto senatas galėjo fakulteto tarybos siūlymu neturtingus studentus atleisti nuo mokesčio už teisę lankyti užsiėmimus, bet ne daugiau kaip 20 nuošimčių.

Universiteto mokslui baigti reikėjo išbūti fakulteto nustatytą semestrų skaičių ir atlikti planuose numatytus praktikos darbus bei išlaikyti reikalaujamus egzaminus. Semestrai, išbūti kitose mokyklose, galėjo būti įskaityti išklausius reikalaujamus dalykus.

Laisvieji klausytojai, išklausę reikalaujamus kursus ir išlaikę egzaminus, galėjo gauti diplomą pristatę brandos atestatą. Išimtinais atvejais, fakultetui sutikus, laisvieji klausytojai nuo pristatymo brandos atestato galėjo būti atleisti.

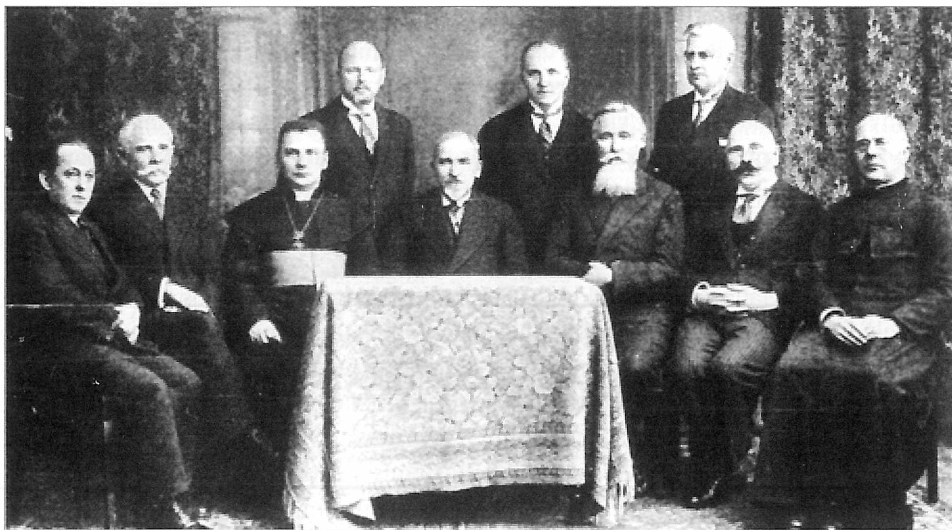
Studentai galėjo steigti Universitete mokslo, ekonomikos ir kitas reikalingas organizacijas. Jų įstatus tvirtino Senatas.

Studentai ir laisvieji klausytojai turėjo laikytis nustatytos disciplinos. Nusižengusius baudė Universiteto teismas, į kurį įėjo po vieną atstovą nuo kiekvieno fakulteto tarybos ir po vieną nuo kiekvieno fakulteto studentų. Jis buvo renkamas vieniems metams. Teismo taisykles nustatydavo pats teismas. Jei nusikaltusiam grėsė pašalinimas iš Universiteto, klausimą galutinai sprendė Senatas.

Universiteto studentams buvo atidedamas karinės prievolės atlikimas, kol jie baigs studijas, bet ne ilgiau kaip iki 28 metų.

Baigusieji universitetą, gauna diplomą.

Atitinkamos specialybės daktaro laipsnis galėjo būti teikiamas turintiems Universiteto diplomą, bet reikėjo išlaikyti tam tikrus fakulteto nustatytus egzaminus, parašyti fakulteto reikalavimus atitinkančią disertaciją ir ją viešai apginti. Specialybes nustatydavo fakultetų tarybos. Teologijos-filosofijos fakultete buvo du mokslo laipsniai: licenciato ir daktaro. Užsienyje gautų laipsnių vertinimą sprendė fakulteto taryba. Universitetas buvo išlaikomas valstybės lėšomis, kurios kasmet skiriamos Švietimo ministerijos sąmatoje. Universitetas ir atskiri fakultetai turėjo teisę įgyti ir perleisti nekilnojamąjį ir kilnojamąjį turtą, ieškoti ir atsakyti teisme. Universitetui atstovavo – Universiteto taryba, fakultetui – jo taryba.

Lietuvos universiteto senatas. Iš kairės: V. Krėvė-Mickevičius, P. Leonas, B. Čėsnys, Z. Žemaitis, rektorius V. Čepinskis, K. Vasiliauskas, P. Raudonikis, K. Kurnatauskas, V. Lašas ir P. Kuraitis. 1924 m.

Universitetas galėjo gauti aukų. Jos skiriamos atskiroms katedroms mokslo institucijoms prie universiteto steigti, premijoms ir pašalpoms už mokslo darbus, stipendijoms, pašalpoms ir kitiems mokslo ir mokymo tikslams panaudoti.

Universitete buvo sudaroma vieniems metams ūkio globos taryba iš 4 narių, kuri drauge su rektoriumi galėjo tvarkyti ir valdyti Universiteto turtą per etatinį ūkio vedėją.

Universitetui teko pertvarkyti darbą pagal patvirtintąjį statutą. Gegužės mėn. pradžioje rektoriumi buvo perrinktas J. Šimkus, prorektoriumi – V. Čepinskis, sekretoriumi išrinktas Blažiejus Čėsnys (1884–1944). Matematikos-gamtos fakulteto dekanu išrinktas Z. Žemaitis. Buvo patvirtintas Senatas, sudaryta Universiteto taryba.

Iš pradžių Matematikos-gamtos fakultete buvo penki skyriai: Matematikos, Fizikos, Chemijos, Biologijos ir Agronomijos. 1924 m. įsteigus Dotnuvoje Žemės ūkio akademiją, Agronomijos skyrius nuo 1927 m. pavasario semestro pabaigos buvo panaikintas.

1925 m. balandžio 20 d. *Vyriausybės žiniose* paskelbtas Universiteto statuto pakeitimas, kuriuo Universitete buvo įsteigtas Evangelikų teologijos fakultetas ir patvirtinti jo personalo etatai.

Nuo 1926 m. fakultetuose vietoj skyrių įvesti ciklai. Universitetui skiriama valstybės biudžeto dalis sudarė nuo 1,5 iki 2,15 nuošimčio.

1930 m. statutas

Spaudoje ir visuomenėje visą laiką buvo keliami įvairūs Universiteto darbo klausimai. Būdavo ir kritiškų pastabų. Jų ypač pagausėjo po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo. Vyriausybės sluoksniuose buvo pradėta kalbėti, kad Universitetą reikią reformuoti.

Švietimo ministerija paprašė fakultetus pasakyti savo nuomonę. Esą Universitetas turįs per daug teisių. Esama lygiagrečių katedrų, kai kurios mokslo įstaigos esančios be reikalo suskaidytos. Visa tai brangina įstaigos išlaikymą. Buvo priekaištaujama pačiam mokslo personalui, kad jis nepakankamai dirbąs mokslo srityje. Buvo net keliama mintis, ar nereikėtų uždaryti Matematikos-gamtos fakultetą. Jis esąs per brangus. Vyriausybė pasiūlė pačiam Universitetui parengti pertvarkymų projektą. Universiteto taryba 1928 m. kovo 4 d. posėdyje atsisakė iniciatyvos, tačiau pabrėžė neatsisakanti savo teisės bei prievolės rūpintis Universiteto reikalais. Vyriausybė po kurio laiko pati parengė statuto projektą. Universiteto taryba 1928 m. gruodžio 2 ir 21 d. posėdžiuose neigiamai įvertino tą projektą. Po to Vyriausybė 1929 m. rudenį pateikė modifikuotą statuto projektą. Senatas įteikė Vyriausybei savo kontrapasiūlymą, koreguojantį Vyriausybės projektą. 1930 m. pavasarį Vyriausybė Senatui atsiuntė naują statuto variantą. Senatas Vyriausybės posėdyje išdėstė savo samprotavimus. Po įvairių pasitarimų ir svarstymų Vyriausybė 1930 m. birželio 7 d. atskiru įstatymu pakeitė Universiteto vardą – *Lietuvos universitetas* tapo *Vytauto Didžiojo universitetu* (VDU)[4]. *Vyriausybės žiniose* [4] paskelbtas naujas statutas, kuris įsigaliojo nuo paskelbimo dienos. Buvo išleisti dar keli įstatymai: VDU etatai (įsigaliojo nuo 1931 m. gegužės 1 d.), VDU mokslo personalo atlyginimo įstatymas (įsigaliojo nuo 1930 m. rugsėjo 1 d.), VDU pagalbinio personalo etatai (įsigaliojo nuo 1931 m. gegužės 1 d.).

Palyginti su senuoju statutu, buvo esminių pasikeitimų. Nors statute buvo sakoma, kad Universitetas ya autonominė aukštoji mokykla, tačiau autonomija buvo susiaurinta. Anksčiau Universitetas, išskyrus finansų sritį, turėjo plačią autonomiją: fakultetų tarybų išrinktieji bei pakviestieji mokslo personalo nariai iš tų pačių fakultetų įgydavo akademinius titulus ir juridines teises; pagal naująjį statutą fakultetams palikta teisė rinkti bei kviesti tinkamus mokslo personalui asmenis, tačiau nutarimai nėra galutiniai.

Numatyta, kad vyresniojo mokslo personalo narius skiria ir atleidžia Lietuvos Respublikos Prezidentas, privatdocentus – švietimo ministeris, o jaunesniojo mokslo personalo narius – rektorius. Senatui suteikiama daugiau galių. Universiteto sąmatą dabar svarstyti ir priimti pavedama ne Tarybai, o Senatui.

Rektorato narių ir dekanų kadencija prailginta iki trejų metų. Universiteto rektorių, prorektorių ir sekretorių jau ne vieniems, o trejiems metams renka Taryba, tačiau pirmuosius du dar skiria Respublikos Prezidentas. Visi jie gali būti perrenkami ir nebūtinai kaskart iš kito fakulteto. Fakulteto dekaną ir sekretorių taip pat trejiems metams renka fakulteto taryba. Abu jie gali būti perrenkami. Be to, sekretoriai gali būti renkami ir iš docentų.

Sumažintas katedrų skaičius. Fakultetai prarado teisę steigti naujas katedras bei skyrius. Matematikos-gamtos fakultete buvo palikti Matematikos, Fizikos-chemijos

[4] 1930 m. Lietuva iškilmingai minėjo Vytauto Didžiojo 500 metų mirties sukaktį. Lietuvos universitetas buvo pavadintas jo vardu. Šis aktas sukėlė ginčų to meto spaudoje. Paprastai valdovų vardais universitetai vadinami tais atvejais, kai jie yra universitetą įkūrę. Daug kas įžiūrėjo provincialumo ir nevisavertystės kompleksą.

ir Biologijos skyriai. Matematikos buvo dvi katedros: Geometrijos ir Matematinės analizės. Teologijos-filosofijos fakultetas naujojo statuto nebuvo paliestas dėl konkordato, sudaryto su Vatikanu, tačiau po metų buvo išleistas įstatymas, kuris sumažino katedrų skaičių.

Pakeisti ir reikalavimai docentams bei privatdocentams. Dabar jau buvo reikalaujama, kad jie turėtų ne tik mokslo laipsnį, bet ir viešai apgintų habilitacinį darbą. Jį galėjo atstoti fakulteto pripažinti mokslo darbai.

Vyresniojo mokslo personalo nariams per savaitę reikėjo turėti ne mažiau kaip 4 valandas teorinių paskaitų. Turėti daugiau kaip 8 valandas buvo leidžiama tik švietimo ministeriui sutikus. Dvi praktikos valandos atstojo vieną teorinių paskaitų valandą. Kas penkeri metai ordinariniai ir ekstraordinariniai profesoriai galėjo gauti iki vienų metų atostogų su pagrindine alga mokslo žinioms pagilinti arba mokslo darbui dirbti. Atostogas teikė švietimo ministeris. Vyresniojo mokslo personalo nariai savo pareigas galėjo eiti iki 65 metų amžiaus. Jie galėjo ir toliau dirbti kasmet perrenkami, švietimo ministeriui sutikus.

Pradėjus veikti naujajam statutui, visi fakultetai turėjo per Senatą pristatyti vyriausybei vyresniojo mokslo personalo sąrašus. Respublikos Prezidentas visus, su nedidelėmis išimtimis, paskyrė toms pačioms pareigoms tose pačiose katedrose tais pačiais akademiniais titulais. Jaunesniojo mokslo personalo sąrašai buvo pateikti rektoriui ir be jokių pakeitimų patvirtinti. Buvo patikslintas užsienyje įgytų laipsnių nostrifikavimas [5].

1937 m. statutas

Ir trečiasis 1930 m. statutas tiek Universiteto, tiek ir Vyriausybės nebuvo laikomas tobulu. 1936 m. rudenį švietimo ministras pateikė Vyriausybei ir Universitetui naujo statuto projektą. Universitetas jį sutiko kritiškai. Ministerija iš naujo parengė ir pateikė Universitetui. Universiteto senatas pateikė savo pastabas. 1937 m. lapkričio 17 d. Ministrų kabinetas ir Seimas patvirtino ketvirtąjį statutą [6]. Šis statutas toliau siaurino Universiteto autonomiją. Jau ne Senatas, o švietimo ministras universiteto tarybos išrinktus kandidatus į rektoriaus ir prorektoriaus postus turėjo pristatyti Respublikos Prezidentui. Jei ministras kandidatų nepristato arba Prezidentas jų nepatvirtina, tai švietimo ministro nustatytu laiku renkami nauji kandidatai. Jei nustatytu laiku kandidatai neišrenkami arba jeigu ministras jų nepristato Prezidentui, arba Prezidentas jų nepatvirtina, tai švietimo ministras savo nuožiūra siūlo Prezidentui kandidatus. Fakultetų tarybų išrinkti dekanai ir jaunesniojo mokslo personalo nariai turėjo būti tvirtinami švietimo ministro. Jei švietimo ministras nepatvirtina pasiūlyto asmens dekanu, tai rektorius savo nuožiūra siūlo dekano kandidatūrą ministrui. Tokia pat ir fakulteto sekretoriaus rinkimo tvarka. Buvo didinami reikalavimai mokslo personalo narių vietoms užimti. Fakultetų išrinktus jaunesniojo mokslo personalo narius tvirtina ir atleidžia nebe rektorius, bet švietimo ministras. Buvo ir daugiau autonomijos suvaržymų skiriant bei atleidžiant personalo narius.

Buvo reglamentuoti kai kurie studentų veiklos klausimai. Studentų atstovybės nuostatus dabar turėjo sudaryti Senatas, tačiau tvirtinti turėjo ministras.

Universitetui teko iš naujo pateikti tvirtinti mokslo personalo narius.

1939 m. gegužės 17 d. 12 val. Universiteto salėje buvo prisaikdinti administracijos personalo nariai, o gegužės 20 d. 12 val. – mokslo personalo nariai.

Su neturinčiais Lietuvos pilietybės asmenimis darbo sutartys galėjo būti sudaromos tik terminuotos 5 metams (1939 m. Valstybės kontrolės išaiškinimas).

Pagal šį statutą atsirado nauja studentų kategorija – hospitantai, studijuojantys tik vieną ar kelis dalykus. Tai labai pravertė vokiečių okupacijos metais, kovojant dėl universitetų išlikimo.

Iki pirmosios tarybinės okupacijos Universiteto rektoriais buvo: Jonas Šimkus (1922–1923), Vincas Čepinskis (1923–1924, 1929–1933), Pranciškus Būčys (1924–1925), Petras Avižonis (1925–1926), Mykolas Biržiška (1926–1927), Mykolas Romeris (1927–1928, 1933–1939), Pranas Jodelė (1928–1929), Stasys Šalkauskis (1939–1940).

6. Patalpos

Universitetui kurtis buvo nelengva. Neturėjo tinkamų patalpų, laboratorijų, bibliotekos. Matematikos-gamtos fakultetas iš pradžių gavo tik 5 kambarius. Kuriantis Universitetui buvo duoti rūmai K. Donelaičio ir A. Mickevičiaus gatvių kampe, dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą statyti komercijos mokyklai. Vėliau jie buvo pavadinti I rūmais. Tais metais gautas namelis A. Mickevičiaus g. 7 anatomikumui. 1922 m. pabaigoje Universitetui buvo užleisti namai Gedimino g. 29, statyti 1892 m., kuriuose iki tol buvo Karo mokykla, vėliau iškelta kitur. Jie buvo pavadinti Universiteto II rūmais. 1924 m. pradžioje Matematikos-gamtos fakultetui buvo perduota Gamtos tyrimo stotis su patalpomis Vilniaus g. 2 ir Aukštosios Fredos dvaras, kuriame buvo įkurtas Botanikos sodas. 1926 m. pradžioje Vyriausybė perdavė Universitetui Finansų ministerijos namą Kalnų g. 27. Tai buvo III rūmai. Tačiau 1929 m. pradžioje Universitetas tas patalpas turėjo atiduoti kitoms įstaigoms. 1927 m. Universitetui perleistas naujai pastatytas valstybės spaustuvės pastatas Gedimino ir K. Donelaičio gatvių kampe. Į čia persikėlė ir Gamtos tyrimo stotis. Tada II rūmai buvo pavadinti Didžiaisiais Universiteto rūmais. Visi tie pastatai buvo statyti ne Universitetui. Juos reikėjo pertvarkyti. Medicinos fakultetui teko glaustis įvairiose ligoninėse ir net privačiuose butuose.

Susirūpinta naujų patalpų statyba. Pradėta nuo Fizikos ir chemijos instituto. Iš pradžių buvo numatyta statyti Vytauto kalne. Tačiau Viesulavos dvaro savininkai Juozas ir Jonas Vailokaičiai pasisiūlė dovanoti Universitetui 16 ha sklypą Aleksote. 1925 m. birželio 7 d. Taryba nutarė dovanotame sklype statyti institutą. Birželio 12 d. iškilmingai padėtas kertinis akmuo. Statyba rūpinosi specialus komitetas, skiriamas senato, Ministrų kabineto tvirtinamas. Iš pradžių statyba vyko sklandžiai, tačiau, pastačius

iki stogo, pritrūko lėšų, ir iki 1930 m. darbai nutrūko. Tik 1931 m. statyba baigta ir buvo galima įsikraustyti. Nors iš pradžių buvo planuojama čia patalpinti tik Fizikos ir Chemijos skyrius, tačiau teko įsileisti ir Technikos fakultetą.

1929 m. pradėta statyti dvi klinikas (Akių ir Ausų, nosies, gerklės), o 1931 m. – Medicinos fakulteto rūmus (A. Mickevičiaus g. 7). Jie baigti 1932 m. Daug lėšų buvo skirta kitų klinikų statybai. Jos pradėtos statyti 1937 m., baigtos 1939 m.

1922–1939 m. Universitetui išleista 92 268 649,26 Lt. Universiteto išlaikymui būdavo skiriama 1,4–1,9 valstybės biudžeto nuošimčio.

7. Matematikos skyrius

Matematikos-gamtos fakulteto darbas pradėtas organizuoti dar Aukštuosiuose kursuose, jų Matematikos-fizikos ir Gamtos skyriuose. Įsikūrus Universitetui, pradėjo veikti trys Matematikos-gamtos fakulteto skyriai: Matematikos-fizikos, Fizikos-chemijos ir Biologijos. Nuo 1926 m. vietoj skyrių fakultetas nustatė 5 ciklus: Matematikos-fizikos, Fizikos-chemijos, Botanikos, Zoologijos ir Agronomijos-miškininkystės.

Tik įsteigus Universitetą, jau pirmajame fakulteto personalo posėdyje 1922 m. vasario 20 d. buvo išrinktas fakulteto sekretorius. Juo tapo A. Purėnas. Buvo nutarta priimti dirbti buvusius Aukštųjų kursų dėstytojus be konkurso. Po 5 metų jie turėjo būti perrenkami. Per tą laiką turėjo įrodyti tinkamumą savo užimamai vietai mokslo darbais ar įgyti mokslo laipsnį. Buvo susitarta prof. V. Čepinskį, T. Ivanauską ir A. Purėną laikyti ordinariniais, o Z. Žemaitį ir F. Butkevičių – ekstraordinariniais profesoriais. Fakultete buvo asmenų, nemokančių lietuvių kalbos. Jiems nustatytas laikas lietuvių kalbai pramokti. Jaunesniajam personalui (asistentams ir laborantams) leista eiti pareigas iki 1923 m. sausio 1 d. Per tą laiką jie turėjo pramokti lietuviškai ir tik tada galėjo būti paskirti savo pareigoms.

Z. Žemaitis 1922 m. gegužės 12 d. buvo išrinktas dekanu (visais balsais, prieš buvo 1). Tada buvo perrinktas ir sekretoriumi (prodekanu) A. Purėnas (prieš balsavo tik pats A. Purėnas). Z. Žemaitis išbuvo dekanu iki persikeliant į Vilnių 1940 m., nekeičiamas, kasmet perrenkamas, pagarbiai vadintas *decanissimus*.

Fakulteto sekretoriais dirbo: A. Purėnas (1925–1926), F. Butkevičius (1926–1930), I. Končius, P. Katilius (1939–1940).

Pagal 1922 m. statutą Matematikos-gamtos fakultete buvo numatytas 21 skyrius ir 22 katedros. Tačiau iš pradžių įsteigta tik 11, tarp jų dvi matematikos katedros: Matematinės analizės ir Geometrijos. Pirmajai laikinai vadovavo Z. Žemaitis, o nuo 1923 iki 1930 m. pavasario – prof. O. Folkas (*Otto Theodor Volk*, 1892–1989). Geometrijos katedrai vadovavo J. Gravrogkas (1885–1968). Nuo 1928 m. birželio 12 d. pastarasis vedėjo pareigų atsisakė, pasilikdamas privatdocento teises. Tada iš Matematinės analizės į Geometrijos katedrą buvo perkeltas Z. Žemaitis. Jis ir ėmėsi vadovauti šiai katedrai. 1930 m. gegužės 1 d. O. Folkui išvykus į Viurcburgą (*Würzburg*), vadovauti Matematinės analizės katedrai pavesta V. Biržiškai. Nors formaliai

Zigmas Žemaitis

buvo dvi matematikos katedros, bet iki 1930 m. faktiškai tebuvo viena.

Iš pradžių dirbo e. o. prof. Z. Žemaitis, doc. V. Biržiška, doc. J. Gravrogkas, vyr. asist. P. Šernas. Vėliau katedra pagausėjo. Ėmė dirbti B. Kodatis, P. Katilius, O. Stanaitis, P. Slavėnas, R. Lakovskis ir O. Folkas.

Dekanatas buvo Didžiuosiuose rūmuose, o matematikos katedros įsikūrė I rūmuose.

Gana greitai buvo sukomplektuota gera matematikos biblioteka. 1923 m. nupirkta vertinga Miuncheno universiteto prof. A. Foso (*Aurelius Voss*, 1845–1931) biblioteka. Joje buvo apie 2000 tomų ir per 4000 pavadinimų brošiūrų ir atspaudų. Tarp jų 109 tomai žurnalo *Mathematische Annalen* nuo pirmojo tomo, išleisto 1869 m., 60 tomų *Jounal für die reine und angewandte Mathematik* (*Crelle Journal*) nuo 1863 m., *Archiv der Mathematik* nuo 1841 m., *Jahrburh uber die Fortschritte der Mathematik* nuo 1871 m. ir kt. Nupirkta daug klasikų veikalų: Euklido, K. Gauso (*Carl Friedrich Gauss*, 1777–1855), P. Dirichlė (*Lejeune Peter Gustav Dirichlet*, 1805–1859), I. Fuchso (*Immanuel Lazarus Fuchs*, 1833–1902), D. Hilberto (*David Hilbert*, 1862–1943), J. Šteinerio (*Jacob Steiner*, 1796–1863) ir kt. Nupirkta taip pat *Enzyklopädie der mathematischen Wissenschaften mit Einschluss ihrer Anwendungen*. Už visa tai sumokėta tik 2000 dolerių (Vokietijoje tada siautė didelė infliacija). Po to dar įsigytas iš G. Mitag-Leflero (*Magnus Gustav Mittag-Leffler*, 1846–1927) komplektas *Acta Mathematica*, K. G. Noimano (*Karl Gottfried Neumann*, 1832–1925) biblioteka. Gauta ir aukų. Dalis leidinių įsigyta mainais už MGF leidžiamus *Darbus*.

Iki 1930 m. pavasario MGF bibliotekai vadovavo O. Folkas, o nuo 1930 m. – V. Biržiška.

Vis pasigirsdavo balsų, kad fakultetas valstybei atsieinąs labai brangiai, kad jo darbe esama neracionalumo. Fakultete dirbo daug žmonių, kuriems nebuvo priimtina valdančiosios partijos politika. Tai ir skatino išpuolius. Antai 1929 m. balandžio 27 d. *Lietuvos aide* pasirodė tendencingas straipsnis apie fakultetą. Priekaištus fakultetui atrėmė Z. Žemaitis, taip pat išspausdinęs 1929 m. gegužės 23 d. straipsnį *Lietuvos aide*.

Matematikos-gamtos fakultetui nuo 1922 iki 1926 m. gruodžio išleista 3 263 673,53 Lt, o Medicinos – 4 279 781,56 Lt.

Literatūra

1. *Pirmoji aukštoji Lietuvos mokykla. Aukštieji kursai*. Kaunas, 1920.
2. *Vytauto Didžiojo universitetas. Antrųjų penkerių veikimo metų* (1927.II.16–1932.IX.1) *apyskaita*. Kaunas, 1933, 323 p.
3. *Vyriausybės žinios*, 1922 04 22, nr. 86, eilės nr. 738.
4. Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*, 1930, nr. 330 eilės nr. 2266.
5. *Vyriausybės žinios*, 1932 08 31, nr. 395.
6. Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*, 1937 11 17, nr. 591, eilės nr. 4117.

II. LIETUVIŠKASIS UNIVERSITETAS VILNIUJE

1. Lenkiškasis universitetas baigia savo veiklą

Lenkai Vilnijoje „varė“ barbarišką nutautinimo politiką. Dar ir šiandien tenka stebėtis, kaip XX a. galėjo būti tokie aršūs polonizatoriai, kaip vaivada L. Bocianskis (*Ludwik Bociański*, 1892–1970) ir arkivyskupas R. Jalbžikovskis (*Romuald Jalbrzykowski*, 1876–1955). Administracija ir bažnytinė valdžia visaip persekiojo lietuvius ir jų organizacijas, uždarinėjo lietuviškas mokyklas.

Didžiosios valstybės palaikė Lenkiją, o ši net suartėjo, savo nelaimei, su hitlerine Vokietija, kuri Lenkiją viliojo visokiais pažadais Lietuvos sąskaita. 1938 m. naktį į kovo 11 d. Lenkijos pasieniečiai išprovokavo incidentą prie Lenkijos ir Lietuvos laikinosios sienos. Tai turėjo būti dingstis Lenkijos kariuomenei įsiveržti į Lietuvą. Lenkijoje ir Vilniuje buvo sukelta didžiulė šovinistinė kampanija. Vilniaus gatvėse kabojo plakatai *Kto litvina bije – sto lat žije*. Lenkai netrukus pateikė ultimatumą (1938 03 17). Ir dabar didžiosios valstybės patarinėjo Lietuvai priimti lenkų reikalavimus. Tik Tarybų Sąjunga (matyt, turėdama savo interesų) gynė Lietuvą nuo lenkų. Įspėjo Lenkiją.

Lenkai pavertė Vilniaus universitetą savo didžiavalstybinės politikos įrankiu. Tai nesidrovėjo viešai skelbti jau ir pirmasis rektorius M. Siedleckis (*Michał Siedlecki*, 1873–1940).

Į lenkiškąjį Vilniaus universitetą dėstytojai buvo sukviesti iš Lenkijos aukštųjų mokyklų. Iš beveik 111 profesorių ir docentų paskutinėmis Universiteto gyvavimo dienomis tik 12 buvo kilę iš Vilniaus miesto bei Vilniaus krašto. Jaunesniojo mokslo personalo buvo 256. Iš kelių šimtų Universiteto narių tik 5 buvo lietuviai ir tai iš jaunesniojo personalo. Tarnautojų, sargų buvo 780. Net sargų, ką jau kalbėti apie administraciją – raštinės darbuotojus, dauguma buvo atsikviesta iš Poznanės. Didelė dalis studentų buvo nevietinės kilmės. Antai 1937–1938 m. iš beveik 3100 studentų ir klausytojų tik apie 1600 buvo iš Vilniaus vaivadijos. Pagal tautybę lenkų studentų buvo per 72, žydų – 13, rusų – apie 7, o lietuvių ir gudų – apie 3 nuošimčius. Lietuviams ir baltarusiams buvo taikomas *numerus clausus* (ribotas skaičius). Antai į Medicinos fakultetą buvo leidžiama priimti tik po 1–2 lietuvių kilmės studentus.

Vytauto Didžiojo gimnazija Vilniuje pradėjo veikti 1915 m. Tačiau pirmieji lietuviai studentai Universitete atsirado tik 1924–1925 m. Tai gimnazijai tik po didelių pastangų 1925–1926 m. pavyko gauti valstybinės gimnazijos teises. Iki 1938–1939 m. vien tik ši gimnazija išleido 420 abiturientų, kurie beveik visi norėjo studijuoti. Antroji lietuviška gimnazija Švenčionyse tokių teisių neturėjo. Ji buvo uždaryta 1937 m. Lenkijos aukštosiose mokyklose 1938–1939 m. mokėsi 158 Vilniaus krašto lietuviai, iš jų tik 92 Vilniaus universitete. Per visą okupacijos laiką tik 69 Vilniaus krašto lietuviai sugebėjo baigti aukštąjį mokslą. Iš jų Matematikos-gamtos fakultetą baigė 15 žmonių, Teisės ir visuomeninių mokslų – 15, Medicinos – 11, Agronomijos – 10, Farmacijos – 1, Dailės – 2, Teologijos – 2, Lengvosios pramonės – 1, Kunigų seminariją – 20. Per visą laiką nė vienas lietuvis negavo Universiteto pašalpos.

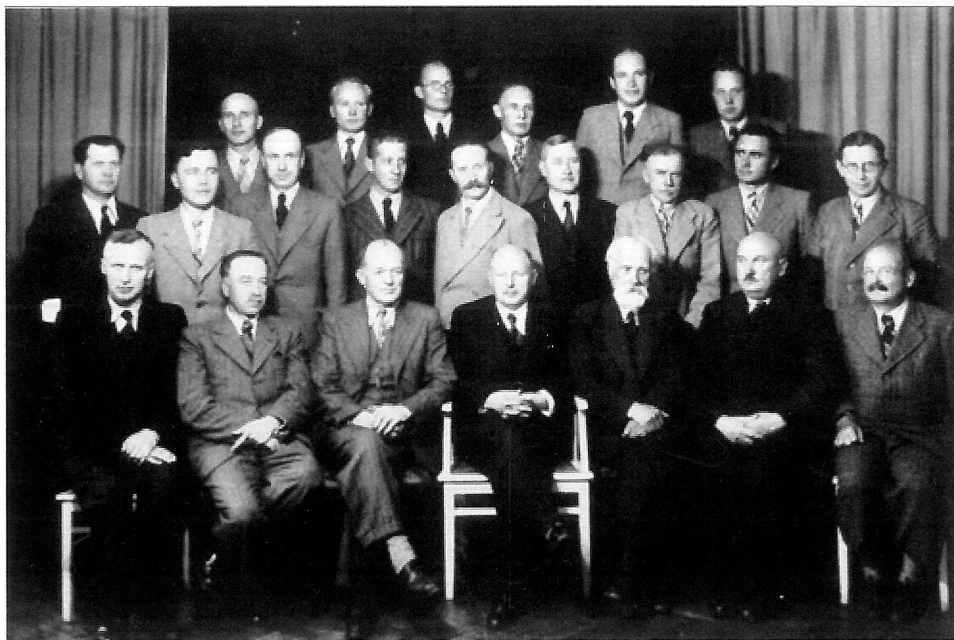
Universitete vyraujanti šovinizmo dvasia kurstė studentiją kelti provokacines riaušes. Tokios, ypač antisemitinės, riaušės 1931–1932, 1936–1939 m. pasiekdavo tokį mastą, kad Universitetą tekdavo beveik mėnesiui uždaryti.

Buvo ir palankių lietuviams lenkiškojo universiteto darbuotojų. Galime paminėti rektorių M. Zdziechovskį (*Marjan Zdziechowski*, 1861–1938), prof. S. Koscialkovskį (*Stanislaw Kościałkowski*, 1881–1960), prof. J. Otrembskį (*Jan Szczepan Otrębski*, 1889–1971), prof. J. Rudnickį (*Juliusz Rudnicki*, 1881–1948), biologą J. B. Dembovskį (*Jan Bohdan Dembowski*, 1889–1963), vėliau Lenkijos MA prezidentą, ir dar vieną kitą.

Lenkiškąjį Vilniaus universitetą baigė medikai Pranas Norkūnas (1908–1992), Stasys Čepulis (1910–1989), Povilas Čibiras (1913–2003), oftalmologė Marija Horodničienė-Karužaitė (1904–1975), meno istorikas Vladas Drėma (1910–1995), etnografė Pranė Dundulienė-Stakėnaitė (1910–1991), fizikas Henrikas Horodničius (1906–1989), chemikas Jeronimas Kudaba (1909–1992), zoologas Augustinas Mačionis (1906–2002), geologė Valerija Čepulytė (1904–1987).

Per beveik 20 metų trukusį Stepono Batoro universiteto veiklos laikotarpį taip ir „nesuspėjo" įsteigti lietuvių kalbos katedros. Tiesa, formaliai ji buvo įsteigta, tačiau padaryta viskas, kad neveiktų. Buvo skaitomas tik kuklus lietuvių kalbos kursas. Jį dėstė mokytojas Bronius Untulis (1883–1977), Vincas Zajančkauskas (1884–1956), Petras Kraujalis (1882–1933). Kai kuriuos lituanistikos speckursus skaitė J. Otrembskis. Lietuvių kalbos klausimus nagrinėjo jo auklėtiniai: J. Safarevičius (*Jan Safarewicz*, 1904–1992), Č. Kudzinovskis (*Czeslaw Kudzinowski*, 1908–1988). Dar lietuvių kalbą nagrinėjo Algirdas Chominskis (*Olgierd Chominski*, 1884–1943).

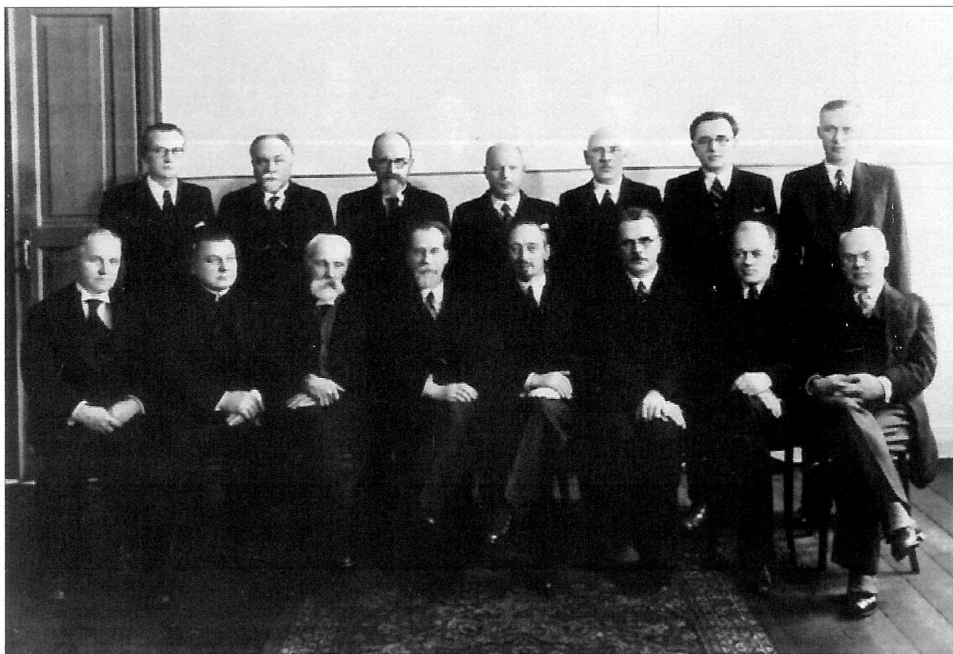
1939 m. rugsėjo 1 d. prasidėjo Antrasis pasaulinis karas. Dar rugpjūčio 23 d. buvo pasirašytas vadinamasis Molotovo–Ribentropo (*Viačeslav Molotov* (*Skriabin*), 1890–1986; *Joachim von Ribbentrop*, 1893–1946) paktas. Dvi agresyvios valstybės pasidalijo Rytų Europą. Dalį Lenkijos užgrobė Tarybų Sąjunga. Tų metų spalio 10 d. TSRS ir Lietuvos sutartimi Lietuvai buvo grąžinta jos sostinė Vilnius su dalimi Vilniaus krašto. Tačiau kartu prasidėjo ir Lietuvos okupavimo procesas. Kilo ir lietuviškojo Vilniaus universiteto klausimas. Z. Žemaičiui, vienam iš

Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto bendradarbių paskutinė nuotrauka prieš persikeliant į Vilniaus universitetą. Iš kairės sėdi: P. Katilius, I. Končius, A. Purėnas, Z. Žemaitis, P. Jodelė, K. Sleževičius ir T. Ivanauskas; antroje eilėje stovi: Č. Pakuckas, J. Dagys, A. Žvironas, J. Janickis, B. Kodatis, P. Brazdžiūnas, M. Kaveckis, K. Daukšas ir J. Dalinkevičius; trečioje eilėje stovi: I. Saldukas, J. Matulis, A. Minkevičus, A. Zubrys, P. Slavėnas ir V. Viliamas. 1940 m.

energingiausių aukštojo mokslo Lietuvoje organizatorių, ir čia teko svarbus vaidmuo. Jau spalio 12 d. Kaune Universiteto senato posėdyje buvo svarstomas šis klausimas. Jame Z. Žemaitis aptarė kai kurių fakultetų perkėlimo į Vilnių galimybes.

1939 m. lapkričio pradžioje Švietimo ministerija nutarė siųsti į Vilnių specialią komisiją – Igną Končių (1886–1975) ir Balį Vitkų (1898–1988). Komisijos užduotis buvo vietoje ištirti Vilniaus universiteto tuolaikinę būklę ir, reikalui esant, rūpintis Universiteto turto apsauga. Dalyje Vilniaus universiteto rūmų buvo įsikėlusi Raudonoji armija. Rusai, atsitraukdami iš Vilniaus, išsivežė daug archyvinės bei mokslinės medžiagos ir kitokio turto. Senatas pavedė fakultetams apsvarstyti, ar abu universitetus sujungti, ar vieną jų uždaryti, ar atskirus fakultetus perkelti. Netrukus I. Končius buvo paskirtas Vilniaus universiteto (VU) valdytoju rektoriaus teisėmis ir tas pareigas ėjo iki 1940 sausio 20 d. Jis lapkričio 20 d. perėmė Universitetą. Kurį laiką jam talkininkavo buvusio universiteto prorektorius prof. S. Zajončkovskis (*Stanislaw Zajączkowski*, 1890–1977). Greitai paskirtas ūkio vedėjas Dionizas Grincevičius. Tai buvo aukšto ūgio, plačiapetis vyras, Lietuvos kariuomenėje tarnavęs artilerijoje. Jis visur lydėdavo prof. I. Končių. Savo išvaizda atgrasindavo karštakošius lenkus. Pastarieji pravardžiuodavo jį *Wielki Cham*. Netrukus prof. I. Končiui buvo paskirtas sekretorius Jonas Rakauskas, mokęsis Vilnijoje ir todėl geriau orientavęsis esamoje situacijoje.

Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetų senatai. Iš kairės sėdi: K. Vasiliauskas, B. Čėsnys, P. Jodelė, VU rektorius M. Biržiška, VDU rektorius S. Šalkauskis, P. Šalčius, A. Purėnas ir A. Janulaitis; stovi: V. Mykolaitis-Putinas, V. Mošinskis, Vc. Biržiška, Z. Žemaitis, V. Lašas, Z. Ivinskis ir P. Katilius. 1940 m.

1939 m. gruodžio 13 d. buvo Seimo priimtas ir gruodžio 16 d. *Vyriausybės žinios*e paskelbtas Universitetų įstatymas, kuris skelbė, kad Lietuvoje yra du universitetai: 1918 m. gruodžio 5 d. atgaivintas universitetas Vilniuje ir Vytauto Didžiojo universitetas Kaune. Universitetą Vilniuje buvo numatyta organizuoti perkeliant į ten Kauno universiteto dalį. Ministrų Taryba 1939 m. gruodžio 15 d. nutarė į lietuviškąjį Vilniaus universitetą perkelti iš Kauno Humanitarinių mokslų ir Teisės fakultetus, pastarąjį su Teisės ir Ekonomikos skyriais.

Buvo greitai perimtas Vilniaus universiteto turtas. Tuo reikalu iš Kauno atvyko apie šimtas dėstytojų ir tarnautojų.

Buvusio lenkiškojo Vilniaus universiteto profesūra ir studentija lietuviškojo universiteto kūrimą sutiko labai priešiškai. Iš pradžių net nenorėjo pripažinti, kad universitetas yra ne Lenkijoje, o Lietuvoje. 1939 m. pabaigoje Universitete padvigubėjo studentų skaičius, nes buvo priimta daug pabėgusių studentų ir kitų karo pabėgėlių, prisidengusių studentų vardais, iš okupuotos Lenkijos teritorijos. Tačiau aistros blėso. Turėjo susitaikyti su esama padėtimi. Prisidėjo ir taktiškas lietuvių elgesys. Senajam universitetui leista užbaigti rudens semestrą. Buvo duodamos įskaitos, išduodami diplomai. Iki galo semestro lietuvių valdžia visiems išmokėjo atlyginimus, nors jie buvo už tą laiką gavę algas iš lenkų vyriausybės. Norintieji dirbti lietuviškajame universitete turėjo

asmeniškai įteikti valdytojui prašymą. Lygiai taip pat ir studentai galėjo tęsti mokslą, tik reikėjo paduoti prašymą priimti klausytoju. Tačiau tokių atsirado nedaug.

Lietuviškojo Vilniaus universiteto senatas pirmo posėdžio susirinko 1940 m. sausio 4 d. 1940 m. sausio 15 d. 12 val. sukviestas pirmas Tarybos posėdis. Jame buvo renkamas rektorius ir prorektorius. Pirmajame balsavimo rate po vienodą balsų skaičių gavo M. Biržiška, V. Krėvė-Mickevičius (1882–1954) ir Mykolas Romeris (1880–1945). Antrame rate balsų daugumą surinko M. Biržiška. Prorektoriaus rinkimuose absoliučią balsų daugumą gavo prof. Albinas Rimka (1886–1944). Jam atsisakius, antrajame rate išrinktas prof. Petras Šalčius (1893–1958).

Mykolas Biržiška

Sausio 18 d. Valstybės Prezidentas patvirtino išrinktus rektorių ir prorektorių. Rektorius M. Biržiška sausio 20 d. perėmė Universitetą iš valdytojo I. Končiaus. Vasario 8 d. surengtas iškilmingas Tarybos posėdis. Valdytojas oficialiai perdavė rektoriui vadovavimą Universitetui. Buvo surengtos atsisveikinimo vaišės. Dėl sunkių karo meto sąlygų sutarta Universiteto iškilmingo atidarymo nerengti, o tik išsiuntinėti užsienio universitetams atitinkamą informaciją. Mokslas prasidėjo sausio 22 d.

Ištyrus mokslinę bazę Vilniuje, 1940 m. kovo 14 d. Ministrų Tarybos nutarimu į Vilnių buvo keliamas ir Matematikos-gamtos fakultetas, tačiau be Chemijos skyriaus. Buvo kreiptasi į Vyriausybę, kad ir jis būtų perkeltas. Matematikos-gamtos fakulteto taryba paskyrė savo atstovus Vilniaus universiteto turtui perimti. Matematikos bibliotekai perimti buvo paskirti prof. Viktoras Biržiška ir vyr. asistentas Ruvimas Lakovskis (1903–1941).

Senatas pavedė fakultetams iki balandžio 7 d. aptarti konkrečius persikėlimo klausimus. Liepos mėn. Vyriausybė nutarė kelti ir Chemijos skyrių.

Universitetas turėjo tris bendrabučius: modernų Tauro g. 4 (pastatytas 1931–1936 m.), Bokšto g. 15 ir Augustinijonų g. 4. Jų globėjais buvo paskirti atitinkamai: M. Romeris, P. Šalčius, V. Mykolaitis-Putinas. Bokšto g. bendrabutį Senatas 1940 m. rugsėjo 12 d. nutarė atiduoti vyrams.

Buvo nutarta studentus priiminėti ir pavasario semestre.

Vasario 5, 6 ir 7 d. dėl Užgavėnių atostogų paskaitų nebuvo.

Kauno visuomenėje kartas nuo karto kildavo klausimas turėti atskirą aukštąją technikos mokslų mokyklą. Šis klausimas vėl kilo, kai dalis fakulteto iš Kauno buvo

keliama į Vilnių. 1940 m. balandžio mėn. tai svarstė Lietuvos inžinierių ir architektų draugija ir nutarė, jog jau pribrendo reikalas ir sąlygos tokią mokyklą įsteigti. Tačiau VDU Senatas nepritarė tokiam sumanymui, nes tai išsklaidytų mokslines jėgas.

2. Pirmoji tarybinė okupacija

Po Maskvos ultimatumo 1940 m. birželio 15 d. prasidėjo faktiškoji Lietuvos okupacija, kuri greitai baigėsi aneksija. Prasidėjo politinio ir visuomeninio gyvenimo kaita. Palaipsniui pertvarkomas ir aukštasis mokslas. Švietimo liaudies komisaru buvo paskirtas Antanas Venclova (1906–1971), jo pavaduotoju – Juozas Žiugžda (1893–1979). Vilniaus universiteto rektorius M. Biržiška pareiškė norą atsistatydinti. Tačiau naujasis švietimo ministras prašė jį toliau tęsti darbą. Netrukus buvo paskirtas prorektorius Juozas Bulavas (1909–1995). 1940 rugsėjo mėn. įvestas dar vienas prorektoriaus etatas, kurį užėmė Z. Žemaitis. J. Bulavas tvarkė mokymo, Z. Žemaitis – ūkio ir administracijos reikalus. Vėliau jį pakeitė Kazys Bieliukas (1901–1991). Universiteto sekretoriumi buvo paskirtas Vytautas Jurgutis (1908–1993).

Teisės fakultetas buvo suskaidytas į du: Teisės ir Ekonomikos. Juozas Matulis (1899–1993) paskirtas Matematikos-gamtos, Pranas Augustaitis (1883–1941) – Humanitarinių mokslų, Vaclovas Biržiška (1884–1956), o vėliau – Stasys Žakevičius (1908–1973), išeivijoje pasivadinęs Žymantu, – Teisių, A. Rimka (1886–1944) – naujai įkurto Ekonominių mokslų fakultetų dekanais. Vilniuje nuo naujųjų mokslo metų buvo steigiamas Medicinos fakultetas, iš pradžių tik Medicinos skyrius prie Matematikos-gamtos fakulteto. Nuo spalio 1 d. į Vilnių buvo perkeltas ir Miškininkystės skyrius prie Matematikos-gamtos fakulteto. Nuo 1942 m. jis virto atskiru Miškų mokslo fakultetu.

Kaune Fizikos technikos instituto patalpas, taip pat Ateitininkų ir Neolituanų rūmus užėmė Raudonoji armija. Instituto patalpos buvo grąžintos Universitetui rugpjūčio viduryje. Neolituanų rūmai atgauti spalio mėnesį, bet be baldų. Tuose patalpose įsteigti studentų bendrabučiai.

Pasikeitė ir vadovybė Kaune: Kauno universiteto rektoriumi buvo paskirtas A. Purėnas, prorektoriais – Vladas Lašas (1892–1966), Vladas Jakovickas (1898–1949). Technikos fakultetas buvo suskaidytas į du: Technologijos ir Statybos. Paulius Slavėnas (1903–1987) 1941 m. kovo mėn. paskirtas VDU Technologijos fakulteto dekanu.

Buvo atleistas nemažas skaičius dėstytojų.

1940 m. liepos 16 d. Švietimo ministro įsakymu buvo uždarytas Teologijos-filosofijos fakultetas. Jis, tiesa, įvairiais būdais tęsė veiklą, tik ne Universiteto patalpose.

1940 m. rugpjūčio 21 d. Vytauto Didžiojo universitetas buvo pavadintas Kauno universitetu (KU), pakeistas jo statutas. Universitetas prarado autonomiją, buvo įsteigti marksizmo-leninizmo dėstytojų etatai. Apie tai 1940 m. rugpjūčio 24 d. visuomenę informavo *Vyriausybės žinios*.

Visuomenei rūpėjo, ar Lietuvos aukštosios mokyklos nebus priverstos rengti kadrų didžiajai imperijai. Tačiau kol kas naujoji valdžia buvo pakankamai atsargi ir liberali

Liaudies švietimo komisariate, dalyvaujant atsiųstam iš Maskvos patarėjui Artiuchinui, buvo išsiaiškinta, kad Lietuvos aukštosios mokyklos pirmiausia turi rengti kadrus LTSR. Tik perteklius gali būti kitur panaudotas.

Tačiau ateiviai turėjo ir kitų minčių. 1940 gruodžio mėn. laikraštyje *Novaja žizn* pasirodė nepagrįsti priekaištai dėl lietuvių dėstomosios kalbos. Į tai buvo reaguota.

Reikėjo parengti naujus aukštųjų mokyklų statutus. Buvo net sumanymų Kaune universitetą suskaidyti į kelias aukštąsias mokyklas. Juk TSRS universitetuose nebuvo Medicinos ir Technikos fakultetų.

Gruodžio 31 d. Senate baigtas svarstyti Vilniaus universiteto statuto projektas ir pateiktas Liaudies komisarų tarybai tvirtinti. Sulaukus pastabų, jis dar buvo tobulinamas. Pagaliau buvo patvirtintas, tačiau jo įgyvendinti nespėta, nes pirmoji tarybinė okupacija baigėsi 1941 m. birželio 22 d.

Universitetas buvo reformuojamas, pereinant prie tarybinių universitetų tvarkos. Buvo rengiamasi visiškai pereiti prie naujos tvarkos pirmųjų mokslo metų pabaigoje.

Nors aukštosios mokyklos formaliai priklausė Lietuvos liaudies švietimo komisariatui, bet tikrasis šeimininkas buvo Maskvoje. Kilo reikalas kiek geriau susipažinti su TSRS aukštųjų mokyklų veikla. Tam 1941 sausio 20 d. ŠLK komandiravo į Maskvą delegaciją: komisaro pavaduotoją J. Žiugždą (delegacijos pirmininkas), prof. M. Biržišką (VU rektorių), prof. A. Purėną (KU rektorių), J. Bulavą (VU prorektorių), Vladą Lašą (KU prorektorių), K. Bieliuką (VU prorektorių), A. Rimką (VU Ekonomikos fakulteto dekaną), P. Augustaitį (VU Humanitarinių mokslų fakulteto dekaną), J. Matulį (VU Matematikos-gamtos fakulteto dekaną), J. Šopauską (KU Medicinos fakulteto dekaną), Steponą Kolupailą (1892–1964), KU Statybos fakulteto dekaną, V. Jakovicką (KU Technologijos fakulteto dekaną), S. Žakevičių (VU Teisės mokslų fakulteto dekaną), V. Jurgutį (VU sekretorių), Antaną Linką (VU studentų komiteto pirmininką), Vytautą Kuzminskį (KU studentų komiteto atstovą).

Aukštojo mokslo komisariato tada dar nebuvo. Aukštojo mokslo reikalus tvarkė Aukštojo mokslo reikalų komitetas. Jo pirmininku buvo chemikas Sergiejus Kaftanovas (1905–1978), dėl didelio ūgio artimųjų pravardžiuojamas *Didžiuoju chemiku*. Delegacija nuo sausio 21 iki vasario 1 d. aplankė daug Maskvos aukštųjų mokyklų, o sausio 31 d. susitiko su komiteto vadovybe: pirmininku S. Kaftanovu, pirmininko pavaduotoju Žukovu, universitetų skyriaus viršininku prof. A. S. Novikovu, Artiuchinu, Orlovu ir kt. Be kita ko, S. Kaftanovas pažymėjo, kad nuogastavimai, jog rengiamasi įvesti Pabaltijo respublikų universitetuose dėstymą rusų kalba ar skirti dėstytojus iš Sąjungos, esą nepagrįsti. Jis užtikrino, kad mokslas mūsų respublikoje bus ir toliau dėstomas lietuvių kalba. Rusų kalba dėstymas leidžiamas tik išimties tvarka ir laikinai, pačiai respublikai pageidaujant. Profesoriai iš kitur galės būti skiriami tik pačiai respublikai prašant. Antra vertus, pareiškė pageidavimą, kad profesoriai, inteligentai ir studentai išmoktų rusų kalbą, nes ta kalba esanti plati literatūra.

Delegacija buvo atvežusi į Maskvą „draugui Stalinui dovanų nuo abiejų universitetų *Lietuviškąją enciklopediją*“. Ji buvo įteikta S. Kaftanovui.

Grįžusi delegacija parengė plačią ataskaitą, kurią vasario 12 d. patvirtino VU Senatas.

1941 m. pavasarį Lietuvos aukštąsias mokyklas aplankė delegacija iš Maskvos, vadovaujama TSRS Aukštųjų mokyklų reikalų komiteto pirmininko pavaduotojo prof. A. S. Novikovo. Vilniaus universitete jis ir kiti delegacijos nariai aplankė fakultetus ir daugelį įstaigų, susipažino su studentų gyvenimo sąlygomis.

1941 m. balandžio 9 d. Matematikos-gamtos fakulteto taryboje įvyko pokalbis su A. S. Novikovu. Posėdžiui pirmininkavo prorektorius J. Bulavas. Buvo aptariami būsimieji nauji fakultetai. Reikalaujama pereiti prie kursinės sistemos. A. S. Novikovas informavo, kad TSRS įvedami diplominiai darbai su viešu gynimu. Nuo iki tol buvusių 5 valstybinių egzaminų pereinama prie dviejų: marksizmo-leninizmo ir specialybės.

Balandžio 11 d. A. Novikovas dalyvavo Senato posėdyje. Be kitų buvo keliamas klausimas suskaidyti Matematikos-gamtos fakultetą į kelis. Rengiamasi pereiti prie kursinės sistemos. Apskritai buvo kalbama apie perėjimą prie tarybinės sistemos. Mokymo planai universitete jau tada buvo taip sudaryti, kad nuo kitų metų būtų galima prie jos pereiti.

Susitikęs su studentais prof. Novikovas pareiškė, kad Universitetas ir toliau bus lietuviškas: lietuvių kalba šiame universitete bus ne tik dėstomoji, bet ir visiems privaloma kalba. Iki tol lenkų ir kitų tautybių studentai vis keldavo dėstymo kalbos klausimą.

Universiteto vertimas tarybiniu nutrūko 1941 m. birželio 22 d., prasidėjus rusų ir vokiečių karui. Savaitę prieš tai visą Lietuvą sukrėtė žmonių trėmimai. Buvo išvežti kai kurie darbuotojai ir kiek studentų. Juos suiiminėjant dalyvavo ir du iš Maskvos atsiųsti marksizmo-leninizmo dėstytojai – A. Kuznecovas ir M. Bulinas. Vokiečių okupacijos pradžioje NKVD rūmuose buvo rasti sąrašai numatytų ištremti asmenų. Tarp jų buvo VU rektorius, daug profesorių ir studentų.

Visi dekanatai tilpo Centriniuose rūmuose.

Buvo planuojama statyti klinikas, du bendrabučius prie *Tauro* bendrabučio, gyvenamąjį namą prie Tauro g. 21, Matematikos-gamtos fakulteto papildomas patalpas M. K. Čiurlionio g. Tačiau greitai viskas pakrypo kitaip.

3. Matematikos-gamtos fakultetas Vilniuje

Nuo 1940 m. rugpjūčio 15 d. nustojo veikę Matematikos-gamtos fakulteto etatai VDU ir pradėjo veikti to fakulteto etatai Vilniaus universitete. Ministrų Taryba, kaip minėta, 1940 m. rugsėjo 1 d. perkėlė Matematikos-gamtos fakultetą iš Kauno į Vilnių. Fakultete buvo Matematikos, Fizikos, Chemijos, Biologijos, Medicinos ir Farmacijos skyriai.

Švietimo liaudies komisariatas Matematikos-gamtos fakulteto dekanu paskyrė J. Matulį.

Juozas Matulis

Fakulteto tarybos pirmasis posėdis įvyko Vilniuje 1940 m. rugsėjo 17 d. Dekanas J. Matulis paskaitė komisariato raštą, kuriuo skiriama Matematikos-gamtos fakulteto vyresnysis ir jaunesnysis mokslinis personalas, ir pasakė įžanginę kalbą. Į dekano kalbą atsakė buvęs dekanas Z. Žemaitis. Buvo nutarta prašyti švietimo komisariatą nustatyti priimamų į 1-ąjį kursą studentų skaičių. Į Matematikos, Chemijos ir Biologijos skyrius nutarta prašyti leisti priimti po 100 studentų, o į Fizikos skyrių – 50. Buvo atsižvelgiama į turimą personalo skaičių. Naujai priimamų studentų prašymams apsvarstyti sudaryta komisija iš dekano ir skyrių komisijų pirmininkų. Paskaitas nutarta pradėti nuo spalio mėn. 1 d. Mokslo metų pradžioje Universitete buvo 3102 studentai. Matematikos skyriuje jų buvo 98. Iš tikrųjų mokslas prasidėjo spalio 4 d. Rudens semestras tęsėsi iki sausio 25 d., o pavasario – nuo vasario 5 d.

Matematikų patalpos buvo Pilies g. 11. Čia prie laiptų iš S. Daukanto kiemo į antrąjį aukštą buvo trys nedideli kambariai katedroms (dabar, praplėtus Mūzų vestibiulį, beliko tik vienas). Toliau antrame aukšte buvo gana didelė auditorija (dabar ten Kanados kambarys). Palypėjus iš Mūzų vestibiulio laipteliais aukštyn (dabar ten Anglų kalbos katedra) buvo bibliotekos kambarys su didele priemene, o dar aukščiau – auditorija su tokia pat didele priemene. Dalis užsiėmimų (pirmiausia fizikos) vykdavo taip pat Naugarduko g. 24 rūmuose esančioje Didžiojoje fizikos auditorijoje, o fizikos praktikos darbai – greta esančiose laboratorijose.

Turtinga matematikos biblioteka iš Kauno buvo pervežta į Vilnių. Kadangi čia jau buvo lenkiškojo universiteto matematikos biblioteka, gerokai menkesnė už kauniškę, tai pasikartojančius veikalus buvo nutarta palikti Kaune.

Universiteto senatas svarstė galimybes matematikos seminarą iškelti iš Centrinių rūmų. Buvo baigiamas statyti pastatas Gamtos fakultetui M. K. Čiurlionio gatvėje. Jis buvo atiduotas Matematikos-gamtos fakultetui. Į jį buvo numatyta perkelti matematikus iš Humanitarinio fakulteto patalpų. Deja, to plano teko atsisakyti.

Pagal statutą fakultetas turėjo būti suskaidytas į tris fakultetus. Sekant TSRS praktika, buvo svarstomas projektas kol kas suskaidyti fakultetą į du smulkesnius: vieną, kuris apimtų matematiką, astronomiją, fiziką ir chemiją, ir kitą, į kurį įeitų gamtos, geologijos ir biologijos mokslai.

Gruodžio mėn. prodekanu paskirtas Steponas Jankauskas (1898–1984). Buvo numatyta leisti fakulteto darbų 3 serijas, kurios apimtų matematikos, astronomijos, fizikos ir chemijos dalykus. MGF buvo numatyta skirti gana didelį stipendijų skaičių – net 489.

4. Vokiečių okupacija

1941 m. birželio 22 d. prasidėjo rusų ir vokiečių karas. Su juo daug kas siejo galimybes atgauti nepriklausomybę. Jau kitą dieną prasidėjo Birželio sukilimas. Buvo sudaryta Laikinoji Vyriausybė, kuri išsilaikė šešias savaites, iki rugpjūčio 5 d. Ji buvo pakeista vadinamaisiais tarėjais. Naujieji okupantai ne tik atsisakė suteikti arba bent pažadėti Lietuvai nepriklausomybę, bet net nepajėgė nuslėpti savo sumanymų. Esesininkų uždarame laikraštyje *Das schwarze Korps* pasirodė straipsnis *Germanisieren?*, kuriame buvo kalbama, jog Pabaltijy turį gyventi vokiečiai, o vietiniai gyventojai turį būti iškeldinti tolyn į Rytus. Straipsnis tapo žinomas plačiajai visuomenei ir sukėlė didžiulį pasipiktinimą.

Tarybinės okupacijos metais ekonomika labai nusmuko. Dabar gyvenimas pasidarė dar sunkesnis. Tai pajuto ir aukštosios mokyklos. Studentų skaičius žymiai sumažėjo. Vokiečiai visaip varžė aukštųjų mokyklų veiklą.

Okupacinės valdžios parėdymu buvo atleisti visi pabėgę į Rytus bei sovietizacijos procese aktyviai dalyvavę darbuotojai, visi žydai, beveik visi rusai, daugelis lenkų. Tai palietė ir studentus.

Žydai buvo uždaryti į getus. Jie turėjo prisisiūti ant drabužių geltoną žvaigždę. Jiems nebuvo leidžiama eiti šaligatviais. Jie palaipsniui buvo šaudomi. Lietuvoje liko tik nedidelė buvusių žydų dalis.

Iš savo pareigų buvo atleisti visi rektorato nariai (išskyrus rektorių M. Biržišką), dekanai. Vilniaus universiteto vadovybę dabar sudarė rektorius M. Biržiška, prorektorius studentų reikalams Domas Krivickas (1905–1999), prorektorius ūkio reikalams Pranas Padalskis (jis greit atsisakė, laikinai jo pareigas ėjo D. Krivickas), sekretorius Vytautas Čepas, vėliau Antanas Salys (1902–1972). Matematikos-gamtos fakulteto dekanu buvo paskirtas Petras Katilius (1903–1995), Teisės mokslų fakulteto dekanu – S. Žakevičius, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu – Jonas Puzinas (1905–1978).

Kaune universiteto rektoriumi dirbo J. Gravrogkas, prorektoriumi J. Zubkus. Universitetų Kaune ir Vilniuje patalpų dalį užėmė vokiečių kariuomenė. *Tauro* bendrabutis buvo paimtas vokiečių kariuomenės reikalams.

Laikinoji Lietuvos Respublikos Vyriausybė, tedirbusi vos 6 savaites, be kitų darbų, pertvarkė ir aukštųjų mokyklų darbą. Buvo grįžta prie senosios Nepriklausomos Lietuvos tvarkos. Tai gerokai trukdė vokiečiams kištis į aukštųjų mokyklų veiklą.

Tarp kitų generalinių tarėjų buvo švietimo generalinis tarėjas Pranas Germantas-Meškauskas (1903–1945). Jis ir esamomis sąlygomis rūpinosi lietuviško švietimo ir

aukštojo mokslo išlaikymu. Jo likimas buvo tragiškas. Okupantų suimtas mirė Štuthofo konclageryje.

Etnografijos-archeologijos muziejus perduodamas Mokslų akademijai.

Likvidavus marksizmo-leninizmo kabinetą, jo literatūra, apie 700 propagandinių leidinių, kurių dubletai buvo Universiteto bibliotekoje, paaukoti Berlyno bibliotekai *Staatsbibliothek*.

1941 m. mokslo metus teko pradėti su dideliu pavėlavimu. 1941 m. spalio 4 d. nutarta paskaitas pradėti ne vėliau kaip spalio 15 d.

Dar prieš prasidedant 1941 m. rudens semestrui, vokiečių pareigūnai buvo pareiškę, jog studentus vyrus reiktų panaudoti Reicho darbo tarnybai. Iš švietimo generalinio tarėjo sužinota, kad abiejuose universitetuose bus leista veikti tik trims paskutiniams semestrams. Todėl buvo sudaryta delegacija vykti pas generalinį komisarą A. Rentelną (*Theodor Adrian von Renteln*, 1897–1946): VU rektorius M. Biržiška ir prorektorius prof. D. Krivickas, KU l. e. rektoriaus p. J. Zubkus, Teologijos fakulteto dekanas vysk. Vincentas Brizgys (1903–1992) ir Filosofijos fakulteto dekanas Zenonas Ivinskis (1908–1971). Po vizito nutarta pradėti mokslo metus su trimis paskutiniais semestrais nuo spalio 1 d.

Vokiečiai neleido priimti studentų į pirmąjį kursą, todėl remiantis 1937 m. statutu, buvo pradėta priiminėti hospitantus, taip apeinant vokiečių draudimą. Tačiau hospitantai klausė visų dalykų. Sužinojęs apie tai generalinis komisaras, nors ir pykdamas, leido studentus priimti ir į pirmąjį kursą. Jie buvo priimami iki gruodžio 1 d.

1941 m. pabaigoje buvo tik 573 studentai, 24 laisvieji klausytojai ir 161 hospitantas. Rudens semestras tęsėsi nuo spalio 25 iki vasario 15 d., o pavasario – nuo vasario 16 iki birželio 15 d.

Nuo 1942 m. balandžio 1 d. iš Matematikos-gamtos fakulteto buvo išskirtas atskiras Miškų mokslo fakultetas. Nuo 1942 m. liepos 1 d. iš Matematikos-gamtos fakulteto išsiskyrė atskiras Medicinos fakultetas.

1942 m. pavasarį buvo bandoma mobilizuoti jaunimą į kariuomenės talkininkus. Mobilizacija nepasisekė.

1942 m. kovo mėn. gautas generalinio komisariato Kaune raštas, kad Lietuvos aukštosiose mokyklose paliekami Medicinos, Technikos ir Ekonomikos fakultetai su pirmaisiais kursais. Kiti fakultetai turėjo būti uždaryti pasibaigus pavasario semestrui. 1942 m. kovo 17 d. sukviestas išplėstinis Vilniaus universiteto Senato posėdis. Jame dalyvavo Reicho ministerijos užimtosioms rytų sritims komisarinis aukštųjų mokyklų įgaliotinis prof. dr. K. Štegmanas fon Pricvaldas (*Karl Stegmann von Pritzwald*), lydimas švietimo generalinio tarėjo dr. P. Germanto ir Aukštojo mokslo departamento direktoriaus dr. Antano Juškos (1902–1985). Štegmanas kalbėjo, kad numatomas Vilniaus universiteto veikimo susiaurinimas karo metu. Etiniu atžvilgiu esą negalima, kad, vokiečių studentams ir profesoriams nutraukus universitetinį darbą ir kovojant fronte, kiti sau ramiai tęstų studijas. Antra, vėl šiuo metu, ne tik, pavyzdžiui, istorijoje, bet net ir kalbotyroje, vykstąs tam tikras gilus persilaužimas, lygiai kaip ir iš

scholastikos į humanizmą. Todėl šiuo atžvilgiu esą būtų patogiau po kokių dvejų metų dabar sustabdomuose fakultetuose darbą pradėti su naujomis idėjomis ir prablaivytomis galvomis. Pirma buvę nusistatyta Rytų krašte universitetus karo metui net visiškai uždaryti, bet Rytų sritims labai trūkstant įvairių specialistų, pavyzdžiui, gydytojų, inžinierių ir kt., Lietuvoje, kaip ir Latvijoje bei Estijoje, dabar paliekami praktiniai fakultetai. Rygoje ir Tartu tik šie fakultetai ir atidaryti. Taip esą būtų buvę geriau padaryti ir Lietuvoje: nebūtų reikėję stabdyti rudenį pradėto darbo.

Rektorius M. Biržiška trumpai priminė Vilniaus universiteto istoriją ir lietuvių tautos kovą dėl jo atkūrimo, ekonominį ir tautinį sumetimus, pasisakė už integralaus Vilniaus universiteto išlaikymą ir nesusiaurintą jo veikimą.

K. Štegmanas pareiškė, kad būtiniausiems gyvenimo reikalams tenkinti vietoj sustabdomų Humanitarinio ir Teisių fakultetų būsiančios atidarytos Mokytojų ir Administracijos akademijos. Jos galėsiančios būti praktiškesnės, be to, jų nesunkinsiąs universitetinis nelankstumas.

Teisės fakulteto dekanas S. Žakevičius iškėlė universiteto ir akademijos mokslinio lygmens nevienodumą ir iš to kylantį universitetinės jaunuomenės nepasitikėjimą bet kokiomis akademijomis. Pabrėžė, kad Universiteto veikimo susiaurinimas, kuris beveik prilygtų jo uždarymui, būtų didelis smūgis lietuvių tautiniam prestižui Vilniaus mieste ir krašte. Pagaliau Teisių fakultetas, nevirsdamas akademija, galėtų prisitaikyti prie praktikos gyvenimo reikalavimų.

K. Štegmanas pareiškė, kad ir šio fakulteto pagrindinis uždavinys yra mokslinė kūryba, nes šiaip jis nebūtų vertas universiteto vardo.

A. Salys pabrėžė, kad bet koks universitetų siaurinimas dar labiau padidins lietuvių visuomenėje besireiškiantį netikrumo jausmą.

Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas Jonas Puzinas pasakė, kad Mokytojų akademija tarp studentų nebūsianti populiari.

Tarėjas P. Germantas pareiškė, kad lietuviams švietimo įstaigos išlaikymas yra pirmaeilės reikšmės dalykas, svarbesnis už viską kitą. Šis klausimas keltinas ir politinėje plotmėje. Todėl jo vienoks ar kitoks sprendimas atitinkamai nuteiksiąs ir lietuvių sąmonę.

K. Štegmanas atsakė, jog Vilniaus universiteto klausimą referuosiąs Berlyne.

M. Biržiška, padėkojęs K. Štegmanui už asmeninį kontaktą su Senatu, pareiškė pageidavimą įteikti dar ir rašytinį memorandumą. Tai ir buvo padaryta.

Buvo organizuotas gyventojų parašų rinkimas per Velykų atostogas, kad būtų išsaugoti universitetai.

1942 m. generalinis komisaras pareikalavo iki birželio 20 d. pristatyti semestrinę apyskaitą ir dabar dirbamų tyrinėjimo darbų planus iki birželio 18 d.

1942 m. pavasarį vokiečiai sugalvojo abiturientus ir vyresniojo amžiaus gimnazistus bei studentus imti į Reicho darbo tarnybą. Kiekvienas jaunuolis, norėdamas įstoti į aukštąją mokyklą, turėjo vienus metus ištarnauti darbo tarnyboje. Vokiečiai pareikalavo, kad švietimo tarėjas P. Germantas išleistų atitinkamą potvarkį. Pastarasis atsisakė

Vilniaus universiteto 1943 m. senatas. Iš kairės: S. Žakevičius, P. Katilius, D. Krivickas, rektorius M. Biržiška, V. Jurgutis, J. Puzinas ir A. Salys.

tokį potvarkį pasirašyti, motyvuodamas universitetų statutais, kurie patys sprendžia apie studentų priėmimą. Vokiečiai pareikalavo, kad 1942 m. rugpjūčio 24 d. į gestapą atvyktų aukštųjų mokyklų vadovai. Jie nuvyko. Išklausė grasinimus. Tą dieną juos paleido. Kitą dieną jie vėl nuvyko su P. Germantu į gestapą. Tie vėl nenusileido reikalavimams. Todėl juos, išskyrus Germantą, uždarė į kalėjimą. Visa Lietuva sujudo. Tada gestapininkai išsireikalavo kitą darbo tarėją J. Paukštį pasirašyti potvarkį, kad norintieji studijuoti 1920–1924 m. gimę abiturientai turi atlikti darbo prievolę ar atitinkamą viešąją tarnybą. Gestapas paleido areštuotuosius. Universitetai paskelbė, kad jie priiminės abiturientus, kurių neliečia tas potvarkis, ir tuos, kurie pristatys pažymėjimus, kad jie dirba krašto ūkiui naudingą darbą. Studentai pasirūpino tokių pažymų.

1943 m. pavasario semestro paskaitos turėjo prasidėti vasario 18 d. Nutarta Užgavėnių atostogų nedaryti.

1943 m. vasario mėn. vokiečių kariuomenė ligoninei įrengti užėmė dalį Vilniaus universiteto Matematikos-gamtos ir Medicinos fakultetų patalpų.

Okupantai buvo įtūžę, kad Lietuvoje (priešingai negu Estijoje ir Latvijoje) nepasisekė suorganizuoti SS legiono. Jau buvo pralaimėtas mūšis prie Stalingrado. Už tai buvo apkaltinti politikuojantys inteligentai. Vokiečių valdžia ryžosi už tai atkeršyti. Naktį į kovo 17 d. buvo uždaryti abu universitetai, Pedagogikos ir Prekybos institutai, Konservatorija, Dailės akademija, Taikomosios dailės institutas, Lietuvos mokslų akademija. Kartu buvo uždarytas Vilniaus technikumas, kunigų seminarijos, 4 iš 8 mokytojų seminarijų. Nebuvo uždarytos tik Lietuvos žemės ūkio ir Lietuvos veterinarijos

akademijos. Buvo suimti 46 įvairių profesijų inteligentai, tarp jų 4 generaliniai tarėjai: P. Germantas, Stasys Puodžius, Mečislovas Mackevičius (1906–2003), Juozas Narakas (1899–1989); taip pat 5 universitetų profesoriai: Vladas Jurgutis (1995–1966), Balys Sruoga (1896–1947), populiarus kunigas Alfonsas Lipniūnas-Lipnickis. Jie buvo išvežti į Štuthofo (*Stutthof*) koncentracijos stovyklą prie Dancigo (*Danzig*). Iš 46 atvežtųjų per mėnesį penktadalis mirė, tarp jų –S. Puodžius (1896–1943 04 14). Jau ištrūkę iš lagerio mirė kunigas A. Lipniūnas-Lipnickis (1905–1945 03 28), tarėjas P. Germantas 1903–1945 04 22). Tarp suimtųjų buvo ir Marijampolės mergaičių gimnazijos direktorius matematikas Zigmas Masaitis (1903–1943 04 18), žuvo nuo kriminalinio nusikaltėlio rankos.

Universitetą vokiečiai apiplėšė. Švietimo tarėju buvo paskirtas vokietis Šrainertas (*Schreinert*), buvęs Tartu universiteto profesorius. Apie Kalėdas jį pakeitė dr. Ryfenštalis (*Riefenstahl*).

Įtampai sumažinti kauniečiai organizavo Lietuvos veikėjų konferenciją, kuri įvyko 1943 m. balandžio 5 d. Karo muziejuje. Jai pirmininkavo M. Biržiška, sekretoriavo D. Krivickas ir A. Rimka. Tikslas – užbėgti už akių tolesnėms vokiečių represijoms. Buvo išrinkta patariamoji taryba prie generalinio tarėjo. Jos pirmininkas buvo M. Biržiška. Priimta rezoliucija, kurią vokiečiai pataisę paskelbė.

Birželio mėn. į Lietuvą atvyko K. Štegmanas fon Pricvaldas. Jis apkaltino universitetus buvus neramumų židiniais, todėl mokymo darbas juose sustabdomas, o profesoriams pavedama tik mokslinis darbas. Mokslinio darbo temos skirstomos pagal svarbumą ir jų naudingumą karo reikmėms į tris kategorijas.

Tačiau nelegaliai vyko ir mokymas. Profesoriai kartais savo butuose skaitė paskaitas, priiminėjo egzaminus ir kt. Būdavo organizuojami įvairūs kursai, kurių priedanga vyko mokymas pagal universitetų programas. Kai kuriems padaliniams vokiečiai leido kai kurią veiklą. Tačiau studentai turėjo slapstytis arba ieškoti išeičių, kaip išvengti mobilizacijų. Veikė studentų bendrabutis ir valgykla.

Paskutinis MGF tarybos posėdis įvyko 1944 m. balandžio 20 d.

1944 m. balandžio mėn. buvo gautas raštas iš generalinio komisaro apie perspektyvą atnaujinti universitetų darbus. Tačiau netrukus vokiečiai iš Lietuvos turėjo pasitraukti. Atsitraukdami iš Kauno okupantai susprogdino Fizikos-chemijos institutą.

Literatūra

1. Daudzvardas Vincas. *Lietuviškoji enciklopedija*, 6 t., 1937, p. 7.
2. Vilniaus universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*, 1, 3a.
3. Steigiamojo Seimo darbai. 31, 35, 38, 39 sąsiuviniai. Statutas buvo svarstomas 1921 12 07, 12 14, 1922 02 07, 02 08, 03 22, 03 24, 03 31 posėdžiuose 147, 150, 168, 169, 186, 187 ir 190.
4. Universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*, 1922 04 22, nr. 86, eil. nr. 738.
5. Universiteto etatai. *Vyriausybės žinios*, 1924 12 15, nr. 176, eil. nr. 1213.
6. Universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1925 04 20, nr. 189, eil. nr. 1272. [Evangelikų teologijos fakulteto katedros]

7. Universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1925 04 20, nr. 189, eil. nr. 1287. [Evangelikų teologijos fakulteto etatai]
8. Universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1929 11 13, nr. 313, eil. nr. 2112. [Panaikinami Veterinarijos skyriaus etatai]
9. Lietuvos universiteto vardo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1930, nr. 330. eil. nr. 2266.
10. Vytauto Didžiojo universiteto vyresniojo ir jaunesniojo mokslo personalo etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1930 12 22, nr. 344, eil. nr. 2350. [TF etatų pakeitimas]
11. Vytauto Didžiojo universiteto etatai. *Vyriausybės žinios*, 1931 05 16, nr. 357, eil. nr. 2421.
12. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. Vyriausybės žinios, 1931 08 14, nr. 363, eil. nr. 2481. [Teologijos-filosofijos fakulteto etatai]
13. Aukštojo mokslo teisių įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1932 04 06 nr. 380. eil. nr. 2615.
14. Technikos praktikos teisių įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1932 04 06, nr. 380, eil. nr. 2618.
15. Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1932 05 18, nr. 383, eil. nr. 2640. [Du prorektoriai; studentų mokesčiai už mokslą]
16. Vytauto Didžiojo universiteto mokslo personalo atlyginimo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1932 05 18, nr. 383, eil. nr. 2641. [Rektoriaus ir prorektorių atlyginimas]
17. Aukštojo mokslo teisių įstatymui vykdyti taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1932 08 31, nr. 396, eil. nr. 2703. [Diplomų nostrifikacija]
18. Vytauto Didžiojo universiteto mokslo personalo atlyginimo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1933 06 03, nr. 415, eil. nr. 2871. [Krūviai ir atlyginimai]
19. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, eil. nr. 2936. [Teisės fakulteto papildomi etatai]
20. Vytauto Didžiojo universiteto atlyginimo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1934 01 20. [Atlyginimas už paskaitas ne savo fakultetuose]
21. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1933 05 01, nr. 442, eil. nr. 3087. [Papildomi etatai]
22. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1934 09 19, nr. 456, eil. nr. 3175. [Pakeitimai]
23. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1934 11 30, nr. 461, eil. nr. 3225. [Pakeitimai MGF]
24. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1935 03 05, nr. 471, eil. nr. 3307. [Pakeitimai HMF]
25. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1935 11 13, nr. 508, eil. nr. 3533. [Papildomi bibliotekininkų etatai]
26. Įstatymas Vytauto Didžiojo universiteto Anatomijos institutui lavonais aprūpinti. *Vyriausybės žinios*, 1935 02 06, nr. 513, eil. nr. 3558.
27. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1933 05 15, nr. 534, eil. nr. 3713. [Medicinos pagrindiniai etatai]
28. Žemėms Vytauto Didžiojo universiteto klinikų reikalams nusavinti įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1936 08 10, nr. 544, eil. nr. 3781. [Nusavinama 12 ha žemės]
29. Žemėms Vytauto Didžiojo universiteto klinikų reikalams nusavinti įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1937 09 30, nr. 588, eil. nr. 4094. [Nusavinama 1,7 ha žemės]

30. Vytauto Didžiojo universiteto statutas. *Vyriausybės žinios*, 1937 11 17, nr. 591, eil. nr. 4117.
31. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1937 11 17, nr. 591, eil. nr. 4118. [Medicinos pagrindiniai etatai]
32. Vytauto Didžiojo universiteto mokslo personalo atlyginimo įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1938 04 12, nr. 606, eil. nr. 4248. [Neetatinių lektorių atlyginimas]
33. Vytauto Didžiojo universiteto klinikų reguliaminas. *Vyriausybės žinios*, 1939 10 03, nr. 667, eil. nr. 4908.
34. Universitetų įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1939 12 16, nr. 683, eil. nr. 5078. [Reorganizacija]
35. Vilniaus universiteto etatai. *Vyriausybės žinios*, 1939 12 28, nr. 685, eil. nr. 6003.
36. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1939 12 28, nr. 685, eil. nr. 6004.
37. Teologijos-filosofijos fakulteto uždarymo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1940 07 28, nr. 720, eil. nr. 5753.
38. Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 01, nr. 721, eil. nr. 5776.
39. Vytauto Didžiojo universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 01, nr. 721, eil. nr. 5781.
40. Vilniaus universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 01, nr. 721, eil. nr. 5782.
41. Vytauto Didžiojo universiteto vardo pakeitimo įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 24, nr. 721, eil. nr. 5958.
42. Kauno universiteto etatų pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 24, nr. 721, eil. nr. 5959. [Įvedami marksizmo-leninizmo etatai]
43. Vytauto Didžiojo universiteto statuto pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1940 08 24, nr. 721, eil. nr. 5961.
44. Reikia persijoti [Dėl Universiteto dėstytojų kvalifikacijų ir darbo krūvio]. *Lietuvos aidas*, 1929 04 27, **95**(579), p. 1.
45. Z. Žemaitis. Dėl priekaištų Matematikos-gamtos fakultetui. *Lietuvos aidas*, 1929 05 22, **95**(579), p. 2–3.

Nuorodos

1. Pirmoji Aukštoji Lietuvos Mokykla. Aukštieji kursai. Kaunas, 1920.
2. Lietuvos universiteto veikimo apyskaita 1922.II.16–1924.VI.13. Kaunas, 1924, 292 p.
3. Lietuvos universitetas 1922.II.16–1927.II.16. Pirmųjų penkerių veikimo metų apyskaita. Kaunas, 1927, 392 p.
4. Vytauto Didžiojo universitetas. Antrųjų penkerių veikimo metų (1927.II.16–1933.IX.1) apyskaita. Kaunas, 1932, 323 p.
5. V. D. Universiteto žinios, 1936–1937.
6. A. Matukonis (sud.). Nuo aukštųjų kursų Kaune iki Kauno technologijos universiteto. *Technologija*, Kaunas, 1997.
7. V. B. Pšibilskis. Mykolas Biržiška ir Vilniaus universitetas. Veiklos studija ir atsiminimų publikacija. Vilniaus universiteto leidykla, 2005.
8. Vilniaus universiteto istorija, 1579–1994. Valstybinis leidybos centras, Vilnius, 1994.

1. Dėstytojų komplektavimo problemos

Kuriantis universitetui, teko nugalėti daug sunkumų. Vienas iš pagrindinių buvo tinkamai pasiruošusių dėstyti universitete asmenų stoka. Tiesa, buvo asmenų, baigusių matematiką ar artimas specialybes Rusijoje ar kitose šalyse. Tačiau pasiruošusių dirbti aukštojoje mokykloje beveik nebuvo, ypač matematikų. Reikėjo verstis turimais. Pakviestieji dėstyti turėjo patys tobulintis, o vėliau iš savo parengtų absolventų išugdyti naują dėstytojų kartą.

1922 m. vasario 20 d. universiteto posėdyje buvo nutarta Aukštųjų kursų dėstytojus be konkurso priimti į universitetą. Po 5 metų jie turėjo būti perrenkami. Per tą laiką reikėjo įrodyti tinkamumą tai vietai mokslo darbais ar įgytu mokslo laipsniu.

Aukštuosiuose kursuose matematiką dėstė Z. Žemaitis, Julius Gravrogkas, Liudas Daukša, Platonas Jankauskas, Bernardas Kodatis, Jurgis Čiurlys. Jų nepakako. Greitai buvo pakviesti Viktoras Biržiška, O. Folkas, Petras Šernas.

Naujiems mokslo kadrams parengti absolventai būdavo siunčiami arba patys vykdavo tobulintis į užsienio universitetus. Per tarpukario laikotarpį iki 1940 m. stažuotis po studijų universitete buvo pasiųsti 108 žmonės. Stipendijas skyrė Švietimo ministerija, JAV Rokfelerio (*Rockefeller*) ir Vokietijos Humbolto fondai. Dauguma jų grįždavo dirbti Universitete, 58 % apgynė daktaro disertacijas. Tarp jų buvo ir matematikų. Bent šeši matematikai iš Lietuvos parengė ir gynė disertacijas užsienyje. Tai buvo Paulius Slavėnas (iš astronomijos), P. Katilius, Abraomas Gliksonas, Otonas Stanaitis, Kazimieras Miecevičius, Gerardas Žilinskas.

Tarpukario Lietuvoje (išskyrus teologijos mokslus) buvo priimta vieno mokslinio laipsnio – daktaro – sistema. Dėstytojų personalas turėjo tokius pedagoginius vardus: ordinarinis profesorius, ekstraordinarinis profesorius, adjunktas, docentas, privatdocentas, vyr. asistentas, asistentas, jaunesnysis asistentas.

Berods nuo 1930 m. vyresniajam moksliniam personalui reikėdavo habilituotis[1]. Iki tol vyresniojo mokslinio personalo nariai turėjo paskaityti pačių pasirinkta tema viešą paskaitą. Apie tai būdavo pranešama iš anksto. Tačiau po paskaitos nebūdavo jokių diskusijų. Paskaitos temą dėstytojai pasirinkdavo iš savo srities. Z. Žemaitis skaitė paskaitą *Iš matematikos istorijos*, O. Folkas – *Išreiškimas eilutėmis kompleksinių*

[1] Nuo lotyniško žodžio *habilis* – tinkamas, parengtas.

skaičių. Po įžanginės paskaitos vyresniojo mokslinio personalo nariai pagal 1930 m. statutą priimdavo iškilmingą pasižadėjimą.

Habilitacija nebuvo antrojo mokslinio laipsnio įgijimas, o tik gavimas teisės skaityti paskaitas – *venia legendi*. Po habilitacijos galima buvo pretenduoti į privatdocento pareigas. Ne iš karto buvo susiorientuota, kaip pravesti tą procedūrą. Iš pradžių tai paprastai būdavo tik paskaita aktualiais mokslo klausimais. Vėliau buvo keliami didesni reikalavimai.

Pirmas iš baigusių matematikų, nors doktoratą parengė iš astronomijos, habilitavosi P. Slavėnas. Jis dar 1928 m. rugsėjo 21 d. paprašė suteikti jam privatdocento titulą. Buvo sudaryta komisija: B. Kodatis, Kęstutis Šliūpas, O. Folkas. P. Slavėnas pateikė savo paskaitos tezes. Jos spalio 9 d. pripažintos per daug bendros. Klausimas buvo atidėtas vienam mėnesiui. Lapkričio 13 d. nutarta prašyti komisiją pateikti P. Slavėnui savo temą. 1929 m. sausio 29 d. buvo patvirtinta paskaitos tema: *Mėnulio perturbacijos teorija klasiškų ir paprastųjų reliatyvybės sumetimų šviesoje*. Ją P. Slavėnas ir paskaitė.

Antrasis habilitavosi P. Katilius. Jis buvo pasiūlęs tris temas paskaitai: *Beveik periodinės funkcijos*, *Neeuklidinės geometrijos reikšmė geometrijos mokslui*, *Paviršių ir erdvės dalijimas kreivių tinklais ir jų ryšys su topologija*. Burtų keliu buvo parinkta trečioji tema. Habilitacinė paskaita įvyko 1930 m. balandžio 10 d. Ji buvo teigiamai įvertinta. Balsuojant iš 14 tarybos narių tik vienas susilaikė.

Ilgesnį laiką buvo ruošiamasi patvirtinti habilitacijos nuostatus. 1932 m. gegužės 31 d. trečiuoju skaitymu Matematikos-gamtos fakulteto tarybos buvo priimta habilitacijos tvarka. Habilitavosi A. Gliksonas (1933) ir K. Miecevičius (1934). Tvarka dar patikslinta 1934 m. lapkričio 6 d. posėdyje. Jei habilitantas įgijo mokslinį laipsnį VDU, tai habilituotis galėjo tik po dvejų metų nuo laipsnio gavimo. Jei laipsnis buvo įgytas svetur, turėjo būti sprendžiama atskirai. Darbas turėjo būti *savistovių mokslinių tyrimų* išdava. Reikėjo pateikti fakulteto tarybai habilitacinio darbo 20 egzempliorių, jei darbas buvo spausdintas žurnale, arba 250 egzempliorių, jei paskelbtas atskiru leidiniu. Darbas turėjo būti paskelbtas lietuvių arba kitomis kalbomis, kurias fakultetas laikys priimtinomis; pastaruoju atveju turėjo būti pridėta spausdinto darbo plati santrauka lietuvių kalba. Taryba turėjo sudaryti trijų asmenų komisiją darbui referuoti. Jos pirmininkas turėjo būti profesorius iš tos mokslo srities, iš kurios yra pateikiamas darbas. Komisija ne ilgiau kaip per tris mėnesius turėjo pateikti tarybai savo nuomonę. Jei nuomonė teigiama, taryba ne anksčiau kaip po dviejų savaičių ir ne vėliau kaip po mėnesio turėjo skirti laiką habilitanto viešai paskaitai tarybos posėdyje. Jos trukmė ne daugiau kaip viena valanda. Posėdyje galėjo dalyvauti ir svečiai iš šalies. Paskaita turėjo baigtis diskusija su prelegentu. Po diskusijos uždarame tarybos posėdyje, kuriame dalyvauja bent 2/3 tarybos narių, slaptu balsavimu turėjo būti sprendžiama apie suteikimą *venia legendi*. Jau priėmus šiuos nuostatus, 1937 m. gegužės 11 d. habilitavosi O. Stanaitis. Jo darbas buvo *Iš Lamé funkcijų teorijos*. Kalbėjo komisijos nariai: V. Biržiška, Z. Žemaitis, P. Katilius. Balsavo teigiamai 14 tarybos narių, susilaikė du, prieš balsavo vienas.

1934 m. lapkričio 6 d. nustatyta ir daktaratų gynimo tvarka, bet ja matematikai nepasinaudojo. Jie gynė disertacijas užsienyje, o fakulteto taryba tik spręsdavo, ar gautus daktaro laipsnius pripažinti.

1924 m. lapkričio 4 d. Seimas priėmė įstatymą dėl Universiteto etatų. Matematikos-gamtos fakultete buvo numatytas dekanas ir sekretorius. Geometrijos katedroje – vyresniojo mokslo personalo 1 etatas, jaunesniojo mokslo personalo taip pat 1 etatas. Matematinės analizės katedroje – 3 vyresniojo ir 1 jaunesniojo mokslo personalo narys. Nustatyta, kad fakulteto etatuose ordinarinių profesorių negali būti daugiau, negu yra katedrų. Kitų vyresniojo mokslo personalo narių skaičių, neišeinant iš etatų ribų, nustato fakultetų tarybos.

2. Alyginimai

1922 m. Lietuvos universiteto profesoriaus mėnesio alga buvo 5000, docento – 3150, asistento –2400, laboranto – 1800 auksinų. Svetimšaliams buvo numatomas 15 % priedas.

Apskritai Universiteto mokymo personalas gaudavo neblogus atlyginamus. Jie šiek tiek keitėsi. Paminėsime atlyginimus, kurie buvo mokami nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. [2]. Atlyginimas susidėjo iš dviejų dalų: pagrindinės ir papildomosios.

Pagrindinės algos ordinariniai profesoriai kas mėnesį gaudavo po 1200, ekstraordinariniai profesoriai – po 1000, docentai – po 800 litų. Be pagrindinės algos, visi jie gaudavo už kiekvieną savaitinę paskaitą ligi 6 paskaitų atlyginimą, lygų 1/10 jų pagrindinės algos, o už kiekvieną savaitinę paskaitą virš 6 – atlyginimą, lygų 1/20 jų pagrindinės algos. Dvi valandos praktikos darbų buvo prilygintos vienai valandai teorinių paskaitų.

Atlyginimas už paskaitų ir praktikos darbų valandų skaičių, didesnį už 8 per savaitę, tegalėjo būti mokamas fakultetui nutarus ir švietimo ministeriui patvirtinus.

Privatdocentai ir lektoriai už jiems pavestas paskaitas gaudavo tokį pat atlyginimą kaip docentai.

Jaunesnieji mokslo personalo nariai ir pagalbinis personalas atlyginimus ir priedus gaudavo pagal valstybės įstaigų tarnautojų atlyginimo įstatymą, be to, gaudavo mokslo ir specialybės priedą. Antai vyresnieji asistentai gaudavo kas mėnesį po 160 litų, jaunesnieji asistentai – po 150 litų.

Prieš Kalėdų ir Velykų šventes gaudavo švenčių priedą, lygų pusei pagrindinės algos.

Prie pagrindinio atlyginimo už papildomas pareigas dar buvo mokama:

- už rektoriaus – pagrindinė ordinarinio profesoriaus alga;
- už prorektoriaus – pusė pagrindinės ordinarinio profesoriaus algos;
- už dekano ir universiteto tarybos ir senato sekretoriaus – po pusę pagrindinės ordinarinio profesoriaus algos;

- už fakulteto sekretoriaus – 1/3 pagrindinės ordinarinio profesoriaus algos;
- už įstaigos vedėjo pareigas – 1/4 pagrindinės ordinarinio profesoriaus algos.

Ūkio globos tarybos nariai už kiekvieną posėdį gaudavo po 1/50 dalį profesoriaus mėnesinės algos.

Rektorius pagrindinį atlyginimą galėjo gauti tik tuo atveju, kai turėjo ne mažiau kaip dvi paskaitas per savaitę; profesoriai ir docentai – kai turėjo ne mažiau kaip 4 paskaitas per savaitę. Senatui pristačius, švietimo ministeris galėjo daryti išimtis. Išimtinais atvejais atlyginimas už paskaitas galėjo būti mokamas ir asistentams, švietimo ministeriui sutikus.

1933 m. pradžioje Senatas nutarė mokėti profesoriams tik už 10 savaitinių valandų.

Švietimo ministras neleido pavasario semestre mokėti už viršnormines (8) valandas.

Buvo nutarta peržiūrėti mokymo planus dėl lėšų stokos (jie padidintų dėstytojų krūvį).

Faktiškai visi dėstytojai turėjo papildomas tarnybas ne Universitete. Tai buvo visaip reguliuojama.

3. Personalas tarybinės okupacijos metais

Pereinant prie tarybinės sistemos, universitetų vadovybėms kilo daug neaiškumų, kaip tvarkyti etatų reikalus. Kilo klausimas, kokias algas mokėti profesūrai, nes esama nomenklatūra neatitiko priimtos TSRS: nebuvo privatdocentų, ekstraordinarinių bei ordinarinių profesorių, vyr. asistentų. Todėl doc. S. Žakevičius, doc. dr. S. Jankauskas ir P. Makarauskas buvo komandiruoti į Minską susipažinti su mokslo personalo sistemos veikimu ir darbo laiko apskaičiavimu.

1940 m. lapkričio 1 d. Senatas pateikė švietimo liaudies komisarui Universiteto personalo narių einamas pareigas patvirtinti pagal naująją sąjunginę aukštųjų mokyklų mokslo personalo nomenklatūrą. Reikėjo paruošti atitinkamus dėstytojų dokumentus ir pateikti į Maskvą Aukštojo mokslo reikalų komitetui, kad tas peratestuotų mokslo laipsnius bei vardus.

Moksliniams kadrams parengti buvo rūpinamasi parinkti kandidatus į aspirantūrą į kitus TSRS miestus.

Rugpjūčio 8 d. sušauktas susirinkimas tarnautojų profsąjungai steigti.

Darbuotojai sulaukė ir įvairių naujovių. Jau 1940 m. lapkričio mėn. buvo įvestas personalo budėjimas Universiteto patalpose nuo 16 val. iki 9 val. ryto. Budintysis turėjo ryšį su visais fakultetais, o juose budėjo sargai pagal nustatytą grafiką.

Kaip jau buvo įprasta TSRS, visi darbuotojai, taigi ir Universiteto tarnautojai, turėjo pasirašyti vieno mėnesio algos dydžio valstybinę paskolą.

Daugelis dėstytojų važinėjo iš Kauno. Buvo raginama, kad jie keltųsi gyventi į Vilnių. Tačiau Vilniuje trūko butų. Net 68 darbuotojų šeimos gyveno Universiteto rūmuose. Joms iškeldinti miesto vykdomasis komitetas neskyrė butų.

Pagrindiniai matematikų kadrai persikėlė dirbti į Vilnių. Kaune technikos fakultetams aptarnauti 1940 m. rugpjūčio 15 d. įsteigtoje Mechanikos ir matematikos katedroje vedėju iki 1940 m. spalio dirbo J. Gravrogkas. Tada ji suskilo į dvi atskiras Mechanikos ir Matematikos katedras. Pastarajai iki 1941 m. rugpjūčio 1 d. vadovavo P. Slavėnas. Katedroje trumpai dirbo iki arešto 1941 m. sausio 3 d. Lietuvos kariuomenės pulkininkas dr. P. Lesauskis (1900–1942). Jau po arešto 1941 m. sausio 4 d. jam suteiktas profesoriaus vardas. Mirė lageryje Gorkio srityje 1942 m. lapkričio 27 d.

4. Personalas vokiečių okupacijos metais

Jau okupacijos pradžioje iš darbo buvo atleisti žydų tautybės dėstytojai (kai kurie buvo nužudyti), taip pat pasižymėję savo veikla tarybinės okupacijos metu.

Senatas nustatė atlyginimus: ordinariniam profesoriui – 1800 rb, ekstraordinariniam profesoriui – 1600, docentui – 1400, adjunktui – 1200, vyr. asistentui ir lektoriui – 1000, jaun. asistentui – 800, vyr. laborantui – 700, jaun. laborantui – 600 rb. Vyresniojo personalo nariams už paskaitas, skaitomas ne savo fakultetuose, už kiekvieną savaitinę valandą virš 6 savaitinių paskaitų be apribojimo – po 1/20 pagrindinės algos. Lektoriai visą atlyginimą galėjo gauti, kai turėjo ne mažiau kaip 8 savaitines val. Jei turi mažiau valandų, tai už kiekvieną trūkstamą val. atskaitoma po aštuntadalį atlyginimo.

Už pareigas papildomai buvo mokama: rektoriui – 1000, prorektoriui – 800, dekanui – 700 rb etc. Bibliotekos direktoriui nustatomas 1200 rb atlyginimas. Jei juo yra profesorius ar docentas, tai mokamas 600 rb priedas.

Valdžia buvo nustačiusi mažesnius atlyginimus. Todėl buvo daroma žygių gauti Senato numatytuosius. 1942 m. pavasarį buvo numatyta sumažinti personalo atlyginimus. Buvo daroma žygių juos išlaikyti.

Siekiant sudrausminti fakultetų tarybų narių lankomumą posėdžiuose, už praleistus posėdžius jie turėjo mokėti į fondą studentų reikalams po 20 reichsmarkių.

5. Pirmieji dėstytojai

Iš pradžių apžvelgsime pagrindinius matematikos dėstytojus, pradėjusius dirbti dar Aukštuosiuose kursuose.

Zigmas Žemaitis

Tarp mūsų praeities šviesulių ryškiai spindi Zigmo Žemaičio (1884 11 08–1969 06 24) asmenybė.

Gimė jis Švenčionių (pagal Žemaitį, Šventėnų) apskrities (dabartinio Ignalinos rajono) Tverečiaus valsčiaus Daktorių kaime. Tėvai buvo Juozapas Žemaitis ir Agota Motiejūnaitė-Žemaitienė, turėję vieną valaką žemės. Daugiavaikėje valstiečių šeimoje buvo aštuntas iš devynių vaikas. Du maži mirė nuo šiltinės. Užaugo 4 broliai ir 3 seserys. Visi nuo mažens turėjo pagal jėgas darbuotis tėvų ūkyje.

Zigmas Žemaitis

Dar nesulaukęs septynerių metų, Zigmas pradėjo mokytis skaityti iš senos lenkiškos maldaknygės, o po metų ir iš lietuviško *Aukso altoriaus*. Baigdamas dešimtuosius metus, ėmė mokytis rusiškoje Tverečiaus pradinėje trijų skyrių mokykloje. Ją baigė 1896 m. pavasarį. Po to dvejus metus padėjo tėvams namuose.

Vyresnis brolis Liudvikas jau buvo „išėjęs į žmones“. Dirbo vaistinėje provizoriaus padėjėju. 1898 m. pavasarį pasiuntė Zigmą į Vilnių mokytis vaistininko mokinio egzaminams. O vasaromis tekdavo, kaip ir anksčiau, triūsti tėvų ūkyje. 1902 m. vasario mėn. Odesoje išlaikė vaistinės mokinio egzaminus. Brolis Liudvikas jau buvo persikėlęs į ten. Jis ir toliau padėjo Zigmui kopti į mokslą. Išlaikyti egzaminai beveik atitiko keturių gimnazijos klasių kursą. Iš pradžių dirbo vaistinėje mokiniu. Brolis patarė jam dirbti vaistinėje tik pusę dienos be atlyginimo, kad įgytų stažą ir galėtų savarankiškai mokytis toliau. Po metų Zigmas išlaikė eksternu brandos egzaminus ir pradėjo studijuoti matematiką Novorosijsko (nuo 1933 m. Odesos, nuo 1945 m. Odesos I. Mečnikovo) universitete. Mokslas sekėsi labai gerai. Lėšų pragyvenimui tekdavo užsidirbti privačiomis pamokomis.

Kartu dalyvavo Odesos lietuvių visuomeniniame gyvenime. Odesoje tuo metu buvo apie 7000 lietuvių. Tai darbininkai ir jų šeimos. Inteligentų beveik nebuvo. Atsirado keli studentai, kurie jautė pareigą padėti lietuviams lavintis. Organizuota savišalpos draugija. Jos vardu buvo galima organizuoti paskaitas. 1904 m. buvo įkurta kita kultūrinė draugija *Rūta*. Faktiškai tai buvo darbininkų klubas. Jau 1904 m. pradžioje parengtas pirmas lietuvių kalba spektaklis *Amerika pirtyje*, nors dar veikė lietuvių spaudos draudimas. Vietinė policija nesiorientavo, kad lietuviškai nebuvo galima vaidinti ir skelbti. Pateiktas *Amerika pirtyje* egzempliorius su prierašu, kad *cenzuroj dozvoleno* (cenzūros leista). Z. Žemaitis buvo to spektaklio režisierius. Kartu organizavo ir 4 metus vadovavo lietuvių chorui, kuriame dalyvavo apie 50 žmonių. *Rūtoje* buvo organizuoti darbininkams bendrojo lavinimo kursai. Z. Žemaitis dėstė fizinę geografiją ir astronomiją bei kosmografiją. Į tą veiklą įvairūs reakcingi elementai žiūrėjo kreivai. Kartą 1906 m. spalio mėn. 11 val. vakare, išeinant iš *Rūtos*, grupė chuliganų užpuolė Z. Žemaitį. Policija sulaikė ir nugabeno jį į nuovadą kartu su pora chuliganų, pasisiūliusių liudyti, kad Žemaitis kėsinęsis nužudyti valdininką ir bėgęs atsišaudydamas (nors iš tikrųjų šaudė chuliganai). Z. Žemaitis buvo areštuotas.

Odesoje buvo įvestas apsiausties stovis, todėl jam grėsė kartuvės. Tačiau atvykęs prokuroras pasirodė teisingas žmogus. Jis demaskavo „liudininkus“ ir paleido Z. Žemaitį jau kaip nukentėjusį.

Z. Žemaitis bendradarbiavo lietuviškajame laikraštyje *Vilniaus žinios*, kurias leido Petras Vileišis (1851–1926), ir *Lietuvos ūkininke*.

Universitetą baigė 1909 m. ir gavo pirmojo laipsnio diplomą. Diplominio darbo tema buvo *Begalinių mažybių metodo taikymas, tiriant kūgio pjūvių savybes*. Pirmojo laipsnio diplominis darbas Universiteto statuto buvo prilygintas mokslo kandidato laipsniui. Žinoma, reikalavimai skyrėsi nuo vėliau buvusių jau mūsų laikais.

Pats Z. Žemaitis yra pasakojęs, jog profesorius J. Slešinskis (vėliau grįžęs dirbti į gimtąją Lenkiją) kvietęs jį likti Universitete ir ruoštis magistro laipsniui. Tačiau tam sutrukdžiusios dvi priežastys: tikyba (juk carizmas taip pat buvo totalitarinis – vienas caras, viena tikyba, viena kalba) ir dalyvavimas visuomeninėje veikloje. Tris kartus buvo areštuotas. 1905 m. buvo net rimtai įkliuvęs. Todėl buvęs įtrauktas į „juoduosius sąrašus“.

Reikėjo ieškoti darbo vidurinėje mokykloje. Jam teko daugelio to meto lietuvių inteligentų dalia. Arba likti didžiuliuose rusų imperijos plotuose (buvo gavęs siūlymų dirbti Ukrainoje), atitrūkti nuo savo tautos, su laiku gal net surusėti. Arba grįžti į savo tėvynę ir būti visų amatų meistru, dirbti tai, kas labiausiai buvo reikalinga. Deja, ne visi taip galėjo. Siekdama surusinti Lietuvą, carinė Rusijos valdžia lietuviams, kad ir kur įgijusiems aukštąjį mokslą, neleido užimti valdinių tarnybų Lietuvoje. Čia galėjo dirbti tik kunigai, gydytojai ir advokatai.

Z. Žemaitis grįžo į Lietuvą. Nelengva buvo rasti darbą. Teko ilgai trypti mokslo apygardos globėjo įstaigos slenksčius. Vis atsakydavo, jog nesą laisvų vietų, nors jų buvo apsčiai. Pagaliau padėjo Vilniaus viešosios (buvusios Vilniaus universiteto) bibliotekos direktorius D. I. Dovgiallo (1868–1942). Tai buvo rusas, tačiau didžiavosi kilęs iš Lietuvos bajorų. Jis buvo padėjęs ne vienam lietuviui – J. Mašiotui (1897–1953), J. Kairiūkščiui (1896–1957), K. Šakeniui ir kt. Z. Žemaitis gavo darbo keliose mokyklose. Tarp jų buvo privati mergaičių gimnazija.

Z. Žemaitis negalėjo apsiriboti tarnybine veikla. Jį traukė visuomeninis darbas. Buvo aktyvus Lietuvių mokslo draugijos narys, Lietuvių dailės draugijos sekretorius, pirmųjų dailės parodų organizavimo talkininkas, aktyviai dalyvavo *Rūtos* draugijoje ir įvairioje visuomeninėje veikloje. Buvo išrinktas į Lietuvių mokslo draugijos komitetą. Ketverius metus ėjo sekretoriaus pareigas, nors viešai ir nepasirašinėdavo sekretoriumi, nes tai būtų pakenkę tarnybai. Teko susirašinėti su leidyklomis, spaustuvėmis, redakcijomis. Per dvejus metus surinko apie 6500 raštų, išleistų iki 1904 m. lietuvių kalba, ir surengė tų spaudinių parodą. Ji buvo iškilmingai atidaryta. Atvyko net gubernatorius Veriovkinas, įvairių laikraščių redaktoriai ir inteligentijos atstovai. Paroda veikė iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios. Tada buvo uždaryta, o eksponatai perimti Lietuvių mokslo draugijos žinion.

Voronežo M. Yčo gimnazijos mokytojai. Iš kairės sėdi: K. Šakenis, M. Tichvinskaitė, Pucilovas, J. Jablonskis, Z. Žemaitis, A. Tichvinskaitė; stovi: Lagodinskis, Bielousovas, Černozatonskis, J. Špokevičius ir Fedorovas.

Pirmojo pasaulinio karo metu net apie 1000 lietuvių jaunuolių atsidūrė Voroneže. Rusijoje susikūrė Komitetas karo pabėgėliams lietuviams remti. Jam vadovavo Dūmos narys Martynas Yčas (1885–1942). Jau 1915 m. jis organizavo Voroneže lietuvių karo pabėgėlių berniukų gimnaziją. M. Yčui pasisekė gauti Rusijos švietimo ministro sutikimą. Lėšų jai išlaikyti, tais laikais didelę 4,5 mln. rb sumą, gavo iš Karo pabėgėlių komiteto. Čia jam padėjo kunigaikštis J. S. Vasilčikovas (1881–1969), turėjęs dvarą Jurbarke, bet buvęs įtakingas imperijos sostinėje.

Gimnazijoje mokytojavo daug vėliau pagarsėjusių lietuvių inteligentų: J. Balčikonis (1885–1969), J. Damijonaitis (1860–1926), Jonas Jablonskis (1860–1930), P. Mašiotas (1863–1940), K. Šakenis, M. Šikšnys (1874–1970), J. Vokietaitis (1872–1931), Z. Žemaitis. Pastarajam M. Yčas siūlė inspektoriaus pareigas, tačiau tas atsisakė, motyvuodamas patirties stoka. Gimnazijos direktoriumi buvo paskirtas buvusios Vilkaviškio gimnazijos direktorius P. Slaščevskis.

Gimnazijoje mokėsi ir nemažai vėliau pagarsėjusių lietuvių: Julius Janonis (1896–1917), Petras Katilius, Antanas Sniečkus (1903–1974).

Z. Žemaitis dėstė matematiką. Dalyvavo įvairioje lietuvių bendruomenės veikloje. Buvo Draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti revizorius.

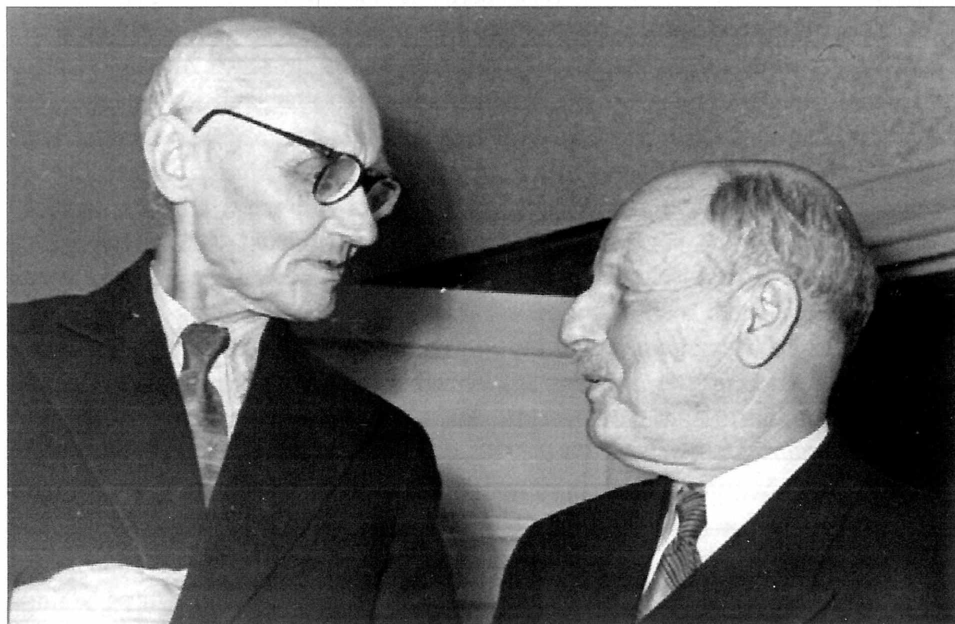
Gimnazijoje turėjo nesutarimų su kan. Konstantinu Olšausku (1867–1931) ir jo įtakoje buvusiu gimnazijos direktoriumi P. Slaščevskiu. Vos prasidėjus mokslui, K. Olšauskas norėjo pašalinti iš bendrabučio 6 mokinius ir nutraukti jiems pašalpas už tai, kad jie nelankė pamaldų. Z. Žemaitis, būdamas auklėtojų komisijos narys, teigė, kad draugija lėšas moksleiviams karo pabėgėliams gauna iš valstybės iždo, todėl jas

turi skirstyti visiems, neatsižvelgdama į moksleivių įsitikinimus. Kiti komisijos nariai nedrįso paremti Z. Žemaičio nuomonės, išskyrus Joną Jablonskį, kuris visu griežtumu ėmėsi ginti moksleivių reikalų. Z. Žemaitis pralaimėjo. Moksleiviai buvo pašalinti iš bendrabučio, o Z. Žemaitis apskųstas Vilniaus apygardos mokslo globėjui. Buvo net norėta Z. Žemaitį ir J. Jablonskį perkelti dirbti kitur. Tačiau Z. Žemaitis surinko medžiagą ir po keturių mėnesių parašė ataskaitą apie K. Olšausko veiklos trūkumus. Komitetas buvo priverstas K. Olšauską atšaukti iš Voronežo.

1917 m. lapkričio 29–gruodžio 2 d. įvairių partijų ir karių atstovai sudarė Vyriausiąją lietuvių tarybą Rusijoje. Į ją įėjo P. Mašiotas, M. Yčas, J. Jablonskis, M. Sleževičius (1882–1939), S. Šilingas (1885–1962) ir kiti. Kandidatais buvo išrinkti J. Vokietaitis ir Z. Žemaitis. Taryba reikalavo Lietuvai nepriklausomybės. Bolševikai jos nepripažino. 1918 m. balandžio 19 d. Taryba likviduota. Z. Žemaitis drauge su kitais buvo bolševikų suimtas ir įkalintas. Tačiau po kelių dienų iš kalėjimo paleistas.

Tų metų birželio pabaigoje Z. Žemaitis grįžo į dar vokiečių okupuotą Lietuvą. Kartu grįžo apie pusantro tūkstančio lietuvių.

Rugsėjo mėnesį persikėlė į Švenčionis ir ėmėsi organizuoti gimnaziją. Remiamas vietinių gyventojų ir nugalėjęs įvairius okupacinės vokiečių valdžios daromus sunkumus, jis tą gimnaziją suorganizavo. 1919 m. sausio 9 d. atidaryta Švenčionių lietuviškoji II laipsnio darbo mokykla, o Z. Žemaitis paskirtas jos vedėju. Užsiėmė taip pat ir kitomis apskrities mokyklomis. Tada buvo svarstomas ir Vilniaus universiteto atkūrimo klausimas. Z. Žemaitis važinėdavo posėdžiauti šiuo klausimu į Vilnių.

M. Šikšnys ir Z. Žemaitis

Tačiau laikas buvo labai neramus. 1919 m. balandžio mėn. atėjo Raudonoji armija, o mėnesio pabaigoje skubiai pasitraukė. Švenčionyse neliko jokios valdžios. Apskrities miestas negalėjo likti be priežiūros. Todėl sudaryta laikina valdyba, kuri ėmėsi tvarkyti miestą. Z. Žemaičiui teko būti burmistru. Greitai, gegužės 2 d., grįžo bolševikai. Jie tą pačią dieną suėmė visus 13 laikinosios valdybos narių ir išvežė į Švenčionėlius. Pakeliui 8 asmenis, kaip „kontrrevoliucionierius", sušaudė. Tik lietuvio čekisto dėka Z. Žemaitis liko gyvas. Nujausdamas, kuo viskas gali baigtis, Z. Žemaitis Švenčionis apleido. 1919 m. rudenį persikėlė į Kauną.

Ten visuomeninės komercinės draugijos komitetas jį išrinko komercinės mokyklos direktoriumi.

Daug ką darė per savo ilgą gyvenimą Z. Žemaitis, tačiau pagrindinė jo veikla yra susijusi su aukštąja mokykla Lietuvoje. Jau 1906–1911 m. Z. Žemaitis kėlė lietuvių spaudoje Universiteto atgaivinimo klausimą. Buvo pagrindinis Aukštųjų kursų ir Universiteto organizatorius Kaune. O nuo 1922 m. – Matematikos-gamtos fakulteto dekanas.

Ne tik matematika reikėjo užsiiminėti dekanui. Fakultete buvo ir fizikai, chemikai, biologai, geografai, kurį laiką – agronomai. Z. Žemaičiui teko rūpintis patalpomis, finansavimu, aparatūra, biblioteka. Ne be jo pastangų buvo pastatyti Fizikos-chemijos instituto rūmai (1944 m. vokiečių susprogdinti), įkurtas botanikos sodas ir zoologijos muziejus, pradėti geologiniai tyrimai Lietuvoje, įsteigta astronomijos observatorija. Po 1926 m. perversmo Z. Žemaičiui teko atlaikyti fakultetą užgriuvusius politinio pobūdžio sunkumus, kai buvo kėsinamasi fakultetą sumažinti ar net uždaryti. Valdžiai jis atrodė per brangus.

1929 m. birželio 18 d. fakulteto taryba nutarė komandiruoti Z. Žemaitį vasarą į Prancūziją susipažinti su aukštosiomis mokyklomis.

1937 m. liepos 26–28 d. Paryžiuje vyko Tarptautinė aukštojo mokslo konferencija. VDU delegavo Z. Žemaitį (kartu su A. Purėnu) dalyvauti toje konferencijoje.

Z. Žemaičiui Švietimo ministerija, fakulteto tarybos siūlymu, 1922 m. kovo 23 d. suteikė docento vardą, pavesdama eiti profesoriaus pareigas. 1922 m. liepos 6 d. fakulteto taryba, peržiūrėjusi personalo laipsnius, nutarė Z. Žemaitį pakelti į Matematinės analizės katedros ekstraordinarinius profesorius.

Pagrindiniai Z. Žemaičio skaityti kursai buvo diferencialinis ir integralinis skaičiavimas, matematikos istorija, matematikos metodika. Skaitė ir analizės įvadą, analizinę geometriją (iki 1930 m.), o Folkui išvykus – dar diferencialinę geometriją, Furjė (*Jean Baptiste Joseph Fourier*, 1768–1830) eilučių teoriją, aukštąją algebrą.

Z. Žemaitis buvo geras pedagogas. Paskaitas skaitė labai suprantamai, išaiškindamas sunkesnes vietas, pabrėždamas svarbiausius dalykus. Kam yra tekę klausyti jo diferencialinio ir integralinio skaičiavimo paskaitų, tas žino, jog, sąžiningai išklausius kursą, buvo galima beveik be papildomo ruošimosi eiti laikyti egzamino. Jis gerai jautė sunkumus, su kuriais susiduria pirmojo kurso studentas. Profesorius visada pabrėždavo, jog matematinį griežtumą ir abstrakcijas reikia įvesti laipsniškai,

nuosekliai. Jo matematinės analizės kursą Kaune klausė ne tik matematikai ir fizikai, bet ir Technikos fakulteto studentai. Tai taip pat turėjo įtakos skaitomo kurso pobūdžiui. Nors vadovėlio iš tos srities ir neparengė, bet iš hektografuotų jo paskaitų konspektų mokėsi ištisos studentų kartos.

Vienas iš mėgstamiausių Z. Žemaičio kursų buvo matematikos istorija. Čia daug dėmesio skirdavo senovės laikų matematikai, ypač graikų, arabų ir kitų tautų. Kursą paprastai baigdavo XVII a., nemažai dėmesio skirdamas diferencialinio ir integralinio skaičiavimo atsiradimui.

Z. Žemaitis daug pasitarnavo lietuviškajai matematikos terminijai. Lietuviškoje gimnazijoje Voroneže kartu su P. Mašiotu ir M. Šikšniu, padedami J. Jablonskio, taisė esamus ir kūrė naujus matematikos terminus. Tada buvo padėtas pagrindas lietuviškajai elementariosios ir aukštosios matematikos pradmenų terminijai.

Negalima nepaminėti jo knygelės *Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu* [1]. Nors kalbininkai profesionalai ne su visais teiginiais sutiko, tačiau ji prisidėjo prie mūsų bendrinės kalbos tobulinimo.

Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, buvo kuriama bei reformuojama ir švietimo sistema. Šis darbas neapsiėjo be aktyvaus Z. Žemaičio dalyvavimo.

Jam ypač rūpėjo matematikos dėstymas vidurinėje mokykloje. Veikiamas žymaus vokiečių matematikos dėstymo reformatoriaus Felikso Kleino (1849–1925) idėjų, jis rūpinosi reformuoti matematikos dėstymą ir Lietuvoje. Tokia reforma kituose kraštuose jau anksčiau buvo pravesta. Z. Žemaitis pabrėždavo, jog svarbu matematikoje ne tik forma, bet ir turinys. Matematika turi lavinti ne tik loginį mąstymą, bet ir teikti gyvenimui reikalingų žinių. Funkcijos sąvoka turinti raudonu siūlu eiti per visus tiksliuosius ir net kai kuriuos humanitarinius mokslus. Funkcijos, išvestinės ir integralo sąvokos daugiau priklausančios bendrajai kultūrai nei daugelis plačiai žinomų elementariosios matematikos dėsnių. Svarbų vaidmenį suvaidino Z. Žemaičio 1928 m. sausio mėn. organizuota konferencija, kuri pasmerkė scholastinį mokyklinės matematikos turinį ir pasenusius dėstymo metodus, pasisakė prieš negyvenimiškus ir šabloniškus uždavinius, duodamus spręsti mokiniams, sukritikavo tuometinę matematikos programą. Buvo sudaryta komisija, kuriai pirmininkavo Z. Žemaitis. Ji parengė naują matematikos programą. Pastaroji buvo įgyvendinta. Reikia pabrėžti, jog tai buvo tiems laikams tinkama programa. Deja, bolševikų rusų okupacijos metais ji buvo pakeista tarybine, gana pasenusia. Ir tik po kokių keturių dešimčių metų pastaroji kiek priartėjo prie buvusios lietuviškosios.

Beveik penkiasdešimt metų Z. Žemaitis dėstė matematikos metodiką. Galėjo perduoti būsimiems mokytojams savo idėjas ir ilgametę patirtį. Z. Žemaitis daug prisidėjo prie matematikos olimpiadų moksleiviams organizavo. Be lietuvių kalbos, mokėjo dar rusų, lenkų, baltarusių, prancūzų, vokiečių ir silpniau anglų, galėjo naudotis lotynų ir graikų kalbomis. Nuo pat jaunystės visą gyvenimą Z. Žemaitis buvo aktyvus visuomenininkas. Rūpėjo jam lenkų okupuotos gimtosios Vilnijos reikalai. Jo plunksnai priklauso daugybė straipsnių, demaskuojančių imperialistines to meto

Lenkijos užmačias ir „sukilėlio“ Želigovskio agresiją. Be kompromisų gynė Vilniaus krašto priklausymo Lietuvai idėją. Ypač rimta studija yra *Vilnius Lietuvai ir Lietuva Vilniui. Mūsų kovos dėl Vilniaus esmė ir planas* [2], nenustojusi aktualumo ir šiomis dienomis. 1926 m. buvo įkurta Vilniečių sąjunga, kurios pirmininku išrinktas Z. Žemaitis. Sąjunga iš surinktų aukų rėmė Vilniaus krašto švietimo ir kultūros organizacijas, teikė paramą lietuvių poliklinikai Vilniuje ir kt., aiškino Lietuvos visuomenei Vilniaus lietuvių padėtį. Jo sumanymu buvo įsteigta Vilniaus reikalų komisija prie Vyriausybės, kuri teikė informaciją apie lietuvių padėtį Vilnijoje ir atitinkamas rekomendacijas. Z. Žemaitis dalyvavo ir Vilniui vaduoti sąjungos veikloje. Vyriausybės pavestas yra vedęs slaptas derybas su lenkų valdžios atstovais. 1934 m. nuo gegužės 27 d. iki birželio 5 d. buvo išvykęs į Vilniaus kraštą.

Daug laiko skyrė civilinei bei sportinei aviacijai. 1927 m. buvo išrinktas Lietuvos aeroklubo pirmininku ir juo išbuvo ilgus metus. Tarp Baltijos valstybių aeroklubų (AeroSELL) Lietuvos aeroklubas savo rezultatais užėmė pirmąją vietą, o sklandymo sporte – antrąją vietą pasaulyje.

Visur jis nebuvo tik pašalinis stebėtojas, sugebąs vien peikti svetimą darbą. O stengėsi pagal išgales prisidėti, paremti naudingą veiklos sritį.

Z. Žemaitis mokėjo bendrauti su žmonėmis, su jaunu ir senu. Visada buvo geranoriškas, stengėsi padėti kitam kuo galėdamas. Užtat visų buvo mėgstamas. Tokios asmens savybės labai svarbios visuomenininkui, organizatoriui, administratoriui ir politikui.

1929 m. apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu, o 1930 m. rugsėjo 4 d. – Vytauto Didžiojo 3-ojo laipsnio ordinu.

1930 m. lapkričio 25 d. fakulteto taryba nutarė prašyti rektorių, kad Z. Žemaitis būtų perkeltas iš Matematinės analizės katedros į Geometrijos katedrą ir jai vadovautų. Tai buvo padaryta Prezidento 1931 m. sausio 2 d. aktu.

1937 m. rugsėjo 15 d. fakulteto tarybos posėdyje nutarta jį komandiruoti jo lėšomis į Prahą, į IV tarptautinį tiksliųjų mokslų istorijos kongresą.

Plati administracinė, organizacinė ir visuomeninė veikla neleido jam atitrūkti nuo sudėtingų dekano ir visuomenininko pareigų ir išvykti bent metams į užsienį pasitobulinti, praplėsti akiratį.

1940 m. pradėjo veikti lietuviškasis Vilniaus universitetas, perkėlus kelis fakultetus iš Kauno. Persikėlė ir Z. Žemaitis. Prasidėjo bolševikų okupacija, po metų – vokiečių. Dar karui nepasibaigus, Z. Žemaičiui vėl teko imtis sunkaus organizacinio darbo. 1944 m. lapkričio 15 d. jis paskirtas Parengiamųjų kursų prie Vilniaus universiteto direktoriumi. Faktiškai viską reikėjo kurti nuo nulio: išsirūpinti patalpas, jas suremontuoti, sutelkti dėstytojų kolektyvą, organizuoti mokymą. Teko nugalėti ne tik pokario meto objektyvius sunkumus. Į Vilnių, nelyginant naujųjų laikų Klondaiką, iš išbadėjusios Rusijos atplūdusių nekvalifikuotų, priešiškai nusiteikusių valdininkų minia trukdė viskam. Z. Žemaičiui, įpratusiam dirbti normalioje visuomenėje, reikėjo nepaprastos ištvermės ir ryžto sunkumams įveikti.

O 1946 m. gegužės 1 d. Z. Žemaičiui teko perimti dar sunkesnį postą ir porą metų vadovauti Vilniaus universitetui. Universitetas didėjo. Trūko patalpų. Trūko daug ko. Tačiau ne tik ūkiniai klausimai sunkino darbą. Ir Universitete buvo nemažai atvykėlių su didelėmis pretenzijomis, bet mažu išmanymu. Autoritetingesnieji Universiteto dėstytojai tų atėjūnų buvo skundžiami aukštajai partinei valdžiai, ypač Maskvai. Užkliuvo ir Z. Žemaitis. Vienoje 1949 m. LKP CK pažymoje, remiantis tais skundais, buvo rašoma, jog Matematinės analizės katedrai vadovaująs profesorius Žemaitis, antitarybiškai nusistatęs, aktyvus veikėjas smetoninėje Lietuvoje, matematikos istoriją dėstąs iš antimarksistinių, idealistinių pozicijų.

Organizacine veikla Z. Žemaitis užsiiminėjo beveik iki mirties. Iki 1964 m., kol suėjo aštuonios dešimtys, jis vadovavo Matematinės analizės katedrai, išaugusiai į didelį kolektyvą.

Z. Žemaitis išvarė plačią vagą mūsų kultūros raidoje. Buvo stebėtinai aktyvus iki pat gyvenimo pabaigos. Mirė jis Lietuvos matematikų draugijos konferencijos metu, antrąją dieną. Dar ruošėsi dalyvauti tos dienos diskusijose. Staiga nutrūko gyvybės siūlas.

Nedaug teparašė originalių matematikos formulių, tačiau jo dėka vėlesnė matematikų karta jau galėjo atsidėti ir intensyvesnei mokslinei kūrybai.

Z. Žemaitis palaidotas valstybės lėšomis Rasų kapinėse. Vilniaus universiteto lėšomis buvo pastatytas antkapinis paminklas, prie namo M. K. Čiurlionio g. 29, kuriame jis gyveno Vilniuje, pritvirtinta paminklinė lenta. Jo vardu pavadinta Švenčionių gimnazija, Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto auditorija.

Dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą Z. Žemaitis vedė Stasę Bizokaitę, kilusią nuo Dusetų, baigusią Daugpilio gimnaziją. Susilaukė trijų vaikų: Liudos (1916–1946), Tado (1934–1992), Irenos (g. 1932). Liuda baigė mediciną. Jos ankstyva mirtis buvo didžiulis smūgis tėvams. Tadas baigė inžinerijos mokslus Kaune. Mirė gana jaunas. Irena pasuko meno keliais. Ji – žinoma grafikė, studijavo ir muziką. Ištekėjo už dirigento ir pianisto Rimo Geniušo (g. 1929). Jų palikuonys pasirinko menines profesijas. Sūnūs: pianistas virtuozas Petras Geniušas (g. 1961) ir dirigentas Julius Geniušas (g. 1962). Petro sūnus Lukas – pianistas, Juliaus duktė Marija studijuoja Lietuvos teatro ir muzikos akademijoje.

Liudas Daukša

Gimė 1890 m. liepos 28 d. Telšių apskrities Tverų valsčiaus Trejokų viensėdyje. Studijavo matematiką Maskvos universitete. Baigė Pirmojo pasaulinio karo metais. Diplominio darbo tema – „Infliuentinė linija“. Jam buvo pripažintas matematikos mokslų kandidato laipsnis. Karo metais dėstė fiziką. Bolševikų kalintas Voroneže. Iškeistas į lietuvius komunistus. Kurį laiką dirbo Švietimo ministerijoje departamento direktoriumi. Aukštuosiuose kursuose dėstė sferinę trigonometriją ir braižomąją geometriją. Vėliau užsiėmė komercine veikla. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Mirė Vokietijoje 1948 m. liepos 16 d. Redorfo lietuvių pabėgėlių stovykloje prie Aichšteto (*Eichstätt*). 1921 m. išleido *Algebros uždavinyną aukštesniosioms klasėms*.

Julius Gravrogkas (Graurokas)

Julius Gravrogkas

Kartais rašėsi ir Gravrogkas, ir Graurokas. Gimė 1885 m. vasario 5 d. Telšiuose. 1903 m. baigė Šiaulių gimnaziją. Studijavo Peterburgo technologijos institute, kurį baigė 1915 m. Studijuodamas priklausė Peterburgo lietuvių studentų draugijai. 1915 m. kartu su kitais suorganizavo lietuvių studentų radikalų būrelį. 1915 m. pradėjo mokytojauti Bologoje technikos mokykloje. Dėl neištikimybės caro valdžiai iš mokyklos turėjo pasitraukti. Dirbo inžinieriumi Omske. 1917 m. grįžo į Bologoje ir buvo išrinktas technikos mokyklos direktoriumi. 1920 m. grįžo į Lietuvą ir suorganizavo technikos mokyklą Vilniuje. Lenkams okupavus Vilnių, pervažiavo į Kauną ir čia suorganizavo technikos mokyklą, buvo jos direktoriumi iki bolševikų okupacijos 1940 m. Nuo 1921 m. dirbo Aukštuosiuose kursuose. Dėstė braižomąją geometriją. Tam pačiam dalykui dėstyti buvo pakviestas ir į Lietuvos universitetą. 1922 m. kovo 12 d. paskirtas Geometrijos katedros docentu. Kurį laiką dėstė analizinę geometriją ir technikos dalykus Technikos fakultete. 1928 m. birželio 15 d. dėl laiko stokos (buvo Aukštesniosios technikos mokyklos direktorius) atsisakė docento pareigų, pasilikdamas tik privatdocento teises. 1930 m. rugsėjo mėn. švietimo ministras jį patvirtino geometrijos katedrai. 1930 m. perėjo dirbti į Technikos fakulteto Mechanikos katedrą. Analizinę geometriją dėstė, vartodamas, dabartiniais terminais kalbant, vektorių metodą. Jis buvęs dėstytojas, kuris nesugebėdavęs nepasiruošusiam studentui pasakyti „Ateik, Tamsta, kitą kartą“. Stengdavęsis kiekvieną „ištraukti už ausų“. Klausinėdavęs tol, kol pats studentas susiprasdavęs pasisiūlyti ateiti kitą kartą geriau pasiruošęs.

1941–1944 m. buvo VDU rektorius. Pasitraukė į Vakarus. 1945–1946 m. buvo Detmoldo lietuvių gimnazijos mokytojas, 1946–1949 m. – Pabaltijo universiteto Hamburge-Pineberge (*Pinnenberg*) profesorius.

Mirė 1968 m. vasario 11 d. Klivlende (*Cleveland*), JAV.

Parašė keletą mokslinių straipsnių technikos srities ir populiarių straipsnių, knygą *Nuo nejudamo eterio iki reliatyvinės mechanikos*. Buvo taip pat parašęs vadovėlį *Analizinė geometrija*, kuris tačiau nebuvo išspausdintas.

Bernardas Kodatis

Bernardas Otonas Liudvikas Kodatis (Kuodaitis) gimė 1879 m. liepos 18 d. Berlyne lietuvių šeimoje [3]. 1899 m. baigė gimnaziją Potsdame, 1902 m. – mokytojų se-

Bernardas Kodatis (Kuodaitis)

minariją Oranienburge. Gavo mokytojo vietą Berlyne. 1907 m. pradėjo studijuoti Berlyno universitete matematiką ir astronomiją. Baigė 1910 m. Tais metais susituokė su lietuvaite Viktorija Gruzdyte (1882–1954). Iki 1916 m. dirbo Karališkajame astronominio skaičiavimo institute Daleme (*Dahlem*), mokytojavo Mažojoje Lietuvoje, dalyvavo lietuviškoje veikloje. 1916 m. buvo mobilizuotas ir atsiųstas į Kauną. Dirbo Kaune okupacinės vokiečių valdžios leidžiamame lietuviškame laikraštyje *Dabartis*, 1917 m. pabaigoje perkeltas į Vilnių dirbti karinės valdžios politiniame skyriuje. 1918 m. baigėsi jo tarnyba kariuomenėje. Jis grįžo į Mažąją Lietuvą. 1919 m. buvo pasodintas į Tilžės kalėjimą, apkaltintas slaptų žinių perdavinėjimu lietuvių politikams. Lietuvos Vyriausybės rūpesčiu paleistas. 1919 m. atsisakė vokiečių pilietybės ir persikėlė gyventi į Lietuvą. 1919–1922 m. dirbo Švietimo ministerijoje aukštesniųjų mokyklų inspektoriumi. Buvo aktyvus Šaulių sąjungos narys, dalyvavo vaduojant Klaipėdos kraštą. 1923 m. Dėstė Aukštuosiuose kursuose sferinę trigonometriją, analizinę geometriją ir determinantų teoriją. 1922 m. išrinktas docentu Astronomijos katedroje. 1926–1927 (ne tik) m. m. dėstė aukštosios matematikos elementus. Jis yra dėstęs ir astronomijos matematinius kursus bei jai reikalingas pagalbines matematikos disciplinas: sferinę trigonometriją, dangaus mechaniką.

1929 m. apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu.

1940 m. persikėlė į Vilnių. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. Vėliau apsigyveno JAV. Mirė 1957 m. liepos 6 d. Čikagoje.

Tai buvo geranoris, komunikabilus, geras pedagogas. Į studentus kreipdavosi žodžiu „komiltonai" (lot. *kovos draugai* – baltiškųjų korporacijų tradicijoje reiškia korporacijos narį). Jis originaliai „kariaudavo" su vėluojančiais į paskaitas. Ateina toks studentas, jau paskaitai prasidėjus, į auditoriją. Doc. B. Kodatis nutraukia paskaitą, eina prie kriauklės, nusiplauna rankas, nusišluosto, prieina prie pavėlavusiojo, jam nusilenkia, pasisveikina, padėkoja, kad atėjo į paskaitą, ir atsiprašo per anksti pradėjęs paskaitą, jo nepalaukęs. Toks studentas daugiau niekada nevėluodavo. (Nemanau, kad šiandieniai studentai taip reaguotų.)

Platonas Jankauskas

Gimė 1860 m. spalio 31 d. Minske. Mirė 1941 m. lapkričio 27 d. Daniliškyje, Panevėžio rajone. 1883 m. baigė Peterburgo universitetą, 1886 m. – Peterburgo kelių

inžinierių institutą. Pastarajame 1889–1921 m. dėstė. 1921 m. atvyko į Kauną, dėstė Aukštuosiuose kursuose diferencialinį skaičiavimą ir technikos dalykus. Vėliau iki 1934 m. dėstė Kauno universiteto Technikos fakultete.

Jurgis Čiurlys

Gimė 1881 m. vasario 3 d. Panevėžio apskrities Kupiškio valsčiaus Itkonių kaime. 1900 m. baigė Šiaulių gimnaziją ir gavo sidabro medalį. Po metų įstojo į Peterburgo universitetą, tačiau vėliau perėjo į Technologijos institutą, kurį baigė 1913 m. Dalyvavo visuomeninėje veikoje. Buvo Petrapilio lietuvių studentų draugijos pirmininkas. Baigęs Institutą, pradėjo dirbti Vilniuje kanalizacijos valdyboje. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, mobilizuotas ir įdarbintas Tulos ginklų gamykloje. Buvo Lietuvos tremtinių komiteto pirmininkas. 1918 m. grįžo į Lietuvą. Dėstė fiziką gimnazijoje. 1919–1938 m. dirbo Kauno geležinkelių tarnyboje. 1938–1940 m. buvo Susisiekimo ministerijos vyr. inspektorius.

Aukštuosiuose kursuose dėstė braižomąją geometriją. Nuo 1922 m. buvo Lietuvos universiteto Technikos fakulteto vyr. asistentas, nuo 1925 m. – docentas, o nuo 1942 m. – ekstraordinarinis profesorius. Dėstė įvairias technines disciplinas. Artėjant antrajai bolševikų okupacijai, pasitraukė į Vakarus. 1946–1947 m. dirbo Pabaltijo universiteto Hamburge-Pineberge, 1947 m. buvo Mechanikos fakulteto dekanas. Tais metais persikėlė į JAV. 1948–1950 m. dėstė Indianos technikos koledže Fort Veine (*Waynne*). 1959 m. rugsėjo 14 d. mirė Niujorke.

6. Matematikos dėstytojai Kaune. I

Pradėjus veikti Universitetui, iš buvusiųjų Aukštųjų kursų dėstytojų liko dirbti Z. Žemaitis, J. Graurogkas, B. Kuodaitis. Jų nepakako. Teko kviesti dar keletą matematikų.

Viktoras Biržiška

1922 m. spalio 14 d. Matematinės analizės katedros docentu pradėjo dirbti Viktoras Biržiška. Gimė 1886 m. vasario 23 d. Viekšniuose, jauniausias iš trijų brolių profesorių Biržiškų. Vyriausiasis Mykolas buvo lietuvių literatūros tyrinėtojas, vidurinis Vaclovas – teisininkas ir bibliotekininkas. Tėvas buvo žinomas gydytojas, motina – mokytoja. Motinos paruoštas Viktoras 1895 m. įstojo į Šiaulių gimnazijos parengiamąją klasę. Gimnaziją baigė 1904 m. aukso medaliu. Būdamas aštuntojoje klasėje, dalyvavo slaptame moksleivių būrelyje, kur mokėsi pas J. Jablonskį lietuvių kalbos. Pastarasis 1903 m. buvo išsiųstas į Šiaulius ir laikomas policijos priežiūroje.

1904 m. įstojo į Petrapilio universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Matematikos skyrių. Tačiau, išlaikęs konkursinius egzaminus, liko Universitete laisvuoju klausytoju. Kartu studijavo Petrapilio technologijos institute mechaniką.

Dalyvavo lietuvių studentų draugijoje, kurį laiką buvo jos iždininku. Dainavo Miko Petrausko vadovaujamame chore, vaidino net jo pastatytoje operetėje *Kaminkrėtys ir malūnininkas* (buvo šokėjas). 1904, 1905 ir 1906 m. dalyvavo Petrapilio ir Šiaulių

Viktoras Biržiška

studentų bei darbininkų demonstracijose. Bendradarbiavo rusų leidžiamuose politinės satyros žurnaluose *Zritel*, *Gromoboi* ir kt. 1905–1906 m. aukštosios mokyklos nedirbo. Todėl V. Biržiška gyveno Šiauliuose. Vadovavo vietinei Lietuvos socialdemokratų partijos organizacijai. Jai reikalingą literatūrą atveždavo iš Vilniaus. Slaptuose darbininkų susirinkimuose sakydavo prakalbas bei skaitydavo paskaitas. Jo bute Šiauliuose buvo slapstomas vietinės socialdemokratų organizacijos archyvas, biblioteka ir ginklai. Buvo ir nedidelė rankinė spaustuvė atsišaukimams spausdinti, kurie būdavo platinami ne tik Šiauliuose, bet ir visoje Žemaitijoje. 1906 m. lapkričio mėn. Petrapilyje jo kambaryje padarė kratą. Po to Petrapilio ochranka V. Biržišką areštavo kartu su broliu Mykolu, kuris buvo atvykęs iš Maskvos, norėdamas likviduoti pavojingą literatūrą. Nesant kaltės įrodymų, abu buvo paleisti.

Dėl visuomeninės veiklos studijos susitrukdė. Universitetą ir Institutą baigė tik 1914 m. Pastarąjį baigė su pagyrimu ir gavo inžinieriaus technologo diplomą. Universitete klausė žymių profesorių paskaitų: A. Markovo (1858–1922) tikimybių teorijos ir B. Kojalavičiaus diferencialinių lygčių teorijos paskaitų.

Dar studijuodamas, uždarbiavo, privačiai mokydamas matematikos. Kurį laiką buvo Peterburgo Dermidontovo gimnazijoje mokytojas, Petrapilio elektros stotyje, meistro padėjėju V. P. Baranovskio akcinės bendrovės patrankų tūtelių ir vamzdelių gamykloje. Gavęs inžinieriaus technologo diplomą, paskiriamas dirbti į tą pačią įmonę. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, buvo mobilizuotas ir paskirtas tų dirbtuvių direktoriumi. 1914-1915 m. suprojektavo du – medinį ir geležinį – tiltus ir vadovavo jų statybai. 1917–1918 m. vadovaudamas tam pačiam fabrikui, buvo daugybę kartų kratytas ir kelis kartus čekistų areštuotas. Tik fabriko darbininkams reikalaujant, vis būdavo paleidžiamas.

1920 m. liepos 12 d. Lietuvai sudarius sutartį su Rusija, jis drauge su kitais 25 lietuviais iškeičiamas į bolševikus, kalėjusius Panevėžyje. Rugsėjo 30 d. d. grįžo į Lietuvą. Kiek paviešėjęs pas tėvus, atvyko į Vilnių; čia liko ir lenkams užgrobus Vilnių, kai Pilsudskis sulaužė 1920 m. spalio 9 d. pasirašytą Suvalkų sutartį. Dėstė Vilniaus lietuvių gimnazijoje bei mokytojų seminarijoje fiziką, matematiką ir chemiją (kurį laiką ir paišybą). Dirbo Lietuvių mokslo draugijos Aukštuosiuose kursuose, 1921 m. skaitė epizodinį kursą *Naujosios idėjos fizikoje*. Redagavo straipsnius įvairiuose Vilniaus laikraščiuose lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. 1920 m. buvo išrinktas II laikinojo

Vilniaus lietuvių komiteto nariu. Buvo lenkų okupacinės valdžios persekiojamas, teisiamas, net lenkų kareivių apmuštas buožėmis. Po paskelbtų rinkimų į vadinamąjį Vilniaus seimą, kuriuos boikotavo lietuvių ir baltarusių visuomenė, V. Biržiška kartu su kitais lietuviais ėmė rinkti faktus apie rinkimų suktybes. Okupantai suėmė apie 30 asmenų. Jiems grėsė teisminis susidorojimas. Tik įsikišus Tautų Sąjungos komisijai, Viktoras ir Mykolas Biržiškos iš Lukiškių kalėjimo buvo paleisti ir kartu su kitais (iš viso 32 lietuviais ir gudais) 1922 m. vasario 6 d. ištremti į Nepriklausomą Lietuvą.

Jau tų metų vasario 23 d. buvo paskirtas Lietuvos krašto apsaugos ministerijos artilerijos tiekimo viršininko padėjėju, o nuo birželio 8 d. iki 1926 m. balandžio 24 d. – viršininku. 1922–1924 m. buvo „Aušros" gimnazijos matematikos, fizikos ir lotynų kalbos mokytojas. Nuo 1923 m. buvo suaugusių gimnazijos fizikos mokytojas. 1923–1924 m. Aukštuosiuose karininkų kursuose dėstė tikimybių teoriją ir jos taikymus šaudybos teorijoje bei diferencialinį skaičiavimą. Vinco Kudirkos liaudies universitete skaitė populiarias paskaitas iš moderniosios fizikos.

Nuo 1922 m. spalio 14 d. buvo pakviestas į Lietuvos universitetą eiti Matematinės analizės katedros docento pareigas. Skaitė analizės, diferencialinės geometrijos, aibių teorijos, funkcijų teorijos, elipsinių funkcijų, skaičių teorijos, tikimybių teorijos, variacinio skaičiavimo, baigtinių skirtumų teorijos įvadą, kurį laiką dar integralinio skaičiavimo (neapibrėžtinių ir apibrėžtinių integralų teorijos) pagrindus. Be to, dėstė matematinės statistikos pagrindus ir politinę aritmetiką studentams juristams ir ekonomistams.

1928 m. gruodžio 14 d. Z. Žemaičio siūlymu vienbalsiai buvo išrinktas ekstraordinariniu profesoriumi. 1931 m. sausio 2 d. Prezidento aktu patvirtintas Matematinės analizės katedros vedėju. Nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. buvo matematikos seminaro ir bibliotekos vedėjas. Išvykus O. Folkui ir pertvarkius personalo krūvius, V. Biržiška nebeskaitė diferencialinės geometrijos ir baigtinių skirtumų teorijos (ji iš viso nebebuvo dėstoma), o pradėjo skaityti kompleksinio kintamojo funkcijų teoriją ir analizinę mechaniką. Po kurio laiko nustojo skaityti variacinį skaičiavimą, o pradėjo naują skaičių teorijos kursą. Vadovavo diplominiams darbams.

1940–1944 m. dirbo Vilniaus universitete. 1941 m. lapkričio 8 d. pakeltas ordinariniu profesoriumi.

V. Biržiška turėjo gerą atmintį, buvo greitos orientacijos. Skaitė remdamasis vokiečių, prancūzų, rusų, lenkų vadovėliais. Antai jo funkcijų teorijos kursas buvo paremtas keliais vadovėliais:

- A. Pringsheim. *Vorlesungen über Zahlen-und Funktionenlehre* I. B. G. Teubner, Leipzig und Berlin, 1916.
- E. Kamke. *Mengenlehre*. Walter de Gruyter, Berlin, 1928.
- A. Hurwitz. *Allgemeine Funktionentheorie und elliptische Funktionen*. Herausgegeben und ergänzt durch einen Abschnitt über geometrische Funktionentheorie von. G. R. Courant (2-as leid.), B. G. Teubner, Leipzig und Berlin, 1925.

- E. Goursat. *Cours d'analyse mathématique*, I (5-as leid., 1927), II (5-as leid., 1929), III (4-as leid., 1927).

Skaičių teorijos kursą grindė:

- L. E. Dickson-Bodewig. Einführung in die Zahlentheorie, B. G. Teubner, Leipzig und Berlin, 1931.
- W. Sierpinski. Teorya liczb. Warszawa, 1914, 412 p.

Tikimybių teoriją skaitė daugiausia pagal A. A. Markovo vadovėlį *Isčislenije verojatnostej* bei savo parašytą konspektą. Taip pat naudojosi E. Czubero. *Wahrscheinlichkeitsrechnung und ihre Anwendung auf Fehlerausgleichung, Statistik und Lebensversicherung* (Erster Band, 4-as leid., perspausdintas 1932 m.).

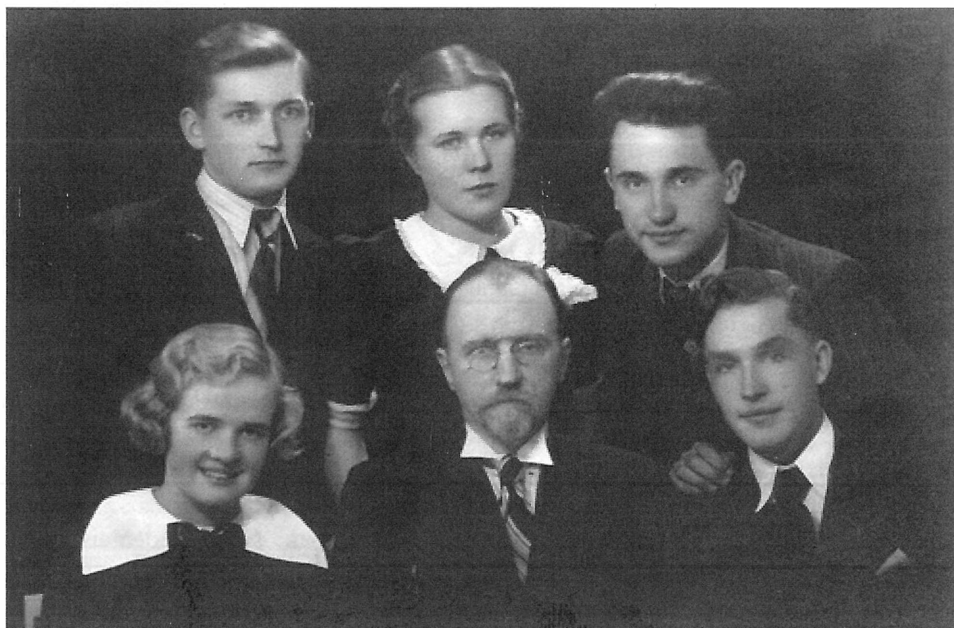
Analizinę mechaniką dėstė pagal O. Folko parašytą ir opalografu padaugintą kursą *Analizinė mechanika*.

Skaitė gana greitai. Paskaitas sekti buvo nelengva. Tačiau dėl medžiagos gausumo jos buvo naudingos, ypač reguliariai dirbantiems. Santykiuose su studentais buvo demokratiškas. Tačiau per egzaminus reiklus. Studentai po keletą kartų eidavo laikyti egzaminų. Vienas studentas net trylika kartų laikė ir neišlaikė vieno jo egzamino. [J. K. laikė 13 kartų; paskutinį kartą, jau būdamas gimnazijos direktorius, buvo sugautas su „špargalka"; Z. ir A. N. Ar ne po 11 kartų nesėkmingai laikė egzaminą.]

1927 m. apsirgo plaučių liga (berods, tuberkulioze). Todėl pasiprašė atostogų nuo 1927 m. gruodžio 17 d. iki 1928 m. vasario 15 d. išvykti į Šveicarijos kalnus. Atostogos buvo pratęstos iki kovo 15 d., o vėliau iki birželio 15 d. Tuo laiku jo paskaitas paėmė skaityti O. Folkas ir K. Šliūpas. Atostogos gydytis Šveicarijoje vėl buvo suteiktos nuo 1930 m. sausio 9 d. iki vasario 9 d. Tačiau ir sirgdamas parengė rankraštį *Vektorinė analizė*, baigė redaguoti *Integralinio skaičiavimo pagrindus*, *Matematinės tikimybių teorijos pagrindus*.

Ne visada matematikų santykiai buvo labai draugiški. Retkarčiais papūsdavo ir šiauresnis vėjelis. Gana tiesaus būdo V. Biržiška pasielgdavo kategoriškiau. Yra išlikęs jo 1940 m. lapkričio 21 d. raštas Vilniaus universiteto rektoriui, kuriame prašo daryti žygių Švietimo liaudies komisariate, kad jį atleistų nuo Matematikos-gamtos fakulteto profesoriaus, Matematinės analizės katedros vedėjo, Matematikos bibliotekos vedėjo pareigų. Atleidimo priežastimi nurodo susidariusius santykius tarp jo ir Matematikos-gamtos fakulteto vadovybės. Galima spėlioti, kad jis nesutarė su dekanu Juozu Matuliu. Atrodo, kad P. Katilius atkalbėjo jį nuo to žygio, ir raštas nebuvo įteiktas.

1944 m. liepos mėnesį pasitraukė į Vakarus. 1946–1949 m. buvo Pabaltijo universiteto Hamburge ir Pineberge ordinarinis profesorius, Matematikos-gamtos fakulteto prodekanas, matematikos grupės vedėjas. Skaitė vokiečių kalba didesnę dalį matematikos disciplinų: analizinę geometriją, integralinį skaičiavimą, diferencialines lygtis, Furjė eilutes ir integralus, skaičių teoriją.

Vytauto Didžiojo universiteto Fizikos-matematikos draugijos nariai. Iš kairės sėdi: H. Ladukaitė, globėjas V. Biržiška ir H. Jonaitis; stovi: N. Styra, K. Ramanauskaitė ir A. Bugenis. 1938 m.

Uždarius Universitetą, 1950 m. persikėlė gyventi į JAV. Norėjo įsidarbinti Čikagos technologijos institute, tačiau nepavyko. Reikėjo verstis nekvalifikuotais darbais (pasakojama, jog teko restorane indus plauti). Kartu su broliu Mykolu baigė leisti brolio Vaclovo veikalą *Aleksandrynas*. Mirė Čikagoje 1964 m. sausio 27 d. Palaidotas greta savo brolio Vaclovo Lietuvių tautinėse kapinėse Čikagoje.

Otas Folkas

Kartais rašėsi ir Folkis. Stokojant savų tinkamai paruoštų dėstytojų, 1922 m. birželio 17 d. fakulteto tarybos posėdyje buvo nutarta skelbti konkursą trūkstamam personalui papildyti nuo birželio 20 d. iki rugpjūčio 20 d. Apie tai pranešta Berlyno, Miuncheno (*München*), Karaliaučiaus, Vienos (*Wien*), Tartu, Rygos, Ciuricho (*Zürich*), Helsinkio universitetams. Konkursas buvo skelbiamas: diferencialinių lygčių integravimo, tikrenybių (galimybių) teorijos (taip tada buvo vadinama tikimybių teorija) kursams dėstyti, matematikos praktikos darbams. Buvo ieškoma asistento integralinei skaičiuotei, diferencialinių lygčių integravimo, aukštosios algebros, mechanikos kursams. Atsiliepė Miuncheno universiteto privatdocentas O. Folkas. Jį rekomendavo Aurelijus Fosas ir Alfredas Pringsheimas (*Alfred Pringsheim*, 1850–1941, rašytojo Tomo Mano uošvis). Jis ir buvo pakviestas ordinariniu profesoriumi nuo 1923 m. lapkričio 5 d. Į Kauną atvyko lapkričio mėn.

O. Folkas [4] gimė 1892 m. rugpjūčio 13 d. Noihauzene (*Neuhausen auf den Fildern, Würtemberg*, į pietryčius nuo *Stuttgart*) gausioje šeimoje penktasis vaikas

Otas Teodoras Folkas

tarp trylikos. Jo tėvas buvo mokytojas. 1899–1903 m. mokėsi liaudies mokykloje Noihauzene. Tačiau kasdien popietę (ir sekmadieniais) dar mokėsi privačiai pas kunigą lotynų, vėliau prancūzų, dar vėliau graikų kalbų. 1903–1906 m. lankė gimnaziją Rotenburge (*Rottenburg am Neckar*), o baigė 1910 m. Ėjingene (*Ehingen an der Donau*). O. Folko pasakojimu, beveik visi jo mokytojai turėję didelį mokslinį autoritetą ir buvę aktyvūs moksle. Jo matematikos mokytojas prof. dr. B. Sporer jam labai anksti rekomendavęs Gauso *Disquisitiones arithmeticae*.

Studijas O. Folkas pradėjo Tiubingeno (*Tübingen*) universitete. Čia klausė katalikų teologijos, filosofijos ir matematikos disciplinų. 1914 m. išlaikė teologijos valstybinius egzaminus. 1914–1915 m. mokėsi kunigų seminarijoje Rotenburge. 1915 m. įšvęstas į kunigus ir 1915 m. liepos 11 d. gimtojoje bažnyčioje Noihauzene atlaikė pirmąsias mišias (primiciją). Tačiau, jausdamas didelį potraukį matematikai, po kelių mėnesių pratęsė studijas Tiubingeno ir Miuncheno universitetuose bei Miuncheno aukštojoje technikos mokykloje. Tiubingene jo mokytojai buvo A. Brilis *(Alexander von Brill*, 1842–1935), L. Maueris (*Ludwig Mauer*, 1859–1927) ir O. Peronas (*Oskar Perron*, 1880–1975). Miuncheno technikos mokykloje dėstė V. Dykas (*Walther von Dyck*, 1856–1934), G. Faberis (*Georg Faber*, 1877–1966), H. Lybmanas (*Karl Otto Heinrich Liebmann*, 1874–1939), o Miuncheno universitete – F. Lindemanas (*Karl Luis Ferdinand von Lindemann*, 1852–1939), A. Fosas. Studijas baigė 1917 m. Išlaikė Štutgarte pirmuosius, o po metų – antruosius mokytojo egzaminus. Trumpai dirbo mokytoju Švabų Gmiunde (*Schwäbisch Gmünd*) ir Fojerbache (*Feuerbach*).

Kartu H. Lybmano paskatintas rengė disertaciją *Studien über einige Randwertaufgaben der Potentialtheorie* (Vieno potencialų teorijos kraštinių reikšmių uždavinio studijos). 1918 m. Miuncheno aukštojoje technikos mokykloje gavo daktaro inžinieriaus laipsnį. 1919 m. prof. F. Lindemano buvo pakviestas į Miuncheno universitetą ir paskirtas F. Lindemano, A. Pringsheimo ir A. Foso asistentu. Jis turėjo parengti pratimus ir taisyti studentų darbus. F. Lindemanas patarė jam, kad darbui Universitete jo daktaro inžinieriaus laipsnio nepakanka. O. Folkas parengė kitą disertaciją F. Lindemano pasiūlyta tema *Entwicklung der Funktionen einer komplexen Variablen nach den Funktionen des elliptischen Zylinders* (Kompleksinių vieno kintamojo funkcijų skleidimas elipsinio cilindro funkcijomis). 1920 m. už ją gavo filosofijos daktaro

laipsnį. 1922 m. Miuncheno universitete habilitavosi, pateikęs darbą *Über die Entwicklungen von Funktionen einer komplexen Veräanderlichen nach Funktionen, die einer linearen Differenzialgleichung zweiter Ordnung mit einem Parameter genügen, mit besonderer Anwendungen an Hermiteschen und Laguerreschen Funktionen* (Apie vieno kompleksinio kintamojo funkcijų skleidimą funkcijomis, kurios tenkina antrosios eilės tiesinę diferencialinę lygtį, priklausančią nuo vieno parametro, su ypatingais taikymais Ermito ir Lagero funkcijoms), ir gavo, kaip paprastai, *venia legendi* (privatdocento titulą). Įžanginę paskaitą *Die Bedeutung des Causchyschen Integralsatzes* (Koši integralinio dėsnio reikšmė) skaitė 1922 m. kovo 4 d.

Kaune (kaip svetimšalis pagal atskirą sutartį) jis buvo paskirtas ordinariniu profesoriumi ir matematinės analizės katedros vedėju. Skaitė daugelį pagrindinių kursų: aukštąją algebrą, diferencialinių lygčių teoriją, nuo 1925 m. rudens semestro dar analizinę mechaniką, skaičių teoriją, o nuo 1928 m. pavasario semestro – Furjė eilučių teoriją, kompleksinio kintamojo funkcijų teoriją, elipsinių funkcijų teoriją. Skaitė iš pradžių vokiškai, po trejų metų iš savo parašytų vokiškai ir P. Katiliaus išverstų lietuviškai tekstų. Universitetas reikalavo, kad jis kasmet pradėtų skaityti lietuviškai po vieną naują kursą. 1925 m. rudenį O. Folkui buvo leista dar vienus metus dėstyti vokiečių kalba. Tačiau studentų dauguma pageidavo, kad jis skaitytų vokiškai, nes jo lietuvių kalba buvusi sunkiai suprantama. Studentai savo užrašytus aukštosios algebros paskaitų tekstus išspausdino opalografu. Vėliau pagal autoriaus rankraštį – analizinės mechanikos paskaitas. 1929 m. buvo išleistas pirmas spaustuvinis vadovėlis (be P. Šerno knygelės) lietuvių kalba aukštajai mokyklai – *Paprastųjų ir dalinių diferencialinių lygčių teorijos paskaitos*.

Pasakojama, kad O. Folkas nepasižymėjo gera atmintimi. Todėl per egzaminus nereikalaudavęs įrodymų detalių, o tik, kaip jis sakydavęs, *bendrų bruožų*.

Kol O. Folkas dirbo Universitete, jis vienintelis duodavo diplominių darbų temas (jų buvo 31).

Vienintelis tuo metu dirbo mokslinį darbą. 1924 m. organizavo matematikos seminarą bei biblioteką ir jiems vadovavo. Iš pradžių buvo vos kelios dešimtys knygų. Tačiau, kaip rašėme, O. Folkui tarpininkaujant, buvo nupirkta jo mokytojo Miuncheno universiteto profesoriaus A. Foso asmeninė biblioteka, vėliau papildyta kitais pirkiniais bei prenumeruojamais žurnalais. Jo pagalba buvo užmegzti ryšiai su kitų šalių matematikais. Jis pats dalyvavo šešiose mokslinėse konferencijose užsienyje.

Parašė 15 mokslinių straipsnių iš potencialo, lygčių, kreivių tinklų, funkcijų teorijos ir nemažai populiarių straipsnių. Tai buvo kvalifikuotas matematikas, nors ir ne žvaigždė.

Visą laiką būdavo nesutarimų dėl jo atlyginimo. Kurį laiką jam buvo mokama 15 % didesnė negu kitiems alga. Vėliau buvo pradėta mokėti normali alga. O. Folkas buvo tuo nepatenkintas. 1926 m. rudenį raštu pranešė, kad neketinąs atsisakyti nuo 15 % priedo, kuris jam esą buvęs pripažintas už jo mokslinius nuopelnus.

1927 m. sausio pradžioje pareiškė, kad jis pradės analizinės mechanikos paskaitas tik tada, kai bus nutarta jam už tai papildomai apmokėti. Tačiau fakulteto Taryba nutarė prašyti, kad jis dirbtų pagal jo siūlytą ir fakulteto aprobuotą planą. (Panašiai elgėsi ir kitas iš užsienio pakviestas profesorius K. Regelis.) Fakultetas siūlė atlyginimo klausimus spręsti teisme.

1930 m. kovo 1 d. O. Folkas įteikė prašymą atleisti jį iš užimamos vietos, kadangi jis priėmė kvietimą iš Viurcburgo universiteto. Jis sutinkąs iki rudens vadovauti jo duotiems diplominiams darbams ir rudenį atvykti į Lietuvą studentų egzaminuoti iš savo dalykų. Jis sutinkąs iki 1930 m. gegužės 1 d. dėstyti be papildomo atlyginimo savo dalykus ir dar 6 val. per savaitę, paimtas iš V. Biržiškos, kuris nuo gegužės 1 d. apsiėmė dėstyti ir O. Folko dalykus. Taryba priėmė O. Folko atsistatydinimą.

1930 m. pavasarį išvažiavęs į Vokietiją, jis į Lietuvą nebegrįžo. Tačiau buvo pažadėjęs išegzaminuoti studentus iš savo dėstytų dalykų. Tokių studentų atsirado apie 70. Vasarą O. Folkas atsiuntė P. Katiliui egzaminų raštu uždavinius. Egzaminuoti žodžiu jis neatvyko, pasiūlęs į studijų knygeles įrašyti pažymius pagal rašomųjų egzaminų rezultatus. Fakulteto taryba su tuo nenorėjo sutikti, tačiau turėjo nusileisti. Studijų knygelės buvo įvertintu siuntiniu pasiųstos O. Folkui pasirašyti.

Pasakojama, kad trijų profesorių – O. Folko, Z. Žemaičio ir V. Biržiškos – santykiai nebuvę labai šilti. Vis juodas katinas perbėgdavęs kelią.

O. Folkas dirbo nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. Viurcburgo universitete. Jame jis gavo ekstraordinarinio profesoriaus vietą, kurią iki tol užėmė E. Hilbas (*Emil Hilb*, 1852–1929). Tačiau ir būdamas Vokietijoje, toliau padėdavo Lietuvos matematikams specializuotis užsienyje. 1932 m. O. Folkas tapo ordinariniu Viurcburgo universiteto profesoriumi, užėmęs E. Vėberio (*Eduard von Weber*) turėtą vietą. 1936 m. perėmė dar ir vadovavimą astronomijos institutui bei observatorijai, išėjus į pensiją Georgui Rostui (1870–1958). Stebėjo mažąsias planetas ir kometas, domėjosi dangaus mechanikos problemomis. 1937 m. buvo įkurtas Matematikos-gamtos fakultetas, kurio pirmuoju dekanu buvo O. Folkas. Nors buvo įstojęs į nacistų partiją, bet 1938 m. pašalintas, nes, radikaliųjų studentų nuomone, nerodė tinkamo požiūrio į Trečiąjį Reichą. Karui baigiantis, 1945 m. kovo 16 d. Viurcburgas smarkiai nukentėjo nuo bombų. Nukentėjo ir Universitetas, buvo visiškai sunaikinti Matematikos ir Astronomijos instituto pastatai. Tada sudegė ir O. Folko gyvenamasis namas, žuvo ir visas paties O. Folko turtas bei medžiaga iš Kauno laikotarpio. 1945 m. karinė administracija pašalino jį iš Viurcburgo universiteto. Kurį laiką dirbo statistiku privačioje firmoje, 1947–1948 m. – Obervolfacho matematikos institute bendradarbiu, o vėliau buvo jo vedėjo pavaduotoju.

Tačiau 1949 m. Bavarijos valdžia grąžino jį į Viurcburgo universitetą ordinariniu profesoriumi. Kartu sveikatos sumetimais buvo išleistas į pensiją. Jis pradėjo dėstyti

Omo politechnikume (*Ohm Polytechnik*) Niurnbergo (*Nürnberg*) ir Kiolno (*Köln*) universitete. 1959 m. išėjo į emeritūrą. Tai leido jam vėl dėstyti Viurcburgo universitete. Iki 1988 m. skaitė paskaitas apie dangaus mechaniką ir matematikos istoriją. Rūpinosi naujos astronomijos observatorijos statyba, kuri buvo baigta 1966 m.

O. Folkas turėjo 9 doktorantus. Tarp jų – A. J. Gliksoną ir O. Stanaitį iš Lietuvos. Mėgo meną. Pats grojo harmonika. Mėgo važinėtis dviračiu. Vykdavo į matematikos kongresus ir konferencijas.

1983 m. įsteigė O. Folko fondą. Iš jo lėšų remiami matematikos, dangaus mechanikos ir matematikos bei astronomijos istorijos darbai. Jis pats ir jo vienintelė paveldėtoja namų šeimininkė Ana Gukes (*Anna Guckes*) po mirties paliko tam fondui nemažą pinigų sumą. Buvo įsteigti taip pat O. Folko bronzos ir sidabro medaliai. Jie įteikiami kasmet nuo 1996 m.

1987 m. O. Folkas buvo apdovanotas ordinu *Bundesverdienstkreuz am Bande*. Po mirties Viurcburgo universitete įrengtas jo atminčiai kambarys, kuriame yra daug asmeninių daiktų.

Bolševikų okupacijos metais O. Folkas mėgino susisiekti su Lietuvos matematikais. Parašė į Kauną, adresuodamas laišką savo buvusiems kolegoms ar studentams. Buvo dar Stalino epocha. Niekas nesiryžo atsakyti. Atėjus kitam laiškui, jį persiuntė į Vilniaus universitetą. Ir iš čia niekas neatsakė. 1960 m. rugsėjo mėn. šių eilučių autorius gavo O. Folko laišką (adresuotą į Lietuvos mokslų akademijos Fizikos ir matematikos institutą Kaune; iš kur jam žinoti to instituto tikrąjį adresą). Pastarasis iš P. Erdiošo (*Pál Erdös*, 1912–1996) sužinojo apie šios knygos autoriaus monografiją *Tikimybiniai metodai skaičių teorijoje*. Rašydamas savo knygą, O. Folkas manė, kad reiktų atsižvelgti į šios monografijos turinį. Tačiau nesą galimybių ją Vokietijoje užsakyti. Todėl prašė ją atsiųsti mainų pagrindu. Kartu prašė parašyti apie Lietuvos universiteto padėtį. Mūsų susirašinėjimas tęsėsi iki jo mirties. Vis kvietė jį aplankyti. Proga pasitaikė 1975 m. Tais metais lankiausi Vakarų Vokietijoje ir keliuose universitetuose skaičiau paskaitas. Tada jį ir aplankiau. Ir tada jis apie darbą Lietuvoje atsiliepė kaip apie geriausią savo gyvenimo atkarpą.

Mirė O. Folkas 1989 m. kovo 21 d. Viurcburge, eidamas 97-uosius metus. Jo antkapyje atvaizduota saulė ir planetų takai. Užrašyta *Ad astra in coelos* (į dangaus žvaigždes).

Petras Šernas

Į minėtąjį konkursą atsiliepė Lietuvos kariuomenės kapitonas Petras Šernas. 1922 m. spalio 8 d. jis buvo išrinktas Matematinės analizės katedros asistentu.

P. Šernas gimė 1886 m. sausio 22 d. Biržų apskrities Nemunėlio Radviliškio valsčiaus Skutiškių kaime. 1906 m. baigė Slucko gimnaziją. 1912 m. Maskvos universitete baigė matematiką. 1915 m. vasario 7 d. išlaikė valstybinius egzaminus Kijevo universitete ir gavo matematikos mokslų kandidato laipsnį. Dar 1912 m. pradėjo mokytojauti Bobruisko vyrų gimnazijoje. Dėstė matematiką ir kosmografiją. Pirmojo pasaulinio karo metais tarnavo rusų kariuomenėje. 1917–1918 m. Smolenske

J. Matulionis suorganizavo Lietuvių tremtinių progimnaziją. P. Šernas buvo jos vedėjas.

1918 m. grįžęs į Lietuvą, dirbo Biržų *Saulės* progimnazijoje ir gimnazijoje. 1919–1920 m. buvo Panevėžio rusų gimnazijos direktorius. Prasidėjus lenkų agresijai, 1920 m. gruodžio 13 d. išėjo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. Buvo paskirtas į kontrolės skyrių.

1922 m. spalio 8 d. padėjo dirbti antraeilėse pareigose Lietuvos universitete, dėstė matematiką. Dar 1922 m. kovo mėn. P. Šernas prašė arba suteikti jam docentūrą, arba komandiruoti į užsienį. Nuo 1923 m. sausio 15 d. pasiliuosavo iš karo tarnybos ir nuo tada pareiškė dirbsiąs tik Universitete. 1923 m. sausio 16 d. išrinktas Matematinės analizės katedros vyresniuoju asistentu.

1923 m. vasario 23 d. nutarta komandiruoti jį į Berlyną nuo balandžio 20 d. iki spalio 1 d. ruoštis įsigyti daktaro laipsnį. Kovo 26 d. posėdyje nutarta visam komandiruotės laikui skirti 2500 litų, įskaitant kelionės išlaidas. Stažavosi pas profesorių I. Šurą (*Issai Schur*, 1875–1941). Papildė savo žinias iš trūkiųjų funkcijų ir algebrinių skaičių teorijos. Parašė referatinį darbą *Pirmojo laipsnio sistemų involiucija, kaipo jų kolineacijos padaras*.

1924 m. jam buvo pavesta tvarkyti Matematikos skyriaus biblioteką. Buvo priskirtas O. Folko dispozicijai. Vėliau paaiškėjo, kad jų bendradarbiavimas toliau negalimas, todėl nuo 1926 m. sausio 1 d. P. Šerną perkėlė į Geometrijos katedrą. 1923–1926 m. skaitė aukštosios matematikos elementus chemikams. Iš pradžių jam buvo laikinai pavesti aukštosios algebros ir diferencialinių lygčių kursai. Skaitė sferinę trigonometriją ir 1925 m. išleido jos vadovėlį. Parašė 8 lankų vadovėlį *Diferencialinės lygtys*. Rašė taip pat *Aukštąją algebrą*, *Aukštosios matematikos elementus*. Jie nebuvo publikuoti.

1927 m. pabaigoje paaiškėjo, kad du vyr. mokslinio personalo nariai atsisakė tolesnio bendradarbiavimo su P. Šernu. Buvo nutarta, kad jis galės dirbti tik iki tol, kol grįš P. Katilius ar P. Slavėnas. P. Šernas buvo nepatenkintas. Tačiau turėjo sutikti ir pasiprašė atleidžiamas iš darbo nuo 1928 m. rugsėjo 1 d. Buvo atleistas. Perėjo dirbti į Aukštesniąją technikos mokyklą.

1925 m. suorganizavo Kaune lietuvių evangelikų parapiją. Buvo Lietuvos evangelikų draugijos pirmininkas.

Kęstutis Šliūpas

Gimė 1888 m. kovo 4 d. Šenandore (*Shenandoah*), Pensilvanijoje (*Pennsylvania*), JAV. 1907 m. baigė Pensilvanijos aukštąją technikos mokyklą, 1914 m. – Pensilvanijos koledžą. 1914–1918 m. dirbo Viskonsino (*Wisconsin*), 1918–1919 m. – Kolumbijos (*Columbia*), 1919 m. – Jeilio (*Yale*) universitetuose. 1920 m. atvyko į Lietuvą. 1922–1931 m. dėstė Kauno universitete, 1926–1931 m. buvo Teorinės fizikos katedros vedėju.

Jam teko laikinai dėstyti diferencialinių lygčių kursą, kol atvyks O. Folkas.

Mirė 1932 m. lapkričio 15 d. Varėnoje.

7. Matematikos dėstytojai Kaune. II. Absolventai

Pradėjus veikti Universitetui, po kelerių metų jau buvo galima imtis ruošti sau kadrus iš absolventų.

Petras Katilius

P. Katilius gimė 1903 m. balandžio 7 d. Marijampolės apskrities Šunskų valsčiaus Katiliškių kaime [5]. Porą žiemų mokėsi pas „daraktorių“, vėliau – Šunskų ir Mokolų pradžios mokyklose. 1912 m. išlaikė stojamuosius egzaminus į Marijampolės gimnazijos parengiamąją klasę. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, kartu su tėvais pasitraukė nuo fronto į Stakliškes. Sužinojęs, kad Marijampolės gimnazija evakuota į Voronežą, 1915 m. P. Katilius, kartu su gimnazijos knygomis, atsirado Voroneže. Tęsė mokslą lietuvių gimnazijoje. Čia baigė 4 klases. 1918 m. grįžo į Marijampolės gimnazijos penktąją klasę. 1922 m. gavo brandos atestatą. Tų pačių metų rugsėjo 8 d. buvo priimtas studijuoti matematiką Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakultete. Parašė diplominį darbą *Rutulinių funkcijų asimptotinės savybės*. Diplominis darbas buvo įvertintas *labai gerai* (O. Folko siūlymu; V. Biržiška siūlė *gerai*). Baigė universitetą (per ketverius metus) 1926 m. lapkričio 3 d. Dar 1924 m. paskirtas jaunesniuoju laborantu. 1926 m. sausio 15 d. išrinktas jaunesniuoju laborantu prie Matematinės analizės katedros ir buvo priskirtas prie matematikos seminaro prof. O. Folko žinion. 1926 m. ėjo laboranto pareigas. Kasdien turėjo 6 val. dirbti bibliotekoje. Šias pareigas ėjo iki 1927 m. gegužės 1 d. 1928 m. spalio 1 d. išrinktas jaunesniuoju asistentu, o 1929 m. rugsėjo 1 d. – vyresniuoju asistentu.

1927–1929 m. su pertraukomis, kaip A. Humbolto stipendininkas, specializavosi Heidelbergo universitete. Fakultete (nuo 1927 05 01) jis buvo atleistas nuo einamų pareigų vieniems metams. Buvo prašoma Krašto apsaugos ministerijos atidėti karinę tarnybą iki studijų pabaigos. Vietoj jo Matematikos seminaro laborantu buvo pakviestas Ignas Saudargas, kol grįš P. Katilius. Jau 1927 m. balandžio mėn. atvyko į Heidelbergą. Jam buvo leista studijuoti Gamtos-matematikos fakultete. 1927 m. vasaros semestre jis išklausė prof. H. Lybmano diferencialinės geometrijos kursą, prof. A. Rozentalio (*Arthur Rosental*, 1887–1959) elipsinių funkcijų kursą, K. Bopo (*Karl Bopp*, 1877–1934) kursą *Gausso epocha*, M. Volfo (*Max Wolf*, 1863–1932) *Astronomijos elementus*, lankė matematikos seminarą, kuriam vadovavo H. Lybmanas ir A. Rozentalis.

1927–1928 m. m. žiemos semestre klausė H. Lybmano diferencialinės geometrijos kursą, prof. Bekerio (*Becker*) *Elektros ir magnetizmo teoriją*, M. Volfo *Astronomijos elementus*, A. Rozentalio *Braižomąją geometriją*. Toliau lankė H. Lybmano ir A. Rozentalio seminarą. Taip pat lankė prof. F. Lenardo (*Philip Lenard*) ir prof. Bekerio fizikos praktikumą ir jų vadovaujamus fizikos ir teorinės fizikos seminarus.

1928 m. kovo mėn. paprašė jam duotą vienų metų (nuo 1927 m. gegužės 1 d. iki 1928 m. gegužės 1 d.) komandiruotę pratęsti dar iki 1928 m. rugsėjo 1 d. Buvo nutarta pratęsti. 1928 m. vasaros semestrą klausė H. Lybmano diferencialinių lygčių kursą, M. Volfo *Astronomijos elementus*, prof. K. Jasperso (*Karl Jaspers*, 1883–1969) *Įvadą*

Petras Katilius

į *filosofiją*, prof. E. Hofmano (*Ernst Hoffmann*, 1880–1952) *Naujosios filosofijos istoriją*, toliau lankė matematikos seminarą.

Tais metais P. Katiliui teko padaryti pertrauką. Jis turėjo grįžti į Kauną padėti prof. Folkui ir padirbėti asistentu. Todėl Heidelberge pasiprašė išleidžiamas atostogų 1928–1929 m. m. žiemos semestro metu, pasižadėdamas grįžti baigti studijas. Grįžo 1929 m. balandžio 1 d. Jam išvykus, buvo trims mėnesiams pakviestas l. e. p. S. Ritenbergas. 1929 m. vasaros semestrą P. Katilius klausė A. Rozentalio *Rinktinius funkcijų teorijos skyrius*, M. Volfo *Astronomijos elementus*, K. Jasperso *Filosofinės pasaulėžiūros bruožus*. Vėl lankė sustiprintą matematikos seminarą, kuriam vadovavo H. Lybmanas, A. Rozentalis ir prof. M. Miuleris (*M. Müller*). Nuo 1929 m. rugsėjo 1 d. Kaune paskirtas buvusioms pareigoms.

Prof. O. Folkui rekomendavus, dirbo kreivių tinklų srityje, vadovaujamas prof. H. Lybmano. 1929 m. liepos mėn. laikė egzaminus, numatytus prieš disertacijos gynimą. Pagrindiniu dalyku egzaminams buvo pasirinkta matematika, o šalutiniais – astronomija ir filosofija. Visus egzaminus išlaikė *labai gerai*. Liepos 15 d. *labai gerai* (*magna cum laude*[2]) apgynė disertaciją *Über Kurvennetze und Zellteilungen des Raumes* (Apie kreivių tinklus ir erdvės dalijimą ląstelėmis). 1930 m. birželio 1 d. Heidelbergo universitetas jam suteikė gamtos mokslų daktaro laipsnį (*doctor philosophiae naturalis*). Egzaminai ir disertacija įvertinta *mit sehr gutem Erfolg*. Kaune habilitavosi 1930 m. balandžio 10 d.

Išvykus O. Folkui, atsirado laisva vyresniojo mokslo personalo vieta. Į ją nuo 1930 m. rugsėjo 1 d. buvo pakviestas P. Katilius privatdocentu. 1931 m. sausio 2 d. paskirtas l. e. docento pareigas. 1934 m. balandžio 24 d. išrinktas Matematinės analizės katedros docentu. Skaitė Kaune analizinę geometriją, diferencialinių lygčių teoriją, kurį laiką algebrinių skaičių teoriją, variacinį skaičiavimą, projektyvinę geometriją, neeuklidinę geometriją, diferencialinę geometriją. Paskaitose pabrėždavo pagrindinę idėją, neužtemdydamas minties antraeilėmis detalėmis. Todėl stipresnių studentų buvo mėgstamas.

[2] Priminsime skaitytojui tradicinius akademinius įvertinimus: *non sufficiens* – nepakankamai, nepatenkinamai; *rite* – pakankamai, patenkinamai; *cum laude* – su pagyrimu, gerai; *magna cum laude* – su dideliu pagyrimu, labai gerai; *summa cum laude* – su aukščiausiu pagyrimu, puikiai.

Parašė paskaitų konspektą iš analizinės geometrijos, kurį 1932 m. opalografu 150 egzempliorių tiražu išspausdino Studentų matematikų ir fizikų draugija. Jis tiko ir Technikos fakulteto studentams, kurie klausė P. Katiliaus analizinės geometrijos kursą. 1940 m. konspekto pagrindu buvo parengtas ir išleistas spaustuviniu būdu vadovėlis. Vėliau, po daugelio metų, kiek paredaguotas, buvo dar porą kartų (1956 ir 1973) išleistas pakartotinai. Jau Vilniuje parašė dar porą vadovėlių iš diferencialinės geometrijos ir geometrijos pagrindų. Išvykus O. Folkui, daugelis diplominių darbų buvo parašyta P. Katiliaus duotomis temomis. 1939 m. birželio 6 d. buvo išrinktas fakulteto sekretoriumi, dabartiniais terminais – prodekanu. Iš dviejų ratų antrajame, gavęs daugiau balsų, nugalėjo I. Končių, iki tol daugelį metų buvusį sekretorių. Jis buvo patvirtintas sekretoriumi nuo rugsėjo 1 d.

Nuo 1940 m. persikėlė dirbti į Vilniaus universitetą. Jau 1941 m. pakeltas į ekstraordinarinius profesorius. Vėliau, pokario metais, buvo docentas, pagaliau nuo 1966 m. – profesorius. 1941–1944 m. buvo Matematikos-gamtos fakulteto dekanas. Ilgametis Geometrijos katedros vedėjas.

Mirė 1995 m. gegužės 15 d. Palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse.

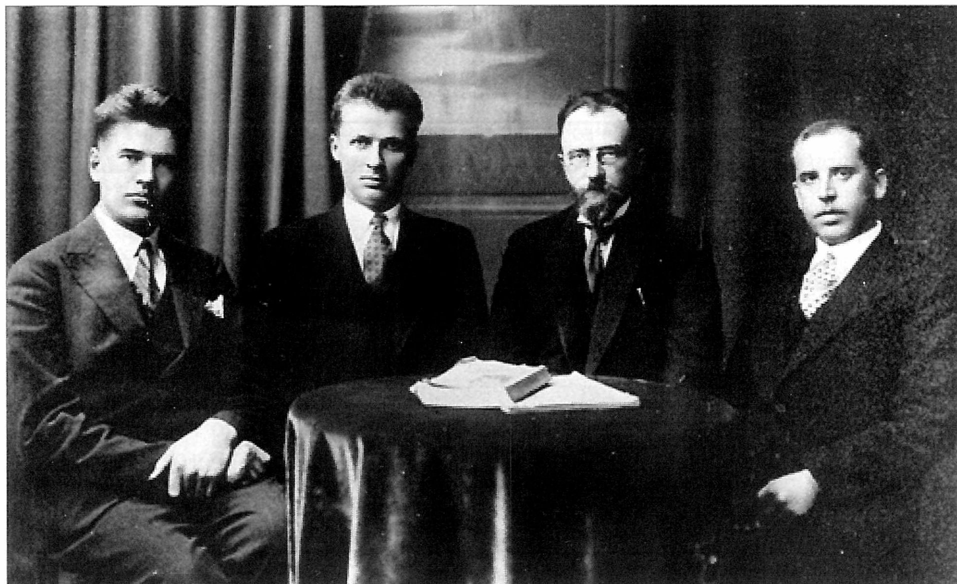
P. Katilius 1930 m. susituokė su Ona Lekeckaite (1908–1976). Antrą kartą vedė 1950 m. lituanistę Teodorą Šomkaitę (1920–2004). Ši parengė gana išsamią knygą apie savo vyrą.

Otonas Stanaitis

Ir kitam fakulteto absolventui O. Stanaičiui buvo parūpinta Humbolto stipendija.

Otonas Edmundas Stanaitis

Otonas Edmundas Stanaitis gimė 1905 m. gegužės 28 d. Marijampolės apskrities Sasnavos valsčiaus Gaisrių kaime. Tėvai buvo ūkininkai Adolfas ir Ona Stanaičiai. Baigęs pradžios mokyklą, 1918 m. įstojo į Marijampolės gimnaziją. 1925 m. ją baigė. Tų metų spalio 7 d. priimtas studijuoti į Lietuvos universiteto Matematikos skyrių. Universitetą baigė 1930 m. balandžio 10 d., apgynęs diplominį darbą *Sukūrimas mechanikos, esant neholonomiškoms sąlygoms*. Dar studijuodamas, nuo 1929 m. spalio 8 d. dirbo Geometrijos katedros jaunesniuoju laborantu. 1929–1930 m. m. buvo l. e. p. jaunesniojo laboranto prie Gamtos muziejaus. Kaip A. Humbolto stipendininkas (ją gauti padėjo O. Folkas), 1930–1931 m. specializavosi Viurcburgo universitete, vadovaujamas O. Folko. Klausė profesorių

VDU MGF matematikai. Iš kairės: O. E. Stanaitis, P. Katilius, V. Biržiška ir R. Lakovskis. 1935 m.

Harmso, Otto Haupt (1887–1988), G. Rosto, O. Folko, E. Veberio paskaitų. Viename laiške iš Viurcburgo rašė, jog iš karto jaunesnieji kolegos į jį ir kartu buvusį Gliksoną žiūrėję atžariai, jausdami konkurenciją. O matematikos profesūra gyrę jų matematinį pasiruošimą, sakę turį įspūdį, jog universitetas Lietuvoje ir pati švietimo sistema esanti gera.

Grįžęs iš komandiruotės, nuo 1931 m. kovo 10 d. buvo patvirtintas Matematinės analizės katedros laborantu. Nuo 1931 m. gegužės 12 d. pakeltas į tos katedros jaun. asistentus nuo 1932 m. gegužės 1 d. – į vyr. asistentus.

1931 m. liepos 23 d. apgynė daktaro disertaciją *Das Potential des ungleichachsigen Ellipsoides bei speziellen Randwerten* (Nelygiaašio elipsoido potencialas su specialiomis kraštinėmis reikšmėmis).

1933 m. birželio 13 d. pripažintas Viurcburge gautas doktoratas.

1935 m. gruodžio 15 d. fakulteto taryba jam leido Kalėdų atostogų metu išvykti į Karaliaučių ir Berlyną studijoms pagilinti bei susipažinti su literatūra.

1937 m. gegužės 11 d. habilitavosi. Paskirtas privatdocentu.

Skaitė atskirai studentams technikams diferencialinio ir integralinio skaičiavimo antrąją dalį, o matematikams – integralinių lygčių ir potencialo teorijos fakultatyvinius kursus. Vadovavo variacinio skaičiavimo, funkcijų teorijos pratyboms. Buvo reiklus per egzaminus. Privertė rimtai dirbti chemikus (vėliau farmacininkus), kuriems skaitė aukštosios matematikos kursus.

O. Stanaitis parašė populiarių straipsnių.

Jis buvo evangelikas. 1938–1940 m. pirmininkavo Lietuvos evangelikų sąjungai.

1940 m. persikėlė kartu su fakultetu į Vilnių. 1940 m. spalio 19 d. paskirtas docentu.

1944 m. pasitraukė į Vakarus. 1945–1948 m. dėstė matematiką pabėgėlių stovyklos Hanau gimnazijoje. 1949 m. apsigyveno JAV. Dirbo Nortfyldo (*Northfield*) Šv. Olafo koledže. Parašė studentams vadovėlį. Nuo 1951 m. bendradarbiavo žurnale *American Mathematical Monthly*.

Mirė 1997 m. gegužės 5 d. Palaidotas Viskonsino Racine.

Ruvinas Lakovskis

Ruvinas Lakovskis gimė 1903 m. kovo 31 d. Vilkaviškyje. 1921 m. baigė Marijampolės realinę gimnaziją. Studijavo Kauno universitete. Vadovaujamas O. Folko, parašė ir 1930 m. gruodžio 1 d. *labai gerai* apgynė diplominį darbą *Diferencialinės lygties* $p = f(x, y, z, q)$ *sprendinių egzistencijos įrodymai.* 1931 m. sausio 19 d. nutarta laikyti baigusiu. 1930 m. mokytojavo Vilkaviškio žydų gimnazijoje. 1930 m. birželio 12 d. buvo pakviestas laikinai eiti jaunesniojo laboranto pareigas Geometrijos katedroje. Baigęs universitetą, 1931 m. kovo 24 d. buvo išrinktas Geometrijos katedros jaunesniuoju asistentu nuo balandžio 1 d. Vadovavo daugelio dalykų (analizinės geometrijos, apibrėžtinių integralų teorijos, tikimybių teorijos, skaičių teorijos, analizinės mechanikos, diferencialinių lygčių teorijos, variacinio skaičiavimo) pratyboms. 1937 m. birželio 8 d. išrinktas vyresniuoju asistentu (slaptu balsavimu gavo 16 *už*, 1 *prieš*). 1939–1940 m. m. skaitė aukštosios algebros kursą.

1941 m. nacių sušaudytas.

Paulius Slavėnas

Paulius Slavėnas gimė 1901 m. liepos 21 d. Maskvoje, mirė 1991 m. liepos 24 d. Vilniuje [6]. Jo tėvas gydytojas Vincas Slavėnas (1874–1939) buvo kilęs nuo Krosnos. V. Slavėnas, dar būdamas studentu, vedė maskvietę našlę akušerę Liubovę Korolkovą-Burštein, kuri iš pirmosios santuokos turėjo sūnų Vladimirą. P. Slavėnas 1909–1918 m. mokėsi gimnazijoje. Rudenį įstojo į Maskvos universitetą studijuoti matematikos. Tarp jo profesorių buvo D. Jegorovas (*Dmitrij Fiodorovič Jegorov*, 1869–1931), N. Luzinas (*Nikolaj Nikolajevič Luzin*, 1883–1950). Tėvas V. Slavėnas 1922 m. grįžo į Lietuvą ir apsistojo Marijampolėje. P. Slavėnas pasiliko mokytis ir grįžo po metų, baigęs tris kursus. Motina su ligotu sūnumi Vladimiru liko Maskvoje. 1923 m. rudenį P. Slavėnas tęsė mokslą Lietuvos universitete. 1924 m. kovo 1 d. buvo paskirtas Astronomijos katedroje jaunesniuoju laborantu. O. Folko vadovaujamas parašė diplominį darbą apie Rymano paviršiaus sudarymą algebrinei dviejų kintamųjų kreivei. Pirmasis 1925 m. gegužės 30 d. baigė Universitetą ir liko jame dirbti. Universitetas gavo keletą Rokfelerio (*Rockefeller*) stipendijų. Vieną jų fakultetas paskyrė P. Slavėnui. Todėl pastarasis 1925 m. rudenį išvyko į Jeilio universitetą. Specializavosi astronomijoje. 1928 m. birželio 20 d. gavo filosofijos daktaro diplomą už disertaciją *Žvaigždinis trijų kūnų problemos atvejis.*

1928 m. liepos 21 d. grįžo į Kauną. Buvo paskirtas laikinai eiti Geometrijos katedros vyr. asistento pareigas nuo 1928 m. rugsėjo 1 d. Tada dar buvo neaiškus Astronomijos katedros likimas.

1929 m. kovo 12 d. buvo nutarta prašyti atidėti P. Slavėnui ir P. Katiliui karinės prievolės atlikimą vieniems metams. Tačiau P. Slavėnui teko atlikti karinę prievolę 1929–1930 m. Tarnaudamas dalyvavo trianguliacijos darbuose Vakarų Lietuvoje.

1930 m. rugsėjo 30 d. švietimo ministras paskyrė jį į Astronomijos katedrą. Fakulteto taryba nutarė jį priimti Astronomijos katedros observatoriumi, kai bus gautas šis etatas. 1930 m. lapkričio 18 d. P. Slavėnas išrinktas Astronomijos katedros asistentu nuo lapkričio 20 d. 1931 m. gegužės 12 d. buvo prašoma P. Slavėnui mokėti atlyginimą docento normomis.

1930–1931 m., be astronomijos kurso, teko dėstyti aukštąją algebrą, baigtinių skirtumų teoriją.

Pastačius Chemijos ir fizikos instituto rūmus, atsirado daugiau galimybių plėtoti astronomiją. 1931 m. gegužės 1 d. P. Slavėnas paskiriamas astronomijos observatoriumi. Vadovavo 4 matematikų diplominiams darbams. Pasižymėjo kaip mokslo populiarintojas.

Perkėlus fakultetą į Vilnių, liko dirbti Kaune. Čia Technologijos fakultete buvo įkurta Matematikos ir mechanikos katedra. P. Slavėnas paskirtas jos vedėju. 1940 m. spalio 23 d. ji suskilo į dvi katedras: Matematikos ir Mechanikos. P. Slavėnas vadovavo pirmajai jų. Nuo 1941 m. kovo mėn. dirbo Technologijos fakulteto dekanu.

Vokiečių okupacijos metais iš pareigų Kauno universitete buvo atleistas ir dirbo Vilniuje. Teko vengti kontaktų su vokiečiais. Jis buvo parašęs knygą *Vokiečių kultūra*, kurioje kritiškai vertino vokiečių politiką. Teko nacistų vengti ir dėl kitos priežasties – turėjo neariško kraujo (motinos linija).

Grįžus seniesiems okupantams, buvo priimtas dirbti į Vilniaus universitetą. Kurį laiką vadovavo Astronomijos katedrai. Vienu metu dėstė matematikams algebrą. Studentai jo dėstymu nebuvo patenkinti. Astronomijos katedroje susidarė konfliktinė situacija. Ypač padėtis pasunkėjo, kai P. Slavėnas palaikė bendradarbį plagiatorių. Dirbo ir Mokslų akademijoje. Buvo išrinktas jos nariu. Parašė keletą populiarių straipsnių iš matematikos.

Sulaukęs trisdešimties metų, vedė evangelikę reformatę Haliną Jakubėnaitę. Karo metu pastaroji su tėvais ir vaikais išvyko į Vokietiją, o vėliau į JAV. Šeima iširo. Baigiantis vokiečių okupacijai, P. Slavėnas vedė medicinos slaugę Ziną Soborkovskają (1900–1981).

Ignas Saudargas

Gimė 1902 m. rugpjūčio 9 d. Telšių apskrities Rietavo valsčiaus Pivorių kaime. 1922 m. birželio 12 d. baigė Telšių gimnaziją. 1924 m. rugsėjo 15 d. pradėjo studijuoti Matematikos-fizikos skyriuje. Diplominį darbą atliko pas O. Folką tema *Cauchy integralinis dėsnis ir jo reikšmė matematikoje*. Įvertintas *gerai*. Diplomas išduotas 1933 m. kovo 7 d. Studijuodamas dirbo pas O. Folką laborantu. Iki 1944 m. mokytojavo

Prienų, Šiaulių, Rietavo gimnazijose. Po 1945 m. dirbo Kauno universiteto, LŽŪA, KPI docentu. Mirė 1987 m. vasario 9 d.

8. Matematikos dėstytojai Vilniaus lietuviškajame universitete 1940–1944 m.

1940 m. rudenį į Vilnių persikėlė Z. Žemaitis, V. Biržiška, P. Katilius, O Stanaitis, R. Lakovskis. Itin padidėjus studentų skaičiui, prireikė naujų dėstytojų.

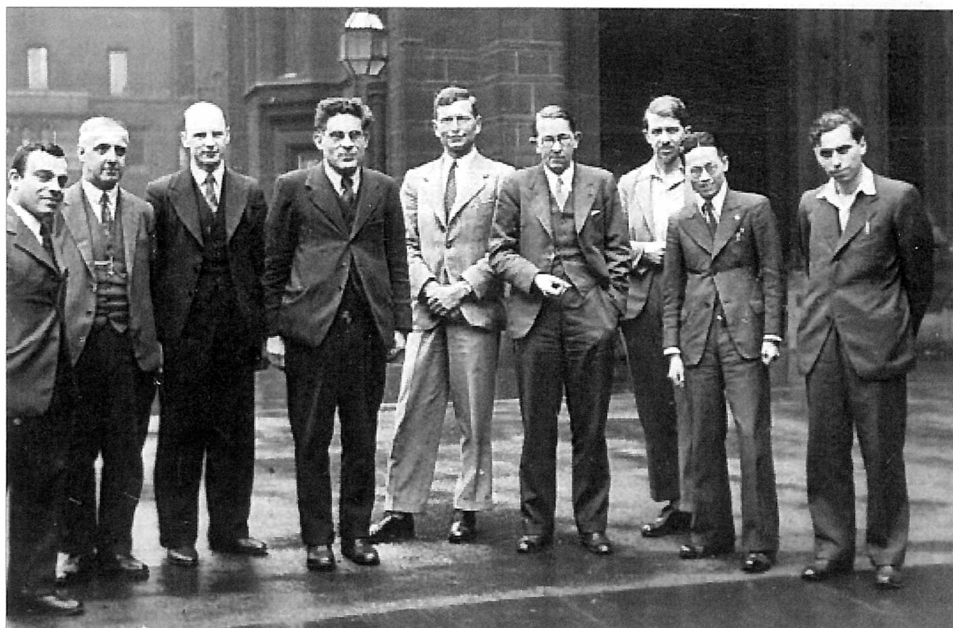
Gerardas Žilinskas

Gerardas Žilinskas

Jis gimė 1910 m. vasario 23 d. Kalvarijos miestelyje, Marijampolės apskrityje [7]. Tėvas Petras Žilinskas buvo gydytojas, kilęs, kaip ir dauguma to meto inteligentų, iš valstiečių. Gerardo vaikystė prabėgo Trakuose, Vilniuje ir net Rusijos miestuose Pskove bei Vitebske, kur tėvus nubloškė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Po karo šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Žiežmariuose. Čia sūnus pradėjo lankyti pradinę mokyklą ir ją baigė 1924 m. Tų metų rudenį Gerardui teko iš namų išvykti į ne per toli esantį Kauną. Įstojo į Aušros gimnaziją. 1928 m. gavęs brandos atestatą, iš karto pradėjo studijas Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Matematikos skyriuje. Deja, dėl motinos mirties teko padaryti pertrauką. Studijas baigė 1936 m., gerai išlaikęs visus egzaminus ir labai gerai atlikęs diplominį darbą Geometrijos aksiomos (vadovas P. Katilius). Diplomą Universitetas išdavė 1936 m. spalio 13 d.

Lietuvoje tada dar nebuvo subrendusios sąlygos rimtam moksliniam darbui. Todėl toliau gilintis tekdavo užsienyje. Jau anksčiau vyresnieji Universiteto auklėtiniai, gavę stipendijas, vykdavo į Vakarus. Taip pasielgė Petras Katilius (1903–1995), Otonas Stanaitis (1905–1997). Jų pėdomis pasekė ir G. Žilinskas. Tik jam teko vykti savo lėšomis. Padėjo tėvas gydytojas. Fakulteto rekomenduotas, 1937 m. sausio mėn. atsidūrė Mančesterio universitete.

Anglija turi senas matematikos tradicijas. Vien išvardyti žymiems matematikams prireiktų nemažai vietos. Šio šimtmečio pirmojoje pusėje Anglijoje susiformavo nepaprastai stipri skaičių teorijos – matematikos karalienės – mokykla. Žymiausias jos atstovas buvo G. Hardis (*Godfrey Harold Hardy*, 1877–1947). Su savo kolega Dž. Litlvudu (*John Edensor Littlewood*, 1885–1977), be individualių darbų, per

G. Žilinsko kolegos Mančesterio Viktorijos universitete. Iš kairės: K. Maleris, (...), G. Žilinskas, L.G. Mordelas, H. Heilbronas, H. Davenportas, P. Diuvalis, Chao Ko ir P. Erdiošas.

35-erius bendravimo metus kartu parašė apie šimtą darbų iš skaičių teorijos ir įvairių matematinės analizės sričių. Dėl didelio produktyvumo tas bendradarbiavimas buvo pavadintas „Hardžio–Litlvudo matematikais", darant aliuziją, jog tai buvęs didelis matematikų kolektyvas. Buvo sukurti nauji galingi metodai skaičių teorijoje ir gauta daug fundamentalių rezultatų iš adityviosios ir apskritai analizinės skaičių teorijos, diofantinių aproksimacijų teorijos.

Garsus skaičių teorijos centras kiek vėliau susikūrė ir Mančesterio universitete apie žinomą skaičių teorijos specialistą L. Mordelą (*Louis Joel Mordell*, 1888–1972). Į čia ir pateko G. Žilinskas kaip *research student*. Tuo metu ten buvo ir kiti vėliau pagarsėję matematikai: H. Davenport (*Harold Davenport*, 1907–1969), B. Segras (*Beniamino Segre*, 1903–1977), P. Erdiošas, K. Maleris (*Kurt Mahler*, 1903-1988), Ko (*Chao Ko*, 1910–2002), S. Rodžersas (*C. A. Rogers*, 1920–2005), V. Beilis (*W. N. Bailey*, 1893–1961), H. Heilbronas (*Hans Heilbronn*, 1908–1975), P. Diuvalis (*Patrick Du Val*, 1903–1987). Žilinsko buvimo laiku į Mančesterio universitetą pas prof. D. Hartri (*Douglas Hartree*, 1897–1958) atvyko Adolfas Jucys konsultuotis kvantų teorijos klausimais. Pastarasis iš G. Žilinsko buvo pramokęs keletą lietuvių kalbos žodžių ir A. Jucį pasveikino lietuviškai: „Kaip sekėsi kelionė?"

K. Maleris gimė Krefelde (*Krefeld am Rhein*, Vokietija). Į amžiaus galą dirbo Australijoje. Mirė Kanberoje (*Canberra*). Dėl tuberkuliozės turėjo jau nuo 5 metų

pažeistą dešinįjį kelį. Chao Ko vėliau dėstė Kinijoje Szechuan universitete. H. Heilbronas atsidūrė Kanadoje Toronto universitete.

Tačiau grįžkime į G. Žilinsko Mančesteryje praleistą laiką. Rimto darbo kūrybinėje atmosferoje gimė jo pirmieji moksliniai darbai.

Tačiau buvo ne tik dirbama. S. Rodžersas H. Davenporto biografijoje, patalpintoje pastarojo raštų I tome, rašo, jog Davenportas, Erdiošas, Ko ir Žilinskas rasdavę laiko reguliariai palošti bridžą. (Noriu pabrėžti, kad Žilinsko pavardė rašoma su mūsiške „Ž". Juk dabar kai kurie lietuviai mandrapypkiai, rašydami savo pavardę užsienio spaudoje, visaip ją kraipo, ko nedaro niekas iš vartojančių lotynišką raidyną. Raseinių Magdės kompleksas dar tebėra gajus!). K. Maleris, tik neseniai pramokęs bridžo, lošdavo prasčiausiai. Todėl kiti lošėjai ir pats Maleris blogą lošimą apibūdindavę kaip O. M. (arba, tiksliau, *O(M)*). Maleris ilgą laiką neatkreipęs dėmesio, kad buvo turimas galvoje Landau pažymėjimas – *Order of Mahler* (Malerio eilė).

G. Žilinskas Mančesteryje išbuvo iki 1939 m. vasaros ir parašė du straipsnius. Už tuos darbus 1939 m. liepos 7 d. jam suteiktas filosofijos daktaro (PhD) laipsnis. Pagal to meto nuostatus Kaune Universiteto Matematikos-gamtos fakulteto taryba 1939 m. lapkričio 28 d. nostrifikavo šį laipsnį, pripažindama jį ekvivalenčiu to fakulteto daktaro laipsniui.

Grįžęs į Lietuvą, G. Žilinskas buvo paskirtas Kaišiadorių gimnazijos mokytoju nuo 1939 m. rugsėjo 11 d.

1939 m., perkėlus iš Kauno Matematikos-gamtos fakultetą į Vilnių ir pagausėjus studentų, prireikė naujų dėstytojų. G. Žilinskas buvo pakviestas nuo 1940 m. spalio 1 d. eiti vyresniojo asistento pareigas, o vėliau – vyresniojo dėstytojo. Kartu ir toliau su nedidelėmis pertraukomis dirbo Kaišiadorių gimnazijoje, o vienus metus ir Pedagoginio instituto neetatiniu matematikos lektoriumi.

Pirmaisiais metais jis vedė diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybas ir taisė namų darbus. Jau nuo Kauno laikų buvo gera tradicija duoti studentams namų užduotis. Tai labai padėdavo išmokti ir perprasti dėstomąjį dalyką. Patį kursą skaitė prof. Z. Žemaitis.

Prasidėjo vokiečių ir rusų karas. Sumažėjo studentų. Gyvenimas miestuose pasidarė labai sunkus.

1940–1941 m. m. rudens semestrą G. Žilinskas vadovavo skaičių teorijos pratyboms. Kursą skaitė prof. V. Biržiška. Ir čia buvo namų darbai. Pavasario semestrą G. Žilinskas turėjo skaityti apibrėžtinių integralų kursą. Deja, jis dažnai sirguliuodavo, o vėliau ir rimčiau susirgo astma su sunkiais priepuoliais. Kurso paskaitų buvo nedaug. Trečiaisiais mano studijų metais G. Žilinskas nedėstė jokio kurso. 1943 m. kovo 17 d. vokiečių okupacinė valdžia, keršydama lietuviams už priešinimąsi jų vedamai politikai, Universitetą uždarė. G. Žilinskas toliau dirbo Kaišiadorių gimnazijoje.

1944 m., grįžus bolševikų okupacijai, Universitetas atnaujino darbą. Fakulteto taryba pavedė G. Žilinskui laikinai eiti Algebros ir skaičių teorijos, vėliau Bendrosios

matematikos, katedros vedėjo pareigas ir pristatė skirti docentu. Juo ir buvo patvirtintas nuo 1944 m. spalio 16 d.

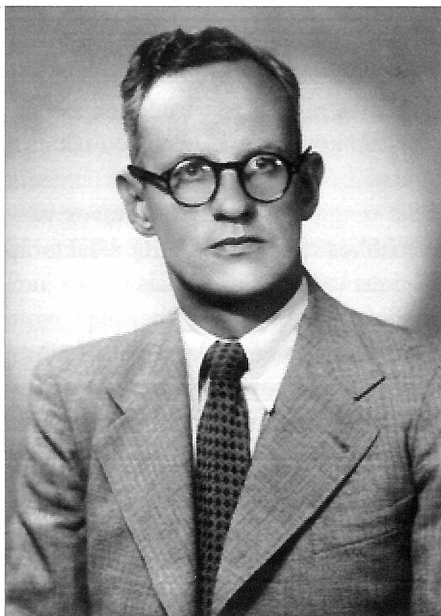
Netrukus Maskvoje buvo peržiūrėti visų dėstytojų moksliniai laipsniai ir vardai. 1947 m. spalio 11 d. Aukščiausioji atestacinė komisija G. Žilinskui patvirtino fizikos-matematikos mokslų kandidato laipsnį ir docento vardą.

G. Žilinskas dėstė daug įvairių kursų: aukštąją matematiką miškininkams, aukštąją algebrą, tikimybių teoriją, skaičių teoriją, vadovavo matematikos praktikumui. Tačiau vėliau, atsiradus daugiau dėstytojų, pagrindinis dalykas buvo algebra. 1960 m. išėjo jo parašytas algebros vadovėlis.

1960 m. dėl katedrų reorganizacijos G. Žilinskas paskirtas Skaičiavimo matematikos katedros vedėju, o nuo 1962 m. – šios katedros docentu.

Visą laiką domėjosi vidurinės mokyklos problemomis. Kaip minėjau, dirbo antraeilininku Kaišiadorių vidurinėje mokykloje. Ten pasistatydino namuką. Dar prieškario metais kartu su A. Kaunu redagavo du vadovėlius: *Plokštumos trigonometrija* ir *Trigonometrijos uždavinynas*. Pokario metais kartu su bendradarbiais (ir aš talkininkavau) išvertė M. Grebenčos ir S. Liapino *Aritmetiką* mokytojų institutams. Deja, vertimą gerokai pagadino jo nevykėlis redaktorius Z. Rupeika.

1954 m. G. Žilinskas ėmėsi sudarinėti pagrindinių matematikos terminų kartoteką. Jie buvo aptarinėjami su Vilniaus universiteto kolegomis matematikais ir lituanistais. Nors darbas po poros posėdžių nutrūko, buvo aptartos kelios dešimtys pagrindinių terminų. Vėliau šį darbą teko tęsti man su bendradarbiais. Taip po keturių dešimčių metų darbo su pertraukomis atsirado akademinis *Matematikos terminų žodynas*.

Vytautas Paulauskas

G. Žilinskas buvo lėtos kalbos, lėtų judesių. Daug kam atrodė, jog jis persiėmęs anglų manierų. Buvo geranoris, mėgdavo bendrauti su kolegomis ir studentais.

Be lietuvių, mokėjo dar rusų, lenkų, anglų ir vokiečių kalbas.

Mirė 1968 m. rugsėjo 30 d., palaidotas Vilniuje, Antakalnio kapinėse.

G. Žilinskas 1938 m. vedė medicinos seserį Mariją Rindzevičiūtę (1913–2013). Susilaukė vaikų: Narimanto (g. 1940 m.), Gerardo (g. 1942 m.), Karolio (g. 1945 m.) ir Raimundo (g. 1950 m.).

Vytautas Paulauskas

Vytautas (Vitoldas) Paulauskas gimė 1910 m. birželio 7 d., Žarėnų miestelyje, Telšių apskrityje. Jo tėvas Kazys buvo mokytojas, baigęs Veiverių mokytojų seminariją. Korepetitoriaus padedamas,

V. Paulauskas pasiruošė ir 1921 m. išlaikė egzaminus į antrąją Šiaulių gimnazijos klasę. Dėl silpnos sveikatos mokėsi su pertraukomis. Tačiau ir nelankydamas mokyklos, savarankiškai mokėsi. Baigė gimnaziją 1928 m. Dėl sveikatos tik po metų (1929 09 12) įstojo į Kauno universiteto Matematikos-fizikos skyrių. Iki 1933 m. išklausė visus kursus ir išlaikė egzaminus. 1934–1936 m. teko atlikti karinę prievolę. Po jos, vadovaujamas doc. P. Katiliaus, baigė rašyti diplominį darbą *Paviršiaus kreivių audinių topologiškas vaizdavimas plokštumos tiesių audiniais*. Darbas įvertintas *labai gerai*. Diplomą gavo 1938 m. lapkričio 30 d. Nuo 1937 m. pradėjo dėstyti matematiką Kupiškio vidurinėje mokykloje. Mokytojo darbas netraukė. Sunkoka buvo palaikyti mokinių drausmę. 1939 m., pasitaikius progai, perėjo dirbti į akcinę draudimo draugiją *Lietuva* Kaune. VDU Matematikos-gamtos fakultetui persikėlus į Vilnių, buvo pakviestas dirbti asistentu. 1942 m. dar dirbo Aukštesniojoje technikos mokykloje (Olandų g.). Uždarius Universitetą ir Technikos mokyklą 1943 m., kurį laiką dirbo statistikos įstaigoje. Universitetui atnaujinus darbą, 1944–1945 m. dirbo Fizikos, matematikos ir chemijos fakulteto prodekanu. 1945 m. paskirtas vyr. dėstytoju. Iš pradžių dėstė matematiką chemikams. 1950 m. vedė Stasę Melaikytę, baigusią lotynų kalbos specialybę. 1964–1970 m. buvo Matematinės analizės katedros vedėjas.

Dar vokiečių okupacijos metais pradėjo užsiiminėti moksliniu darbu. Tematiką pasiūlė doc. O. Stanaitis. 1950 m. spalio 26 d. Vilniaus universitete apgynė kandidato disertaciją *Lamé funkcijų integralinių lygčių sprendimas eilutėmis*. Tai buvo pirmasis pokario metais matematikas, gavęs šį laipsnį. 1953 m. jam buvo pripažintas docento vardas. Dėstė įvairias disciplinas. Kartu su P. Golokvosčiumi parašė vadovėlį *Diferencialinės lygtys*, 1974 m. vienas – *Matematinės fizikos lygtis*. Už pastarąją 1976 m. gavo respublikinę premiją. Parašė keletą mokymo knygelių.

Dėstė gana daug matematinių disciplinų: kompleksinio kintamojo funkcijų teoriją, diferencialinių lygčių, matematinės fizikos lygčių kursą, įvairių pasirinktinių kursų, vadovavo diplominiams ir kursiniams darbams. Paskaitos būdavo gerai teoriškai ir metodiškai paruoštos, studentams gerai suprantamos.

Dalyvaudavo visuomeniniame darbe, įvairiuose renginiuose. Buvo Lietuvos matematikų draugijos (LMD) narys, „Lietuvos matematikos rinkinio“ (LMR) redaktorių tarybos narys. 1980 m. jam buvo išrūpintas profesoriaus vardas. Tais pačiais metais jam suteiktas nusipelniusio dėstytojo vardą. 1987 m. vasario pradžioje išėjo į pensiją.

V. Paulauskas buvo plačios erudicijos, labai taktiškas, geranoriškas, jautrus žmogus. Mirė 1991 m. gegužės 7 d. Palaidotas Vilniuje, Saltoniškių kapinėse.

Česlovas Masaitis

Česlovas Masaitis gimė 1912 m. kovo 2 d. Kauno mieste. Jo tėvai, buvę smulkūs ūkininkai, Juozas Masaitis ir Jadvyga Butkevičiūtė-Masaitienė buvo atsikėlę gyventi į Kauną. Karo metais atsidūrė Peterburge. Čia Česlovas baigė rusų gimnazijos paruošiamosios klasės du skyrius. 1921 m. šeima grįžo į Kauną, o po poros metų persikėlė į Biržus. Česlovas 1932 m. birželio 20 d. baigė Biržų gimnaziją. 1932 m. rugsėjo 14 d. įstojo į VDU Matematikos-gamtos fakultetą studijuoti matematikos. Labai gerai

Česlovas Masaitis

išlaikė privalomuosius egzaminus ir, V. Biržiškos vadovaujamas, parašė diplominį darbą *Transfinitum*, kuris buvo įvertintas *labai gerai*. Diplomas išduotas 1937 m. rugpjūčio 21 d. Dar 1936 m. trejetą mėnesių dirbo Krašto apsaugos ministerijoje.

Nuo 1937 m. pradžios laikinai ėjo Astronomijos katedros jaunesniojo laboranto pareigas. 1937 m. lapkričio 9 d. pakeltas į vyr. laborantus. 1939 m. gegužės 9 d. Tarybos posėdyje numatyta pakelti į jaunesniuosius asistentus, kai ministerija patvirtins. Tvirtinimas užsitęsė. MGF persikėlus į Vilnių, nuo 1940 m. dirbo vyresniuoju asistentu. Dar dėstė Kauno jėzuitų gimnazijoje matematiką ir kosmografiją.

1944 m. spalio mėn., kai rusų armija, pralaužusi frontą, sparčiai stūmėsi į priekį, su šeima pasitraukė į Vokietiją. Buvo lietuvių pabėgėlių Regensburge bendruomenės komiteto pirmininku. Stovyklą iškėlus į Šainfeldą (*Scheinfeld*), su pertraukomis pirmininkavo ir tos stovyklos komitetui. Rūpinosi lietuvių gimnazijos steigimu. Nuo 1948 m. buvo BALFO atstovas Vokietijoje švietimo reikalams, 1947–1948 m. – VLIKo vykdomosios tarybos narys, 1948–1949 m. – Miunchene įsteigtos BALFO įstaigos direktoriaus pavaduotojas.

1949 m. spalio mėn., gavęs sesers iškvietimą, atvyko į JAV. Po metų apsistojo Kentakio (*Kentucky*) valstijoje. Rūpinosi rasti darbą pagal specialybę. Iš pradžių dėstė matematiką ir astronomiją Nazareto (*Nazareth*) koledže. Mėgino patekti į Kentakio universitetą Leksingtone (*Lexington*). Tačiau atsirado sunkumų. Universiteto diplomas liko tėviškėje. Keletą kartų rašė į Vilniaus universitetą, į LTSR Švietimo ministeriją. Buvo dar Stalino epocha. Žinoma, jokio atsakymo nesulaukė. Tačiau pasaulyje visada buvo ir supratingų žmonių. Kentakio universiteto dekanas, susitikęs su Č. Masaičiu ir pasikalbėjęs, pamatė, kokia jo kvalifikacija ir ko jis vertas. 1951–1952 m. Č. Masaitis Kentakio universitete pratęsė savo studijas. 1952–1953 m. buvo pakviestas tame universitete dėstyti. Tuo pat metu dėstė fiziką ir matematiką Nazareto koledže. Iš to meto įdomu paminėti vieną Č. Masaičio laimėjimą. Kentakio universitetas organizavo pirmąsias uždavinių sprendimo varžybas. Č. Masaitis jas laimėjo ir buvo apdovanotas S. Lefšeco (*Solomon Lefschetz*, 1884-1972) knyga *Algebraic topology*. (Dabar ši knyga šių eilučių autoriaus bibliotekoje.)

1953–1956 m. Č. Masaitis dėstė Tenesio (*Tennessee*) universitete Noksvilyje (*Noxville*). Čia, konsultuojamas prof. O. G. Haroldo (*Orville Goodvin Harold*), parašė ir

apgynė darbą *Dendrito papildinys kompaktiškoje trijų matavimų erdvėje*. Jam buvo pripažintas filosofijos daktaro laipsnis iš matematikos.

Kad dukra galėtų mokytis lietuviškai, persikėlė arčiau lietuvių kolonijų. Pradėjo dirbti Balistikos tyrimo laboratorijose Aberdyne (*Aberdeen Proving Ground*), Merylendo (*Maryland*) valstijoje, netoli Baltimorės. 1964 m. tapo šių laboratorijų Taikomosios matematikos skyriaus viršininku. Kartu 1957–1969 m. dėstė matematiką Delavaro (*Delaware*) universitete. 1963–1972 m. buvo konsultantu, o 1958–1972 m. dėstytoju Merylendo medicinos mokykloje. 1971–1980 m. buvo Biomedicinos laboratorijos Aberdyne vyresnysis matematikas. Ištiko nelaimė. Kepenų vėžiu susirgo žmona. Šlubavo ir dukters Nijolės-Rožės sveikata. Dėl dukros ir žmonos sveikatos 1980 m. paskubėjo išeiti į pensiją ir persikėlė gyventi į Tomsoną (*Thompson*) Naujosios Anglijos (*New England*) valstijoje, kurios gamta priminė Lietuvą. Tačiau ryšių su darboviete nenutraukė. Iš pradžių pusę laiko praleisdavo darbovietėje, kitą pusę – namie. Vėliau darbą tęsė pagal sutartį.

Dalyvavo visuomeninėje ir politinėje veikloje. Keletą kartų lankėsi Lietuvoje. Skaitė paskaitų ciklą. Išleido Lietuvoje jau minėtą vadovėlį *Aproksimacijos algoritmai* ir du poezijos rinkinius: *Nuotaikų pėdsakai* (1992) ir *Sugrįžki niekad neišėjęs* (1995).

Č. Masaitis mirė 2007 m. rugsėjo 7 d. Palaidotas Putname.

9. Personalas vokiečių okupacijos metais

1941 m. spalio 5 d. posėdyje personalas paskirstytas pagal katedras.

Matematinės analizės katedra: vedėjas e. o. prof. V. Biržiška, doc. O. Stanaitis, vyr. asist. G. Žilinskas.

Geometrijos katedra: vedėjas e. o. prof. P. Katilius, jaun. asist. V. Paulauskas.

Algebros ir skaičių teorijos katedra: vedėjas e. o. prof. Z. Žemaitis.

Astronomijos katedra: vedėjas e. o. prof. B. Kuodaitis, vyr. asist. Č. Masaitis, jaun. asist. R. Zaluba.

Įsikūrė Miškininkystės skyrius. Buvo nutarta, kad matematinės analizės pagrindus dėstys G. Žilinskas 1 ir 3 sem. po 2 + 2 val.

1941 m. lapkričio 8 d. Tarybos posėdyje buvo svarstomas e. o. prof. V. Biržiškos pakėlimo į ordinarinius profesorius klausimas. Pirmą kartą balsuojant, iš 27 balsų *už* buvo – 11, *prieš* – 6 ir 10 susilaikė. Jis negavo absoliučios balsų daugumos. Buvo toliau diskutuojama ir dar kartą balsuojama. Dabar rezultatai jau buvo: 15 + 10 + 1 balsų. Pristatyta patvirtinti.

1942 m. birželio 11 d. fakulteto taryboje buvo svarstomas Z. Žemaičio pakėlimo į ordinarinius profesorius klausimas. Buvo balsuojama slaptai. Iš 24 balsų 20 buvo *už*, 2 – *prieš* ir 1 susilaikė. Buvo pristatytas pakelti.

10. Matematikos dėstytojai Kaune 1940–1944 m.

Perkėlus Matematikos-gamtos fakultetą į Vilnių, kartu išsikėlė Z. Žemaitis, V. Biržiška, O. Stanaitis ir P. Katilius. 1940 m. Technikos fakultetas buvo reorganizuotas į Statybos ir Technologijos fakultetus. Jų studentams ir farmacininkams reikėjo dėstyti matematiką. 1940 m. rugpjūčio 15 d. Technologijos fakultete buvo įsteigta Mechanikos ir matematikos katedra. Jos vedėju paskirtas J. Graurogkas. Tačiau 1940 m. spalio 1 d. ši katedra buvo suskaidyta į dvi katedras: Matematikos ir Mechanikos. Matematikos katedros vedėju paskirtas P. Slavėnas. Vokiečių okupacijos metais (1941 08 01) P. Slavėnas pasitraukė iš Universiteto. Nuo tada iki 1944 m. katedrai vadovavo A. Juška.

Be P. Slavėno, dar paminėsime keletą.

Bronius Blauzdžiūnas

Gimė 1905 m., 1927 m. baigė Lietuvos karo mokyklą. 1939 m. baigė Universitete matematiką. Vadovaujamas P. Katiliaus, parašė diplominį darbą *Paprastų diferencialinių lygčių išsišakojimų taškai*. 1940 m. trumpą laiką dirbo Kauno universitete. 1945–1953 m. dirbo fizikos mokytoju Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje, 1953–1965 m. Alytaus 1-oje vidurinėje mokykloje. Mirė 1985 m.

Antanas Juška

Gimė 1902 m. sausio 27 d. Geležiuose, Panevėžio rajone. 1925 m. baigė astronomiją Gėtingeno (*Goettingen*) universitete. Ten pat 1929 m. apgynė daktaro disertaciją. 1925–1934 m. mokytojavo Pasvalio, Vilkaviškio, Biržų gimnazijose. 1934–1937 m. buvo Švietimo ministerijos Kultūros departamento, 1937–1939 m. – Kauno V gimnazijos, 1939–1940 m. – Valstybės teatro direktorius, 1935–1938 m. – Vilniui vaduoti sąjungos pirmininkas, 1941–1942 m. Švietimo vadybos Mokslo ir meno departamento direktorius. Nuo 1929 iki 1944 m. su pertraukomis dėstė Kauno universitete, 1941–1944 m. – docentas. 1941 m. liepos 30 d. paskirtas Matematikos katedros vedėju. Antrosios tarybinės okupacijos pradžioje buvo areštuotas ir išvežtas į lagerį. 1945–1963 m. – Vilniaus miškų technikumo dėstytojas, nuo 1958 m. – dar ir Vilniaus pedagoginio instituto dėstytojas. Parašė vadovėlių vidurinėms mokykloms, tarp jų *Matematinės analizės pagrindus*, su kitais autoriais *Matematiką specialiosioms vidurinėms mokykloms*, nemažai populiarių astronomijos knygų ir straipsnių.

Mirė 1985 m. kovo 19 d.

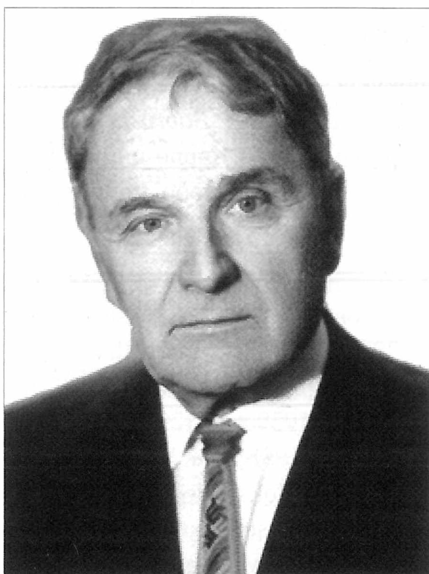
Leonas Kačinskas

Gimė 1908 m. rugsėjo 9 d. VDU baigė 1933 m. 1934–1940 m. dirbo mokytoju Ukmergės gimnazijoje, 1940 m. buvo jos direktorius. Vokiečių okupacijos metais nuo 1941 m. liepos 24 d. dirbo vyr. asistentu VDU. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Iki 1949 m. dirbo Pabaltijo universitete dėstytoju. 1949 m. persikėlė į JAV. Mirė 1997 m. balandžio 23 d.

Pranas Lesauskis

Gimė 1900 m. lapkričio 17 d. Telšių apskrities Rietavo valsčiaus Žeberių kaime. 1921 m. baigė Karo mokyklą, o 1922 m. eksternu – gimnaziją. Po to, tarnaudamas artilerijoje, studijavo fiziką Lietuvos universitete. Baigė 1927 m. Buvo komandiruotas į Italiją, į Turino aukštąją artilerijos technikos mokyklą. Ją baigęs, Romos universitete apgynė matematikos daktaro disertaciją *Sviedinių derivacijos (šaudymo plokštumos) teorija*. Grįžęs į Lietuvą, dirbo Ginklavimo valdyboje, nuo 1936 m. buvo jos viršininku. Jam suteiktas pulkininko laipsnis. 1940 m. rugsėjo 1 d. perėjo dirbti į VDU Matematikos katedrą adjunktu. Čia išdirbo iki savo arešto 1941 m. sausio 3 d. Žuvo 1942 m. lapkričio 27 d. Suchobezvodnoje lageryje.

Parašė daug darbų iš balistikos ir vadybos.

Jonas Matulionis

Jonas Matulionis

Jis gimė 1906 m. vasario 1 d. Maskvoje [8]. 1910 m. su tėvais grįžo į Lietuvą. Netrukus tėvas išvyko į JAV uždarbiauti. Po kiek laiko mirė ir motina. Jį ir brolį ėmėsi globoti giminės. Baigė pradžios mokyklą. Mokėsi Utenos progimnazijoje, kasdien pėsčias eidamas gana toli iš kaimo į mokyklą. Vėliau įstojo į Panevėžio gimnaziją. 1926 m. pradėjo studijuoti matematiką Kaune. Pragyventi padėjo brolis. Ir pats prisidurdavo privačiomis pamokomis. 1930 m., išklausęs visą Universiteto kursą, pradėjo dirbti Lietuvos banko Panevėžio skyriuje. 1933 m. buvo paskirtas matematikos mokytoju į Raseinių gimnaziją. 1934 m. apgynė diplominį darbą *Hölderio ir Cezáro vidurkiai* (vadovas O. Folkas). Nuo 1936 m. rugsėjo 1 d., jo paties prašymu, buvo perkeltas dirbti į Vilkaviškio J. Basanavičiaus gimnaziją. 1938 m. grąžintas į Raseinius gimnazijos inspektoriumi. 1940 m. lapkričio 6 d. buvo paskirtas gimnazijos direktoriumi. 1943 m. kovo 9 d. vedė lietuvių kalbos mokytoją Stasę Grybinaitę (1914–2004).

1941 m. liepos 31 d. pradėjo dirbti Kauno 8-osios gimnazijos mokytoju, kartu nuo 1941 m. liepos 30 d. dėstytojavo Kauno universitete. Nuo 1942 m. sausio 19 d. pastarosios pareigos buvo pirmaeilės. 1942 m. lapkričio 5 d. perėjo dirbti į VDU. Čia ir dirbo iki 1991 m. pavasario. 1944–1968 m. buvo Aukštosios matematiko katedros vedėjas, 1951–1962 m. – Elektrotechnikos fakulteto dekanas, 1964–1976 m. – Radioelektronikos fakulteto prodekanas.

1962 m. apgynė pedagogikos mokslų kandidato disertaciją, pateikęs aukštosios matematikos vadovėlį. Šio vadovėlio išėjo net 4 laidos.

1948 m. gruodžio 18 d. jam suteiktas docento vardas. Nuo 1990 m. ėjo profesoriaus pareigas.

Mirė 1993 m. birželio 8 d. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Kostas Rindzevičius

Kostas Rindzevičius

Gimė 1909 m. birželio 8 d. Ukmergės apskrities Deltuvos valsčiaus Paliepės dvare. 1936 m. baigė VDU, apgynęs diplominį darbą *Ovalinių paviršių lenkimas*. Vadovas buvo P. Katilius. Iki 1939 m. mokytojavo Kauno suaugusiųjų ir III gimnazijose. 1939–1941 m. dirbo Vilniaus technikume. Nuo 1940 iki 1944 m. dirbo VDU Matematikos katedroje vyr. asistentu. Dėstė aukštąją matematiką, sferinę trigonometriją, vektorinę analizę, diferencialines lygtis. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. 1946–1949 m. dirbo Pabaltijo universitete, mokytojavo lietuvių gimnazijose. 1950 m. persikėlė į Australiją. Mirė 1983 m.

Jonas Valukonis

Gimė 1911 m. gruodžio 27 d. Seinų apskrities Lazdijų valsčiaus Palazdijų kaime. 1930 m. baigė Seinų gimnaziją Lazdijuose. 1q937 m. baigė VDU. Apgynė diplominį darbą *Pseudosfera ie neeuklidinės geometrijos*. Vadovas buvo P. Katilius. 1935–1940 m. dirbo Ginklavimosi valdybos balistinių tyrimų laboratorijoje. 1938–1939 m. tobulinosi Bezansono (*Besançon*) universitete Prancūzijoje. Vokiečių okupacijos metais dirbo asistentu, adjunktu VDU Matematikos katedroje. 1943 m. Išleido *Aukštosios matematikos* trijų dalių vadovėlį. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. 1944–1949 m. buvo lietuvių gimnazijos direktoriumi Ravenburge. 1949 m. persikėlė į JAV. Dirbo Detroite automobilių fabrike. Mirė 1999 m. spalio 6 d.

11. Garbės daktarai ir profesoriai

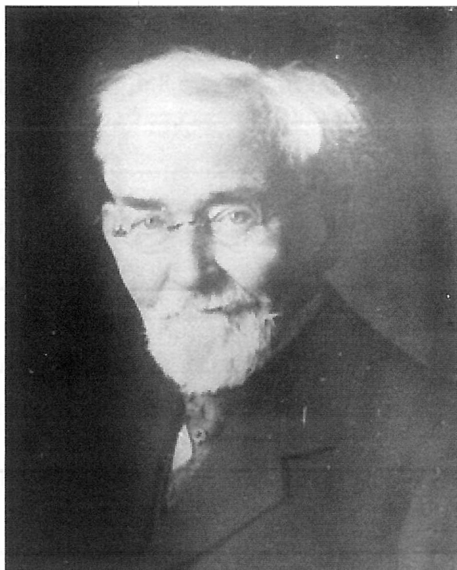
Universitetas garbės vardais pažymėjo trejetą asmenų.

Pranas Mašiotas

1923 m. gruodžio 7 d. Universiteto garbės daktaru buvo išrinktas Pranas Mašiotas, minint jo 60-metį.

Jis gimė 1863 m. gruodžio 19 d. Šakių apskrities Būblelių valsčiaus Pūstelninkų kaime. Tėvų ir giminaičio pamokytas, pusmetį mokėsi (Kudirkos) Naumiesčio pradžios mokykloje. Dar kiek pamokytas giminaičio, 1874 m. įstojo į Marijampolės

Pranas Mašiotas

Aurelijus Edmundas Fosas

gimnazijos parengiamąją klasę. 1883 m. ją baigė sidabro medaliu. 1887 m. pradėjo studijuoti matematiką Maskvos universitete, gaudamas specialią stipendiją. Tos stipendijos buvo skiriamos baigusiems Marijampolės gimnaziją ir gerai išlaikiusiems lietuvių kalbos egzaminą studijuoti Rusijos universitetuose. Taip carinė valdžia stengėsi apsaugoti lietuvius nuo lenkų įtakos. Aktyviai dalyvavo lietuviškų Maskvos organizacijų veikloje. Rašė į lietuviškus laikraščius, leidžiamus Rytprūsiuose. 1987 m. baigė Universitetą.

Negalėdamas dirbti Lietuvoje, porą metų dirbo Lomžoje finansų įstaigoje, 1889–1991 m. – Rygos mokslo apygardos kanceliarijoje. 1891–1995 m. mokytojavo Rygos vokiečių realinėje mokykloje. 1913–1915 m. buvo dar mergaičių gimnazijos direktorius. Dalyvavo lietuvių draugijų veikloje. Aktyviai bendradarbiavo spaudoje. 1915 m. pasitraukė į Voronežą. Čia trejetą metų dirbo lietuvių mergaičių gimnazijoje direktoriumi.

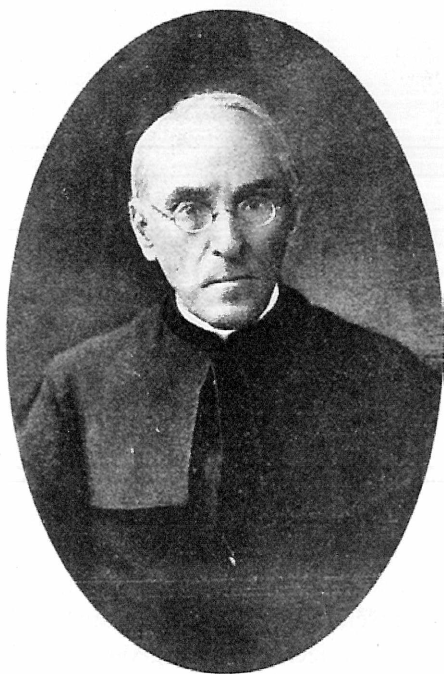
Grįžo į Lietuvą. 1918 m. buvo Lietuvos Tarybos švietimo sekcijos narys, Švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo departamento direktorius. 1919–1923 m. buvo švietimo viceministras, 1924–1929 m. buvo Klaipėdos lietuvių gimnazijos direktorius. Tada išėjo į pensiją ir atsidėjo literatūrai. Parašė daug straipsnių švietimo klausimais, mokslo populiarinimo darbų. Parengė daug originalių ir verstinių sulietuvintų knygelių vaikams.

Mirė 1940 m. rugsėjo 14 d. Kaune. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Aurelijus Fosas

Toks pat laipsnis 1924 m. gruodžio 7 d. buvo suteiktas Miuncheno universiteto profesoriui Aurelijui Fosui (*Aurel Edmund Voss*, 1845–1931). Tai jo biblioteką Universitetas

nupirko. A. Fosas studijavo Hanoverio (*Hannover*) Politechnikume, Gėtingeno (*Georg-August-Universität Göttingen*) ir Heidelbergo universitetuose. 1989 m. Gėtingene apgynė daktaro disertaciją *Uber die Anzahl reeller und imaginären Wurzeln höherer Gleichungen* (Apie aukštesniųjų lygčių realiųjų ir menamųjų šaknų skaičių), o 1873 m. ten pat habilitavosi. Dirbo Darmštadto (*Darmstadt*) ir Drezdeno (*Dresden*) politechnikumuose. Nuo 1885 m. dirbo Miuncheno aukštojoje technikos mokykloje, vėliau Viurcburgo universitete. 1903 m. grįžo į Miuncheną ir dirbo Miuncheno universitete. A. Fosas buvo žinomas matematikas, dirbęs diferencialinės geometrijos srityje. Nagrinėjo kreivių tinklų problemas. Vadovavo 10 doktorantų.

Aleksandras Dambrauskas-Adomas Jakštas

Aleksandras Dambrauskas

Trečiasis matematikas – Universiteto garbės daktaras – buvo Aleksandras Dambrauskas. Išrinktas 1928 m. gruodžio 14 d. (balsuojant gavo 12 balsų už ir 2 prieš). Dar anksčiau, 1922 m. spalio 15 d., jis buvo išrinktas Universiteto garbės profesoriumi.

A. Dambrauskas gimė 1860 m. rugsėjo 8 d. Kurionyse, Kėdainių rajone, mirė 1938 m. vasario 19 d. Kaune. 1880 m. baigęs Šiaulių gimnaziją, įstojo į Petrapilio universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Matematikos skyrių. 1881 m. kovo 5 d. išstojo ir pradėjo mokytis Kauno kunigų seminarijoje. 1888 m. baigė Petrapilio dvasinę akademiją (kilusią iš Vilniaus universiteto). Tačiau ir toliau visą gyvenimą domėjosi matematika, likdamas gana apsišvietusiu matematikos mėgėju. 1888 m. paskirtas Panevėžio realinės gimnazijos kapelionu. Priešinosi moksleivių rusinimui. Už tai jis 1889 m. buvo uždarytas į Kretingos vienuolyną, po to penkeriems metams ištremtas į Ustiužną Naugardo gubernijoje. Čia susipažino su gydytoju Vincu Pietariu ir paskatino jį užsiimti literatūrine veikla. 1894 m. grįžo į Kauną, bet ilgą laiką negavo pastovaus darbo, nes buvo nepatikimas caro valdžiai. 1898 m. patvirtintas Kauno kunigų seminarijos profesoriumi, o po metų ir vyskupo M. L. Paliulionio (1834-1908) sekretoriumi. 1902 m. caro valdžia leido jam profesoriauti Peterburgo dvasinėje akademijoje. Tačiau jį labiau traukė atgimstančios tėvynės reikalai. 1906 m. grįžo į Kauną.

A. Dambrauskas buvo, kaip ir daugelis to meto lietuvių inteligentų, plačių interesų. To reikalavo gyvenimas. Savo rašinius spaudos draudimo laikais pasirašinėjo slapyvardžiu Adomas Jakštas (nuo tėvo pravardės). Tą slapyvardį ir toliau vartojo.

Sunku išvardyti visas sritis, kuriose reiškėsi šis nepaprastai darbštus ir tiesus žmogus. Jis rašinėjo filosofijos, teologijos klausimais, buvo literatūros ir meno kritikas. Pats kūrė lietuvišką poeziją. Buvo mokslo populiarintojas. 1907 m. įsteigė ir redagavo žurnalą *Draugija*. Tai buvo pirmasis lietuviškas kultūros žurnalas. Vėliau redagavo dar nemažai periodinių leidinių. Bendradarbiavo daugelyje žurnalų. Įvairiais klausimais rašė ir užsienio leidiniuose lenkų, rusų, lotynų, prancūzų, esperanto kalbomis.

1914 m. buvo paskirtas kurijos prelatu.

Mirė 1938 m. vasario 19 d. Kaune. Kaip ir Maironis, palaidotas prie Kauno arkikatedros sienos, tik iš kitos pusės. Ant antkapio iškalta: *Jis ne savo ugnimi žėrėjo, Jis ne sau aplinkui šviesą liejo.*

12. Kolektyvo narių tarpusavio santykiai

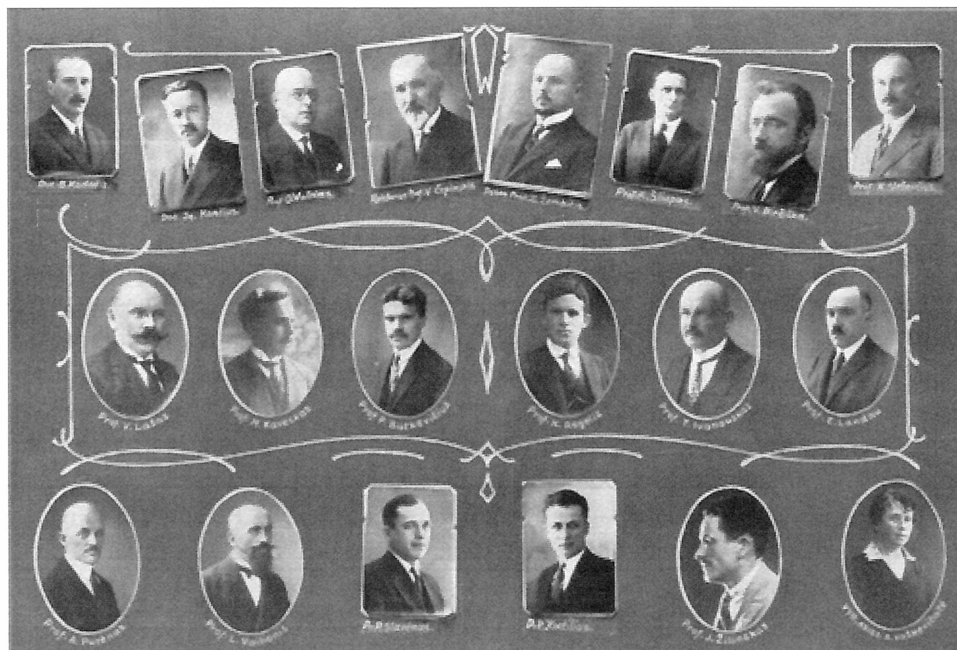
Pasakojama, kad santykiai tarp kolektyvo narių apskritai buvo normalūs, kolegiški. Daugelis klausimų buvo sprendžiami kolegialiai. Pagrindiniai klausimai buvo nagrinėjami fakulteto tarybos posėdyje. Reikalui esant, buvo ginami kolektyvo nariai. Tačiau tai nereiškia, kad nebūdavo didesnių ar mažesnių diskusijų, nuomonių skirtumų. Kai kildavo didesnis konfliktas, buvo kreipiamasi į Garbės teismą.

Nelabai sutarė V. Biržiška su O. Folku, V. Biržiška su Z. Žemaičiu, Z. Žemaitis su O. Folku.

Po 1926 m. perversmo valdžia nepalankiai žiūrėjo į *kairiųjų* veiklą. Dėl vienos ar kitos priežasties žmonės buvo areštuojami. O *kairiaisiais* ar jiems prijaučiančiais pasižymėjo Matematikos-gamtos fakultetas. 1927 m. buvo suimtas už politinę veiklą vyr. asistentas A. Žvironas. Fakultetas darė žygių, kad jis būtų paleistas kaip reikalingas fakultetui. 1929 m. suimti A. Žvironas ir laborantas L. Čereška. 1929 m. gegužės 21 d. fakulteto taryba nutarė prašyti dekaną daryti žygių, kad jie būtų paleisti.

Į atskirų narių neleistiną elgesį buvo reaguojama. Pirma tokia istorija atsitiko su P. Slavėnu. Jaunas dėstytojas, matyt, kartais pasikarščiuodavo. 1929 m. sausio 30 d. matematikos seminare, esant ten studentams, P. Slavėnas įžeidė O. Folką. Vasario 5 d. fakulteto taryba iškėlė jam disciplinarinę bylą ir sudarė teismą *ad hoc* (šiam tikslui) iš P. Šivickio, K. Regelio, Prapuolenio. Kaltintojas buvo numatytas M. Romeris. Gynėją turėjo pasirinkti pats P. Slavėnas. Teismo sprendimas turėjo būti pateiktas fakulteto tarybai. Vasario 9 d. O. Folkas atsisakė priimti P. Slavėno atsiprašymą. Todėl P. Slavėnas iki vasario 25 d. 12 val. turėjo nurodyti savo gynėją. Jei jis pats nepasirinks, tai fakultetas kreipsis į prof. Bieliackiną, kad tas sutiktų ginti. 1929 m. gruodžio 10 d. byla buvo svarstoma. P. Slavėnui buvo pareikštas papeikimas už O. Folko įžeidimą.

Su P. Slavėnu ir ateityje buvo visokių istorijų. Prasidėjus antrajai tarybinei okupacijai, P. Slavėnas vadovavo Astronomijos katedrai. Tačiau po kiek laiko katedroje santykiai tarp jos narių taip paaštrėjo, kad susidarė du frontai. Vienas iš katedros bendradarbių J. publikavo straipsnį, kuris buvo nuplagijuotas nuo kitų katedros darbuotojų. Kilo triukšmas. P. Slavėnas, nežinia kodėl, gynė plagiatorių. Apie tai gandas pasiekė net maskviškius astronomus. Plagiatorių teko atleisti iš Universiteto.

Matematikos-gamtos fakulteto profesoriai. [Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas. Kaunas, Spindulys, 1933.]

P. Slavėnas buvo priverstas prašytis dėstyti pas matematikus. Jam buvo pasiūlyta skaityti algebros dalį – tiesinės algebros kursą. Po pusantro mėnesio P. Slavėnas pareiškė tą kursą perskaitęs. Tačiau studentai skundėsi nieko nesupratę. P. Slavėnas pakartojo savo kursą dar kartą. Vėl jam užteko pusantro mėnesio. Studentai vėl skundėsi. Aplankyti jo paskaitos buvo nuėjusi dėstytojų komisija. Ir ši priėjo prie panašios išvados, kaip ir studentai. Po to P. Slavėną priglaudė Gamtos fakulteto dekanas V. Chomskis.

Maždaug tuo metu į Mokslų akademiją atėjo laiškas iš Leningrado. Jame kažkokia leningradietė rašė, jog P. Slavėnas dažnai buvojęs Leningrade, pas ją apsistodavo. Vėliau jų santykiai buvę intymūs. Iš to atsiradęs vaikas, kuris jau moksleivis. Tačiau esą tėvas P. Slavėnas, gerai uždirbąs, nenorįs savo sūnui padėti. Raštas buvo perduotas į Universitetą, nes čia buvo P. Slavėno pagrindinė darbovietė. Buvo sudaryta komisija tam klausimui ištirti. Pats Slavėnas neneigė *buvęs nešventas*, bet neigė, kad tai galįs būti jo sūnus. Leningrade skundas pasiekė teismą. Tačiau neįrodyta, kad moteris buvusi teisi. Tada dar nebuvo metodų, paremtų genų tyrimu. Komisija taip pat nieko negalėjo nutarti.

Su laiku P. Slavėnas ruošėsi išeiti į pensiją. Atėjo jo žmona pas mane tvarkyti pensijos reikalų. Patariau prašytis palikti profesorium konsultantu. Taip ir buvo pasielgta.

Kita garsesnė istorija nutiko su prof. B. Šivickiu (1882–1968). Nors buvo gimęs Lietuvoje, jis 1906 m. apsigyveno JAV. Mokėsi įvairiuose JAV universitetuose.

1922–1928 m. dirbo Filipinų universitete Maniloje. Buvo kviečiamas į Lietuvos universitetą, tačiau dėl įvairių priežasčių savo atvykimą vis atidėliodavo. Atvykęs elgėsi ne visai korektiškai. Jo priekaištai kolegoms ir fakulteto vadovybei ypač išryškėjo 1935 m. Nesutarė su prof. T. Ivanausku. Tais metais P. Šivickis pasiūlė atleisti iš einamųjų pareigų Mariją Natkevičaitę (1905–1996), nes ji augino pavainikį sūnų. Taryba vasario 26 d. jo siūlymą atmetė slaptu balsavimu (iš 15 balsavusiųjų tik 3 palaikė P. Šivickio siūlymą, 1 susilaikė), nes M. Natkevičaitė savo pareigas atlikdavo gerai.

Tais pačiais metais P. Šivickis pateikė kitą pareiškimą, kuriame nepagrįstai kaltino prof. K. Regelį ir dekaną. O jam pačiam buvo prikišta, kad 6 metus vilkinęs atvykti į darbą Kaune. Fakultetas skundo nepatenkino. Tada jis skundėsi ir rektoriui. Birželio 15 d. fakulteto taryboje buvo paskelbtas rektoriaus nepritariantis raštas. Be to buvo patarta tokius klausimus spręsti vietoje, netrukdant rektoriaus.

P. Šivickis nenurimo. Jis paskelbė *Naujojoje Romuvoje* straipsnį [9]. Jame buvo neteisingai užsipultas Universitetas, Matematikos-gamtos fakultetas ir dekanas Z. Žemaitis. Pastarasis pareikalavo paneigti kaltinimus ir atsiprašyti. P. Šivickiui to nepadarius, kreipėsi į Universiteto drausmės teismą. Į šį kreipėsi ir Senatas savo 1935 m. lapkričio 14 d. nutarimu.

Drausmės teismą tada sudarė: pirmininkas prof. A Janulaitis, prof. V. Mykolaitis, prof. S. Šalkauskis, prof. J. Žilinskas, prof. V. Mošinkis. Teismas bylą svarstė 1936 m. vasario 15 d. Teismas konstatavo, jog P. Šivickis teisme atsisakęs savo straipsniuose keltų VDU kaltinimų visam Universitetui, jis neįrodė, kad jo kaltinimai pagrįsti, taikant juos tik vienam MGF.

Apie teismo sprendimą buvo paskelbta *VDU žiniose* [10].

Tame pat žurnale Z. Žemaitis publikavo porą straipsnių [11,12] apie MGF veiklą.

Fakultete buvo įkurtas reprezentacinis fondas, kurį sudarė darbuotojų įnašai. 1937 m. vasario mėn. P. Šivickis pareikalavo, kad jam grąžintų į reprezentacinį fondą įneštus per ilgesnį laiką pinigus. Jo reikalavimą atmetė Senatas ir dekanas.

1937 m. birželio 8 d. P. Šivickis Tarybos posėdyje apkaltino T. Ivanauską. Taryba sudarė komisiją. P. Šivickis pareiškė nedalyvausiąs jos darbe, nes ji esanti tendencinga, kadangi į ją įeina T. Ivanauskas. Birželio 15 d. T. Ivanauskas pareiškė, kad jis atsisakąs dalyvauti toje komisijoje. Tame posėdyje komisija nutarė P. Šivickio įžeidimus, padarytus anksčiau, palikti jo sąžinei.

P. Šivickis buvo pakankamai gerai pasiruošęs moksliniam darbui ir gana aktyvus.

Jo ateičiai turėjo reikšmės ir dar vienas faktas. 1937 m. birželio mėn. jis paprašė skirti 1935 m. baigusį Universitete biologiją G. Zimaną, kuris esą studijuojąs centrinės nervų sistemos senėjimo problemą, neetatiniu lyginamosios anatomijos kabineto laborantu. Taryba slaptu balsavimu pritarė: *už* buvo 9, *prieš* – 6, susilaikė 2. Jau po karo, prasidėjus kovai su mendelizmu ir morganizmu, P. Šivickis iš Universiteto atleistas, tačiau buvo priimtas dirbti į Mokslų akademiją. Buvo kalbama, kad jam padėjęs G. Zimanas, tada turėjęs didelę įtaką valdžioje, bet šiaip suvaidinęs neigiamą vaidmenį Lietuvoje.

Literatūra

1. A. Piročkinas (ats. red.). *Zigmas Žemaitis*. Straipsnių rinkinys. Mokslas, 1979.
2. Zigmas Žemaitis. *Bibliografijos rodyklė ir fotografijų rinkinys*. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
3. Algimantas Ažusienis, Libertas Klimka, Stasė Matulaitytė. *Bernardas Kodatis ir Lietuvos astronomija*. Monografija. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007, 178 p.
4. Otto Volk. *Gesammelte Abhandlungen*. Herausgegeben von Hans-Joachim Vollrath. Fakultäat für Mathematik der Julius-Maximilians Universität Würzburg, 1990, 693 p.
5. Teodora Katilienė (sud. ir autorė). *Petras Katilius*. Vilnius, 2002.
6. Stasė Matulaitytė (sud.). *Akademikas Paulius Slavėnas*. Vilniaus universiteto leidykla, 2001, 367 p.
7. H. Jasiūnas, M. Žilinskienė, V. Verikaitė (sud.). *Daktaras Gerardas Žilinskas*. Vilnius, 2006.
8. Vytautas Šiaudytis (sud.). *Profesorius J. Matulionis*. 2007, 112 p.
9. P. B. Šivickis. Mūsų universitetas. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 43, 773–780.
10. *V. D. Universiteto žinios*, 1936, Nr. 1, p. 27 (Įvairios žinios).
11. Z. Žemaitis. Matematikos-gamtos fakultetas. *V. D. Universiteto žinios*, 1936, Nr. 1, 15–17.
12. Z. Žemaitis. Matematikos-gamtos fakultetas ir mokslo darbas. *V. D. Universiteto žinios*, 1936, Nr. 2, 51–54.

IV. STUDENTAI

1. Bendroji tvarka

Universiteto klausytojų studijų eigą reguliavo Universiteto statutai bei atitinkami reglamentai, kurie iki okupacijos metų nedaug tesikeitė.

Universiteto klausytojais galėjo būti abiejų lyčių asmenys. Juos priiminėjo fakultetų tarybos. Baigusieji gimnazijas, dvasines katalikų seminarijas ar kitas to paties laipsnio mokyklas galėjo būti priimami studentais. Fakultetų tarybos spręsdavo, kam reikia laikyti papildomus egzaminus. Laisvaisiais klausytojais galėjo būti ir asmenys, nebaigę gimnazijos ar kitos mokyklos, jei fakulteto taryba pripažindavo juos tinkamus mokytis Universitete.

Didžioji dalis klausytojų buvo studentai. Tik gal dešimtadalis – laisvieji klausytojai. Pradėjus normaliai dirbti gimnazijoms, laisvųjų klausytojų skaičius palaipsniui mažėjo.

Stojantieji į Universitetą turėdavo paduoti per kanceliariją rektoriaus vardu prašymą, mokslo cenzo dokumentus – originalus su nuorašais – ir 3 nuotraukas. Ištekėjusios moterys prie kitų dokumentų turėdavo pridėti santuokos akto nuorašą. Laisvieji klausytojai dar turėdavo pateikti savo gyvenimo aprašymą. Jei iš dokumentų nebūdavo aiški gimimo vieta ir data, tai reikėjo ir gimimo metrikų. Svetimšaliams buvo būtina pilietybės pažyma. Kunigai, kariškiai bei valstybės ir privačių įstaigų tarnautojai taip pat privalėjo pateikti savo vyresnybės sutikimą mokytis universitete. Visi turėdavo pridėti savo parašu patvirtintus pateikiamų dokumentų nuorašus.

Baigusieji ne lietuvių dėstomąja kalba vidurines mokyklas privalėjo turėti dokumentą apie pakankamą lietuvių kalbos mokėjimą. Tokį dokumentą galėjo išduoti tam tikra Universiteto komisija, patikrinusi kalbos mokėjimą. Išimtis galėjo daryti tik Universiteto senatas užsieniečiams.

Fakultetai stojantiesiems galėjo dar nustatyti papildomus reikalavimus.

Nustatytą dieną rektorius iškilmingai imatrikuliuodavo, rankos paspaudimu uždėdamas jiems priedermę pildyti Universiteto taisykles. Vėliau, atsiradus daugiau studentų, vietoj rankos paspaudimo buvo pasitenkinama žodžiais *Spaudžiu ranką*.

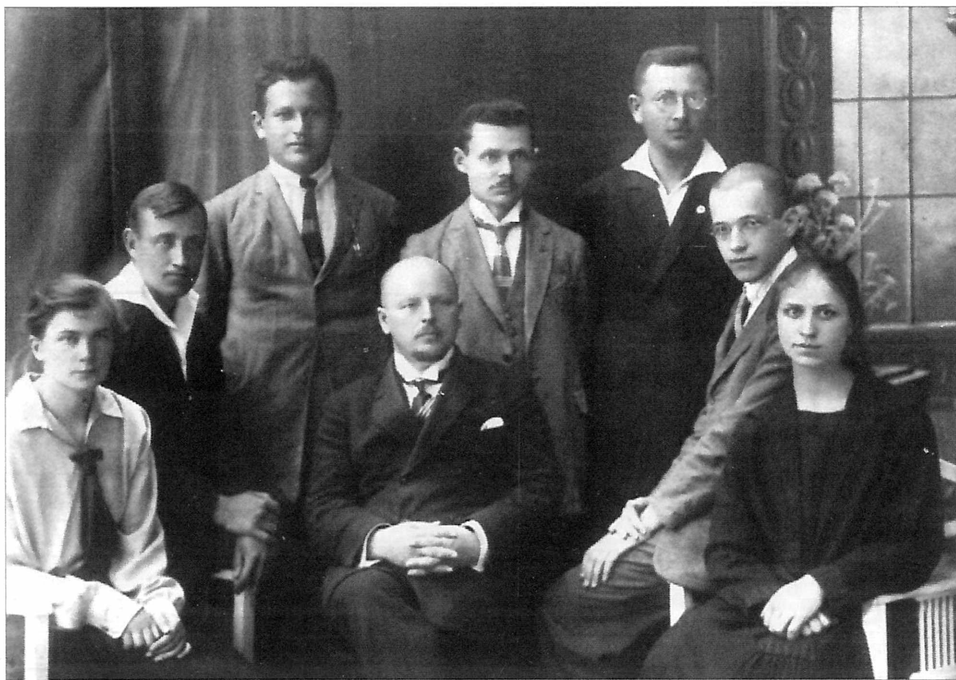
Tiek studentai, tiek laisvieji klausytojai turėjo mokėti Švietimo ministerijos nustatytą įrašų (*imatrikuliacijos*) mokestį ir kas semestrą mokestį už teisę lankyti

Matematikos-gamtos fakulteto studentai su V. Čepinskiu. 1924 m.

Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto 1923–1924 m. m. studentai matematikai. Iš kairės: M. Muralytė, K. Vaičekauskas, Basanavičiūtė, P. Katilius, G. Bubėnaitė ir V. Katilius.

Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto fizikų ir matematikų pirmoji laida. Iš kairės: J. Bradauskaitė, P. Brazdžiūnas, S. Kapitas, dekanas Z. Žemaitis, J. Matusevičius, K. Mačernis, P. Slavėnas ir A. Mažylytė. 1925 m.

skaitomus kursus bei naudotis mokslo priemonėmis. Imatrikuliacijos mokestis iš pradžių buvo 5 litai. Mokestis už mokslą iki 1927 m. siekė 75 litus per semestrą, vėliau – 100 litų. Įmokos buvo įnešamos į Valstybės iždą. Universiteto senatas galėdavo, fakultetų tarybų siūlymu, neturtingus studentus atleisti nuo to mokesčio, bet ne daugiau kaip 20 nuošimčių. Gaunantieji stipendijas buvo automatiškai atleidžiami nuo mokesčio už mokslą. Nuo šio mokesčio buvo atleidžiami Vyties Kryžiaus ordino kavalieriai ir jų vaikai, Vytauto Didžiojo ordino I laipsnio ir kitų laipsnių medaliu su kardais apdovanotų asmenų vaikai (nuo 1931–1932 m. m.) ir savanoriai kūrėjai.

Stipendijas gaudavo tik 3–4 % studentų. Todėl dažnai jos būdavo dalijamos į mažesnes dalis. Štai 1935 m. rudens semestre buvo 3334 studentai, o valstybės stipendijų – 116. Jų dydis buvo 150 litų per mėnesį. Nuo mokesčio už mokslą tais metais buvo atleisti 794 studentai. Laisvieji klausytojai ir svetimšaliai stipendijų negaudavo.

Bendrabučių nebuvo. Juos pradėjo statydintis studentų korporacijos. Pirmieji pasistatydino ateitininkai Laisvės al. 3a (dabar KTU rūmai). Vėliau bendrabutį pasistatydino tautininkai jaunalietuviai. Keletą studentų apgyvendindavo „Žiburėlio“ draugija.

Kiekvieno semestro pradžioje studentai ir laisvieji klausytojai turėdavo įsiregistruoti savo dekanatuose.

Lietuvos universiteto 1929 m. Matematikos-gamtos fakulteto matematikos-fizikos skyriaus vinjetė.

Vienu metu studijuoti dviejuose fakultetuose buvo galima tik fakultetų taryboms ir Senatui sutikus. Studijuoti to paties fakulteto dviejuose skyriuose būdavo galima tik fakulteto tarybai sutikus. Senatas galėdavo, atitinkamam profesoriui sutikus, leisti be privalomų savo fakulteto dalykų lankyti kito fakulteto paskaitas ir praktikos darbus ir laikyti tų dalykų egzaminus. Tik už tai reikėdavo papildomai mokėti.

Būdavo asmenų, kurie norėdavo klausyti tik atskirų paskaitų. Tam reikėdavo to dalyko profesoriaus sutikimo ir rektoriaus leidimo.

Į aukštesnį kursą studentai būdavo keliami pagal išlaikytų egzaminų minimumo sistemą. Universitetui baigti reikėjo išbūti fakulteto nustatytą semestrų skaičių ir atlikti planuose numatytus praktikos darbus bei išlaikyti reikalaujamus egzaminus. Semestrai, išbūti kitose aukštosiose mokyklose, galėjo būti įskaityti, jei būdavo išeiti reikalaujami dalykai.

Laisvieji klausytojai, išėję reikalaujamus kursus ir išlaikę egzaminus, galėjo gauti diplomą, jei pristatydavo brandos atestatus. Išimtinais atvejais, fakultetui sutikus, laisvieji klausytojai nuo brandos atestato pristatymo galėjo būti atleisti.

Universiteto studentams būdavo atidedamas karinės prievolės atlikimas. Studentui, baigusiam tris semestrus, šaukimas būdavo atidedamas iki jam sukaks 26 metai. Išimtinais atvejais būdavo atidedama iki 28 metų amžiaus.

Studijos užtrukdavo ne ketverius ar penkerius metus, o kur kas ilgiau.

Baigus universitetą, būdavo išduodamas diplomas. Kartu būdavo galima gauti ir detalizuotą liudijimą. Brandos atestatas būdavo grąžinamas tik išimtinais atvejais, paliekant notaro patvirtintą nuorašą.

Iš pradžių studentija buvo aprusinta su geroku nuošimčiu žydų, lenkų ir kitų tautybių. Lietuvių buvo maždaug du trečdaliai visų studentų, žydų – beveik trečdalis, kitų tautų – tik keli nuošimčiai. Todėl atsirado reikalaujančių vietoj lietuvių dėstomosios kalbos įvesti kitą – „prieinamesnę“. Universitetas, nenorėdamas virsti nelietuvišku, buvo priverstas įvesti kitataučiams lietuvių kalbos žinių patikrinimą. Vėliau ir nelietuviškos vidurinės mokyklos prisitaikė prie tų reikalavimų.

Daugiausia studentų buvo 1930–1933 m. Vėliau dėl ekonomikos krizės pasunkėjo ekonominės sąlygos. Todėl studentų skaičius pamažu mažėjo. Ypač sunku buvo kaimo vaikams. O tokių buvo apie pusę.

1939 m. prireikė padaryti kai kuruos pakeitimus. Tų metų rudenį į VDU atvyko daug studentų iš Vilniaus. Buvo nutarta juos priimti palengvintomis sąlygomis, teikti jiems pirmenybę skirstant stipendijas ir pan.

1939 m. gruodžio 14 d. nutarta tiek į VDU, tiek į VU priimti visus Lietuvos piliečius, turinčius atitinkamus dokumentus, duoti jiems 1 metus lietuvių kalbai išmokti ir jos egzaminui išlaikyti. Svetimšalius priimti tik į aukštesnius semestrus, pradedant nuo trečiojo; duoti 1 metus lietuvių kalbai išmokti. Padidinti mokslo mokestį Teologijos-filosofijos, Humanitarinių mokslų ir Teisės fakultetuose 50 %, o Medicinos, Technikos ir Matematikos-gamtos fakultetuose – 100 %. Pirmaisiais metais buvo leista profesoriams egzaminuoti ir užsienio kalbomis.

1922–1940 m. VDU baigė 3775 asmenys.

Studentai ir laisvieji klausytojai turėjo laikytis nustatytos disciplinos. Nusižengusius bausdavo Universiteto teismas, į kurį įeidavo po vieną atstovą nuo kiekvieno fakulteto tarybos ir po vieną kiekvieno fakulteto studentą. Jis būdavo renkamas vieniems metams. Taisykles nusistatydavo pats teismas. Jei nusikaltusiam grėsdavo pašalinimas iš Universiteto, klausimą galutinai spręsdavo Senatas.

Atėjus dėstytojui į auditoriją skaityti paskaitos, klausytojai turėdavo atsistoti. Paskaitų metu niekas neturėdavo teisės pertraukti dėstytojo kalbos. Klausimus būdavo galima duoti arba raštu prieš paskaitą, arba žodžiu po paskaitos. Vėliau šis reikalavimas buvo panaikintas.

Studentija buvo aktyvi. Aktyviai dalyvaudavo politiniame ir Universiteto gyvenime.

Mokslo metų pradžioje kiekvieno fakulteto studentai išsirinkdavo po vieną atstovą į Universiteto teismą ir akademinę ligonių kasą ir du studentų atstovus, kurie galėdavo dalyvauti fakulteto tarybos posėdyje svarstant egzaminų tvarką, stipendijų skirstymą, atleidimą nuo mokesčio už mokslą. Tie atstovai galėjo reikalui esant šaukti studentus į bendrą susirinkimą. Studentų grupės galėjo turėti savo įgaliotinius arba seniūnus. Tačiau jų kompetencija apsiribojo tik studentų gyvenimo klausimais.

Studentai galėjo steigti Universitete mokslo, ekonomikos ir kitas reikalingas organizacijas-korporacijas, kurių statutus tvirtindavo Senatas. Jų būdavo daug. 1936 m.

būta net 94. Tų organizacijų veikloje galėjo dalyvauti tik studentai. Pašaliniai asmenys, gavę rektoriaus leidimą, jų susirinkimuose galėjo būti tik prelegentais ar referentais.

Studentai turėjo savo renkamą atstovybę. Jos narių skaičius priklausė nuo studentų skaičiaus. Kiekvieną 100 studentų atitiko viena vieta atstovybėje.

Atgavus Vilnių, kartu su kai kuriais fakultetais į Vilnių kėlėsi ir studentų organizacijos su savo statutais, jei jose buvo bent 25 nariai. Studentai būdavo aktyvūs ne tik Universiteto viduje, bet ir už jo ribų.

Į istoriją įėjo keletas studentų akcijų. Istorijos grimasų dėka Kaunas tapo laikinąja Lietuvos sostine. Tai buvo labai apšiuręs, nešvarus ir netvarkingas miestas. Iš carinės Rusijos laikų jis paveldėjo menką transportą. Buvo tik karietos ir arklių tramvajus – *Konkė*, įrengtas 1892 m. Jis kursavo nuo Rotušės aikštės Laisvės alėja per Šančius į Aukštąją Panemunę ir atgal. Jo pajamos atitekdavo miesto savivaldybei ir savininkams – Yčų, Frenkelių, Švarcų šeimoms. Tiesa, buvo dar *Kukuška* – siaurojo geležinkelio bėgiais važiuojantis traukinėlis nuo prieplaukos ties Vytauto bažnyčia Nemuno pakrante per Šančius į Aukštąją Panemunę. Visuomenė piktinosi tuo pasenusiu, aplūžusiu ir nesparčiu transportu. Tačiau savivaldybė neskubėjo. Studentų minia vieną 1928 m. dieną, nelaukdama savivaldybės sprendimo, sustabdė vidury Laisvės alėjos *Konkę*, iškinkė arklį, pakėlė nuo bėgių vagonėlį ir atsargiai paguldė ant šono. Tai sukėlė miesto vadovų ir savininkų bruzdesį. Tiesa, dar vienus metus *Konkė* kursavo, kol 1929 m. pavasarį buvo pakeista autobusais. Po poros metų ir *Kukuška* buvo likviduota.

Užsienio investuotojams kartais būdavo sudaromos per daug geros sąlygos išnaudoti Lietuvos gyventojus. Taip atsitiko su švedų bendrovės pastatytu degtukų fabriku Jonavoje. Jo produkcija būdavo pardavinėjama labai brangiai, net po 10 centų dėžutė. Švedai išsirūpino, kad nebūtų leidžiama vartoti benzininius žiebtuvėlius. Policija bausdavo asmenis, kurie jais naudodavosi.

Panašiai atsitiko ir su viena belgų kompanija, pastačiusia Petrašiūnuose elektros stotį. Savivaldybės sprendimu ji gavo teisę tiekti elektrą Kaunui. Už pagamintos elektros kilovatvalandę plėšdavo po 1,20 lito. Jie buvo davę akcijų ir kai kuriems valdininkams. Vieną kartą trūko gyventojų kantrybė. Buvo organizuotas streikas. Jame labai aktyvūs buvo studentai. Streikuojantys paskelbė, kad visi Kauno gyventojai nustatytu laiku neįjungtų elektros lempučių. Buvo pagrasinta, jog bus daužomi langai, jei jos bus žibinamos. Žmonės prisipirko žvakių ir taip vertėsi. Bendrovė buvo priversta itin sumažinti elektros kainą (berods iki 50 ct) už kilovatvalandę.

Būdavo ir kitokio studentų „aktyvumo“. Kaip ir kitais laikais, studentai nusikalsdavo nesąžiningumu. Antai Technikos fakulteto studentas Soteras Kalenda kaip eilinį kursinį darbą pristatė svetimą darbą, suklastojęs parašą. Su juo buvo pasielgta principingai. Jis pašalintas iš VDU vienam semestrui. Nors padavė malonės prašymą, bet tas Senato buvo atmestas.

Studentai dalyvaudavo ir politiniame gyvenime. 1926 m. lapkričio mėn. krikščionys demokratai inspiravo studentų, daugiausia ateitininkų ir neolituanų mitingą,

nukreiptą prieš kairiųjų partijų vyriausybę, kuris baigėsi muštynėmis. Kitą dieną tų pačių iniciatorių surengta nesankcionuota demonstracija baigėsi studentų susirėmimu su policija. Krikščionių demokratų spauda, tendencingai nušviesdama dešiniųjų organizacijų sukeltas riaušes, siekė diskredituoti kairiųjų vyriausybę visuomenės akyse.

Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje daugelio šalių universitetuose pradėjo reikštis akcijos prieš žydus studentus. Jos labai triukšmingos buvo lenkiškajame Vilniaus universitete. Būta jų ir Kaune.

1939 m. spalio mėn. Fizikos-chemijos institute kai kurių paskaitų, ypač neorganinės chemijos ir fizikos, kurių klausyti susirinkdavo Technikos, Matematikos-gamtos ir Medicinos fakultetų 1-ojo semestro studentai, metu prasidėjo ekscesai, nukreipti prieš žydų tautybės studentus. Buvo išaiškinti 8 tos akcijos dalyviai studentai. Jie buvo iškviesti atitinkamų fakultetų dekanų. Tačiau ši priemonė studentų nepaveikė. Spalio 16 d., 8–10 val., prieš prof. P. Juodakio paskaitą ir pertraukos metu studentai susistumdė ir net apsimušė. Čia pasireiškė Technikos fakulteto studentai Vytautas Pimenovas ir Aleksandras Bendinskas. Jie pavartojo smurtą prieš savo kolegas žydus bei kurstė kitus taip daryti. Ožinskis Salomonas, to paties fakulteto pirmakursis, pavartojo smurtą prieš savo kolegą lietuvį. Pirmojo semestro studentai Kazimieras Žvirblis ir Konstantinas Arcibuševas taip pat smurtavo prieš studentus žydus ir kitus kurstė. Prorektorius P. Jodelė po paskaitos kreipėsi į auditoriją. Spalio 17–22 d. neramumai nesiliovė. Ir spalio 23 d. prieš P. Juodakio paskaitą ir pertraukos metu įvyko muštynių. Studentas technikas Juozas Vitkauskas įžeidė prof. P. Juodakį, kuris paskaitos metu, stengdamas nuraminti auditoriją ir negalėdamas jos suvaldyti, tiek susijaudino, kad jį ištiko apopleksijos smūgis. Smurto dalyviai reikalavo, kad žydams auditorijose būtų paskirtos specialios vietos – *getto*. Icikas Konkurovičius, Matematikos-gamtos 7-ojo semestro studentas, ginčydamasis su kolegomis, viešai pareiškė tokių minčių, kurios, užgaudamos lietuvių studentų savigarbą, erzino juos ir prisidėjo prie akcijos stiprinimo. Akcijoje dalyvavo ir daugiau studentų.

1939 m. lapkričio 2 d. Senato komisija apklausė akcijos dalyvius bei liudytojus. Senatas nubaudė: V. Pimenovą, A. Bendinską, S. Ožinskį pašalino dviem semestrams iš Universiteto, o K. Žvirblį, K. Arcibuševą, J. Vitkauską, I. Konkurovičių – dviem semestrams lygtinai. Dėrikui Algirdui, Bazikui Kiškiui pareiškė viešą papeikimą, o Liudui Jarošekui, Aleksai Ripskiui – neviešą papeikimą.

V. Pimenovas ir A. Bendinskas padavė malonės prašymus, apgailestaudami dėl savo elgesio. Lapkričio 16 d. Senatas jiems bausmę sušvelnino, pakeisdamas lygtinu pašalinimu. Vėliau ir S. Ožinskis padavė malonės prašymą. Ir jam bausmė sušvelninta iki dviejų semestrų lygtinai.

2. Studentai pirmosios bolševikų okupacijos metais

Į Universitetą tais metais stojo labai daug studentų. Nors Universiteto administracija teigė, kad galinti priimti tik 1500, teko priimti per 2200. Studentai buvo įvairių

tautybių. 1940–1941 m. m. Universitete buvo 2274 studentai. Tarp jų lietuvių – 1161, žydų – 680, lenkų – 340, rusų –59, gudų – 21, kitų tautybių – 13.

Studentų reikalai

Į fiziką ir matematiką 1940 m. rudenį stojo net 135 (?) asmenys.

Pirmasis studentas matematikas, gavęs lietuviškojo Vilniaus universiteto diplomą, buvo Pranas Žemaitis. Jam, išklausiusiam Stepono Batoro universitete Matematikos skyriaus dalykus, buvo nutarta išduoti diplomą, kai jis komisijoje išlaikys egzaminus iš funkcijų teorijos, diferencialinių lygčių ir diferencialinės geometrijos. Spalio 11 d. jis komisijoje, kurią sudarė V. Biržiška, P. Katilius, E. Stanaitis, visus egzaminus išlaikė patenkinamai. Diplomas buvo pripažintas nuo lapkričio 2 d.

1941 m. vasario 22 d. tarybos posėdyje buvo aptariamas stipendijų skyrimas. Fakultetui buvo numatyta skirti 286 stipendijas po 200 litų per mėnesį. Buvo manoma skirti stipendijas po 150 ir 100 litų, nes tada didesnis skaičius gautų stipendiją.

Studentams buvo paskirta daugiau stipendijų. 1940–1941 m. m. buvo leista skirti stipendijas 30 nuošimčių studentų. Jos buvo po 200 rublių.

Tuo laiku TSRS nebuvo mokesčio už mokslą. Tai labai plačiai reklamavo propagandistai. Deja, greitai toks mokestis buvo įvestas visoje Sąjungoje, taigi ir Lietuvoje. Tai buvo „nosis“ propagandistams.

Švietimo komisariatas parengė instrukciją, pagal kurią kandidatai stipendijai gauti skirstomi į 4 grupes. Į grupę A įtraukti 135 studentai, kuriems reikėtų pirmoje eilėje skirti stipendiją dėl jų socialinės padėties, parodytų gabumų ir pažangumo. Į grupę B įtraukti 278 studentai, kuriems taip pat reikėtų skirti stipendiją, nors jų kai kurios kvalifikacijos gali būti ir žemesnės už A grupės. Į grupę C įtraukti 169 studentai, kurie galėtų gauti stipendijas, tik atkritus grupių A ir B kandidatams. Grupės D studentams stipendijos neskirtinos. Grupės A studentams skirtina stipendija po 150 litų.

Tačiau ŠLK paskelbė, kad nuo naujųjų 1941 m. lėšos stipendijoms bus sumažintos net 70 nuošimčių. Universitetas darė žygių, kad to nebūtų daroma.

Daugeliui studentų mokestis už mokslą buvo didelė našta. Todėl 1941 m. kovo 19 d. Senatas nutarė prašyti ŠLK nustatant mokestį už mokslą ne darbo elemento vaikams vadovautis šiais kriterijais:

1. Laikyti turinčiais mokėti mokestį: 1) vaikus tų tėvų, kurių turtas buvo nacionalizuotas; 2) vaikus tų tėvų, kurie gyvena iš kapitalo; 3) vaikus tų tėvų, kurie buržuazinėje santvarkoje buvo aukšti valdininkai (valdybų viršininkai, įstaigų direktoriai, viceministeriai, ministeriai, aukštieji karininkai); 4) vaikus tų tėvų, kurių turtas nors ir nebuvo nacionalizuotas, bet kurie naudojo daugiau kaip du samdomus darbininkus; 5) prekybininkų vaikus (individualiai išskyrus atskirus smulkios prekybos atvejus); 6) vaikus tų laisvųjų profesijų tėvų, kurie turėjo daug pajamų iš įmonių, kapitalo, ūkio, namų ir pan.

2. Numatyti šias išimtis: 1) jei buvo nacionalizuota žemės ūkio dalis, bet ūkis įgytas atleidžiant valstiečius nuo baudžiavos ar padidėjo skirstantis į vienkiemius, imant blogesnę žemę; 2) jei studentas daugiau kaip treji metai gyvena savarankiškai,

negaudamas iš tėvų paramos; 3) ypatingais atvejais, esant prieštaraujantiems duomenims, reikėjo spręsti individualiai.

Iki spalio 1 d. iš studentų pasiūlytų kandidatų dekanai turėjo paskirti seniūnus. Buvo reikalaujama, kad jie mokėtų lietuviškai ir sugebėtų susikalbėti su lietuvių kalbos nemokančiais studentais.

1940 m. liepos 31 d. uždarytos visos studentų organizacijos bei korporacijos.

1941 m. sausio 17 d. ŠLK raštu nr. 2100 paaiškino, kad studentų visuomeninis veikimas, jų dalyvavimas viešo pobūdžio visuomeninės reikšmės talkose yra visais atžvilgiais ragintinas ir remtinas, betgi mokslas dėl to neturi nukentėti. Studentai turi punktualiai ir normaliai lankyti visas paskaitas bei pratybas ir atlikti kitus su tuo susijusius darbus.

Norint prisiderinti prie TSRS praktikos, 1941 m. nuo sausio 26 iki vasario 5 d. buvo paskelbtos studentų atostogos.

Mokymo planai faktiškai kol kas nesikeitė. Tik visiems studentams buvo įvestas privalomas marksizmo-leninizmo kursas. Jį dėstyti pakviestas E. Meškauskas (1909–1997) ir paskirtas vyr. asistentu Marksizmo-leninizmo katedroje nuo spalio 1 d.

Iš Maskvos buvo atsiųsti du to dalyko lektoriai: prof. A. Kuznecovas ir vyr. dėst. M. Bulinas. Vasario 5 d. Senatas leido jiems skaityti paskaitas rusų kalba. Atvykėliai pasijautė padėties viešpačiais. Ėmė nesiskaityti su Universiteto vadovybe. Todėl 1941 m. kovo 12 d. Senato posėdyje buvo aptarti Marksizmo-leninizmo katedros reikalai. Dalyvavo ŠLK atstovas Barauskas, katedros vedėjas prof. A. Kuznecovas, vyr. dėst. M. Bulinas. Pranešimą padarė prorektorius J. Bulavas. Buvo nurodyta, kad katedros vadovybė kreipiasi betarpiškai į ŠLK ir kitus organus, siūlydama tvirtinti katedros personalo narius (konkrečiai Grodzinskį), aplenkdama Universiteto vadovybę ir nustatytą tvarką, kviečia į organizacinį katedros darbą pašalinius asmenis, nukreipia katedros personalo narius privatiems darbams (straipsnių vertimas laikraščiams), o Universiteto kanceliarijos mašininkes – perrašinėti privačius straipsnius; pažadamos marksistinio ratelio studentams dvigubos stipendijos po 400 rb, nekorektiškai kalbama apie Universiteto vadovybę Komisariate. A. Kuznecovas kategoriškai pareikalavo atimti katedrą iš J. Bulavo, o Grodzinskį patvirtinti katedros asistentu ir apmokėti jam už praeitą laiką. A. Kuznecovo pretenzijoms nebuvo pritarta. Apie tai buvo nutarta informuoti ŠLK.

Į pagalbą marksizmo-leninizmo dėstytojams buvo priimti dar 8 asistentai.

Buvo pareikalauta, kad visi studentai, kurie buvo išklausę savo specialybės dalykus, bet dar nebuvo baigę universiteto, išlaikytų marksizmo-leninizmo egzaminą pagal *Trumpąjį VKP(b) partijos istorijos kursą*, nors iš pradžių buvo manoma juos atleisti nuo to kurso.

Buvo taip pat pareikalauta, kad visi studentai pramoktų rusų kalbos. Įvestas dviejų semestrų kursas po 3 sav. val., o baigusieji ne lietuvių dėstoma kalba gimnazijas turėjo išklausytų lietuvių kalbos 2 semestrų po 4 sav. val. kursą. Reikalaujama, kad

visi studentai pramoktų vieną Vakarų Europos kalbą. Lenkai mėgino reikalauti, kad būtų sudarytos grupės su lenkų dėstomąja kalba. Atsisakyta.

Buvo pereinama prie semestrinės tvarkos. Privalomą pavasario sesiją nutarta pravesti birželio mėnesį.

Senato nutarimu egzaminai turėtų būti viešo pobūdžio. Juose turėtų dalyvauti ne tik egzaminatorius, bet ir kas nors iš personalo bei tą dieną užsirašę egzaminuotis studentai.

Buvo nutarta prašymus studijuoti priimti nuo birželio 22 iki rugpjūčio 15 d. Deja,...

Stojantieji turės laikyti egzaminą iš LTSR ir TSRS konstitucijų ir lietuvių kalbos (baigę nelietuviškas mokyklas).

3. Studentai vokiečių okupacijos metais

Studentų skaičius itin sumažėjo. Tai įvyko dėl daugelio priežasčių. Dalis pasitraukė į Rytus, kita dalis buvo uždaryta į getus, o vėliau dargi sušaudyta. Dalis negalėjo studijuoti dėl ekonominių sunkumų. Gyvenimas, ypač miestuose, labai pasunkėjo. Iš gaunamų maisto kortelių sunku buvo pramisti. Gavęs produktų už visą savaitę, galėdavai viską iš karto suvalgyti ir likti alkanas. Daugelis studentų buvo iš kaimo. Susisiekimas buvo labai suvaržytas. Traukiniai tarnavo tik karo reikalams. Tik kur kas vėliau buvo galima jais važiuoti su specialiais vokiečių išduodamais leidimais. Trūkstant benzino, autobusai beveik nekursavo. Tiesa, verslesni žmonės sunkvežimių varikliams susigalvojo vadinamuosius dujų generatorius. Tai buvo cilindro išvaizdos, gal pusantro metro aukščio, katilai, kūrenami malkomis, kurie dalį kuro paversdavo degiomis dujomis, o šios ir varė sunkvežimių variklius.

Studentai suskato rūpintis savo reikalais. 1942 m. vasario mėn. buvo išrinkta 11 asmenų Studentų atstovybė: 1 atstovas nuo 75 studentų. Iš Matematikos-gamto fakulteto buvo išrinkta Gražina Žemininkaitė, o iš Ekonomikos mokslų fakulteto – Alfonsas Konovalovas (vėliau pakeitęs pavardę į Žilėno pagal žmonos pavardę).

Rudenį iki gruodžio 12 d. buvo renkama nauja Studentų atstovybė, vienas atstovas nuo 67 studentų, iš viso 18. Vėl išrinktas A. Konovalovas. Nuo EMF dar išrinktas Adolfas Armalis.

Iš pradžių (iki 1941 m. pabaigos) paštas nepriimdavo siuntinių. Vėliau, pradėjus gauti siuntinius su produktais iš kaimo, gyvenimas palengvėjo. Dar prieš tai atsirado valgyklėlių (viena jų buvo Universiteto ir Dominikonų gatvių kampe; dabar ten vaistinė), kur buvo galima gauti sriubos su arkliena už markes. Tai jau buvo šis tas. Ar tik ne 1942 m. rudenį Studentų atstovybė Augustinijonų gatvės mergaičių bendrabutyje suorganizavo studentų valgyklą. Daržovių ji gaudavo iš valdžios organizacijų, tačiau valgytojai turėdavo valgyklai duoti po šiek tiek lašinių. Valgyklai vadovavo studentė lituanistė Teodora Šomkaitė (vėliau Kaušpėdienė, dar vėliau – Katilienė).

Trūko kuro. Daug kam teko gyventi nekūrenamose patalpose. Tik dalis mokymo patalpų buvo apšildomos.

1942 m. rudenį Universitetas turėjo pasiruošti kuro žiemai. Miško buvo išskirta Skrabutėnų girininkijoje, netoli Lentvario. Netoli mokykloje buvo apgyvendinti studentai ir jaunesnieji personalo nariai. Ten jie buvo ir maitinami. Maždaug per dvi savaites nupjauti ir išvilkti į pamiškę medžiai buvo supjaustyti į metro ilgio rąstelius. Jie vėliau geležinkeliu buvo atvežti į Vilnių. Iš stoties malkas atsiėmė Universitetas. Taupiai kūrenant ir šildant reikalingas patalpas, malkų užteko visai žiemai.

Stipendijų buvo nedaug. Pavasario semestre buvo skirtos stipendijos matematikams: T. Didžiulytei, K. Jasiukaičiui, J. Švelnytei ir G. Žemininkaitei; taip pat fizikei M. Grabauskaitei.

1942 m. gegužės 26–30 d. studentai buvo pasitelkti gyventojų surašymui netoli Vilniaus. Tai atėmė gerą savaitę laiko nuo studijų.

Studentija visada buvo aktyvi visuomenės dalis. Nerimo ji ir vokiečių metais. Plėtėsi pogrindinė veikla. Buvo leidžiama daug pogrindinių laikraštėlių. Studentai juos platino visuomenei. Laikraštėliai informavo apie tikrąją padėtį. Patarinėjo, kaip elgtis.

Mokymo planai faktiškai nepasikeitė. Žinoma, buvo atsisakyta marksistinių disciplinų. Visiems studentams, išskyrus ją išlaikiusius, buvo įvestas vokiečių kalbos mokymas.

Ir uždarius 1943 m. kovą Universitetą, mokymo darbas buvo tęsiamas.

4. Studentai matematikai

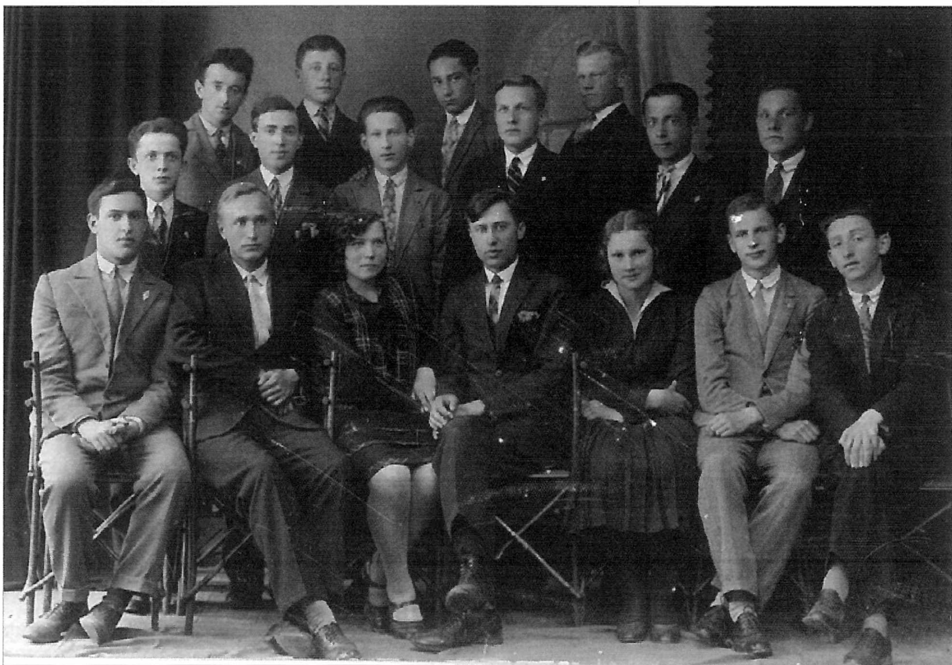
Jau Aukštuosiuose kursuose pradėti ruošti matematikai Fizikos-matematikos skyriuje.

Kursų klausytojai buvo dviejų rūšių: tikrieji ir laisvieji. Pirmieji buvo baigę gimnazijas. Kursų pradžioje 1921 m. sausio mėn. Fizikos-matematikos skyriuje buvo 11 tikrųjų ir 9 laisvieji klausytojai. Jų amžius buvo nuo 25 iki 30 metų. Tarp jų – 17 vyrų ir 3 moterys; 14 lietuvių ir 6 žydai. Kitais metais dėl Želigovskio išdavystės klausytojų sumažėjo, nes dalis išėjo kariauti su įsibrovėliais. 1921 m. gruodžio mėn. buvo 13 klausytojų: 7 tikrieji ir 6 laisvieji. Iš jų – 10 vyrų ir 3 moterys; 12 lietuvių ir 1 žydas.

Aukštųjų kursų personalas ir studentai automatiškai perėjo į įsteigtąjį Lietuvos universitetą. 1922 m. balandžio 2 d. buvo aptarti priimtini studentai. Į Matematikos skyriaus 4 semestrą priimti Povilas Brazdžiūnas, Amilija Mažylytė, Samuelis Kapitas, Zeligas Garfunkelis ir Juozas Mačernis, į 2 semetrą laisvuoju klausytoju priimtas Ignas Požėla. Balandžio 9 d. laisvaisiais klausytojais priimti Vytautas Kareiva ir Juozas Matuzevičius (jie neturėjo reikiamų dokumentų – brandos atestato).

Į pirmąjį semestrą nutarta priimti 9 asmenis, tarp jų Petrą Katilių studentu ir Praną Lesauskį laisvuoju klausytoju. Rugsėjo 13 d. priimta dar 12 asmenų. Tačiau jau kitos dienos posėdyje konstatuota, jog priimta per daug studentų. Trūksta patalpų.

1922 m. studentų (be laisvųjų klausytojų) lietuvių buvo 56,6 %, žydų – 41,8 %, kitų tautybių – 1,7 %. Vėliau lietuvių skaičius didėjo. Iki 1932 m. žydų būdavo iki

Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto studentai. Antras iš dešinės sėdi G. Žilinskas. 1929 m.

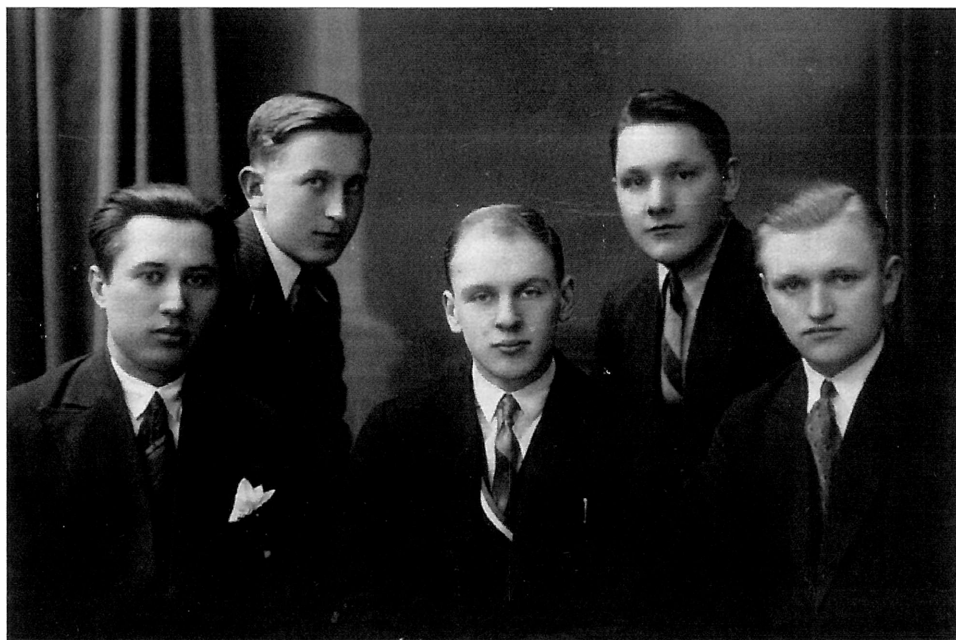
27 %, vėliau sumažėjo iki 16 %. 1939 m. lietuvių buvo 79,1 %, žydų – 16,1 %, lenkų – 1,8 %, rusų – 1,2 %, vokiečių – 1,1 %, kitų tautybių – 0,7 %.

Studentų skaičius vis šiek tiek didėjo. Nors jų buvo ir ne tiek daug kaip šiais laikais. Antai 1924 m. 2 semestre matematiką studijavo 21 studentas, 4 – 13, 8 – 8 studentai. Iki 1932 m. vasario 16 d. matematiką baigė 51, o iki lietuviškojo Vilniaus universiteto atkūrimo – 104 asmenys.

Matematikos kursus Lietuvos universitete klausė dar daug šimtų kitų specialybių studentų.

Matematikos skyriuje mokslas turėjo trukti 7 semestrus. Turėjo būti išeiti tokie dalykai: analizinė geometrija, sferinė trigonometrija, aukštoji algebra su determinantų teorija, diferencialinė skaičiuotė, integralinė skaičiuotė, braižomoji geometrija, diferencialinių lygčių integravimas, skaičių teorija, galimybių teorija (taip tada vadino tikimybių teoriją), variacinė skaičiuotė, fizika, chemija, analizinė mechanika, astronomija, meteorologija. Tame skyriuje galėjo dar būti papildomieji, neprivalomieji, rekomenduojamieji dalykai.

Diferencialinis skaičiavimas buvo numatytas dėstyti I ir II kursuose po 4 teorijos ir 2 praktikos darbų sav. val. Integralinis skaičiavimas turėjo būti skaitomas III ir IV kursuose po 4 teorijos ir 2 praktines sav. val. Analizinė geometrija turėjo būti išeinama I ir II kursuose po 2 teorijos ir 1 praktikos sav. val. Braižomajai geometrijai buvo skirta II ir IV kursuose po 2 teorijos ir 2 praktikos darbų sav. val. Sferinė trigonometrija

Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto studentai. Iš kairės: V. Strolis, L. Kačinskas, G. Žilinskas, Šalkauskas ir (...). 1931 m.

Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto studentai. Iš kairės: I. Saldukas, V. Ilgūnas, V. Paulauskas, V. Kaikaris ir J. Palukonis. 1933 m. balandžio 2 d.

buvo dėstoma I kurse po 3 sav. val. Tikimybių teorijai ir skaičių teorijai buvo skirta IV kurse po 2 sav. val.

Technikos skyriuje buvo dėstoma analizinė geometrija, diferencialinis ir integralinis skaičiavimas. Analizinę geometriją iš pradžių dėstė B. Kodatis, vėliau – J. Gravrogkas. Diferencialinį ir integralinį skaičiavimą – Z. Žemaitis. Braižomąją geometriją iš pradžių dėstė Jurgis Čiurlys, vėliau – J. Gravrogkas.

Išvardysime matematikos disciplinų dėstytojus. Z. Žemaitis dėstė aukštąją algebrą, diferencialinį ir integralinį skaičiavimą; B. Kodatis – sferinę trigonometriją, analizinę geometriją, determinantų teoriją. Liudas Daukša 1920 m. dėstė sferinę trigonometriją, 1921 m. – braižomąją geometriją. J. Čiurlys 1920 m. dėstė braižomąją geometriją. J. Gravrogkas 1921 m. dėstė analizinę ir braižomąją geometrijas. Platonas Jankauskas 1921 m. dėstė diferencialinį skaičiavimą.

Nebuvo lietuviškų vadovėlių. Mokslinė terminija dar turėjo būti kuriama. Nebuvo ir patyrusio personalo. Dauguma studentų buvo baigę rusiškas mokyklas. Seime ir Vyriausybėje labai politizuota atmosfera taip pat dažnai trukdė darbą.

Pirmieji mokymo planai sudaryti 1922 m. Buvo remiamasi Rusijos ikirevoliucinio laikotarpio planais ir Vakarų Europos mokymo planais. Laikas nuo laiko jie buvo peržiūrimi. Didesni pakitimai buvo po 1930 m.

Matematikos skyriaus studentai turėjo mokytis analizinės geometrijos (I ir II k. po 2 + 1 sav. val.), sferinės trigonometrijos (I k. 3 sav. val.), aukštosios algebros, determinantų teorijos, diferencialinio (I ir II k. po 4 + 1) ir integralinio (III ir IV k. po 4 + 2 sav. val.) skaičiavimo, braižomosios geometrijos (III ir IV k. po 2 + 2 sav. val.), diferencialinių lygčių, skaičių teorijos (IV k. 2 sav. val.), tikimybių teorijos (IV k. 2 sav. val.), variacinio skaičiavimo.

Iš pradžių buvo numatyta viena matematikos katedra, o po metų dvi: Matematinės analizės ir Geometrijos. Geometrijos katedrai nuo 1922 m. vasario 20 d. vadovavo J. Gravrogkas. 1930 m. jam perėjus į Technikos fakultetą, jos vedėju tapo Z. Žemaitis. Matematinės analizės katedros vedėju nuo 1923 m. lapkričio 5 d. buvo O. Folkas.

Matematiką dėstė Z. Žemaitis, B. Kodatis, P. Jankauskas, L. Daukša, J. Čiurlys, J. Gravrogkas.

Z. Žemaitis dėstė pagrindines disciplinas: diferencialinį ir integralinį skaičiavimą ir aukštąją algebrą. J. Gravrogkas nuo 1921 m. – analizinę geometriją ir braižomąją geometriją.

Mokytis teko iš paskaitų konspektų ir vadovėlių rusų kalba. Lietuviškų vadovėlių, suprantama, nebuvo. Buvo naudojamasi vadovėliais kitomis kalbomis. Studentai daugiausia naudojosi paskaitų konspektais.

1922 m. rugsėjo 8 d. tarybos posėdyje nutarta 1-ą semestrą paskaitas skaityti iš ryto, o 3-ią ir 5-ą – po pietų.

Nelietuviškos vidurinės mokyklos prisitaikė prie tų reikalavimų.

Matematiką galėjo dėstyti vidurinėse mokyklose ir inžinieriai, išlaikę Švietimo ministerijos nustatytus egzaminus iš pedagogikos.

Skiriama 125 stipendijos po 150 litų mėnesiui.

Matematikos dėstytojų buvo nedaug, todėl analizinė geometrija, diferencialinis ir integralinis skaičiavimas buvo skaitomi kasmet. Kiti kursai buvo skaitomi kas dveji metai, jungiant po du kursus. Kai kuriuos kursus kartu su matematikais klausydavo ir kitų specialybių studentai. Fizikai visas jiems reikalingas disciplinas klausydavo kartu su matematikais. Pirmame kurse kartu analizinę geometriją ir diferencialinį bei integralinį skaičiavimą klausydavo ir technikai. Tik chemikams buvo atskirai skaitomas nedidelis aukštosios matematikos kursas. Žinoma, reikėjo atitinkamai derinti programas ir dėstymo pobūdį.

Iš viso buvo keturi kursai. Nebuvo valstybinių egzaminų. Tačiau visi studentai baigdami turėdavo rašyti diplominius darbus. Nebuvo egzaminų sesijų (sistema buvo ne semestrinė, o dalykinė). Dėstytojai keletą kartų kas semestrą priiminėdavo norinčius laikyti egzaminus. Į aukštesnį semestrą įsiregistruoti buvo galima, surinkus visas įskaitas ir išlaikius minimumą egzaminų. Todėl daugelis studentų mokydavosi ne ketverius, o daugiau metų. Tai vertė ir materialinės sąlygos. Daugeliui studentų tekdavo dirbti. Stipendijų buvo labai mažai. Norėdami padėti kiek didesniam studentų skaičiui, jas dalydavo į dvi ar daugiau dalių.

1926 m. pavasario semestro pabaigoje nutarta įvesti privalomą bent vieną kolokviumą kas semestrą iš kiekvieno skaitomo dalyko. Kolokviumas – tai laisvas pokalbis su studentu iš kurio nors skaitomo kurso dalies. Kolokviumas privalomas prie praktikos darbų. Buvo nustatytas egzaminų minimumas: pereinant į 3-ią semestrą reikėjo išlaikyti vieną pagrindinių dalykų (diferencialinę skaičiuotę su įvadu), pereinant iš 4-o į 5-ą semestrą – 2 pagrindinius dalykus (analizinę geometriją ir integralinę skaičiuotę). Žemesniuose kursuose egzaminavo profesorius, aukštesniuose – komisija.

Norintieji įgyti teisę būti matematikos mokytojais turėdavo išlaikyti matematikos istorijos, matematikos metodikos, pedagogikos istorijos, pedagogikos, logikos ir psichologijos egzaminus. Pastaruosius dalykus klausydavo Humanitarinių mokslų arba Teologijos ir filosofijos fakultetuose. Jokių visuomeninių disciplinų ir kalbų nebuvo. Tai buvo vidurinės mokyklos dalykas. Mokymo planai kartkartėmis būdavo peržiūrimi. Su jais galima susipažinti V skyriuje, o kai kurių metų tvarkaraščiai pateikiami VI skyriuje.

1924 m. pavasario semestrą fakultetui buvo skirtos 3 stipendijos. 1926 m. visam fakultetui su daugiau kaip 200 studentų buvo skirta 10–12 stipendijų; nuo mokesčio už mokslą buvo galima atleisti 107–108 studentus.

Baigusieji universitetą gaudavo baigimo pažymėjimus. Kai absolventas apgindavo diplominį darbą, pažymėjimas būdavo keičiamas diplomu.

Išvardysime diplominių darbų temas.

Metai	Studentas	Vadovas	Tema
1926	P. Katilius	O. Folkas	Sferinių funkcijų asimptotinės reikšmės
1926	M. Gotleras	O. Folkas	Apie apibendrintas sferines funkcijas
1928	Ch. Krupnikaitė	O. Folkas	Tiesialinių trikampių tinklų plokštumoje suradimas funkcijos $p(U)$ pagalba ir įvairių jų atvejų braižymas

Metai	Studentas	Vadovas	Tema
1928	V. Zdzikauskis	O. Folkas	Apie tolydinių nediferencijuotinų funkcijų konstrukciją
1928	A. Misiūnas	O. Folkas	Apie Clairot'o diferencialinės lygties integralines kreives
1928	S. Ritenbergas	O. Folkas	Eliptiško cilindro funkcijos
1929	K. Vaičekauskas	O. Folkas	Legendre's, Besselio, Laguerre'o ir Hermite'o funkcijų analogijos
1929	D. Kaganskis	O. Folkas	Pavyzdžiai Riemanno konforminio atvaizdavimo pagrindinei teoremai
1928	H. Bucevičius	O. Folkas	Svaraus taško judesys sukimosi paviršiuje
1929	V. Katilius	O. Folkas	Apytikris skaitmeniškas Besselio diferencialinių lygčių inegravimas
1930	O. Stanaitis	O. Folkas	Sukūrimas mechanikos, esant holonomiškumo sąlygoms
1930	A. J. Gliksonas	O. Folkas	Apie Lame'o funkcijas
1931	Z. Masaitis	O. Folkas	Apie Laplace'o diferencialinės lygtiesintegravimą
1931	L. Kopaitė	O. Folkas	Apie pirmos eilės diferencialinių lygčiųpavienumus
1931	M. Muralytė	O. Folkas	Besselio funkcijų išreiškimas kompleksiniais integralais
1931	K. Misiliūnaitė	O. Folkas	Skaičiaus π transcendentinumas
1931	B. Šegemonaitė	O. Folkas	Specialiosios ir bendrosios rutulinės funkcijos
1931	R. Lakovskis	O. Folkas	Diferenialinės lygties $p=f(x,y,z,q)$ sprendinių egzistencijos įrodymai
1931	I. Strelicas	O. Folkas	Apie išsigimusią hipergeometrišką eilutę 1931
1931	A. Umbrasas	O. Folkas	Gęstą švytavimai
1931	E. Zavišaitė	O. Folkas	Apie Cauchy integralo dėsnio įrodymus
1931	B. Ketarauskas	O. Folkas	Rezidiumo reikšmė integralams
1931	A. L. Malachas	O. Folkas	Išvystymas $1/(\zeta-z)$ nustatytomis funkcijomis
1931	J. Kazlauskas	V. Biržiška	Dirichlet'o eilutės apibendrinimas beveik periodiškų funkcijų pagalba
1932	A. Lakickas	O. Folkas	Funkcijos $W=(\sqrt{z^2+1}-\sqrt{z^2-1})/(i\sqrt{2})$ konformiškas atvaizdavimas
1932	L. Dymekas	O. Folkas	Analitiškos funkcijos definicija
1932	M. Vaišvila	V. Biržiška	Tikrojo ir kompleksinio argumento beveik periodiškų funkcijų definicijos
1932	A. Zujus	P. Katilius	Tiesinių diferencialinių lygčių asimptotiškos reikšmės
1932	A. Kalinauskas	P. Slavėnas	Apskritimo dalijimas
1933	I. Saudargas	O. Folkas	Cauchy integrinis dėsnis ir jo reikšmė
1933	P. Šneideras	P. Katilius	Riemano erdvės ir jų mato nustatymas
1933	M. Šalantas	V. Biržiška	Ovaliniai paviršiai
1933	Š. Černockis	V. Biržiška	Kanaliniai paviršiai
1934	B. Polivanskis	Z. Žemaitis	Ovalai
1934	L. Kačinskas	P. Katilius	Kūgiškai cilindriškų paviršių lenkimas
1934	J. Matulionis	O. Folkas	Hölder'io ir Cesar'io vidurkiai
1935	Z. Lipšicas	V. Biržiška	Tikrieji ir menamieji minimaliai paviršiai
1935	M. Čartokas	O. Folkas	Apie Riccart'o diferencialinę lygtį
1935	I. Šteimanas	P. Slavėnas	Algebrinių lygčių šaknų egzistencijos teorema
1935	P. Kaunaitė	P. Slavėnas	Abelio teorema: Algebrinės lygtys, kurių laipsnis aukštesnis už ketvirtąjį, bendruoju atveju algebriniai neišsprendžiamos
1935	V. Elperinas	P. Katilius	Simboliško metodo pritaikymas tiesinėms diferencialinėms lygtims su pastoviais koeficientais ir Laplace'o funkcionalinė transformacija

Metai	Studentas	Vadovas	Tema
1935	T. Tamulionis	Z. Žemaitis	Aukštosios matematikos elementų tikslas ir ėjimo tvarka aukštesniojoje mokykloje
1936	A. Vaitkevičius	O. Folkas	Funkcijos $W = \sqrt[3]{(z^n+1)/(z^n-1)}$ konforminis atvaizdavimas
1936	M. Brikas	P. Katilius	Diferencialinių lygčių sistemų stabiliškumo klausimas
1936	K. Rindzevičius	P. Katilius	Ovalinių paviršių lenkimas
1936	O. Januševičiūtė-Merkienė	Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis XVII amžiuje
1936	R. Zalubas	P. Katilius	Suvaržyta variacijos problema
1936	K. Garmus	P. Katilius	Paprastųjų diferencialinių lygčių sistemų integrinės kreivės (egzistencijos įrodymai)
1936	G. Žilinskas	P. Katilius	Geometrijos aksiomos
1936	T. Valukonis	P. Katilius	Pseudosfera ir neeuklidinės geometrijos
1937	A. Abelskis	P. Slavėnas	Aritmetikos aksiomatika
1937	M. Eidelmanas	P. Katilius	Tiesėms ekvivalentinių kreivių šeimų charakteringa projektyvinė savybė
1937	S. Magidaitė	P. Katilius	Kreivių lietimosi matas
1937	I. Dailidė	Z. Žemaitis	Rombiniai tinklai paviršiuose
1937	B. Levevičiūtė	P. Katilius	Asimptotiškas Jacobi'o polinomo išvystymas Besselio funkcijoms
1937	F. A. Jurskis	P. Katilius	Integralinė geometrija (Dviejų dimensijų euklidinėje ir Finslerio erdvėse)
1937	I. Golcbergas	P. Katilius	Diferencialinės lygties $\mathrm{d}y/\mathrm{d}x{=}Y(x,y)/X(x,y)$ integralinių kreivių eiga pavienio taško aplinkoje
1937	V. Paulauskas	P. Katilius	Paviršiaus kreivių audinių topologiškas
1937	A. V. Klebanskis	Z. Žemaitis	Neuklidinių geometrijų atsiradimas ir jų išvystymas
1937	Č. Masaitis	V. Biržiška	Transfinitum
1938	V. Ilgūnas	P. Katilius	Sraigto metodas projektyviniams paviršiams infinitezimaliai lenkti
1939	A. A. Vilkis	P. Katilius	Kreivių tinklai be apėjimų
1939	B. Blauzdžiūnas	P. Katilius	Paprastų diferencialinių lygčių išsišakojimų taškai
1940	V. Staknytė	P. Katilius	Pirmos eilės dalinių diferencialinių lygčių integralų egzistencija
1940	M. Peterauskaitė-Kebelienė	P. Katilius	Pirmos eilės diferencialinės lygties integralinių kreivių eiga pavienio taško aplinkoje
1940	M. Kilis	P. Katilius	Pradinių reikšmių problema hiperbolinei netiesinei diferencialinei lygčiai dviem nepriklausomaisiais kintamaisiais
1940	I. M. Liubinas	P. Katilius	Iškilų paviršių savybės

Persikėlus Matematikos skyriui į Vilnių, dar keliems asmenims buvo išduoti diplomai.

Metai	Studentas	Vadovas	Tema
1940	P. Žemaitis	S. Kempisty	Baigtinio virpėjimo adityvinės intervalo funkcijos
1943	T. Didžiulytė	V. Biržiška	Kummerio idealūs skaičiai
1943	M. Noreikaitė	Z. Žemaitis	Algebros išsivystymo periodai
1943	B. Petraitytė	P. Katilius	Kreivių tinklai

1943 m. Vilniaus universiteto studentai matematikai. Iš kairės sėdi: J. Švelnytė, T. Didžiulytė ir G. Grincevičienė (Žemininkaitė); stovi: J. Kubilius, J. Budzeika, (...) ir K. Grincevičius.

Švietimo liaudies komisaro 1946 m. įsakymu vokiečių okupacijos metais išlaikyti egzaminai ir apginti diplominiai darbai buvo nepripažįstami. T. Didžiulytė pakartotinai gynė diplominį darbą 1946 m.

Nebuvo pripažinti diplominiai darbai: Tatjana Didžiulytė (g. 1923 02 13 Kaune) *patenkinamai* atliko diplominį darbą *Kummerio idealūs skaičiai* pas V. Biržišką; Barbora Petraitytė (g. 1918 01 18 Pakarbių k., Gruzdžių valsč. Šiaulių apskr.), *gerai* atliko diplominį darbą *Kreivių tinklai* pas prof. P. Katilių; Marijona Noreikaitė (g. 1916 09 17 Jerinavos k., Giedraičių valsč., Ukmergės apskr.) *patenkinamai* atliko diplominį darbą *Algebros išsivystymo periodai* pas prof. Z. Žemaitį.

Papildymas; redaguoti

1939 m. rudenį Š. Strelicas stojo į Teisės fakultetą, bet neišlaikė lietuvių kalbos egzamino. Prašė atidėti lietuvių kalbos egzaminą ir prašė priimti į Matematikos skyrių laisvuoju klausytoju. Egzaminas buvo atidėtas iki 1940 m. sausio mėn. Pažadėta jį priimti į matematiką, jei iki spalio 15 d. fakultetas ras galimybių.

1939 m. rudenį į VDU atvyko daug studentų iš Vilniaus. Buvo nutarta juos priimti lengvatinėmis sąlygomis – teikti jiems pirmenybę skiriant stipendijas ir pan.

1939 m. gruodžio 14 d. nutarta tiek VDU, tiek VU Lietuvos piliečius priimti visus, turinčius atitinkamus dokumentus, duoti 1 metus, kad išmoktų lietuvių kalbą

ir išlaikytų egzaminus. Svetimšalius nutarta priimti tik į aukštesniuosius semestrus, pradedant nuo trečiojo; duoti 1 metus lietuvių kalbai išmokti; padidinti mokestį už mokslą: Teologijos filosofijos, Humanitariniame ir Teisių fakultetuose – 50 %, Medicinos, Technikos ir Matematikos-gamtos – 100 %. Pirmaisiais metais leidžiama profesoriams egzaminuoti ir užsienio kalbomis.

Nutarta, kad studentų organizacijos keliasi į Vilnių su savo statutais, jei narių yra bent 25. Jas registruoja VU valdytojas.

1940 m. rugsėjo 12 d. Senatas nutarė Bokšto gatvės bendrabutį atiduoti vyrams.

1941 m. Matematikos skyriaus studentais buvo: Mečys Aukštuolis, Elena Kairytė, Jurgis Volodka, Barbora Petraitytė, Jurgis Budzeika, Jonas Kubilius, Valerija Voinilavičiūtė (gal ir dar?), Kleopas Grincevičius, Alfonsas Mažeika, Tatjana Didžiulytė, Konstantinas Jasiukaitis, Julija Švelnytė, Gražina Žemininkaitė.

1941 m. gruodžio 13 d. tarybos posėdyje priimti hospitantais į Matematikos skyrių: Genovaitė Lukšaitė, Adolfas Šeputis ir Jonas Žaliūnas.

V. MOKYMO PLANAI

1. Aukštieji kursai

Aukštuosiuose kursuose preliminariai buvo numatytos dėstyti šios matematikos disciplinos: aukštoji algebra, determinantų teorija, analizinė geometrija (I ir II kursuose po 2 + 1 sav. val.), braižomoji geometrija (III ir IV kursuose po 2 + 2 sav. val. kas savaitę), sferinė trigonometrija (I kurse 3 sav. val.) diferencialinis skaičiavimas (I ir I kursuose po 4 + 1 sav. val.), integralinis skaičiavimas (II ir IV kursuose po 4 + 2 sav. val.), diferencialinės lygtys (IV kurse po 2 sav. val.), skaičių teorija (IV kurse po 2 sav. val.), tikimybių teorija (IV kurse po 2 sav. val.), variacinis skaičiavimas.

2. 1922 m. mokymo planai Universitete

Pirmieji mokymo planai sudaryti 1922 m. Buvo remiamasi Rusijos ikirevoliucinio laikotarpio ir Vakarų Europos universitetų planais. Retkarčiais jie buvo peržiūrimi. Didesni pakitimai padaryti po 1930 m.

1922 m. gegužės 25 d. buvo nutarta Matematikos skyrių suskirstyti į du ciklus: Matematikos-mechanikos ir Fizikos. Abiem ciklams numatyti bendrieji dalykai. Klausytojai, išėję bendruosius dalykus, galėjo pasirinkti savo specialybei artimesnį ciklą. Tiems ciklams buvo privalomi ir specialieji dalykai. Specialiuosius dalykus leista studijuoti tik tada, kai studentai yra išėję bendruosius dalykus ir išlaikę kvotimus.

Matematikos-mechanikos ciklas

1. Analizinė geometrija
2. Aukštoji algebra
3. Differencialų skaičiuotė
4. Integralų skaičiuotė
5. Differencialinės lygtys
6. Braižomoji geometrija
7. Tikrenybių teorija
8. Variacinė skaičiuotė
9. Skaičių teorija

10. Funkcijų teorija
11. Pabaigiamųjų skirtumų teorija
12. Mechanika
13. Fizika (eksperimentinė ir teorinė dalys)
14. Termodinamika
15. Astronomija (įvadas į astronomiją, sferinė astronomija ir teorinė astronomija)
16. Neorganinė chemija

Fizikos ciklas
Iš Matematikos ciklo 1, 2, 3, 4, 5, 7, 12, 13, 14 dalykai ir įvadas į astronomiją

Chemijos ciklas
Aukštosios matematikos elementai

Geologijos ciklas
Aukštosios matematikos elementai

1922 m. gegužės 30 d. trijų fakultetų posėdyje buvo nutarta, jog technikams analizinė geometrija, diferencialinė skaičiuotė, integralinė skaičiuotė, braižomoji geometrija, mechanika skaitoma kartu su Matematikos-gamtos fakulteto studentais.

1922 m. rugsėjo 14 d. buvo sudarytas Matematikos-fizikos skyriaus mokslo planas pirmiesiems keturiems semestrams.

Semestras	Dalykas	Sav. val.
1	Analizinė geometrija (bendrai su fizikais ir chemikais)	4 + 0
	Diferencialinė skaičiuotė (bendrai su fizikais ir chemikais)	4 + 1
	Mechanika (bendroji)	4 + 0
	Fizika	6 + 4
	Neorganinė chemija	4 + 3
		Iš viso 22 + 8
2	Analizinė geometrija (bendrai su fizikais ir chemikais)	4 + 0
	Diferencialinė skaičiuotė (bendrai su fizikais ir chemikais)	4 + 1
	Fizika	6 + 4
	Neorganinė chemija	4 + 3
	Kristalografija	2 + 2
		Iš viso 22 + 8
3	Aukštoji algebra	4 + 0
	Integralų skaičiuotė (kartu su technikais, fizikais ir chemikais)	4 + 2
	Braižomoji geometrija (kartu su technikais)	2 + 1
	Termodinamika (kartu su fizikais ir chemikais)	2 + 6
	Sferinė trigonometrija	3 + 0
	Mechanika (kartu su technikais)	4 + 0
	Įvadas į astronomiją	4 + 0
		Iš viso 24 + 9

Semestras	Dalykas	Sav. val.
4	Aukštoji algebra	4 + 0
	Integralų skaičiuotė (kartu su technikais, fizikais ir chemikais)	4 + 2
	Braižomoji geometrija (kartu su technikais)	2 + 1
	Termodinamika	2 + 6
	Mechanika (kartu su technikais)	4 + 0
	Sferinė astronomija	1 + 0
		Iš viso 21 + 9

Be to, biologams 1 semestre turėjo būti skaitoma aukštoji matematika (2 + 0).

3. 1927 m. mokymo planai

1927 m. mokymo planai buvo peržiūrėti ir patikslinti.

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Matematikos ciklas		
	Privalomieji dalykai		
1.	Įvadas analizin	1	3 + 1
2.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 1
3.	Analizinė geometrija	2	3 + 1
4.	Eksperimentinė fizika	2	4 + 3
5.	Eksperimentinė fizika	2	2 + 3
6.	Diferencialinės lygtys paprastosios	1	4 + 2
7.	Apibrėžtiniai integralai (integralinė skaičiuotė)	1	4 + 2
8.	Astronomija	2	4 + 2
9.	Sferinė trigonometrija	1	1 + 0
10.	Aukštoji algebra	2	3 + 1
11.	Diferencialinė geometrija	2	3 + 1
12.	Baigtinių skirtumų teorija	1	3 + 1
13.	Funkcijų teorijos elementai	1	4 + 2
14.	Kompleksinių argumentų funkcijos ir eilutės	1	4 + 2
15.	Fourier eilutės	1	2 + 1
16.	Elipsinės funkcijos	1	4 + 1
17.	Matematikos istorija	2	2 + 0
18.	Diferencialinės lygtys dalinėmis išvestinėmis	1	4 + 2
19.	Diferencialinės lygtys (tiesinės)	1	3 + 1
20.	Analizinė mechanika	2	4 + 2
21.	Algebrinių skaičių teorija	1	3 + 1
22.	Variacinė skaičiuotė	1	3 + 1
23.	Tikimybių teorija	1	3 + 1
			Iš viso 75 + 32

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Rekomenduojamieji dalykai		
1.	Aibių teorija	1	2 + 1
2.	Algebrinių kreivių ir paviršių teorija	1	3 + 1
3.	Potencialo teorija	2	2 + 1
4.	Matematikos metodika	2	2 + 1
5.	Geofizika	2	2 + 2
6.	Vektorinis analizis	2	2 + 1
7.	Braižomoji geometrija	2	2 + 1
			Iš viso 15 + 8

Fizikos ciklo plane buvo numatyta: įvadas analizin, diferencialinė ir integralinė skaičiuotė, analitinė geometrija, diferencialinės lygtys paprastosios, apibrėžtiniai integralai (integralinė skaičiuotė), tikimybių teorija, analitinė mechanika, diferencialinės lygtys dalinėmis išvestinėmis, sferinė trigonometrija, vektorinis analizis (kartu su matematikos ciklo studentais). Chemijos ciklo studentams buvo skaitomas atskiras kursas *Aukštosios matematikos elementai* (2 semestrai, 3 + 3). Technikos fakultete visų skyrių studentams buvo dėstoma braižomoji geometrija (1–2 semestrai, 2 + 1), analitinė geometrija (1–2 semestrai, 3 + 1, 1922–1927; 2 + 1, nuo 1927 m.), diferencialinė skaičiuotė (1–2 semestrai, 4 + 1, 1922–1926), integralinė skaičiuotė (3–4 semestrai, 4 + 1, 1922–1926), diferencialinė ir integralinė skaičiuotė (1–2 semestrai, 5 + 2, nuo 1926 m.).

Teisės fakulteto ekonomikos skyriuje buvo dėstoma politinė aritmetika (3–4 semestrai, 1 sav. val.).

Šios žinios paimtos iš: „Lietuvos universitetas, 1922.II.16–1927.II.16. Pirmųjų penkerių metų apyskaita. Kaunas, 1927“.

4. 1932 m. mokymo planai

Kiek didesni pakeitimai buvo padaryti 1932 m. Tų metų gegužės 31 d. fakulteto taryba priėmė tokį mokymo planą.

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Matematikos ciklas		
	Pirmieji dveji metai		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 1
2.	Begalinių mažybių analizis	2	5 + 2
3.	Apibrėžtiniai integralai	1	3 + 1
4.	Aukštoji algebra	2	3 + 1
5.	Įvadas į astronomiją	2	4 + 2
6.	Eksperimentinė fizika I	2	4 + 3
7.	Eksperimentinė fizika II	2	2 + 3

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
8.	Vektorinis analizis	1	2 + 1
9.	Diferencialinės lygtys	2	4 + 2
	Aukštesnieji semestrai		
1.	Analizinė mechanika	2	4 + 1
2.	Termodinamika	1	2 + 0
	Grynosios matematikos dalykai		
1.	Funkcijų teorija	2	4 + 1
2.	Diferencialinė geometrija	2	3 + 1
	Kiekvienam matematikos ciklo studentui privaloma viena šių grupių		
	A grupė		
1.	Variacinis skaičiavimas	1	3 + 1
2.	Elipsinės funkcijos	1	3 + 1
3.	Skaičių teorija	2	3 + 1
4.	Aibių teorija	1	3 + 1
	B grupė		
1.	Variacinis skaičiavimas	1	3 + 1
2.	Projektyvinė geometrija	1	3 + 1
3.	Neeuklidinė geometrija	1	3 + 1
4.	Aibių teorija	1	3 + 1
	C grupė		
1.	Fourier eilutės	1	1 + 1
2.	Integralinės lygtys	1	3 + 1
3.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
4.	Potencialų teorija	1	3 + 1
	D grupė		
1.	Sferinė ir teorinė astronomija	2	4 + 2
2.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
3.	Atomų teorija	1	2 + 0
4.	Meteorologija	2	2 + 2
	Rekomenduojamieji dalykai		
1.	Matematikos istorija		
2.	Topologija		
3.	Skaičiavimo metodologija		
4.	Braižomoji geometrija		
5.	Kvantų teorija		
6.	Teorinė optika		
7.	Elektrodinamika		
8.	Geofizika		
	Fizikos ciklo matematikos dalykai		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 1
2.	Begalinių mažybių analizis	2	5 + 2
3.	Apibrėžtiniai integralai	1	3 + 1
4.	Diferencialinės lygtys	2	4 + 2
5.	Aukštoji algebra	2	4 + 2
6.	Paklaidų skaičiavimas	1	2 + 0

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Fizikos ir fizikos-chemijos grupei rekomenduojama		
1.	Vektorinis analizis	1	2 + 1
2.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
3.	Fourier eilutės	1	1 + 1
4.	Potencialų teorija	1	3 + 1
	Chemijos ciklas		
	Aukštosios matematikos elementai	2	3 + 2
	Geologijos skyriui		
1.	Aukštosios matematikos elementai	2	3 + 2
2.	Sferinė trigonometrija	1	1 + 0
	Visiems skyriams rekomenduojama kituose fakultetuose		
1.	Bendroji psichologija	1	2 + 0
2.	Pedagogikos didaktika	1	2 + 0
3.	Pedagogikos auklėjimo mokslas	2	2 + 2
4.	Pedagogikos istorija	2	2 + 0
5.	Pedagoginė psichologija	1	4 + 0
6.	Logika	1	2 + 0
	Technikos fakultetui rekomenduojama		
1.	Begalinių mažybių analizis		
2.	Analizinė geometrija		
3.	Braižomoji geometrija		

1932 m. gegužės 4 d. priimtame Technikos fakulteto plane buvo numatyta pirmajame kurse dėstyti diferencialinį ir integralinį skaičiavimą (3 + 2, visus metus; statybininkams ir technologams 2 + 1), analizinę geometriją (2 + 2, visus metus) ir braižomąją geometriją (2 + 2, taip pat visus metus).

5. 1935 m. mokymo planai

Taryba naujus patikslintus planus patvirtinto 1934 m. gegužės 29 d.

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Matematikos skyrius		
	Privalomieji dalykai		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 1
2.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 2
3.	Astronomijos įvadas	2	3 + 2
4.	Eksperimentinė fizika I	2	4 + 3
5.	Aukštoji algebra	2	3 + 1
6.	Apibrėžtinių integralų teorija (integralinė skaičiuotė)	1	3 + 1

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
7.	Diferencialinės lygtys	2	4 + 2
8.	Analizinė mechanika	2	4 + 1
9.	Funkcijų teorija	2	4 + 1
10.	Diferencialinė geometrija	2	3 + 1
11.	Variacinis skaičiavimas	1	3 + 1
12.	Elipsinių funkcijų teorija	1	3 + 1
13.	Skaičių teorija	2	3 + 1
14.	Integralinės lygtys arba neeuklidinės geometrijos	1	3 + 1
15.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
16.	Sferinė astronomija	2	2 + 2
17.	Dangaus mechanika	2	2 + 2
18.	Seminaras	4	0 + 1
19.	Diplominis darbas		
	Rekomenduojamieji dalykai		
1.	Aibių teorija		
2.	Projektyvinė geomertrija		
3.	Neeuklidinės geometrijos		
4.	Integralinės lygtys		
5.	Fourier eilutės		
6.	Potencialų teorija		
7.	Matematikos istorija		
8.	Topologija		
9.	Braižomoji geometrija		
10.	Baigtinių skirtumų teorija		
11.	Eksperimentinė fizika II		
12.	Matematikos metodika		
13.	Astronomijos istorija		
14.	Skaičiavimo metodologija		
	Fizikos ciklas		
	Privalomieji dalykai		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 1
2.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 2
3.	Diferencialinės lygtys	1	4 + 2
4.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
	Rekomenduojamieji dalykai		
1.	Analizinė mechanika		
2.	Apibrėžtinių integralų teorija		
3.	Funkcijų teorija		
4.	Variacinis skaičiavimas		
5.	Potencialų teorija		
	Fizikos-chemijos grupė		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 1

	Dalykas	Semestrų skaičius	Sav. val.
2.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 2
3.	Diferencialinės lygtys	1	4 + 2
4.	Tikimybių skaičiavimas	1	3 + 1
	Chemijos ciklas		
	Aukštosios matematikos elementai	2	3 + 3
	Technikos fakultetas		
1.	Analizinė geometrija	2	3 + 3
2.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 2

6. Tarybinės okupacijos metų mokymo planai

Pirmaisiais tarybinės okupacijos metais planai liko tie patys. Tik įvesti marksizmo-leninizmo ir rusų kalbos kursai, o baigusiems ne lietuviškas mokyklas – lietuvių kalbos kursas.

Tačiau buvo ruošiamasi pereiti prie planų, veikiančių Tarybų Sąjungoje. Nauji mokymo planai buvo aptariami 1941 m. balandžio 5 d. Reikalaujama, kad sausio ir birželio mėnesiai būtų skirti egzaminams. Aukštosios matematikos kursą buvo ruošiamasi skaityti atskirai chemikams ir geobiologams. Aukštesnių kursų studentams būtų tekę prisiderinti prie naujųjų planų. Buvo kalbama apie stojamuosius egzaminus. Svarstoma galimybė įsteigti aspirantūrą.

Kaune Technologijos fakulteto Mechanikos skyriuje buvo numatyta I kurse abu semestrus skaityti aukštąją matematiką (5 + 4) ir braižomąją geometriją (2 + 2), o II kurse abu semestrus – aukštąją matematiką (1 + 1).

Elektrotechnikos skyriuje I kurse taip pat buvo aukštoji matematika abu semestrus (5 + 4) ir braižomoji geometrija (2 + 2). Antrajame kurse rudens semestrą numatyta tiek pat aukštosios matematikos (1 + 1), o pavasario semestrą – vektorinio skaičiavimo (1 + 1).

Chemijos skyriuje matematika buvo tik pirmajame kurse. Abu semestrus buvo skaitoma aukštoji matematika (3 + 2) ir braižomoji geometrija (2 + 1).

7. Vokiečių okupacijos metų mokymo planai

Po pirmosios tarybinės okupacijos susigriebta vėl peržiūrėti ir tobulinti mokymo planus. 1942 m. sausio 17 d. posėdyje buvo nustatyti būtinieji ir pasirenkamieji matematikos dalykai. Būtinieji: analizinė geometrija, diferencialinis ir integralinis skaičiavimas, astronomijos įvadas, apibrėžtinių integralų teorija, funkcijų teorija, diferencialinės lygtys, diferencialinė geometrija, skaičių teorija, analizinė mechanika, aukštoji algebra, eksperimentinė fizika I. Pasirenkamieji: elipsinių funkcijų teorija,

variacinis skaičiavimas, integralinės lygtys, dangaus mechanika, sferinė trigonometrija, tikimybių skaičiavimas, matematikos metodika, matematikos istorija.

1942 m. vasario 21 d. Taryba nutarė 1941–1942 m. m. rudens semestrą baigti vasario 15 d., nedarant tarpsemestrinės pertraukos.

1942 m. birželio 11 d. Taryba priėmė skyrių komisijų pateiktus mokymo planus. Matematikos skyriuje jie turėjo būti tokie.

	Dalykas	Kursas	Semestrų skaičius	Sav. val.
	Privalomieji dalykai			
1.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas		2	5 + 2
2.	Analizinė geometrija	I	2	4 + 2
3.	Aukštoji algebra	I	2	3 + 1
4.	Bendroji fizika I	I	2	4 + 4
5.	Diferencialinės lygtys	II	2	4 + 1
6.	Astronomija	II		2 + 2
7.	Astronomija	III	2	2 + 2
8.	Skaičių teorija	II	2	3 + 1
9.	Tikimybių teorija	II	1	3 + 0
10.	Bendroji fizika II	II	2	2 + 3
11.	Funkcijų teorija	III	2	4 + 1
12.	Analizinė mechanika	III	2	4 + 1
13.	Variacinis skaičiavimas	III	1	3 + 0
14.	Diferencialinė geometrija	IV	2	4 + 0
15.	Elipsiškųjų funkcijų teorija	IV	1	4 + 1
16.	Integralinės lygtys	IV	1	3 + 0
17.	Matematikos seminaras	III, IV	4	0 + 2
18.	Matematikos istorija	III arba IV	2	2 + 0
19.	Diplominis darbas			
	Rekomenduojama			
	Matematikos metodika	III arba IV	2	2 + 1

Pakeistas ir egzaminų laikymas. Baigiantieji turi išlaikyti egzaminus pas dėstytojus šių privalomųjų dalykų: diferencialinis ir integralinis skaičiavimas, analizinė geometrija, aukštoji algebra, bendroji fizika I, astronomija, skaičių teorija, bendroji fizika II, analizinė mechanika, taip pat iš dviejų pasirenkamųjų dalykų: variacinis skaičiavimas, tikimybių teorija, integralinės lygtys, elipsiškųjų funkcijų teorija, matematikos istorija. Vadinamuosius diplominius egzaminus laiko specialioje komisijoje iš šių dalykų: funkcijų teorija, diferencialinės lygtys, diferencialinė geometrija. Dėl likusiųjų privalomųjų dalykų pasitenkinama įskaitomis.

1941 m. rudenį nustatyta, kad keliamieji į aukštesnius kursus turėtų išlaikyti egzaminus. Registruojantis į II kursą – diferencialinio ir integralinio skaičiavimo, analizinės geometrijos ir dar bet kurio I kurse išklausyto kurso, o iki IV semestro reikėjo išlaikyti likusių I kurso dalykų egzaminus. Registruojantis į III kursą reikėjo

išlaikyti skaičių teorijos ir bendrosios fizikos II egzaminą, o į IV kursą – astronomijos, analizinės mechanikos ir vieną iš pasirinktinių dalykų.

Visiems baigusiems ne lietuvių kalba gimnazijas buvo įvestas lietuvių kalbos kursas po 4 val. per savaitę.

Deja, įgyvendinti šiuos reikalavimus nepavyko. Gyvenimas tekėjo sava vaga.

VI. PASKAITOS IR PRATYBOS

Pateikiame kai kurių mokslo metų paskaitų ir pratybų suskirstymą dėstytojams.

Dėstytojas	Dalykas	Sav. val.
	1922 m. pavasario semestras	
Z. Žemaitis	Diferencialinis skaičiavimas	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	3 + 2
Z. Žemaitis	Integralinis skaičiavimas	4 + 1
	1922 m. rudens semestras	
Z. Žemaitis	Diferencialinis skaičiavimas	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	3 + 2
P. Šernas	Aukštoji algebra	4 + 2
Z. Žemaitis	Integralinis skaičiavimas	4 + 0
P. Šernas	Integralinio skaičiavimo pratybos	0 + 2
P. Šernas	Diferencialinės lygtys	4 + 2
V. Biržiška	Tikimybių teorija	3 + 0
	1923 m. pavasario semestras	
Z. Žemaitis	Diferencialinis skaičiavimas	4 + 2
P. Šernas	Aukštoji algebra	2 + 2
Z. Žemaitis	Integralinis skaičiavimas	4 + 2
P. Šernas	Aukštosios matematikos elementai chemikams	2 + 2
P. Šernas	Diferencialinės lygtys	3 + 2
V. Biržiška	Baigtinių skirtumų teorija	4 + 0
	1923 m. rudens semestras	
Z. Žemaitis	Įvadas į analizį	3 + 0
Z. Žemaitis	Diferencialinis skaičiavimas	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	3 + 2
P. Šernas	Sferinė trigonometrija	2 + 0
V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	4 + 0
P. Šernas	Integralinio skaičiavimo pratybos	0 + 2
O. Folkas	Funkcijų teorija	4 + 2
O. Folkas	Skaičių teorija	4 + 2
P. Šernas	Aukštosios matematikos elementai	4 + 4
V. Biržiška	Variacinis skaičiavimas	2 + 0
Z. Žemaitis	Matematikos istorija ir metodika	3 + 1

Dėstytojas	Dalykas	Sav. val.
	1924 m. pavasario semestras	
Z. Žemaitis	Diferencialinis skaičiavimas	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	3 + 2
V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	4 + 0
V. Biržiška	Variacinis skaičiavimas	2 + 0
O. Folkas	Skaičių teroija	2 + 0
O. Folkas	Funkcijų teorija	4 + 2
O. Folkas	Fourier eilutės ir integralinio skaičiavimo papildymas	4 + 2
Z. Žemaitis	Matematikos istorija ir metodika	3 + 1
P. Šernas	Aukštosios matematikos elementai	4 + 4
P. Šernas	Integralinio skaičiavimo pratybos	0 + 2

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	1925–1926 m. rudens semestras		
Z. Žemaitis	Analizio įvadas	1	3 + 1
	Diferencialinė skaičiuotė (bendrai su Technikos fakultetu)	1	4 + 2
	Matematikos istorija ir metodika	7	4 + 0
O. Folkas	Funkcijų teorija	5, 7	4 + 1
	Skaičių teorija	5, 7	3 + 1
	Analizinė mechanika	7	4 + 2
V. Biržiška	Integralinė skaičiuotė	3	5 + 2
	Variacinė skaičiuotė	5, 7	3 + 0
	Skirtumų teorija	5, 7	1 + 0
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	1	3 + 1
	Braižomoji geometrija (rekomenduojama)	3	2 + 1
P. Šernas	Analizinė geometrija (technikams)	1	2 + 0
	Aukštosios matematikos elementai (fizikams, chemikams, biologams rekomenduojama)	3	2 + 2
	Sferinė trigonometrija	1	1 + 0
	1925–1926 m. m. pavasario semestras		
Z. Žemaitis	Diferencialinė skaičiuotė (bendrai su technikais)	2	4 + 2
	Matematikos istorija	4, 6	2 + 0
	Matematikos metodika	4, 6	2 + 1
P. Šernas	Diferencialinė skaičiuotė (pratybos technikams)	2	0 + 1?
	Aukštosios matematikos elementai (fizikams ir chemikams)	2	2 + 2
	Integralinė skaičiuotė ir diferencialinės lygtys (technikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	2	2 + 1
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	2	3 + 2
	Braižomoji geometrija (technikams, matematikams rekomenduojama)	2	2 + 1
	Specialiosios pratybos technikams	2	0 + 1
V. Biržiška	Integralinė skaičiuotė	4	3 + 2
	Tikimybių teorija	4, 6	3 + 0?
	Funkcijų teorija	6	3 + 0

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	Politinė aritmetika (ekonomistams)	4	2 + 1
O. Folkas	Diferencialinės lygtys	4, 6	5 + 2
	Funkcijų teorija	4, 6	4 + 2
	Analizinė mechanika	8	4 + 2
B. Kodatis	Sferinė astronomija	4	3 + 2
	Teorinė astronomija	6	4 + 2
	1926–1927 m. m. rudens semestras		
Z. Žemaitis	Diferencialinė ir integralinė skaičiuotė	1	5 + 2
	Matematikos metodika	5, 7	2 + 1
	Matematikos istorija	5, 7	2 + 0
V. Biržiška	Įvadas analizin	1	3 + 1
	Integralinis skaičiavimas	3	5 + 3
	Politinė aritmetika (ekonomistams)	5	1 + 0
O. Folkas	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija (matematikams, technikams)	1	3 + 1
	Braižomoji geometrija (technikams, matematikams rekomenduojama)	1	2 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (fizikams, chemikams)	3	3 + 2
	Astronomija	5	3 + 2
	1926–1927 m. m. pavasario semestras		
O. Folkas	Aukštoji algebra	2, 4	3 + 1
	Diferencialinės lygtys paprastosios	4	4 + 2
	Elipsinės funkcijos	6, 8	4 + 1
	Analizinė mechanika	6, 8	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	2, 4	3 + 1
	Braižomoji geometrija (rekomenduojama)	2, 4	2 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	2	5 + 2
	Matematikos istorija	8	1 + 0
V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	4	4 + 2
	Baigtinių skirtumų teorija	6, 8	3 + 1
B. Kodatis	Astronomija	6	4 + 2
	1927–1928 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Įvadas analizin	1	3 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	3	4 + 2
	Variacinis skaičiavimas	5, 7	3 + 1
J. Gravrogkas	Analitinė geometrija	1	3 + 1
	Braižomoji geometrija	1	2 + 2
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	1	5 + 2
O. Folkas	Diferencialinės lygtys paprastosios	3, 5	4 + 2
	Diferencialinės lytys tiesinės	7	3 + 1
	Funkcijų teorijos elementai	5	4 + 2
	Algebrinių skaičių teorija	5	3 + 1
	Skaičių teorija	7	3 + 1
B. Kodatis	Sferinė trigonometrija	3, 5	1 + 0
	Aukštoji matematika (chemikams, farmacininkams)	1	2 + 4

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	1927–1928 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Tikimybių teorija	4, 6	3 + 1
	Diferencialinė geometrija	6, 8	4 + 1
	Vektorinis analizis (fizikams)	6, 8	2 + 1
O. Folkas	Diferencialinės lygtys dalinėmis išvestinėmis	4, 6	4 + 2
	Fourier eilutės	6, 8	2 + 1
	Kompleksinės funkcijos ir eilutės	6	4 + 2
J. Gravrogkas	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 3
	Braižomoji geometrija (technikams)	2	2 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2, 4	3 + 3
	1928–1929 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Įvadas į analizį (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	3	4 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
O. Folkas	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	Elipsinės funkcijos	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika (matematikams, fizikams)	5, 7	4 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	1, 3	3 + 3
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 6
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 3
	1928–1929 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Įvadas į apibrėžtinius integralus	2, 4	3 + 1
	Baigtinių skirtumų teorija	6, 8	3 + 1
	Tikimybių teorija	6, 8	3 + 1
O. Folkas	Aukštoji algebra	2, 4	3 + 1
	Diferencialinės lygtys paprastosios (matematikams, fizikams)	4	4 + 2
	Analizinė mechanika (matematikams, fizikams)	6, 8	4 + 2
J. Gravrogkas	Braižomoji geometrija (technikams)	2	2 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	4	3 + 3
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 6
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 3
	Matematikos istorija	4, 6, 8	2 + 0
	1929–1930 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Įvadas į analizį (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	3, 5?	3 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
O. Folkas	Funkcijų teorijos elementai, kompleksinių argumentų funkcijos ir eilutės	5, 7	6 + 3
	Diferencialinės lygtys dalinėmis išvestinėmis	5, 7	4 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	1	3 + 3
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 2
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 1

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	1929–1930 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Baigtinių skirtumų teorija	4	3 + 1
	Diferencialinė geometrija	6, 8	3 + 1
	Variacinis skaičiavimas	6, 8	3 + 1
O. Folkas	Kompleksinio kintamojo funkcijų teorija	6, 8	2 + 1
	Elipsinių funkcijų teorija	6, 8	4 + 1
	Algebrinių skaičių teorija	6, 8	3 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2	3 + 3
	Sferinė trigonometrija	2, 4	1 + 0
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 3
P. Katiliui numatytos pratybos iš diferencialinio ir integralinio skaičiavimo su studentais technikais (4 val.) ir baigtinių skirtumų teorija (1 val.).			
	1930–1931 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Įvadas į analizę	1	3 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 2
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 6
	Apibrėžtiniai integralai	3	4 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 3
	Diferencialinės lygtys (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 2
P. Slavėnas	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	1930–1931 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Analizinė mechanika (matematikams, fizikams)	6	4 + 2
	Funkcijų teorijos elementai	6	4 + 2
	Tikimybių teorija	6, 8	3 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	2	0 + 2
	Diferencialinės lygtys dalinėmis išvestinėmis	4, 6	4 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, biologams, farmacininkams)	2	3 + 3
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizė (matematikams, fizikams)	2	5 + 2
	Begalinių mažybių analizė (technikams)	2	1 + 4
	Fourier eilutės (matematikams, fizikams)	6, 8	2 + 1
	Matematikos istorija	6, 8	2 + 0
P. Slavėnas	Aukštoji algebra (matematikams, fizikams)	2, 4	3 + 1
	Baigtinių skirtumų teorija (matematikams, fizikams)	8	3 + 1
Susidarė viršnorminės valandos: V. Biržiškai – 5,5; P. Katiliui – 1,5; Z. Žemaičiui – 5,5. Buvo prašoma apmokėti papildomai.			
	1931–1932 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Kompleksinių kintamųjų funkcijos ir eilutės (matematikams, fizikams)	7	4 + 2
	Apibrėžtiniai integralai (matematikams, fizikams)	3	4 + 2
J. Gravrogkas	Braižomoji geometrija (technikams)	1	2 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, biologams, farmacininkams)	3	3 + 3

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 6
	Diferencialinė geometrija	5, 7	4 + 1
	Matematikos istorija	5, 7	2 + 0
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 3
	Projektyvinė geometrija (matematikams, fizikams)	3, 5, 7	4 + 1
	1931–1932 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Elipsinės funkcijos	8	4 + 1
	Funkcijų teorijos elementai	4, 6	4 + 1
	Variacinis skaičiavimas	6, 8	3 + 1
J. Gravrogkas	Braižomoji geometrija (technikams)	2	2 + 2
P. Katilius	Neeuklidinė geometrija (rekomenduojama)	4, 6, 8	3 + 1
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 3
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (botanikams, zoologams, chemikams, farmacininkams)	2	3 + 3
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 6
	Begalinių mažybių analizis (technikams)	2	1 + 0
	Diferencialinė geometrija	6, 8	4 + 1
	Matematikos metodika (rekomenduojama)		2 + 0
	1932–1933 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 1
	Diferencialinės lygtys (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmakologams)	3	3 + 2
P. Slavėnas	Skaičiavimo metodologija (matematikams)	?	2 + 0
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	1	4 + 2
	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	Matematikos metodika	5, 7	2 + 0
O. Stanaitis	Begalinių mažybių analizis (technikams)	1	0 + 4
	Integralinės lygtys	5, 7	3 + 1
Naujus mokymo planus pradėti taikyti nuo 1, 3, 5 semestrų			
	1932–1933 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika (matematikams, fizikams)	6, 8	4 + 1
	Tikimybių teorija (matematikams, fizikams)	6, 8	3 + 1
J. Gravrogkas	Braižomoji geometrija (technikams)	2	2 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 2
	Diferencialinių lygčių teorija (matematikams, fizikams, technikams)	4, 6	4 + 2
	Algebrinių skaičių teorija	6, 8	2 + 0
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, biologams, farmacininkams)	4	3 + 2
Z. Žemaitis	Aukštoji algebra (matematikams, fizikams)	2, 4	5 + 2
	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Matematikos istorija	6, 8	2 + 0
	Matematikos metodika (rekomenduojama)	6, 8	0 + 1

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	1933–1934 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija	3, 5	4 + 1
	Skaičių teorija	5, 7	3 + 1
P. Katilius	Apibrėžtiniai integralai (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 1
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 3
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	3 + 2
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
	Matematikos istorija	5, 7	2 + 0
O. Stanaitis	Diferencialinė geometrija (technikams)	?	2 + 1
	1933–1934 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija	4, 6	4 + 1
	Skaičių teorija	6, 8	3 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	2	3 + 3
	Variacinis skaičiavimas	6, 8	3 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	4	3 + 2
Z. Žemaitis	Begalinių mažybių analizis (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Diferencialinė geometrija	6, 8	3 + 1
O. Stanaitis	Diferencialinės lygtys (technikams)	4	2 + 1
	1934–1935 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Elipsinės funkcijos	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 3
	Diferencialinės lygtys (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 2
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	2 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 4
	Diferencialinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 2
	Aukštoji algebra	3, 5	3 + 1
	Matematikos istorija (rekomenduojama)		2 + 0
Naujuosius mokymo planus nutarta taikyti nuo rudens 1 ir 3 semestrams; jei galima, kai ką ir kitiems semestrams.			
	1934–1935 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Analizinė mechanika (matematikams, fizikams)	6, 8	4 + 1
	Tikimybių teorija (matematikams, fizikams)	6, 8	3 + 1
P. Katilius	Diferencialinių lygčių teorija (matematikams, fizikams, chemikams)	4, 6	4 + 1
	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, chemikams)	2	3 + 3
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	4	3 + 3
	Sferinė astronomija (matematikams)	4	2 + 2
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams)	2	3 + 2
	Skaičiavimo metodologija (rekomenduojama)	2, 4	2 + 0
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Aukštoji algebra	2, 4	3 + 1

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	Matematikos metodika	6, 8	3 + 0
	Matematikos seminaras	6, 8	0 + 2
	1935–1936 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 1
	Skaičių teorija	5, 7	3 + 1
	Matematikos seminaras		0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	3 + 3
	Sferinė astronomija	3	3 + 2
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
	Matematikos istorija (rekomenduojama)	5, 7	2 + 0
P. Slavėnas	Įvadas į astronomiją	1	3 + 2
	Reliatyvybės teorija (rekomenduojama)	3, 5, 7	2 + 0
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 2
	1935–1936 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Elipsiškos funkcijos	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
	Matematikos seminaras		0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams, technikams)	1	3 + 1
		1	0 + 2
	Diferencialinės lygtys	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Dangaus mechanika	5, 7	2 + 2
	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	3 + 3
P. Slavėnas	Matematinė geografija (rekomenduojama)		2 + 2
	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	1	5 + 2
	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	Matematikos metodika	5, 7	2 + 0
	1936–1937 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Tikimybių teorija	6, 8	3 + 1
	Analizinė mechanika	6, 8	4 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	1	0 + 2
	Diferencialinės lygtys	4, 6	4 + 1
B. Kodatis	Kintamosios žvaigždės (be atlyginimo)	3	2 + 2
	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	4	3 + 3
P. Slavėnas	Teorinė astrofizika (matematikams)		2 + 2
	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	4	2 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	2	0 + 2
	Aukštoji algebra	2, 4	3 + 1
	Matematikos metodika	4, 6, 8	2 + 0
	1937–1938 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams, fizikams)	3, 5	4 + 1
	Skaičių teorija	3, 5, 7	3 + 1
	Matematikos seminaras	5,7	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	1	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	1	0 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	3 + 3
	Sferinė astronomija	3	3 + 3
	Kintamosios žvaigždės (rekomenduojama)		1 + 0
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
	Matematikos istorija (rekomenduojama)	5, 7	2 + 0
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
	1937–1938 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Tikimybių teorija	4, 6	4 + 1
	Skaičių teorija	4, 6, 8	3 + 1
	Matematikos seminaras	6, 8	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	2	0 + 2
	Variacinis skaičiavimas	6, 8	3 + 1
B. Kodatis	Dangaus mechanika	4, 6	2 + 2
	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2, 4	3 + 3
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	2	3 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	4	2 + 1
	Integralinės lygtys	6, 8	3 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	2	0 + 2
	Diferencialinė geometrija	6, 8	3 + 1
	Matematikos istorija	4, 6, 8	2 + 0
	1938–1939 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (elipsinės funkcijos – matematikams, fizikams)	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
	Matematikos seminaras	5, 7	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	1	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	1	0 + 2
	Diferencialinės lygtys	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	3	3 + 3
	Dangaus mechanika	5, 7	2 + 2
	Kintamosios žvaigždės (rekomenduojama)		1 + 0

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 2
	Matematikos metodika (rekomenduojama)	5, 7	2 + 0
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
	Kintamosios žvaigždės (rekomenduojama)	3, 5, 7	1 + 1
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
	1938–1939 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Tikimybių teorija	6, 8	3 + 1
	Analizinė mechanika	6, 8	4 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	2	0 + 2
	Diferencialinės lygtys	4, 6	4 + 1
B. Kodatis	Sferinė astronomija	2, 4	2 + 4
	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2, 4	3 + 3
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	2	3 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	4	2 + 1
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	2	0 + 2
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Matematikos metodika	4, 6, 8	2 + 0
1938 m. gruodžio 13 d. nutarta P. Slavėnui pavesti skaityti 4, 6, 8 semestrus kosmologijos teoriją (2 + 0).			
	1939–1940 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams)	3, 5	4 + 1
	Skaičių teorija	3, 5	3 + 1
	Matematikos seminaras	5, 7	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	1	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	1	0 + 2
	Variacinis skaičiavimas	5, 7	4 + 1
B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	1	3 + 3
	Sferinė astronomija	3, 5	2 + 4
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	3	2 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	1	0 + 2
	1939–1940 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija	4, 6	4 + 1
	Skaičių teorija	4, 6, 8	3 + 1
	Matematikos seminaras	6, 8	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	2	3 + 1
	Analizinė geometrija (technikams)	2	0 + 2
	Apibrėžtiniai integralai	4, 6	3 + 1
B. Kodatis	Dangaus mechanika	4, 6	2 + 4
	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2	3 + 3
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	2	3 + 2

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	4	2 + 1
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	2	0 + 2
	Integralinės lygtys	6, 8	3 + 1
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams, technikams)	2	5 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	2	0 + 2
	Diferencialinė geometrija	6, 8	3 + 1
	Matematikos istorija	4, 6, 8	2 + 0
	1940–1941 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams)	5, 7	4 + 1
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams)	1	4 + 2
	Diferencialinės lygtys	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Astronomijos įvadas	1	4 + 2
	Dangaus mechanika	5, 7	2 + 4
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 2
	Matematikos metodika	5, 7	2 + 1
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
	Kintamosios žvaigždės (rekomenduojama)	3, 5, 7	1 + 1
O. Stanaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (technikams)	3	2 + 1
	Aukštoji matematika (chemikams, farmacininkams)	1	3 + 3
A. Žvironas	Eksperimentinė fizika I (matematikams, fizikams, chemikams)	1	4 + 0
	1940–1941 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Analizinė mechanika (matematikams)	6, 8	4 + 1
	Tikimybių teorija	6, 8	4 + 1
	Matematikos seminaras	6, 8	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams)	2	4 + 1
	Diferencialinės lygtys	4, 6	4 + 1
B. Kodatis	Astronomijos įvadas	2	2 + 4
	Sferinė astronomija	4, 6	2 + 4
E. Samaniūtė	Lietuvių kalba		4 + 0
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	2	5 + 2
	Matematikos metodika	6, 8	2 + 1
P. Slavėnas	Astronomijos įvadas (matematikams, fizikams)	1	3 + 2
	Kintamosios žvaigždės (rekomenduojama)	3, 5, 7	1 + 1
O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2	3 + 3
A. Puodžiukynas	Eksperimentinė fizika I (matematikams)	2	0 + 3
A. Žvironas	Eksperimentinė fizika, I (matematikams, fizikams, chemikams)	2	4 + 0
Vasario mėn. fizikos pratyboms vadovauti skiriamas dar ir H. Horodničius (prie A. Puodžiukyno).			
	1941–1942 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams)	3, 5	4 + 1
	Skaičių teorija	3, 5	3 + 1
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	1	4 + 2
	Diferencialinė geometrija	5, 7	3 + 1
B. Kodatis	Astronomijos įvadas	1	3 + 2
	Sferinė astronomija	3	2 + 2

Dėstytojas	Dalykas	Semestras	Sav. val.
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 0
	Aukštoji algebra	3, 5	3 + 1
	Matematikos istorija (rekomenduojama)	5, 7	2 + 0
O. Stanaitis	Integralinės lygtys	5, 7	3 + 1
	Matematikos elementai (chemikams)	1	3 + 3
G. Žilinskas	Apibrėžtiniai integralai	3, 5	3 + 1
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	1	0 + 2
	1941–1942 m. m. pavasario semestras		
V. Biržiška	Funkcijų teorija (matematikams)	4, 6	3 + 1
	Skaičių teorija	4, 6	3 + 1
	Matematikos seminaras	6, 8	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams)	2	4 + 2
	Diferencialinė geometrija	6, 8	3 + 2
B. Kodatis	Astronomijos įvadas	2	3 + 2
	Sferinė astronomija	4	2 + 2
E. Samaniūtė	Lietuvių kalba		8
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	2	5 + 0
	Matematikos istorija	4, 6, 8	2 + 0
	Algebra	4	2 + 1
O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	2	3 + 3
	Variacinis skaičiavimas	6, 8	2 + 1
	Funkcijų teorija	4, 6	0 + 1
G. Žilinskas	Apibrėžtiniai integralai	4, 6	3 + 1
	1942–1943 m. m. rudens semestras		
V. Biržiška	Elipsiškųjų funkcijų teorija (matematikams)	5, 7	4 + 0
	Analizinė mechanika	5, 7	4 + 1
	Matematikos seminaras	5, 7	0 + 2
P. Katilius	Analizinė geometrija (matematikams, fizikams)	1	4 + 2
	Diferencialinės lygtys	3, 5	4 + 1
B. Kodatis	Matematikos elementai (chemikams, farmacininkams)	1	3 + 3
	Sferinė astronomija	3	4 + 2
Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas (matematikams, fizikams)	1	5 + 0
	Aukštoji algebra	1, 3	3 + 1
	Matematikos metodika	5, 7	2 + 1
O. Stanaitis	Elipsiškųjų funkcijų teorija	5, 7	0 + 1
	Apibrėžtinių integralų teorija	3	3 + 1
G. Žilinskas	Matematinės analizės pagrindai (miškininkams)	1	3 + 2
	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	1	0 + 2
	1942–1943 m. m. pavasario semestras		
	Semestras buvo pradėtas pagal 1941–1942 m. m. planą. Deja, naktį į kovo 17 d. Universitetas buvo uždarytas.		

VII. TVARKARAŠČIAI

Pateikiame kelerių metų paskaitų tvarkaraščius.

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
		1926–1927 m. m. rudens semestras		
Pirmadienis				
10–12	Doc. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	fiz., chem.	3
11–13	O. prof. O. Folkas	Aukštoji algebra	mat., fiz.	1, 3
13–14	Doc.J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	mat., fiz.	1
16–18	O. prof. O. Folkas	Aukštoji algebra	mat., fiz.	1, 3
18–20	E. o. prof. V. Biržiška	Įvadas į analizį	mat.. fiz.	3
20–21	E. o. prof. V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	3
Antradienis				
9–11	O. prof. O. Folkas	Analitinė mechanika	mat., fiz.	5
11–12	O. prof. O. Folkas	Integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz.	5
8–11	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos istorija ir metodika	mat., fiz.	5, 7
11–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos istorijos ir metodikos pratybos	mat., fiz.	5, 7
18–20	E. o. prof. V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	3
19–21	E. o. prof. V. Biržiška	Integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz.	3
Trečiadienis				
8–10	O. prof. O. Folkas	Analitinė mechanika	mat., fiz.	5
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos istorija ir metodika	mat., fiz.	5, 7
18–20	E. o. prof. V. Biržiška	Integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	3
Ketvirtadienis				
9–11	O. prof. O. Folkas	Aukštoji algebra	mat., fiz.	1, 3
11–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz.	1
Penktadienis				
8–9	E. o. prof. V. Biržiška	Įvadas į analizį	mat., fiz.	3
9–10	E. o. prof. V. Biržiška	Įvado į analizį pratybos	mat., fiz.	3
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis	mat., fiz., techn.	1
12–14	Doc. J. Gravrogkas	Analizinė geometrija	mat., fiz.	1
18–20	Doc. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementų pratybos	fiz., chem.	3
Šeštadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	1
12–14	Doc. J. Gravrogkas	Analizinės geometrijos pratybos	mat., fiz.	1

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
		1934–1935 m. m. rudens semestras		
Pirmadienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	3, 5
10–11	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat., fiz., techn.	1
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Aukštoji algebra	mat.	3, 5
10–13	E. doc. p. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	3
17–18		Matematikos seminaras	mat.	5, 7
Antradienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos metodika	mat.	5, 7
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Elipsinės funkcijos	mat.	5, 7
Trečiadienis				
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	5
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	1
12–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz., techn.	1
18–20	E. doc. p. B. Kodatis	Sferinė astronomija	mat.	3
Ketvirtadienis				
8–9	E. o. prof. Z. Žemaitis	Aukštoji algebra	mat.	3, 5
9–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Aukštosios algebros pratybos	mat.	3, 5
12–13	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat., fiz., techn.	1
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Elipsinės funkcijos	mat.	5, 7
13–14	E. o. prof. V. Biržiška	Elipsinių funkcijų pratybos	mat.	5, 7
Penktadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	1
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz., techn.	1
10–12	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	3, 5
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	5, 7?
13–14	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinės mechanikos pratybos	mat.	5, 7
12–13	E. doc. p. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	3, 5?
Šeštadienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	3,5
		1934–1935 m. m. pavasario semestras		
Pirmadienis				
10–11	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	2
11–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Aukštoji algebra	mat.	2, 4
11–14	E. o. doc. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	2
13–14	E. o. prof. Z. Žemaitis	Aukštosios algebros pratybos	mat.	2, 4
18–20	Privat. doc. P. Slavėnas	Skaičiavimo metodologija		2, 4
Antradienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat.	4, 6
10–11	E. o. prof. V. Biržiška	Tikimybių teorija	mat.	6, 8
11–12	E. o. prof. V. Biržiška	Tikimybių teorijos pratybos	mat.	6, 8
Trečiadienis				
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	6, 8

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	2
12–13	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinės mechanikos pratybos	mat.	6, 8
12–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz., techn.	2
Ketvirtadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos metodika	mat.	6, 8
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	6, 8
10–12	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	2
12–13	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat.	2
Penktadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	2
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz., techn.	2
Šeštadienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	4, 6
10-11	Doc. P. Katilius	Diferencialinių lygčių pratybos	mat., fiz.	4, 6

1935–1936 m. m. rudens semestras

Pirmadienis				
10–11	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	1
Antradienis				
8–9	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinė geometrija	mat.	5, 7
9–11	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos istorija	mat.	5, 7
Trečiadienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Apibrėžtiniai integralai	mat.	3, 5
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija	mat.	3, 5
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	1
12–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz. techn.	1
12–13	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorijos pratybos	mat.	3, 5
Ketvirtadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinė geometrija	mat.	5, 7
10–12	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	1
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorija	mat.	5, 7
12–13	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat.	1
Penktadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	1
8–10	Doc. P. Katilius	Apibrėžtiniai integralai	mat.	3, 5
10–11	Doc. P. Katilius	Apibrėžtinių integralų pratybos		3, 5
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos		1
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija	mat.	3, 5
12–15	Doc. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	3
Šeštadienis				
12–13	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorija	mat.	5, 7
13–14	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorijos pratybos	mat.	5, 7

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
		1935–1936 m. m. pavasario semestras		
Pirmadienis				
8–10	Vyr. asist. O. Stanaitis	Integralinės lygtys	mat.	6, 8
10–11	Vyr. asist. O. Stanaitis	Integralinių lygčių pratybos	mat.	6, 8
10–11	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	2
11–13	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat.	2
Antradienis				
8–10	Doc. P. Katilius	Variacinis skaičiavimas	mat.	6, 8
10–11	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorija	mat.	6, 8
11–12	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorijos pratybos	mat.	6, 8
Trečiadienis				
10–12	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija	mat.	4, 6
12–13	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorijos pratybos	mat.	4, 6, 8?
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	2
12–13	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz., techn.	2
Ketvirtadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos istorija	mat.	6, 8
10–12	E. o. prof. Z,. Žemaitis	Diferencialinė geometrija	mat.	6, 8
10–12	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat.	2
12–13	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat.	2
10–12?	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorija	mat.	6, 8?
13?–14	E. o. prof. V. Biržiška	Skaičių teorijos pratybos	mat.	6, 8
Penktadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žėmaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz., techn.	2
10–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinio	mat., fiz., techn.	2
13–16	Doc. B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	4
17–19		Matematikos seminaras	mat.	
Šeštadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinės geometrijos pratybos	mat.	6, 8
10–11	Doc. P. Katilius	Variacinis skaičiavimas	mat.	6, 8
11–12	Doc. P. Katilius	Variacinio skaičiavimo pratybos	mat.	6, 8
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija	mat.	4, 6
15–18	B. Kodatis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	4
		1940–1941 m. m. rudens semestras		
Pirmadienis				
8–10	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	1
11–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz	1
11–13	Privat. doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	1
12–14	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat., fiz.	1
Antradienis				
9–11	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	3, 5
11–14	Doc. A. Žvironas	Eksperimentinė fizika, praktikos darbai	mat., fiz.	1
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija (elipsinės funkcijos)	mat.	5, 7

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
13–14	e. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorijos (elipsinių funkcijų) pratybos	mat.	5, 7
18–19	Doc. B. Kodatis	Astronomijos įvadas	mat.	1
19–21	Doc. B. Kodatis	Astronomijos įvado pratybos	mat.	1
Trečiadienis				
9–11	Doc. A. Žvironas	Eksperimentinė fizika	mat., fiz., chem.	1
9–11	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos metodika	mat.	5, 7
11–12	E. o. prof. Z. Žemaitis	Matematikos metodikos pratybos	mat.	5, 7
11–13	Doc. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat., fiz.	1
13–14	Doc. P. Katilius	Analizinės geometrijos pratybos	mat., fiz.	1
12–14	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	5, 7
14–16	Doc. B. Kodatis	Dangaus mechanika	mat.	5, 7
Ketvirtadienis				
9–11	E .o. prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	?
9–11	Doc. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	3, 5
11–12	Doc. P. Katilius	Diferencialinių lygčių pratybos	mat., fiz.	3, 5
11-13	Doc. B. Kodatis	Astronomijos įvadas	mat.	1
12–14	E. o. prof. V. Biržiška	Funkcijų teorija (elipsinės funkcijos)	mat.	5, 7
12–16	Doc. A. Žvironas	Eksperimentinės fizikos praktikos darbai	mat., fiz.	1
13–15	Privat. doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	1
17–19	Doc. B. Kodatis	Dangaus mechanikos pratybos	mat.	1
Penktadienis				
9–11	Doc. B. Kodatis	Dangaus mechanika	mat.	5, 7
11–13	Doc. A. Žvironas	Eksperimentinė fizika	mat., fiz., chem.	1
11–13	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	5, 7
13–14	E. o. prof. V. Biržiška	Analizinės mechanikos pratybos	mat.	5, 7
13–15	E. o. prof.	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat. fiz.	1
14–16	E. o. prof. V. Biržiška	Matematikos seminaras	mat.	5, 7
Šeštadienis				
10–12	Doc. E. Meškauskas	Marksizmas-leninizmas		8
12–19	Doc. E. Meškauskas	Marksizmo-leninizmo seminaras		8
19–21	Dėst. L. Sokolovaitė	Rusų kalba (pradedantiems)		?
		1940–1941 m. m. pavasario semestras		
Pirmadienis				
9–10	Prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	2
10–12	Prof. Z. Žemaitis	Diferencialinio ir integralinio skaičiavimo pratybos	mat., fiz.	2
10–12	Doc. J. Laužikas	Pedagogika		
114–13	Doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	2
12–14	Prof. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat., fiz.	2
17–20	Doc. A. Puodžiukynas	Eksperimentinės fizikos praktikos darbai	mat.	2
Antradienis				
9–11	Prof. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	4, 6
11–12	Prof. P. Katilius	Diferencialinės lygtys, pratybos	mat., fiz.	4, 6
12–14	Prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	6, 8

Valandos	Dėstytojas	Dalykas	Studentų specialybė	Semestras
13–14	Doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai, pratybos	chem., farm., biol.	2
14–15	Doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	
16–18	Prof. V. Biržiška	Matematikos seminaras	mat.	6, 8
18–20	Prof. A. Kuznecovas	Marksizmas-leninizmas (rusų kalba)		8
18–20	Doc. E. Meškauskas	Marksizmas-leninizmas (lietuvių kalba)		8
18–21	Prof. B. Kodatis	Astronomijos įvadas	mat., fiz.	2
Trečiadienis				
9–11	Prof. A. Žvironas	Eksperimentinė fizika	mat., fiz., chem.	2
10–11	Prof. V. Biržiška	Tikimybių teorija	mat.	6, 8
11–12	Prof. V. Biržiška	Tikimybių teorijos pratybos	mat.	6, 8
12–14	Prof. P. Katilius	Analizinė geometrija	mat., fiz.	2
15–17	Doc. E. Meškauskas	Marksizmo-leninizmo seminaras	mat., fiz., biol.	8
18–22	Prof. B. Kodatis	Sferinė astronomija, praktikos darbai	mat.	8
Ketvirtadienis				
9–11	Prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	2
11–13	Prof. P. Katilius	Diferencialinės lygtys	mat., fiz.	4, 6
12–14	Prof. B. Kodatis	Astronomijos įvadas	mat., fiz.	2
12–14	Doc. J. Laužikas	Pedagogika	?	?
13–15	Prof. V. Biržiška	Analizinė mechanika	mat.	6, 8
18–22	Prof. B. Kodatis	Sferinės astronomijos praktikos darbai	mat.	6, 8
Penktadienis				
9–11	Prof. Z. Žemaitis	Matematikos metodika	mat.	6, 8
9–11	Prof. B. Kodatis	Sferinė astronomija	mat.	4
11–13	Prof. V. Biržiška	Tikimybių teorija	mat.	6, 8
11–13	Prof. A. Žvironas	Eksperimentinė fizika. I	mat., fiz., chem.	2
13–15	Prof. Z. Žemaitis	Diferencialinis ir integralinis skaičiavimas	mat., fiz.	2
14–16	Doc. O. Stanaitis	Aukštosios matematikos elementai	chem., farm.	2
18–19	Doc. J. Laužikas	Pedagogika	?	?
19–21	Doc. E. Meškauskas	Marksizmas-leninizmas		2, 4, 6
19–21	Prof. A. Kuznecovas	Marksizmas-leninizmas (rusų kalba)		2, 4, 6
Šeštadienis				
10–12	Dėst. L. Sokolovaitė	Rusų kalba (pradedantiems)		

VIII. VADOVĖLIAI IR PASKAITŲ KONSPEKTAI

Jau nuo aukštojo mokslo pradžios tiek Aukštųjų kursų, tiek Universiteto biblioteka kaupė reikalingus vadovėlius. Žinoma, lietuviškų vadovėlių nebuvo. Greitai ir jais, praėjus vos keleriems metams, buvo susirūpinta. Pradėta nuo pagrindinių disciplinų: algebros, matematinės analizės, analizinės geometrijos, diferencialinių lygčių, tikimybių teorijos. Vienus rašė dėstytojai, kitus pagal dėstytojų paskaitas konspektavo ir leido studentai. Dalis jų būdavo rašomi rašomąja mašinėle, tiesa, nepritaikyta formulėms rašyti, kiti – ranka. Dauginami buvo tuometinėmis dauginimo priemonėmis: šapirografais, holografais ir kt. Egzempliorių skaičius negalėjo būti didelis. Jų nedaug teišliko iki šių dienų. Kartu buvo kuriami ir lietuviški matematikos terminai. Antai lygtys buvo vadinamos lyginiais, menamieji skaičiai – manomaisiais, tikimybių teorija – galimybių ar tikrenybių teorija, atsitiktiniai dydžiai – pripuolamais dydžiais ir pan. Palengva terminai nusistovėjo. Terminus kūrė visi dėstytojai. Z. Žemaitis, jau anksčiau Voroneže kartu su kitais užsiėmęs elementariosios matematikos terminų kūrimu, buvo aktyvus ir dabar. Terminus kūrė V. Biržiška, P. Katilius, A. Dambrauskas ir kiti.

Apžvelgsime tuos leidinius. Vartosime dabartinius terminus.

Pirmasis vadovėlis aukštajai mokyklai lietuvių kalba pasirodė 1925 m.

P. Šernas. Sferinė trigonometrija. Paskaitų kursas Lietuvos Universiteto studentams. Kaunas, 1925, 92 p.

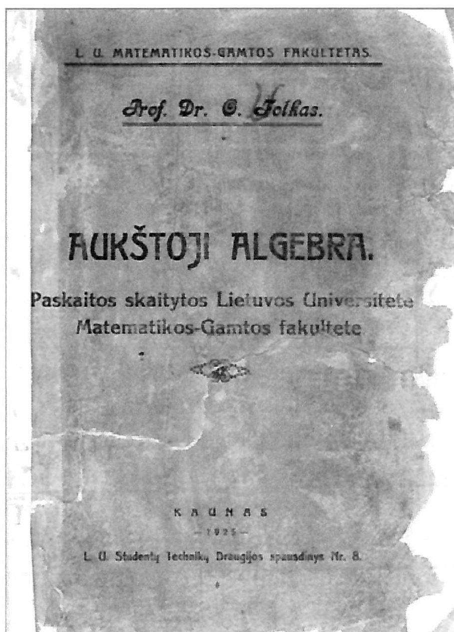
Tais pačiais metais buvo išleistas ir kitas vadovėlis.

Prof. Dr. O. Folkas. Aukštoji algebra. Paskaitos, skaitytos Lietuvos Universiteto Matematikos-Gamtos fakultete. Kaunas, 1925, L. U. Studentų Technikų Draugijos spausdinys Nr. 8, 194 p. [Yra KTU ir VU bibliotekose]

Tekstas rašytas ranka. Padaugintas dauginimo aparatu.

Pradžioje pateiktos trumpos istorinės pastabos. Toliau kursas suskirstytas į penkis skyrius. Apžvelgsime jų turinį.

I skyriuje kalbama apie racionaliuosius, iracionaliuosius, transcendentinius skaičius, jų veiksmų savybes. Toliau nagrinėjami menamieji skaičiai, veiksmai su jais, geometrinis vaizdavimas. Niutono (*Isaac Newton*, 1643–1727) binomo formulė. Išvedama natūraliųjų skaičių laipsnių sumų formulė, mažoji Ferma (*Pierre de Fermat*, 1601–1665) teorema. Daugianarių savybės, jų diferencijavimas. Įrodoma pagrindinė

algebros teorema, kad kiekvienas daugianaris turi bent vieną šaknį. Iš čia išvedama, kad n-ojo laipsnio daugianaris turi n šaknų.

II skyriuje nagrinėjamos antrojo, trečiojo ir ketvirtojo laipsnio lygtys. Išvedamos šaknų formulės. Nagrinėjamas grafinis lygčių sprendimas. Aptariamas kampo trisekcijos uždavinys, panaudojant Nikomedo konchoidą bei atitinkamą hiperbolę. Kubo dvejinimo uždaviniui spręsti panaudojama Dioklo cisoidė (kisoidė). Toliau nagrinėjamos sangrąžinės, dvinarės lygtys. Nurodoma, kokius taisyklingus daugiakampius galima įbrėžti į apskritimą skriestuvu ir liniuote.

III skyrius skirtas simetrinėms funkcijoms. Lygties šaknų laipsnių sumų reiškimas daugianario koeficientais. Niutono formulės. Šaknų simetrinių funkcijų reiškimas daugianario koeficientais.

IV skyriuje nagrinėjamas lygčių skaitinis sprendimas. Lygčių su sveikaisiais koeficientais racionaliųjų šaknų ieškojimas. Lygčių su realiaisiais koeficientais realiųjų šaknų ribos, jų atskyrimas. Šturmo (*Johann Christoph Sturm*, 1635–1703) teorema. Niutono metodas, *regula falsi*, Lagranžo (*Joseph-Louis Lagrange*, 1736–1813) metodas. Kompleksinių šaknų ieškojimas. Grefės (*Eduard Heinrich Graeffe*, 1833–1916) metodas.

V skyriuje dėstoma determinantų teorija ir tiesinių lygčių sistemų sprendimas.

Prof. Dr. O. Volkas. Analitinė mechanika. Paskaitos, skaitytos Lietuvos Universitete Matematikos-Gamtos fak. 1928–1929 m. m. Lietuvos Universiteto Studentų Matematikų-Fizikų Draugijos leidinys Nr. 6. Kaunas, 1929, 352 p. Rašyta ranka. Atspausta dauginimo aparatu. [Yra Lietuvos matematikų muziejuje, KTU, autoriaus bibliotekoje]

Trumpoje įžangoje autorius nusako, kas yra analizinė mechanika, pateikia trumpą jos raidos istoriją. Mini Archimedo, Keplerio, Galilėjaus, Niutono, Lagranžo, Kirchhofo ir Herco (*Hertz*) darbus. Toliau tekstas suskirstytas į 9 skyrius.

I skyrius skirtas kinematikai. Čia kalbama apie erdvę, erdvės ir laiko dydžius. Greitumas (greitis), jo išskaidymas į polines koordinates. Greitėjimas (pagreitis), deviacija.

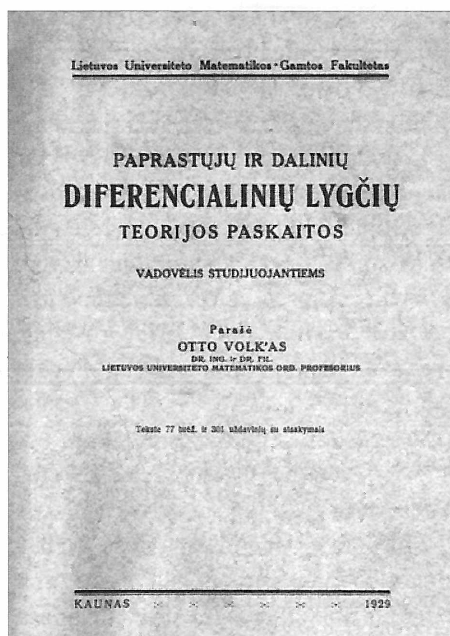
II skyrius pavadintas *Dinamika*. Čia pateikiamos jėgos ir masės sąvokos. Nagrinėjama tolydinio greitėjimo dinamika. Yra laisvo dinaminio judėjimo pavyzdžių. Centralinis judėjimas. Centralinis judėjimas veikiant Niutono gravitacijos jėgai.

Tiesioginis lygčių integravimas veikiant svorio jėgai. Hodografas. Tiesioginis suradimas kelio lygties veikiant bet kuriai jėgai. Dviejų kūnų problema. Trijų ir daugiau kūnų problema.

III skyriuje nagrinėjamos pagrindinės sąvokos: darbas, gyvoji jėga, energija. Darbas ir jėgos funkcija. Gyvoji jėga ir energija. Jėgos funkcija ir lygio paviršiai. Pritaikymai.

IV skyrius skirtas materialinio taško priverstam judėjimui ir reliatyviškam judėjimui. Priverstas holonomiškas judėjimas. Judėjimas ant paviršiaus. Mažiausio pasipriešinimo principas. Priverstas nuo jėgos laisvas judėjimas. Tiesiausio kelio principas. Rutulio ir plokštumos švytuoklės. Maži švytavimai ir kūginė švytuoklė.

V skyriuje pateikiamos kai kurios žinios iš diferencialinės geometrijos – kreivių ir paviršių teorijos elementai.

Lietuvos Universiteto Matematikos-Gamtos Fakultetas

PAPRASTŲJŲ IR DALINIŲ
DIFERENCIALINIŲ LYGČIŲ
TEORIJOS PASKAITOS

VADOVĖLIS STUDIJUOJANTIEMS

Parašė
OTTO VOLK'AS
DR. ING. ir DR. FIL.
LIETUVOS UNIVERSITETO MATEMATIKOS ORD. PROFESORIUS

Tekste 77 brėž. ir 301 uždavinių su atsakymais

KAUNAS 1929

Otto Volk'as. Paprastųjų ir dalinių diferencialinių lygčių teorijos paskaitos. Vadovėlis studijuojantiems. Lietuvos universiteto Matematikos-Gamtos Fakultetas. Kaunas, 1929, 517 p., 77 brėž. „Spindulio" bendrovės spaustuvė. Tekste yra 301 uždavinys su atsakymais.

Vadovėlio savikaina buvo gana didelė – 35 litai. Fakulteto taryba nutarė pardavinėti po 20 litų. Tai pirmasis lietuviškas (neskaitant P. Šerno nedidelio vadovėlio) spausdintas spaustuvėje aukštosios matematikos vadovėlis lietuvių kalba. Jis skirtas matematikos ir fizikos specialybių studentams. Autoriui teko taip dėstyti medžiagą, kad vadovėliu galėtų pasinaudoti abiejų specialybių studentai.

Autorius knygą parašė vokiečių kalba. Į lietuvių kalbą vertė I. Saudargas, Z. Masaitis[1] ir V. Rastenis. Brėžinius parengė V. Zdzichauskas, A. J. Gliksonas ir V. Žemaitis. Skaičiavimus tikrino O. Stanaitis. R. Lakovskis perrašė rankraščius. I. Saudargas ir P. Katilius padėjo skaityti korektūras. Nemažai sunkumų sukėlė lietuviškieji matematikos terminai, kurie tada dar tik pagal reikalą buvo kuriami ir nebuvo nusistovėję. Daug padėjo A. Dambrauskas. Jis perskaitė rankraščius. Nelengva buvo ir „Spindulio" spaustuvei spausdinti knygą. Teko įsigyti reikalingų šriftų.

[1] Zigmas Masaitis gimė 1903 m. sausio 27 d. Girkalnio valsčiaus Pamituvio I kaime. Baigė matematiką Kaune VDU. Dirbo įvairiose mokyklose mokytoju. Nuo 1941 m. lapkričio 1 d. buvo Marijampolės mergaičių gimnazijos direktorius. 1943 m. kovo mėn. kartu su kitais lietuvių inteligentais vokiečių areštuotas ir išvežtas į Štuthofo konclagerį. Čia buvo nužudytas 1943 m. balandžio 18 d.

Po įvado knyga suskirstyta į dvi dalis: I. Paprastosios diferencialinės lygtys ir II. Dalinės diferencialinės lygtys.

I dalis. Paprastosios diferencialinės lygtys

1 skyrius. Pirmosios eilės diferencialinių lygčių elementariniai integravimo metodai. Lygčių išvedimas. Atskirasis ir bendrasis sprendiniai. Diferencialinių lygčių tipo $y' = f(x, y)$ grafiškas vaizdavimas ir integravimas. Kintamųjų atskyrimas. Homogeninės diferencialinės lygtys. Lygtys, suvedamos į homogenines. Pirmosios eilės diferencialinės lygtys. Bernulio (*Jacob Bernoulli*, 1654–1705) diferencialinė lygtis. Bendroji Rikačio (*Jacopo Francesco Riccati*, 1676–1754) diferencialinė lygtis. Diferencialinės lygtys tipo $x\,\mathrm{d}y - y\,\mathrm{d}x = f(x, y)\,\mathrm{d}y + \varphi(x, y)\,\mathrm{d}x$. Egzaktinės (pilnojo diferencialo) diferencialinės lygtys. Integruojamojo daugiklio teorija. Integruojamaisiais daugikliais suintegruojamos totalinių diferencialinių lygčių pavyzdžiai. Pirmosios eilės n-ojo laipsnio diferencialinės lygtys. Nesprendžiant y' atžvilgiu, suintegruojamos pirmosios eilės aukštesniųjų laipsnių diferencialinės lygtys. Geometriniai taikymai: trajektorijos ir evolventės. Formaliųjų integravimo metodų kritika.

2 skyrius. Egzistencijos įrodymai ir pavieniai sprendimai. Bendrosios pastabos. Koši–Lipšico (*Augustin-Louis* Cauchy, 1789–1857; *Rudolf Lipschitz*, 1832–1903) ir Koši–Pikaro (*Charles Émile Picard*, 1856–1941) įrodymų metodai. De la Valė Puseno (*Charles Jean de la Vallée-Poussin*, 1866–1962) metodas. Apytikris skaitmeninis diferencialinės lygties $y' = f(x, y)$ sprendimas Rungės (*Carl David Tolmé Runge*, 1856–1927) metodu. Diferencialinės lygties $y' = f(x, y)$ sprendinio egzistavimo įrodymas, kai funkcija $f(x, y)$ yra tolydi; Perono (*Oskar Perron*, 1880–1975) metodas. Pirmosios eilės diferencialinių lygčių pavienumai. Simultaninių diferencialinių lygčių sistemos sprendinių egzistavimo įrodymas.

3 skyrius. Aukštesniųjų eilių paprastosios diferencialinės lygtys. Sprendinių egzistavimas, geometrinė interpretacija. Tiesinės diferencialinės lygtys. Specialiosios tiesinės homogeninės diferencialinės lygtys: diferencialinės lygtys su pastoviaisiais koeficientais. Oilerio (*Leonhard Euler*, 1707–1783) diferencialinės lygtys. Nehomogeninės tiesinės diferencialinės lygtys. Lagranžo ir Koši metodai nehomogeninių tiesinių diferencialinių lygčių bendrajam sprendiniui rasti. Tiesinių diferencialinių lygčių eilės sumažinimas, žinant jų atskirus sprendinius. Egzaktinės tiesinės diferencialinės lygtys; integruojamieji daugikliai. Tiesinių diferencialinių lygčių integravimas eilutėmis. Beselio (*Friedrich Bessel*, 1784–1846), arba cilindrinės, funkcijos; jų diferencialinė lygtis. Pirmosios ir antrosios rūšies Beselio funkcijos. Rutulinės funkcijos; jų apibrėžimas ir diferencialinės lygtys. Ležandro (*Adrien Marie Legendre*, 1752–1833) lygties integravimas. Pirmosios ir antrosios rūšies rutulinės funkcijos. Kai kurios rutulinių funkcijų savybės. Ležandro diferencialinės lygties sprendiniai, kai n nėra sveikasis skaičius. Hipergeometrinė, arba Gauso, diferencialinė lygtis; jos perdirbimai; Lagero (*Edmond Nicolas Laguerre*, 1834–1886) ir Ermito (*Charles Hermite*, 1822–1901) funkcijos. Bendrosios Rikačio diferencialinės lygties suvedimas į antrosios eilės homogeninę tiesinę diferencialinę lygtį. Ryšys su Beselio funkcijomis.

Kraštutinių reikšmių uždaviniai antrosios eilės homogeninei diferencialinei lygčiai. Ryšys su integralinėmis lygtimis. Tikrinių funkcijų ir tikrinių reikšmių asimptotinės išraiškos. Aukštesniųjų eilių netiesinės diferencialinės lygtys, kurios tam tikrais pakeitimais yra suintegruojamos arba suvedamos į žemesnių eilių diferencialines lygtis. Aukštesniųjų eilių egzaktinės diferencialinės lygtys. Jakobio diferencialinė lygtis.

4 skyrius. Simultaninės paprastosios diferencialinės lygtys. Bendrosios pastabos. Tiesinės diferencialinių lygčių sistemos. Bendrosios pastabos. Specialiosios tiesinės sistemos: homogeninės sistemos su pastoviais koeficientais. Dvi specialiosios netiesinės sistemos. Jakobio paskutinis integruojamasis daugiklis diferencialinių lygčių sistemoms. Antrosios eilės diferencialinių lygčių pavieniai linijiniai elementai ir pavienės integralinės kreivės. Diferencialinių lygčių sistemų ir aukštesnių eilių diferencialinių lygčių skaitmeninis sprendimas.

II dalis. Dalinės diferencialinės lygtys

1 skyrius. Pirmosios eilės dalinės diferencialinės lygtys. Pirmosios eilės dalinių diferencialinių lygčių su dviem kintamaisiais išvedimas; bendrieji, visiškieji ir pavieniai sprendiniai. Vien tegalimi sprendiniai: visiškasis, bendrasis ir pavienis; jų geometrinė reikšmė. Pirmosios eilės dalinių diferencialinių lygčių sprendinių egzistavimo klausimas. Pirmosios eilės tiesinės diferencialinės lygtys. Tiesinės dalinės diferencialinės lygtys su *n* nepriklausomų kintamųjų. Netiesinės dalinės diferencialinės lygtys, suvedamos į tiesines. Pirmosios eilės bendrosios dalinės diferencialinės lygties sprendimas. Geometriniai pritaikymai: paviršiai, kurie duotąją kreivių šeimą kerta tam tikru kampu. Totalinės egzaktinės diferencialinės lygtys su dviem nepriklausomais kintamaisiais. Ortogonaliosios paviršių šeimos.

2 skyrius. Antrosios eilės dalinės diferencialinės lygtys. Bendrosios pastabos. Tiesiog suintegruojamos diferencialinės lygtys. Antrosios eilės tiesinės dalinės diferencialinės lygtys. Laplaso (*Pierre-Simon Laplace*, 1749–1827) diferencialinė lygtis. Monžo–Ampero (*Gaspard Monge*, 1746–1818; *André Marie Ampère*, 1775–1836) lygtis.

Šią knygą cituoja ir E. Kamkė savo žinomoje knygoje-žinyne[2].

1927 m. gruodžio mėn. nutarta fakulteto lėšomis išleisti diferencialinių lygčių kursą 1000 egz. tiražu ir išmokėti honorarą.

Z. Žemaičio paskaitų konspektai iš diferencialinio ir integralinio skaičiavimo. Profesorius Z. Žemaitis diferencialinio ir integralinio skaičiavimo kursą (dėl dėstytojų stokos) skaitė kartu matematikams ir technikams. Ruošėsi parašyti savo dėstomo dalyko vadovėlį, bet vis pritrūkdavo laiko. Klausytojų buvo gana daug. Jie patys pasirūpindavo padauginti paskaitų konspektus. Pasirodė keletas leidimų. Konspektai kaskart tobulėjo. Menkesni savo turiniu ir griežtumu buvo pirmieji konspektai. Kurso turinys panašus visuose leidiniuose, kiek platesnis paskutiniuose. Kurso gilumą ir griežtumą ribojo ir tai, kad jis buvo taikomas ir technikams. Prof. Z. Žemaitis

[2] E. Kamke. *Differentialgleichungan, Löosungsmethoden und Lösungen.* I. *Gewönliche Diffferentialgleichungen.* II. *Partielle diffenrentialgleichungen erster Ordnung für eine gesuchte Funktion.* Leipzig. [Daug leidimų]

rekomenduodavo studentams keletą vadovėlių. Tarp jų Ludwig Kiepert, J. A. Serret–G. Scheffers, O. Liubek.

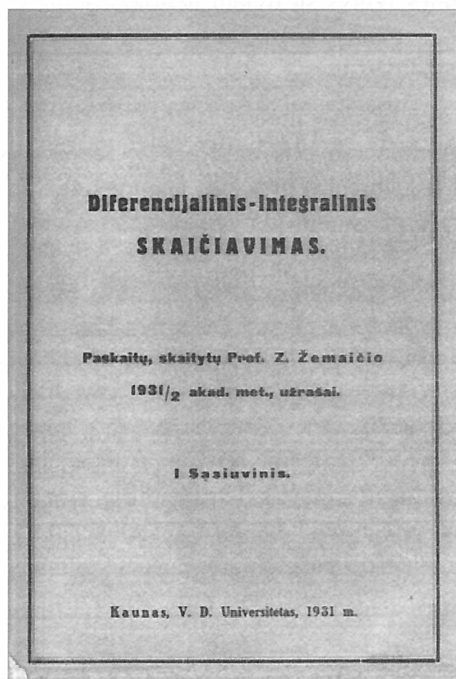
Išvardysime konspektų leidimus.

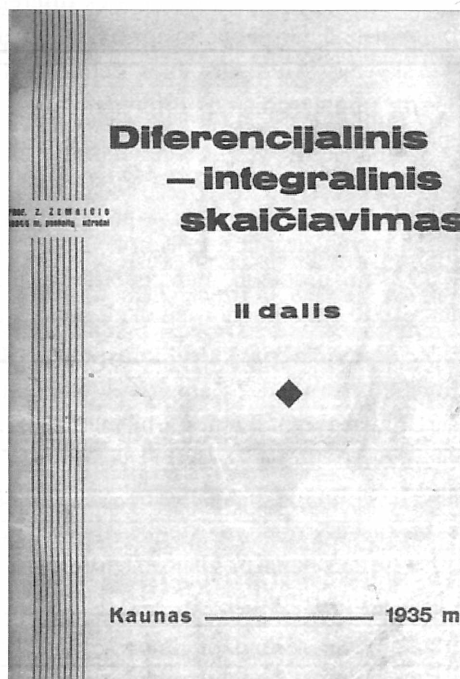
Diferencijalinis-integralinis skaičiavimas. Paskaitų, skaitytų prof. Z. Žemaičio 1931/2 akad. m., užrašai. I sąs., 69 p. Kaunas, V. D. Universitetas, 1931. Rašyta mašinėle. [Yra M. Mažvydo bibliotekoje, Bibliografijos ir knygotyros centre, Lietuvos matematikų muziejuje]. 2 dalis, 1932, 166 p. Išleido stud. J. Linkevičius. Rašyta mašinėle. [Yra Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje]

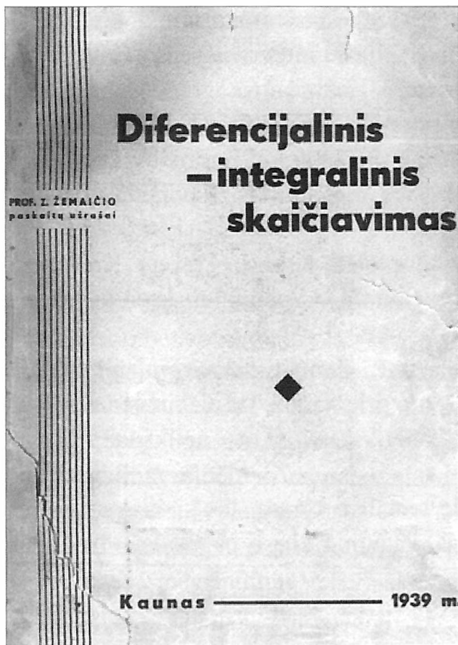
Diferencijalinis-integralinis skaičiavimas. Prof. Z. Žemaičio 1934/5 m. paskaitų užrašai. Rašyta mašinėle. Leidėjai stud. mat. P. Povilaitis ir J. Šinkūnas. I dalis, Kaunas, 1935, 167 p. ir 2 priešlapiai. 2 dalis, Kaunas, 1935, p. 168–297 ir 2 priešlapiai. [Yra M. Mažvydo bibliotekoje, Bibliografijos ir knygotyros centre, VU bibliotekoje, Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje]

Diferencijalinis-integralinis skaičiavimas. Prof. Z. Žemaičio paskaitų užrašai. Kaunas, 1939, 299 p. ir 2 priešlapiai. Rašyta mašinėle. Leidėjas stud. mat. Petras Povilaitis. Antroji laida, pataisyta. Sujungtos anksčiau išleistos abi dalys. [Yra Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje, M. Mažvydo bibliotekoje, Bibliografijos ir knygotyros centre, Lietuvos matematikų muziejuje, autoriaus asmeninėje bibliotekoje]

Apžvelgsime 2 ir 3 konspektus.

Pradžioje pateikiama determinantų teorija. Menamieji skaičiai. Kompleksiniai skaičiai. Jų veiksmai. Geometrinis vaizdavimas. Trigonometrinė forma. Laipsnis. Muavro (*Abraham de Moivre*, 1667–1754) formulė, kai laipsnio rodiklis yra sveikasis teigiamas skaičius; tos formulės apibendrinimas. Begalinių mažybių sąvoka. Dedekindo pjūvių sąvoka. Funkcijos sąvoka. Pavyzdžiai. Hiperbolinės funkcijos. Begalinių mažybių veiksmai. Ribos. Ribų dėsniai.

Geometrinis funkcijų vaizdavimas.

$$\lim_{x\to 0}\frac{\sin x}{x}=1,$$

$$e=\lim_{n\to\infty}\left(1+\frac{1}{n}\right)^n=2{,}71828\ldots.$$

Logaritmika, Dekarto (*René Descartes*, 1596–1650) lapas, Archimedo spiralė, hiperbolinė spiralė, lemniskatė, cikloidė, epicikloidė, hipocikloidė.

Tolydinės funkcijos. Jų savybės. Tolygiai tolydinės funkcijos.

Funkcijų išvestinės. Geometrinė išvestinės reikšmė. Diferencialas. Funkcijų diferencijavimas. Aukštesniųjų eilių išvestinės. Elementariųjų funkcijų išvestinės.

Neapibrėžtinio integralo sąvoka. Pagrindiniai integravimo dėsniai. Standartinės integravimo formulės. Apibrėžtinio integralo sąvoka. Integravimo metodai. Sveikųjų algebrinių funkcijų integravimas. Racionaliųjų trupmeninių funkcijų integravimas. Elipsiniai integralai. Bendresnių iracionaliųjų funkcijų integravimas. Dvinarių iracionalybių integravimas. Transcendentinių funkcijų integravimas.

Diferencialų ir integralų taikymas kreivėms. Liestinės ir normalės lygtys. Plotų, kreivių lankų, tūrių skaičiavimas. Sukimosi paviršių ir tūrių skaičiavimas. Giuldeno (*Paul Guldin*, 1577–1643) dėsniai.

Rolio (*Rolle*), Lagranžo, Koši teoremos.

Keleto argumentų funkcijos. Jų tolydumas. Dalinės išvestinės. Pilnieji diferencialai. Aukštesniųjų eilių išvestinės ir pilnieji diferencialai. Vienalytės funkcijos. Oilerio teorema. Neišreikštinių funkcijų išvestinės. Diferencialinių lygčių sąvoka. Kintamųjų keitimas. Jakobianai.

Begalinės eilutės. Jų konvergavimas. Konvergavimo požymiai. Konverguojančių eilučių veiksmai. Teiloro (*Brook Taylor*, 1685–1731) ir Maklorino (*Colin Maclaurin*, 1698–1746) eilutės. Pavyzdžiai. Lopitalio (*Guillaume de l'Hôpital*, 1661–1704) dėsnis.

Funkcijų ekstremumai. Keleto argumentų funkcijų ekstremumai.

Dvilypiai integralai. Kintamųjų keitimas dvilypiuose integraluose. Paviršių skaičiavimas dvilypiais integralais. Vivianio (*Vincenzo Viviani*, 1622–1703) uždavinys. Trilypiai integralai. Kintamųjų keitimas trilypiuose integraluose.

Diferencialų taikymas analizinei geometrijai. Plokštumos ir erdvės kreivės ir paviršiai. Erdvės kreivių liestinės ir normaliosios plokštumos. Paviršiaus liestinė plokštuma ir normalė.

Plokštumos kreivės liestinė ir normalė. Asimptotės. Kreivės kreivis. Kreivumo spindulys. Kreivumo centras. Kreivių šeimos gaubtinė. Ypatingieji kreivių taškai. Plokščiųjų kreivių evoliutės.

Tekstą rašė studentai. Tiesa, girdėjau ne kartą Z. Žemaitį sakant, jog jis kartais pažiūrėdavęs jų konspektus. Kursui trūko didesnio griežtumo. Tai aiškinama tuo, kad kursas buvo skaitomas ir technikams. Esama ir netikslumų. Antai netiksliai aiškinamas eilučių divergavimas.

Kurį laiką (iki 1931) buvo skaitomas įvado į analizę kursas. Juo siekta patikslinti ir sugriežtinti diferencialinio ir integralinio skaičiavimo kurso pagrindus. To kurso konspektą parašė prof. V. Biržiška.

Viktoras Biržiška. Įvadas į analizį. Kaunas, 1927, 240 p. Išleido stud. A. Vaitkevičius.

Deja, šio konspekto nepavyko rasti didžiosiose Lietuvos bibliotekose.

Matematinės analizės kursui pagilinti buvo atskirai skaitomas integralinio skaičiavimo kursas. Jo konspektą parengė V. Biržiška.

Viktoras Biržiška. Integrinio skaičiavimo pagrindai. I dalis. Neapibrėžtinių integralų skaičiavimas. II dalis. Apibrėžtinių integralų teorija. Lietuvos Universiteto Matematikos-Gamtos Fakulteto 1926–1927 m. m. Paskaitos. Stud. Juozo Giedraičio leidinys. Kaunas, 1928, 492 p. Rašytas mašinėle. Iš tikrųjų tai viena knyga su ištisiniu tekstu. [Yra KTU bibliotekoje]

Apžvelgsime konspekto turinį.

Integralinio skaičiavimo uždavinys. Kvadratūrų problema. Teorema: kiekviena tolydi funkcija (turinti ar neturinti išvestinės) turi pirmapradę funkciją, kurios išvestinė lygi tai funkcijai. Standartiniai integralai. Kintamojo pakeitimo būdas. Integravimas dalimis. Skaidymas dėmenimis. Racionaliųjų trupmenų skaidymas. Racionaliųjų funkcijų integravimas. Algebrinių iracionaliųjų funkcijų integravimas. Elipsiniai integralai. Jakobio (*Karl Gustav Jacob Jacobi*, 1804–1851) elipsinės funkcijos. Vejerštraso (*Karl Theodor Wilhelm Weierstrass*, 1815–1897) $\wp$-funkcija. Transcendentinių funkcijų integravimas. Rodiklinių ir trigonometrinių funkcijų integravimas. Daugialypiai neapibrėžtiniai integralai. Integralų taikymas plotams skaičiuoti. Kreivinis integralas. Kreivių rektifikavimas. Kreivių lankų skaičiavimas. Cilindrinė, sferinė koordinačių sistemos. Sukimosi kūno paviršiaus ploto skaičiavimas. Tūrių skaičiavimas.

Apibrėžtiniai integralai. Darbu (*Jean-Gaston Darboux*, 1842–1917) teorema. Funkcijos integralas Rymano (*Bernhard Georg Friedrich Riemann*, 1826–1866)

prasme. Integruojamos funkcijos Rymano prasme. Jų savybės. Pirmoji ir antroji Bonė (*Pierre Ossian Bonnet*, 1819–1892) vidurinių reikšmių teoremos. Apibrėžtinių integralų apskaičiavimo metodai. Valiso (*John Wallis*, 1616–1703) ir Stirlingo (*James Stirling*, 1692–1770) formulės. Netiesioginiai apibrėžtiniai integralai. Puasono (*Simeon Denis Poisson*, 1781–1840) ir Dirichlė integralų

$$\int_0^\infty e^{-x^2}\,dx, \qquad \int_0^\infty \frac{\sin x}{x}\,dx$$

apskaičiavimas.

Oilerio beta ir gama funkcijos. Jų savybės.

Daugialypiai apibrėžtiniai integralai. Jų savybės ir apskaičiavimas. Taikymai paviršiams ir tūriams skaičiuoti. Vivianio uždavinys. Artutinės formulės integralams apskaičiuoti. Ponselė (*Jean-Victor Poncelet*, 1788–1867) ir Simpsono formulės.

Begalinių eilučių diferenciavimas ir integravimas. Tolygiai konverguojančių eilučių tolydumas. Frulanio–Elioto (*Frullani–Elliot*) formulė.

Teiloro eilutė su papildomuoju nariu apibrėžtinio integralo forma.

Vienas iš pagrindinių V. Biržiškos skaitomų kursų buvo tikimybių teorija. Jis parašė ir to kurso paskaitų konspektą.

Viktoras Biržiška. Matematiškosios tikimybių teorijos pagrindai. Paskaitos Lietuvos Universitete 1928–1929 m. m. Stud. A. Vaitkevičiaus leidinys, Kaunas, 1930, 588 p. Rašyta ranka, spausdinta opalografu. [Yra KTU bibliotekoje, autoriaus asmeninėje bibliotekoje]

Įžanga. Pripuolamieji (atsitiktiniai) įvykiai. Tikimybių teorijos objektas. Pripuolamojo įvykio tikimybė. Tikimybės *a priori* ir *a posteriori*. Trumpa istorinė tikimybių teorijos plėtros apžvalga.

I skyrius. Tikimybių teorijos pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai. Įvykiai, potyriai (bandymai, eksperimentai), tikimybės apibrėžimas. Tikimybių sudėties, daugybos ir dalybos teoremos. Pilnosios tikimybės formulė.

II skyrius. Įvykių tikimybės, kai potyriai pasikartoja. Nepriklausomi eksperimentai. Tikimybė, kad stebimas įvykis įvyktų duotą skaičių kartų, kai eksperimentas atliekamas n kartų. Muavro–Laplaso integralinė teorema. Muavro–Stirlingo formulė. Bernulio teorema.

III skyrius. Matematiškosios vilties sąvoka, kai dydžiai yra diskretieji. Kelių kintamųjų dydžių sumos ir sandaugos matematiškoji viltis. Markovo lema. Bienemė–Čebyšovo (*Irénée-Jules Bienaymé*, 1796–1878; *Pafnutij Čebyšov*, 1821–1894) nelygybė. Didžiųjų skaičių dėsnis.

IV skyrius. Ribos, iracionaliniai skaičiai ir tolydiniai dydžiai tikimybių teorijoje. Mėginama įvesti tikimybės sąvoka, kai eksperimentų seka yra begalinė. Toliau apibrėžiamos vadinamosios geometrinės tikimybės. Paprasčiausi uždaviniai. Biufono (*Georges Louis Buffon*, 1707–1788) uždavinys. Jo apibendrinimas (praplėtimas), kai metama ne adata, o plokštelė [Biufono–Markovo uždavinys]. Markovo–Buniakovskio

uždavinys: plokštuma padengta lygių trikampių tinklu; metama adata, kurios ilgis mažesnis už trumpiausios trikampio aukštinės ilgį; rasti tikimybę, kad adata nekirstų trikampių kraštinių. Bertrano (*Joseph Bertrand*, 1822–1900) paradoksas.

V skyrius. Hipotezių ir būsimųjų įvykių tikimybės. Bajeso (*Thomas Bayes*, 1702–1761) formulės.

VI skyrius. Lošimų teorija. Pelningos ir nuostolingos įmonės. Neskriaudžiamieji ir skriaudžiamieji lošimai. Loterijų problemos. Petrapilio paradoksas. Moralinė viltis.

VII skyrius. Mažiausių kvadratų metodas. Jis užima trečdalį knygos. Atsitiktinių stebėjimų paklaidos. Mažiausių kvadratų metodas. Laplaso–Markovo metodas. Koreliacija. Tiesinė koreliacija.

Knygos turinys yra artimas A. Markovo tada plačiai paplitusiam ir vienam geriausių to meto tikimybių teorijos vadovėlių[3]. Tik kiek siauresnis.

V. Biržiška yra palikęs rankraštį **Vektorių analizis**, kurį parašė gydydamasis Šveicarijoje. Jį sudaro 240 nedidelio formato 24 x 13,5 cm ranka rašytų lapelių. Rankraštis nebuvo publikuotas. [Yra autoriaus asmeninėje bibliotekoje]

Yra žinoma, kad yra rašė veikalą *Sveikųjų, racionaliųjų, kompleksinių, hiperkompleksinių ir algebrinių skaičių mokslas*. Rankraščio likimas nežinomas. [V. Biržiškos šeima išsaugojo jį, vaikaičiai perdavė Vilniaus universitetui. VU biblioteka, Rankraščių skyrius, F314, 1045 p. – red. past.]

Gavęs privatdocento titulą, P. Katilius pradėjo skaityti analizinės geometrijos kursą ir tuojau parengė šio kurso konspektą.

Privat. doc. Dr. P. Katilius. Analizinės geometrijos paskaitos. Skaitytos V. D. Un-te 1931–1932 akad. metais. Vytauto Didžiojo Universiteto Studentų Matematikų-Fizikų Draugijos leidinys Nr. 11. Kaunas, V. D. Universitetas, 1932, 460 p. Rašyta ranka, ne P. Katiliaus. [Yra VU bibliotekoje, Nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje]

Pirmojoje dalyje išdėstyta tiesės analizinė geometrija. Tiesės taškų kordinatės, paprastieji ir dvilypiai santykiai, kordinačių transformacijos.

Antrojoje dalyje dėstoma plokštumos analizinė geometrija. Joje 11 skyrių.

1 skyriuje kalbama apie taškų kordinates plokštumoje. Dekarto kordinačių sistema. Dviejų taškų atstumas. Atkarpos dalijimas duotuoju santykiu. Kampas tarp dviejų tiesių. Atkarpų projekcija. Kordinačių transformacija. Trikampio plotas. Polinės kordinatės.

2 skyriuje nagrinėjamos plokštumos kreivės lygtys. Kreivės lygtis. Lygčių geometrinė reikšmė. Kreivės lygties įvairios formos. Kreivių klasifikacija.

3 skyrius. Tiesė taškų kordinatėse. Įvairios tiesės lygtys. Jų suvedimas į normaliąją formą. Taško atstumas nuo tiesės. Dvi tiesės. Tiesių pluoštai. Trikampio pusiaukampinės ir aukštinės.

4 skyrius. Tiesių kordinatės ir dualumas. Tiesių kordinatės. Lygtys tiesių kordinatėse. Dualusis principas.

[3] Akademik A. A. Markov. *Isčislenije verojatnostej*. Pererabotannoje avtorom četviortoje, posmertnoje izdanije. Gosudarstvennoje izdatel'stvo, Moskva, 1924, 589 s.

5 skyrius. Projektyvumas ir perspektyvumas. Tiesių pluošto paprastieji ir dvilypiai santykiai. Perspektyvumas tiesėje ir pluošte. Involiucija. Pilnasis keturkampis ir pilnasis keturkraštis.

6 skyrius. Homogeninės ir projektyvinės kordinatės. Taškų homogeninės Dekarto kordinatės. Tiesių homogeninės kordinatės. Tiesės taškų projektyviosios kordinatės. Plokštumos taškų projektyviosios kordinatės.

7 skyrius. Apskritimas. Jo lygtis. Apskritimas, ir taškas. Apskritimas ir tiesė. Polius ir poliarė. Poliniai jungtiniai trikampiai. Dviejų apskritimų sistema. Apskritimų pluoštai. Ortogonalieji apskritimų pluoštai. Inversija. Apskritimo lygtis tiesių ir polinėse kordinatėse.

8 skyrius. Antrosios eilės kreivių bendrosios savybės. Jų klasifikacija. Antrosios eilės kreivės ir tiesė. Polius ir poliarė. Skersmenys ir centrai. Centrinių kreivių lygčių prastinimas. Parabolės lygties prastinimas.

9 skyrius. Elipsės ir hiperbolės savybės. Elipsės forma. Hiperbolės forma. Elipsės brėžimas. Hiperbolės brėžimas. Elipsės ir hiperbolės jungtinių skersmenų ypatybės. Hiperbolės asimptotinė lygtis. Elipsės ir hiperbolės liestinės ir normalės. Židiniai ir direktrisės. Židininė lygtis. Viršūninė lygtis.

10 skyrius. Parabolės ypatybės. Parabolės forma. Jos liestinės ir normalės. Parabolės židinys ir direktrisė. Parabolės židininė lygtis. Parabolės palyginimas su elipse ir hiperbole.

11 skyrius. Antrosios eilės kreivių sistemos. Dviejų antrosios eilės kreivių bendrieji taškai ir bendrosios liestinės. Antrosios eilės kreivių pluoštai ir šeimos. Bendražidininių elipsių ir hiperbolių sistemos. Elipsinės kordinatės. Bendražidininių parabolių sistema.

Trečioje dalyje nagrinėjama erdvės analizinė geometrija. Yra 8 skyriai.

1 skyrius. Taškų kordinatės erdvėje. Dekarto ortogonalioji kordinačių sistema. Atstumas tarp dviejų taškų. Atkarpos dalijimas nustatytu santykiu. Atkarpų ir paviršių projekcija. Kampas tarp dviejų tiesių. Kordinačių transformacija. Cilindrinės ir polinės kordinatės. Dekarto homogeninės taškų kordinatės. Lygčių geometrinis interpretavimas.

2 skyrius. Plokštumos taškų kordinatės. Plokštumos lygtis. Plokštumos įvairios lygtys. Taško atstumas nuo plokštumos. Kampas tarp dviejų plokštumų. Trijų plokštumų susikirtimas. Plokštumų pluoštai ir grįžtės. Tetraedro tūris.

3 skyrius. Tiesė taškų kordinatėse. Tiesės įvairios lygtys. Tiesė per du taškus. Kampas tarp dviejų tiesių ir tarp tiesės ir plokštumos. Plokštuma ir tiesė. Trumpiausias atstumas tarp dviejų susikryžiuojančių tiesių.

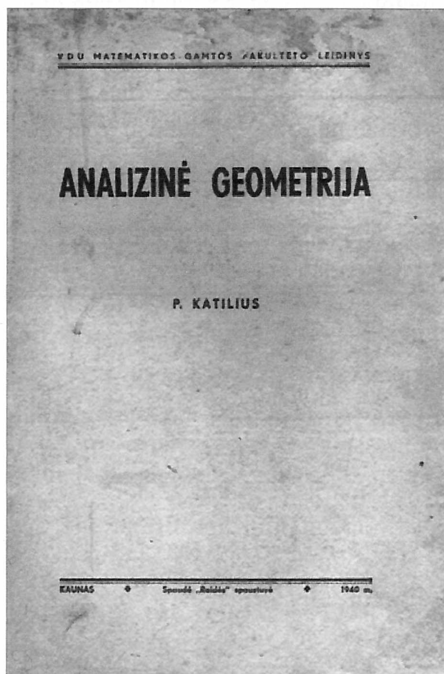
4 skyrius. Erdvės dualumas. Plokštumų kordinatės. Lygtys plokštumų kordinatėse. Dualusis principas erdvėje. Projektiškumas.

5 skyrius. Kūgiai. Cilindrai. Sukimosi paviršiai. Antrosios eilės sukimosi paviršiai. Bendrieji antrosios eilės paviršiai.

6 skyrius. Antrosios eilės paviršių bendrosios ypatybės ir lygčių prastinimas. Tiesės susikirtimas su antrosios eilės paviršiumi. Liestinė plokštuma, liestinis kūgis. Polinė plokštuma ir polius. Skersmeninės plokštumos ir centras. Asimptotiniai kūgiai. Jungtinės skersmeninės plokštumos ir pagrindinės plokštumos. Centrinių paviršių lygčių prastinimas. Necentrinių paviršių lygčių prastinimas. Antrosios eilės paviršių pjūviai.

7 skyrius. Atskirų antrosios eilės paviršių savybės. Elipsoido pjūviai ir umbiliniai taškai. Hiperboloido pjūviai. Paraboloidų pjūviai. Elipsoidų liestinės plokštumos, normalės, skersmeninės plokštumos ir diametrai.

8 skyrius. Židininės kreivės ir bendražidininiai paviršiai. Elipsoido sukimosi liestinis kūgis. Bendražidininiaii centriniai paviršiai. Bendražidininiai paraboloidai.

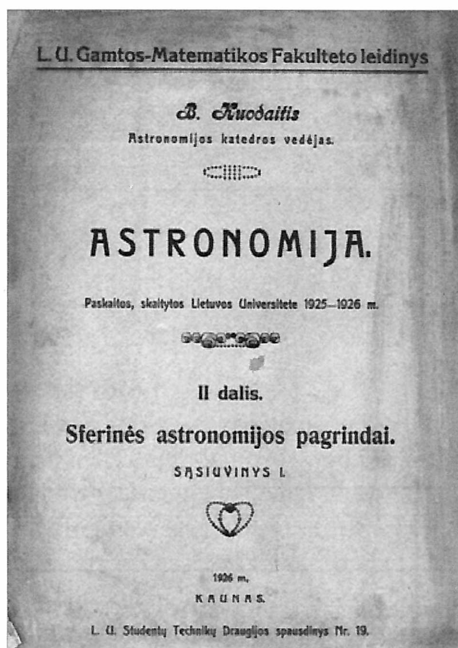

P. Katilius. Analizinė geometrija. VDU Matematikos-Gamtos fakulteto leidinys. Kaunas, 1940, 508 p. Spaudė „Raidės“ spaustuvė.

Vadovėlis išėjo iš spaudos 1000 egzempliorių tiražu. Buvo pardavinėjamas po 20 litų. Tai buvo dideli pinigai. Studentams parduodamas pigiau: po 10 litų (įrašant apie tai į studijų knygelę).

Knyga skiriasi nuo buvusio konspekto tuo, kad tekstas labiau detalizuotas, patikslintas. Įdėtas dar vienas skyrelis, kuriame išdėstyti vektorinės algebros elementai ir jos taikymas analizinėje geometrijoje. Vektoriaus sąvoka. Vektorių sudėtis. Skaliarinė sandauga. Vektorinė sandauga. Trijų vektorių sandauga. Pritaikymai plokštumos ir tiesės geometrijai. Vektorinės lygtys. Kiekviename skyrelyje duodama nemažai uždavinių su atsakymais.

Pokario metais dar du kartus buvo išleisti paredaguoti to vadovėlio nauji leidimai. Be to, P. Katilius dar parašė diferencialinės geometrijos ir geometrijos pagrindų vadovėlius.

1. *Analizinė geometrija.* Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1956, 652 p.
2. *Analizinė geometrija.* Antras leidimas. Vilnius, „Mintis“, 1973, 564 p.
3. *Diferencialinė geometrija.* Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961, 294 p.
4. *Geometrijos pagrindai.* Vilnius, „Mintis“, 1966, 294 p.

B. Kuodaitis. Astronomija. Paskaitos, skaitytos Lietuvos universitete 1925–1926 m. II dalis. Sferinės astronomijos pagrindai. Sąsiuviniai 1, 2. Kaunas, L. U. Studentų Technikų Draugijos spausdinys Nr. 19, 20, 1926. 234 + 227 ir 3 įklijos.

Pirmajame sąsiuvinyje tekstas suskirstytas į skirsnius. Antrajame sąsiuvinyje patalpinti VII ir VIII skirsniai.

Pirmajame skirsnyje supažindinama su įvairiomis koordinačių sistemomis, vartojamomis astronomijoje. Antrajame nagrinėjamas refrakcijos reiškinys. Trečiajame nagrinėjamas laikas, ketvirtajame – astronominiai matavimo instrumentai, penktajame – observuojamosios koordinatės, šeštajame, septintajame ir aštuntajame – ypatingieji įvykiai (užtekėjimas, nusileidimas, užtemimai).

B. Kodatis. Astronomijos paskaitos. 1926, 468 p. Spausdinta opalografu.

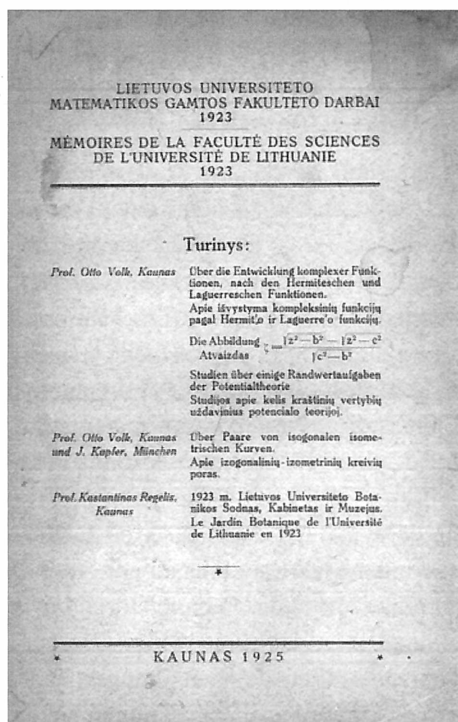
P. Slavėnas buvo sumanęs parašyti keturių knygų *Astronomiją*. Deja, 1938 m. išleido tik pirmąją jų. Tai – fakulteto leidinys, 316 p.

Įžanginėje dalyje pateikiamos bendros žinios apie astronomiją ir jos vietą tarp kitų mokslų. Kita knygos dalis, pavadinta pirmąja dalimi, supažindina su dangaus reiškinių sekimu bei pritaikymais geografijai ir chronologijai. Pateikiama gana daug žinių iš sferinės trigonometrijos ir sferinės astronomijos. Aprašomi astronominių stebėjimo įrankiai, įvairūs teleskopų tipai. Pagrindiniai astronominių stebėjimų metodai. Žvaigždžių ir žvaigždynų nomenklatūra. Regimasis Mėnulio ir planetų judėjimas žvaigždynuose. Duodami chronologijos pagrindai.

Bendrybės

Tik susikūrus Universitetui, nebuvo kam užsiimti matematikos moksliniais tyrimais. Pritraukti dėstytojai nebuvo dirbę mokslinio darbo, net padarę nemažą pertrauką po aukštosios mokyklos baigimo, kiek atitrūkę nuo matematikos paskutinių laimėjimų. Pagrindines jėgas reikėjo skirti mokymo procesui organizuoti. Tačiau buvo rūpinamasi sudaryti sąlygas moksliniam darbui. Pasirūpinta įsigyti gerą biblioteką, ją vis papildyti naujais leidiniais. Kaip minėjome, buvo nupirkta didelė A. Foso biblioteka, kai kas iš kitų matematikų kolekcijų. Kai kas įsigyta mainais su užsienio mokslo įstaigomis.

Rūpintasi iš absolventų ruošti sau dėstytojus, siunčiant juos į užsienį pasitobulinti.

LIETUVOS UNIVERSITETO
MATEMATIKOS GAMTOS FAKULTETO DARBAI
1923

MÉMOIRES DE LA FACULTÉ DES SCIENCES
DE L'UNIVERSITÉ DE LITHUANIE
1923

Turinys:

Prof. Otto Volk, Kaunas — Über die Entwicklung komplexer Funktionen, nach den Hermiteschen und Laguerreschen Funktionen. Apie išvystyma kompleksinių funkcijų pagal Hermit'o ir Laguerre'o funkcijų.

Die Abbildung / Atvaizdas $\zeta = \frac{\sqrt{z^2-b^2}-\sqrt{z^2-c^2}}{\sqrt{c^2-b^2}}$

Studien über einige Randwertaufgaben der Potentialtheorie. Studijos apie kelis kraštinių vertybių uždavinius potencialo teorijoj.

Prof. Otto Volk, Kaunas und J. Kapfer, München — Über Paare von isogonalen isometrischen Kurven. Apie izogonalinių-izometrinių kreivių poras.

Prof. Kastantinas Regelis, Kaunas — 1923 m. Lietuvos Universiteto Botanikos Sodnas, Kabinetas ir Muzejus. Le Jardin Botanique de l'Université de Lithuanie en 1923

*

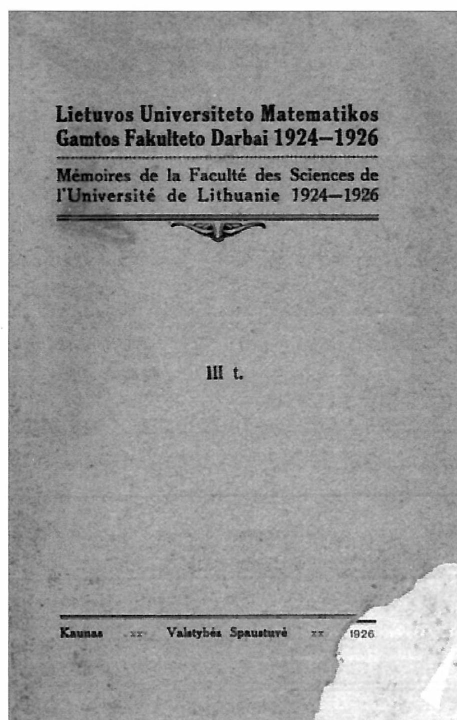
KAUNAS 1925

Nemažą vaidmenį suvaidino 1922 m. atvykęs dirbti į Universitetą O. Folkas.

Nuo 1925 m. veikė matematikos seminaras, kuriam iki 1930 m. vadovavo O. Folkas, o po jo V. Biržiška. Čia buvo skaitomi pranešimai apie mokslo naujoves, vykdavo studentų matematikų kolokviumai, buvo ginami diplominiai darbai.

1922 m. nutarta pradėti leisti neperiodinį žurnalą *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*. 1924 m. kovo mėn. išėjo I tomas (už 1922 m.), 246 p.; 1925 m. – II tomas (už 1923 m.), 140 p.; 1926 m. – III tomas (už 1924–1926 m.), 430 p. Pradedant V tomu, žurnalas buvo leidžiamas atskirais sąsiuviniais, skirtais vienai mokslo šakai.

Matematikos darbų žurnale publikuota nedaug: II tome (O. Folkas), III tome (A. Dambrauskas), V tome (O. Folkas,

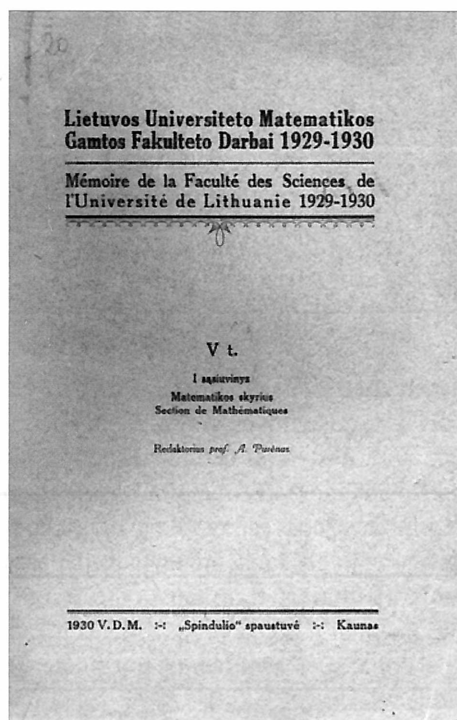

Lietuvos Universiteto Matematikos Gamtos Fakulteto Darbai 1924–1926

Mémoires de la Faculté des Sciences de l'Université de Lithuanie 1924–1926

III t.

Kaunas xx Valstybės Spaustuvė xx 1926

Lietuvos Universiteto Matematikos Gamtos Fakulteto Darbai 1929-1930

Mémoire de la Faculté des Sciences de l'Université de Lithuanie 1929-1930

V t.

I sąsiuvinys

Matematikos skyrius

Section de Mathématiques

Redaktorius *prof. A. Purėnas*

1930 V. D. M. :-: „Spindulio" spaustuvė :-: Kaunas

P. Katilius, A. Dambrauskas ir Z. Žemaitis), XI tome (O. Stanaitis) ir XIII tome (O. Stanaitis). Populiarūs straipsniai buvo publikuojami įvairiuose žurnaluose. Iš jų išskirtini *Gamta* ir *Kosmos*.

Dėstytojai buvo komandiruojami į užsienį dalyvauti mokslinėse konferencijose, nors komandiruotes varžė lėšų stoka. 1924 m. O. Folkas komandiruotas dviem savaitėms apmokant išlaidas į Vokietiją, nes Insbruke vyko (rugsėjo 21–26 d.) matematikų draugijos suvažiavimas. Skaitė pranešimą *Kompleksinių funkcijų reiškimas eilutėmis*. 1925 m. dalyvavo Vejerštraso savaitėje Miunsteryje (gegužės 1 d.) ir Miunchene (birželio 2–6 d.); 1926 m. – matematikų suvažiavime Diuseldorfe (*Düsseldorf*, rugsėjo 24–26 d.); 1927 m. – Karaliaučiaus universiteto konferencijoje (spalio 3–7 d.) gamtos ir matematikos mokslų klausimais; 1928 m. pavasarį – Pasauliniame matematikų kongrese Bolonijoje (*Bologna*, rugsėjo 1–9 d.). P. Katilius 1932 m. savo lėšomis vyko į Ciurichą, į Pasaulinį matematikų kongresą (rugsėjo 4–12 d.). Išrūpintas užsienio pasas ir nemokamos vizos. Z. Žemaitis 1937 m. dalyvavo Paryžiuje dėstymo aukštosiose mokyklose konferencijoje ir Prahos tarptautiniame tiksliųjų mokslų kongrese.

1931 m. lapkričio 2 d. įsteigta Lietuvos gamtininkų draugija. Jos iniciatoriai buvo Matematikos-gamtos fakulteto bendradarbiai. Veikė iki 1940 m. tarybinės okupacijos. Rodė gyvybės žymių ir vokiečių okupacijos metais. 1936–1940 m. draugija leido minėtąjį periodinį žurnalą *Gamta*. Draugija savo susirinkimuose nagrinėjo gamtos ir

gretimų mokslų laimėjimus Lietuvoje ir svetur. Buvo aptariami tų mokslų dėstymo vidurinėse mokyklose klausimai, vadovėliai, dalijamasi kelionių įspūdžiais. Buvo organizuojamos ekskursijos. Iš matematikų Z. Žemaitis 1932 m. lapkričio 7 d. padarė pranešimą *Penktas Euklido postulatas*. 1934 m. vasario 9 d. įsteigta Matematikos sekcija. Jos tikslas – propaguoti matematiką, gilinti savo narių matematines žinias, rūpintis matematikos mokymu įvairaus lygio mokyklose. Sekcijoje buvo skaityti tokie pranešimai.

Data	Pranešėjas	Tema
1934 02 34	V. Biržiška	Apibendrintų derivatų egzistencija
1934 03 10	P. Lesauskis	Žemės sukimosi poveikis sviedinio lėkimui
1934 04 21	J. Strelicas	Algebrinių lygčių sprendimas su eilučių pagalba
1934 05 05	O. Stanaitis	Begalinių mažybių sąvokos raida
1934 10 30	J. Gliksonas	Pagrindinis pirminių skaičių dėsnis
1934 12 01	M. Krikščiūnas	Propedeutinis geometrijos kursas aukštesniojoj mokykloj
1934 12 15	P. Lesauskis	Sviedinio transliacija
1935 05 11	Z. Rupeika	Didžioji Fermato problema
1935 11 29	A. Kliackinas	Kraštutinių reikšmių problemos šilumos laidumo lygtyje
1937 03 13	P. Slavėnas	Matematika ir gamtos mokslai
1938 10 15	I. Kazlauskas	Metodinės pastabos pradedant sistematinį geometrijos kursą
1938 12 10	O. Stanaitis	Nauja pažiūra į gamtos mokslus ir matematiką

Kaip matyti iš lentelės, iš pradžių sekcija buvo aktyvesnė. Vėliau jos veikla sumenko, pagaliau nutrūko. 1938 m. pabaigoje nutarta prisijungti prie Matematikos-fizikos mokytojų draugijos.

Panagrinėsime fakulteto dėstytojų mokslinę ir literatūrinę veiklą atskirai.

Z. Žemaitis

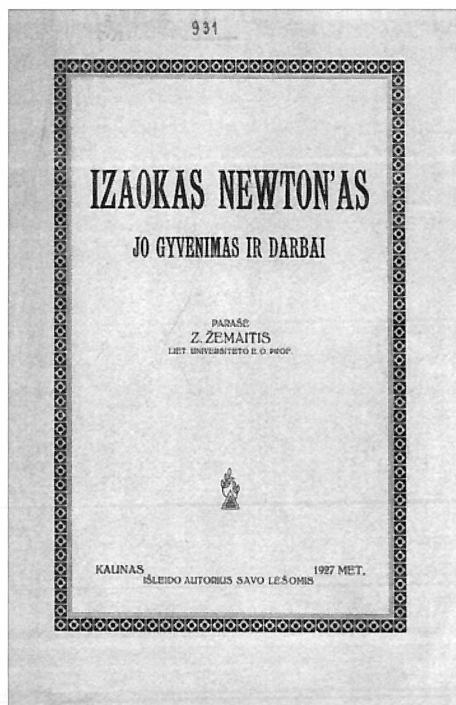
Ant Z. Žemaičio pečių gulė didelė organizacinio ir administracinio darbo našta. Todėl nedaug telikdavo laiko jo paties moksliniam darbui.

Visą gyvenimą domėjosi Euklido penktuoju postulatu. Tiesa, ši problema buvo išspręsta jau XIX šimtmetyje, sukurtos neeuklidinės geometrijos, sudaryta moderni geometrijos aksiomų sistema. Z. Žemaitis ieškojo dėsnių, kurie tiktų ir euklidinei, ir neeuklidinei geometrijai. Rado keletą įdomių sąryšių ir juos paskelbė straipsnyje

Nauji sąryšiai tarp kai kurių skritulio išpiovų plotų ir įbrėžtinių kampų N. I. Lobačevskio ir B. Rimano geometrijose. *Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, 1957, **16**, Matem., fiz. ir chem. mokslų serija, **7**, 13–22, su brėž., bibliogr. 1 pavad. [Santrauka rusų kalba]

Apie tai jis yra pasakojęs keliuose pranešimuose, kurių tezės yra publikuotos.

1. Nauji sąryšiai tarp kai kurių skritulio išpiovų plotų ir įbrėžtinių kampų N. I. Lobačevskio geometrijoje. *Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, 1966, **11**, Matem., fiz. ir chem. mokslų serija, **6**, 97–98.

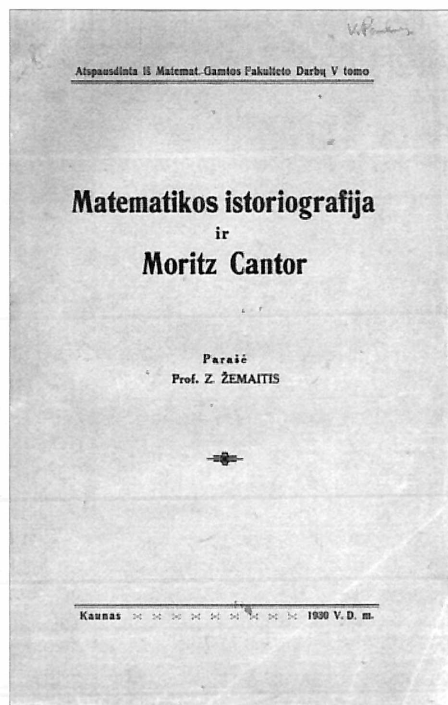

931

IZAOKAS NEWTON'AS

JO GYVENIMAS IR DARBAI

PARAŠĖ
Z. ŽEMAITIS
LIET. UNIVERSITETO E. O. PROF.

KAUNAS 1927 MET.
IŠLEIDO AUTORIUS SAVO LĖŠOMIS

Atspausdinta iš Matemat.-Gamtos Fakulteto Darbų V tomo

Matematikos istoriografija
ir
Moritz Cantor

Parašė
Prof. Z. ŽEMAITIS

Kaunas 1930 V. D. m.

2. Kai kurie nauji absoliutinės geometrijos dėsniai. *Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, 1958, **25**, Matem., fizika, **8**, 196.
3. Kai kurie nauji dėsniai, bendri hiperbolinei, elipsinei ir parabolinei geometrijoms. *Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, 1958, **5**, Matem., fizika, **8**, 181.
4. Nekotoroje rasširenije oblasti absoliutnoj geometrii [Reziumė doklada]. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1965, **5**, Nr. 2, 335.
5. Nekotoroje rasširenije oblasti absoliutnoj geometrii [Reziumė doklada]. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1965, **5**, Nr. 4, 647.
6. Tyrimų apie neeuklidines geometrijas apibendrinimai [Pranešimo santrauka]. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1966, **6**, Nr. 4, 623.

Z. Žemaitis pagrindinį dėmesį skyrė matematikos istorijai, skaitė jos kursą studentams. Parašė dvi platesnes studijas apie I. Niutoną ir matematikos istoriką M. Kantorą (*Moritz Benedikt Cantor*, 1829–1930).

1. Izaokas Newtonas. Jo gyvenimas ir darbai. *Švietimo darbas*, 1927, Nr. 8, 709–722; Nr. 9, 845–859; Nr. 10, 1013–1022; Nr. 11, 1159–1160. Yra ir atskira knygelė: Kaunas, 1927, 54 p., portr.
2. Matematikos istoriografija ir Moritz Cantor. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1930, **5**. Matematikos ir biologijos skyrius, sąs. 1, 177–219, bibliogr. Yra atskira knygelė: Kaunas, 1930, 48 p.

Pirmąją publikaciją Z. Žemaitis parengė I. Niutono mirties 200 metų sukakties proga. Joje aprašomas mokslininko gyvenimas, nagrinėjama jo mokslinė veikla. Apibūdinami svarbiausi darbai iš matematikos, fizikos, chemijos, geografijos. Analizuojamas ilgai trukęs ginčas dėl diferencialinio ir integralinio skaičiavimo atradimo prioriteto tarp Niutono ir Leibnico (*Gottfried Wilhelm Leibniz*, 1674–1727) šalininkų.

Antroji studija apie matematikos istoriką M. Kantorą taip pat parašyta minint jo gimimo 100 ir mirties 10 metų sukaktis. Iš pradžių autorius pateikia gana plačią matematikos istoriografijos apžvalgą, M. Kantoro biografiją. Toliau apibūdina jo kapitalinį veikalą *Vorlesungen über die Geschichte der Mathematik* (Paskaitos apie matematikos istoriją). Jų I tomas apėmė matematikos istoriją iki 1200 m. II – nuo 1200 iki 1668 m., III – nuo 1668 iki 1758 m., IV (parašytas kartu su bendraautoriais) – nuo 1758 iki 1908 m. Pabaigoje kalba apie to kapitalinio veikalo reikšmę.

Jau pokario metais Z. Žemaitis publikavo reikšmingų darbų iš Lietuvos matematikos istorijos.

1. Matematik starinnogo Vil'niusskogo universiteta Zigmunt Revkovskij (1807–1893). *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1962, **2**, Nr. 1, 236–237.
2. Professor Vil'niusskogo universiteta Z. Revkovskij (1807–1893) i matematičeskoje issledovanije proizvodstvennych procesov. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1963, **3**, Nr. 1, 289–314, su portr. [Reziumė lietuvių ir prancūzų kalbomis]
3. Fiziko-matematičeskije nauki v starom Vil'niusskom universitete (1579–1832). *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1962, **2**, Nr. 2, 289–317, su iliustr. [Reziumė lietuvių ir prancūzų kalbomis]
4. Vydajuščijsia professor matematiki starogo Vil'niusskogo universiteta Francisk Norvaiša (1742–1819). *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1964, **4**, Nr. 2, 261–290, su iliustr. [Reziumė lietuvių ir prancūzų kalbomis]
5. Matematika Senajame Vilniaus universitete (1579–1832). Kn.: *Zigmas Žemaitis*, Vilnius, 1979, 5–30. [Kita [3] straipsnio redakcija]

Yra padaręs keletą pranešimų mokslinėse konferencijose tais klausimais. Jų tezės yra publikuotos.

1. Matematika senajame Vilniaus universitete. *Mokslo darbai*, Vilniaus universitetas, 1960, **33**, Matem., fizika, **9**, 210–211.
2. Fiziko-matematičeskije nauki v starom Vil'niusskom universitete. *Tezisy dokladov i soobščenij na Meždunarodnoj konferencii po istorii fiziko-matematičeskich nauk*, Moskva, 25 maja–2 ijunia 1960 g. Moskva, 1960, 27–28.
3. Fiziko-matematičeskije nauki v starom Vil'niusskom universitete. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1961, **1**, Nr. 1/2, 368–369.
4. Matematik starinnogo Vil'niusskogo universiteta Zigmunt Revkovskij (1807–1893). *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1962, **2**, Nr. 1, 236–237.
5. Zigmunt Revkovskij – osnovopoložnik matematičeskogo analiza proizvodstvennych processov. Nauka v Pribaltike v XVIII–načale XIX veka. Riga, 1962, 38.

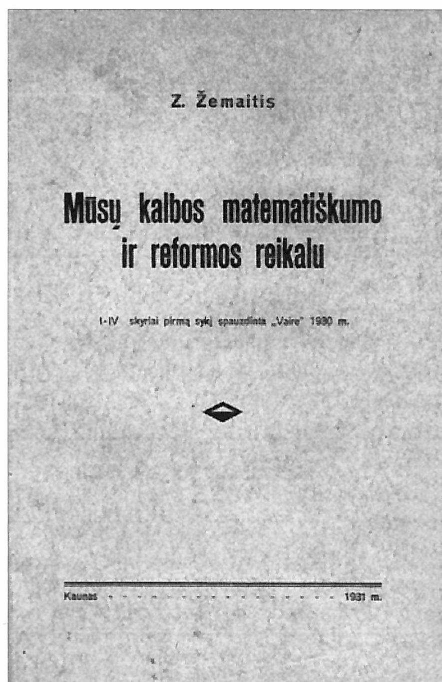
6. Fiziko-matematičeskije nauki v Vil'niusskom universitete (1773–1832). Voprosy istorii fiziko-matematičeskich nauk. *Trudy Mežvuzovskoj naučnoj konferencii*, Moskva, 25 maja–2 ijunia 1960 g. Moskva, 1963, 77.
7. Istoričeskij obzor razvitija litovskoj matematičeskoj literatury. *Lietuvos matematikos rinkinys*, 1965, **5**, Nr. 2, 335.
8. Matematičeskije nauki v Litve za sto let [Seredina XVII – seredina XIX v.]. Naučnyje sviazi Pribaltiki v XVIII–XX vekach. *Materialy VII Pribaltijskoj konferencii po istorii nauki*. Riga, 1968, 43–46.

Yra parašęs populiarių straipsnių iš matematikos istorijos.

1. Izaokas Newton. *Lietuva*, 1927 03 31, 04 06, 05 09.
2. Newton, 1642–1727–1927. *Iliustruotoji Lietuva*, 1927, Nr. 14, 105, 112.
3. Karl Friedrich Gauss (1777–1927). *Lietuva*, 1927 05 09.
4. N. I. Lobačevskij. Jo gyvenimas ir nuopelnai neeuklidinei geometrijai. *Kosmos*, 1931, Nr. 4/6, 212–216.
5. Kaip žmonės išmoko žymėti skaičius. *Žvaigždutė*, 1955, Nr. 4, 27–28, iliustr.
6. Žodis skaitytojui. Kn.: S. Antanaitis. *Archimedas, didysis graikų mokslininkas*. Castelnovo Don Bosco, 1955, 11–12.
7. Didysis rusų mokslininkas P. L. Čebyševas. Jo gyvenimas ir darbai. Respublikinis mokytojų tobulinimosi institutas, 1958, 40 p., su iliustr.
8. Leonardas Eileris (1707–1783, 175-osioms metinėms). *Astronomijos kalendorius 1958*, 1957, 101–107.
9. Senieji Vilniaus [universiteto] matematikai. *Mokslas ir gyvenimas*, 1959, Nr. 11, 13–15.
10. Prometėjaus paslaptis įspėta [Iš matematikos vystymosi istorijos]. *Moksleivis*, 1960, Nr. 2, 15–16.
11. Nuostabusis matematikas [Prancūzų mokslininkas Evaristas Galua (1811.X.25–1932.V.31)]. *Mokslas ir gyvenimas*, 1962, Nr. 8, 10–11, 16.
12. Matematikos tradicijos Vilniaus universitete. *Tarybinis studentas*, 1967 06 07, su portr. 1984 12 14.
13. Vilnius – sena matematikų sostinė [Apie pirmąjį Vilniaus universiteto aukštosios matematikos profesorių Pranciškų Norvaišą (1742–1819)]. *Mokslas ir technika*, 1968, Nr. 4, 24–26, su iliustr.
14. Kibernetikos pradininkas – vilnietis [Apie profesorių Zigmantą Revkovskį (1807–1893.XII.24)]. *Mokslas ir gyvenimas*, 1968, Nr. 11, 38–39, su portr.
15. Tiksliųjų mokslų pradininkai Vilniaus universitete [Apie prof. O. Krygerį (1590–1665) ir prof. A. Milevskį (XVII a.), su red. prier.]. Iš mokslo istorijos. *Mokslas ir technika*, 1968, Nr. 12, 24–26, su iliustr.

Jau III skyriuje minėjome apie Z. Žemaičio rūpesčius dėl matematikos terminų. Su tuo siejosi ir jo pastabos lietuvių kalbos klausimais. Ne su visais jo samprotavimais kalbininkai sutiko, bet jis atkreipė dėmesį į kai kuriuos kalbos logikos klausimus.

Išvardysime jo publikacijas kalbos klausimais.

1. Geometrijos ir trigonometrijos terminų rinkinėlis. *Švietimo darbas. Priedas*, 1930, Nr. 2(5).
2. Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu. *Vairas*, 1930, Nr. 9, 488–501; Nr. 10, 56–61; Nr. 12, 252–258.
3. Mūsų kalbos matematiškumo ir reformos reikalu. Kaunas, 1931, 43 p. (Jos pirmieji keturi skyriai buvo išspausdinti *Vaire*.)
4. Lietuviškos matematinės terminologijos istorijai. *Lietuvių kalbotyros klausimai*, **8**. Lietuvių kalbos leksikos raida. 1966, 195–201. [Santrauka rusų kalba]

1933 m. pradėta leisti *Lietuviškoji enciklopedija*. Jos pirmajam tomui Z. Žemaitis parašė tris straipsnius:

Algebra, 207–271;
Archimedes, 943;
Aritmetika, 1067–1070.

Z. Žemaitis parašė nemažai straipsnių įvairiais švietimo, kultūros, aukštojo mokslo klausimais. Iš jo publicistinių darbų išskirtinas veikalas, aktualus ir šiais laikais:

Vilnius Lietuvai ir Lietuva Vilniui. Mūsų kovos dėl Vilniaus esmė ir planas. Kaunas, 1928, 140 p.

Z. Žemaičio darbų bibliografiją galima rasti knygoje

Zigmas Žemaitis. *Bibliografijos rodyklė ir fotografijų rinkinys.* Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

V. Biržiška

Jau rašėme apie jo kursų konspektus VII skyriuje. V. Biržiška paliko ir keletą didesnės apimties matematinių straipsnių.

1. Tikimybių teorija ir jos vaidmuo artilerijoje. *Mūsų žinynas*, 1927, Nr. 37, 40–49; Nr. 38, 160–165.
2. Tikimybių teorijos plėtojimasis. *Kosmos*, 1931, **12**, Nr. 4/6, 81–104.
3. Apibendrintų išvestinių būvis. *Kosmos*, 1939, **20**, Nr. 7/9, 246–250.

Kaip minėjome, 1933 m. buvo pradėta leisti *Lietuviškoji enciklopedija*. 1940 m. jos leidimas dėl tarybinės okupacijos nutrūko. Paskutinio X tomo išėjo tik dalis (iki straipsnio *Ilirizmas*). V. Biržiška buvo aktyvus jos bendradarbis. Redagavo matematikos ir

mechanikos skyrių. Parašė daugiau kaip 180 straipsnių. Pateikiame sąrašą svarbesnių straipsnių.

Straipsnis	Tomas	Straipsnis	Tomas
Azartinis lošimas	I	Descartes'o ovalas	VI
Baigtinių skirtumų teorija	II	Diada	VI
Bernouliai	III	Dešimtainė skaičiavimo sistema	VI
Binarė	III	Dešimtainė trupmena	VI
Binarė skaičiavimo sistema	III	Dešimtakampiai skaičiai	VI
Binet	III	Dešimtakampis	VI
Binet formulos	III	Determinantas	VI
Binomas	III	Diferencialūs invariantai	VI
Binominiai koeficientai	III	Diferencialus parametras	VI
Binominis diferencialas	III	Diferencialios judesio lygtys	VI
Binormalė	III	Dinostratos	VI
Biometrija	III	Dinostrato direktrisa	VI
Bipolinė koordinatų sistema	III	Diokles	VI
Biracionali transformacija	III	Diokleso cisoida	VI
Christoffelio simboliai	?	Direktrisa	VI
Ciklinis perstatinys	V	Euler Leonardas	VII
Ciklograma	V	Eulero dėsnis	VII
Cikloida	V	Eulero formulės	VII
Ciklometrinė arba skritulinė funkcija	V	Eulero kampai	VII
Cilinderis	V	Eulero konstanta	VII
Daugyba	VI	Eulero skaičiai	VII
Dedekind Ričardas	VI	Funkcija	VIII
Dedekindo piūvis	VI	Funkcijų teorija	VIII
R. Descartes	VI	Funkcinis determinantas	VIII
Descartes'o dėsnis	VI	Funkcionalios lygtys	VIII
Descartess'o koordinatos	VI		

1953 m. emigracijoje buvo pratęstas tos enciklopedijos leidimas. Ir čia V. Biržiška aktyviai bendradarbiavo. Parašė per 300 publicistinių straipsnių. Minėtina jo knyga:

Neužgijusios žaizdos. Atsiminimai iš Vilniaus 1920–1922. Kaunas, 1936, 208 p.

1967 m. išėjo antroji jos laida, 1961 m. brolio Mykolo peržiūrėta ir spaudai parengta:

Dėl mūsų sostinės; neužgijusios žaizdos; atsiminimai iš Vilniaus 1920–1922 m. Londonas, Nida, 1967, 312 p.

Vėliau išleista knyga:

Gyventų dienų prisiminimai: raudonajame Petrapilio pragare. 1918–1920. Londonas, Nida, 1980, 109 p., iliustr., portr.

Išvertė vadovėlį:

G. Fiyber. *Aritmetika suaugusiems.* Vilnius, „Švyturys“, 1920, 61 p., iliustr.

Reikšmingas buvo jo darbas redaguojant matematikos vadovėlius vidurinei mokyklai. Dalį tų vadovėlių teksto ir pats parašydavo.

1. K. Klimavičius. *Aritmetikos teorija*. Kaunas, 1937, 242 + 2 p.
2. A. Busilas, Z. Balutis. *Algebra, Dalis I. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1934, VIII + 209 p.
3. A. Busilas, Z. Balutis. *Algebra. Dalis II. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1934, 4 + 200 p.
4. Z. Balutis-Balevičius. *Algebra. Dalis III. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1934, VII + 313 p.
5. Z. Balutis-Balevičius. *Algebra. Dalis IV. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1934, VI + 313 p.
6. Z. Balutis-Balevičius. *Algebra. Dalis V. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1935, 246 p.
7. Z. Balutis-Balevičius. *Skaičių kvadratų, kvadratinių šaknų ir logaritmų lentelė*. Kaunas, 1934, 15 + 1 p.

P. Šernas

Be sferinės trigonometrijos mokymo knygelės, parašė dar populiarų straipsnį:

Witold Cieraski. *Kosmos*, 1927, **8**, Nr. 41, 43–46.

O. Folkas

Dirbdamas Kaune paskelbė 18 mokslinių darbų. Išvardysime juos. Trys jų parašyti dar Vokietijoje. Dauguma straipsnių publikuoti Vokietijos žurnaluose. Iš pradžių Lietuvoje nebuvo tokio žurnalo, kuriame būtų galėjęs publikuoti savo mokslinius darbus.

1. Über die Reihe $\sum_{n=0}^{\infty} P_n(x)$. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Math.-Phys. Kl.*, 1922, 35–38.
2. Über die Entwicklung von Funktionen einer komplexen Veränderlichen nach Fumktionen, die einer linearen Differenzialgleichung zweiter Ordnung mit einem Parameter genügen. *Mathematische Annalen*, 1922, **86**, 296–316.
3. Über die Entwicklung komplexer Funkctionen nach den Hermitschen und Laguerreschen Funktionen. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1923, **1**, 3–33.
4. Die Abbildung $\zeta = (\sqrt{z^2 - b^2} - \sqrt{z^2 - c^2})/\sqrt{c^2 - b^2}$. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1923, **2**, 34–50.
5. Studienüber einige Randwertaufgaben der Potentialtheorie. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1923, **2**, 51–96.
6. Bemerkung zur Note Über die Reihe $\sum_{n=0}^{\infty} |P_n(x)|$. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Math.-Phys. Kl.*, 1924, 195–196.
7. Zur Voss'schen Arbeit: Kurvennetze und Laplacesche partielle Differentialgleichungen. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Math.-Nat. Abt.*, 1924, 165–179.

8. Über die Entwicklung von Funktionen zweier Veränderlichen nach Laméschen Funktionen. *Mathematiscje Zeitschrift*, 1925, **23**, 224–237.
9. Über geodätische rhombische Kurvennetze auf krummen Flächen, insbesondere auf Flächen konstanter Krümmung. *Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Math.-Nat. Kl.*, 1925, 13.
10. Geradlinige rhombische Kurvennetze. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wisssenschaften, Math.-Nat. Abt.*, 1925, 35–38.
11. Nachträgliche Bemerkung zu der Note: Geradlinige rhombische Kurvennetze. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Math.-Phys. Kl.*, 1925, 39–40.
12. Über geodätische Dreiecksnetze auf Flächen konstanten Krümmungsmasses. *Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Math.-Nat. Kl.*, 1927, 3.
13. Über diejenigen Rotationsflächen, auf denen drei Systeme von kongruenten geodätischen Linien ein Dreiecknetz bilden. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Math.-Phys. Kl.*, 1927, 261–272.
14. Über spezielle Kreisnetze. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akademie der Wissenschaften, Mat.-Nat. Abt.*, 1929, 125–134.
15. Anmerkung zu der vorstehenden Note Herrn Liebmann, betreffend die Darbouxschen Gleichungen. *Mathematische Zeitschrift*, 1929, **30**, 186–187.
16. Über Flächen mit geodätischen Dreiecknetzen. *Sitzungsberichte der Bayerschen Akdemie der Wissenschaften, Math.-Phys. Kl.*, 1929.
17. Über Flächen mit isogonalen rhombischen Netzen Kurven aus Kurven konstanter geodätischen Krümmung. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1930, **5**, sąs. 1, 5–34.
18. Über Flächen mit geodätischen Dreiecknetzen. *Atti Congr. Intern. Mat.*, Bologna, 1931, **4**, 357–362.

O. Folkas aktyviai dirbo mokslinį darbą iš kompleksinio kintamojo, specialiųjų funkcijų, kreivių tinklų teorijos. Pradėjęs dirbti Kaune, paskelbė tris dar Vokietijoje parašytus darbus.

Pirmame jų nagrinėjo analizinių funkcijų skleidimą Ermito ir Lagero funkcijų eilutėmis.

Kitame darbe, apibendrindamas savo buvusio profesoriaus F. Lindemano rezultatą, tyrė funkcijos $\zeta = (\sqrt{z^2 - b^2} - \sqrt{z^2 - c^2})/\sqrt{c^2 - b^2}$ konforminį vaizdavimą, kai b ir c yra bet kurie kompleksiniai skaičiai.

Trečiajame darbe skaičiavo paprasto ir dvigubai apkrauto sluoksnio potencialus ir begalinio bei baigtinio strypo logaritminius potencialus. Juos skleidė Ležandro funkcijų eilutėmis.

[8] darbe O. Folkas skelbia rezultatus, gautus dar Miunchene. Jis remiasi R. Noimano (*R. Neumann*) darbu apie realaus kintamojo funkcijų skleidimą Ermito ir Lagero funkcijomis. Apibendrina Noimano darbą apie analizinių funkcijų vaizdavimą

rutulinėmis ir joms gimininingomis funkcijomis. Darbas siejasi su jo 1920 m. rašyta disertacija.

[5] darbe jis išdėsto savo disertacijos, parašytos Miunchene, rezultatus. Nagrinėjami apskrito disko paprasto ir dvigubai apkrauto sluoksnio potencialai, išreikšti Ležandro arba rutulinių funkcijų eilute; taip pat baigtinio strypo logaritminiai potencialai, kurie išreiškiami begalinėmis eilutėmis ir integralinėmis lygtimis. Aprašomas dvilypai apkrautos atkarpos logaritminis potencialas.

[6] darbe nagrinėjamas eilutės $\sum_{n=0}^{\infty} P(x)$ divergavimas. [Kas tas $P(x)$?]

Net 11 darbų skirti kreivių tinklų teorijai. Ši sritis ypač intensyviai buvo pradėta plėtoti XX a. pradžioje. Ja užsiiminėjo ir jo mokytojas A. Fosas.

Kauno laikotarpiu O. Folkas publikavo maždaug pusę savo mokslinių straipsnių, ir tai vertingiausius. Viurcburge jis daugiau domėjosi astronomija. O. Folko išsamią bibliografiją galima rasti šios knygos III skyriuje nurodytame jo darbų rinkinyje.

Jis nagrinėjo kompleksinio kintamojo funkcijų teorijos, specialiųjų funkcijų teorijos ir kreivių tinklų klausimus.

Kaune parašytus darbus skelbė daugiausia Vokietijos žurnaluose. Viename jų nagrinėjamas dviejų kompleksinių kintamųjų funkcijų skleidimas Lamė (*Gabriel Lamé*, 1795–1870) funkcijomis. Kituose darbuose nagrinėjo kreivių tinklus paviršiuose. Buvo tiriamas kreivių tinklų ryšys su Laplaso diferencialinėmis lygtimis dalinėmis išvestinėmis; rombiniai tinklai, sudaryti iš tiesių, rombiniai kreivių tinklai iš geodezinių linijų paviršiuose, ypač pastovaus kreivio paviršiuose; trikampiai tinklai iš geodezinių linijų pastovaus kreivio paviršiuose; sukimosi paviršiai, turį kongruentinių geodezinių linijų sistemas, sudarančias trikampį tinklą; paviršiai su trikampiais tinklais iš geodezinių linijų, specialus atvejis tinklų, sudarytų iš apskritimų. Vienas tų darbų buvo išspausdintas Matematikos-gamtos fakulteto darbuose. Jame ieškoma visų paviršių, kuriuose egzistuoja izogonalūs rombiniai tinklai iš pastovaus geodezinio kreivio linijų (plokštumoje – apskritimų). Išnagrinėti išklotinių, pastovaus kreivio ir sukimosi paviršių atvejai.

Publikavo keletą populiarių istorinių bei filosofinių straipsnių Lietuvos žurnaluose *Kosmos* ir *Logos*.

1. Jono Keplerio *Mysterium cosmographicum*. *Kosmos*, 1924, Nr. 1, 86–88.
2. Blažys Paskalis kaipo matematikas ir fizikas. *Kosmos*, 1924, Nr. 2, 177–182.
3. Matematika ir pasaulėžiūra. *Logos*, 1924, Nr. 1, 64–67.
4. Matematika ir pritaikomieji mokslai. *Kosmos*, 1924, Nr. 4, 309–313.
5. Hugo von Seeliger. 1849–1924. *Kosmos*, 1625, Nr. 4, 253–255.
6. Apie matematišką pažinimą. *Logos*, 1925, Nr. 2, 85–114.
7. Felix Klein. 1849–1925. *Kosmos*, 1925, Nr. 4, 258–260.
8. Kantas ir matematika. *Kosmos*, 1925, Nr. 6, 320-325.
9. Vladimir Andrejevič Steklov (1963–1926). *Kosmos*, 1927, Nr. 2/3. 125–126.
10. Ferdinandas von Lindemanas – matematikos didvyris: Ludolfo skaičiaus nugalėtojas. *Kosmos*, 1927, Nr. 4/5, 203–208.
11. Newtono vieta mokslo istorijoje. *Logos*, 1927, Nr. 1, 68–82.

12. Karl Runge. 1856–1927. *Kosmos*, 1927, Nr. 6, 247–248.
13. Magnus Gustav Mittag-Leffler. 1846–1927. *Kosmos*, 1928, Nr. 3, 145–148.
14. *Otto Volk / Mathematik und Erkentnis. Litauische Aufsätze.* Heraisgegeben von Hnas-Joachim Vollrath. Verlag Königskausen Neumann. GmbH Würzburg, 1995.

B. Kodatis

Eine genauere und schnellere Berechnung des Kreises ohne Radiuswert: nach neuen Gesichtspunkten aufgebeut. Berlin: E. Ebering, 1900, 17 S.

P. Slavėnas

Buvo aktyvus mokslo populiarintojas. Paminėsime keletą jo prieškarinių populiarių straipsnių.

1. Būtinybė, tikimybė ir valia gamtos moksluose. *Logos*, 1931.
2. Matematika ir gamtos mokslai. *Kosmos*, 1936, **17**, Nr. 7/12.
3. Tikrųjų trupmenų numeracija. *Gamta*, 1936, Nr. 2.
4. Dėl matematikos santykių su fizika. *Gamta*, 1938, Nr. 2.
5. Kaip atsirado aritmetika. *Kosmos*, 1939, **20**, Nr. 1/3.
6. Tikimybės teorijos pradmenys artutiniame skaičiavime. *Gamta*, 1939.
7. Eiliavimo reikalu matematikos metodikoje. *Gamta*, 1940, Nr. 2.
8. Dangaus spinduoliai. 1936.

P. Katilius

P. Katiliaus mokslinio darbo rezultatai – daktaro disertacija, paskelbta LU MGF darbuose ir Heidelbergo universitete išspausdinta atskira knygele. 1906 m. A. Fosas įrodė, kad vieninteliai paviršiai, kuriuose geodezinės kreivės gali sudaryti rombinį tinklą, yra Liuvilio (*Joseph Liouville*, 1809–1882) paviršiai. Taip vadinami paviršiai, kuriuose lanko diferencialo kvadratas $\mathrm{d}s^2$ yra lygus $(U(u)+V(v))(\mathrm{d}u^2+\mathrm{d}v^2)$. H. Lybmanas suformulavo keletą klausimų, susijusių su tuo darbu. P. Katilius juos tyrė savo disertacijoje. Jis įrodė, kad vieninteliai Liuvilio paviršiai, kuriuose geodezinių rombinių tinklų diagonalės sudaro kreivumo linijas, be plokštumų ir bendrųjų cilindrinių bei kūginių paviršių, yra sukimosi ir antrojo laipsnio paviršiai. Toliau disertacijoje jis nagrinėjo Lybmano įvestus romboedrinius ir pusiau romboedrinius tinulus. Romboedrais vadinami gretasieniai, kurių visos šešios sienos yra tarp savęs lygūs rombai. Jis įrodė, kad kiekvieną pusiau romboedrinį tiesių tinklą sudaro dviejų plokštumų šeimų ir vienos panašiai padidintų ar pastūmėtų hiperbolinių paraboloidų ar vienašakių hiperboloidų šeimos susikirtimo tiesės. Priminsime, kad hiperboliniai paraboloidai ir vienašakiai hiperboloidai, išskyrus antros eilės kūgius bei cilindrus, yra vieninteliai antrosios eilės paviršiai, sudaryti iš tiesių. Rasta būtina ir pakankama sąlyga, kad apibrėžtos diferencialinėmis lygtimis kreivių šeimos sudarytų trikampį tinklą. Nagrinėjamas ir atvejis, kai ta sąlyga netenkinama. Toliau apibendrinant, imamos ne trys, o keturios $a\,\mathrm{d}x+b\,\mathrm{d}y+c\,\mathrm{d}z=0$ pavidalo lygtys, nusakančios integruojamumo sąlygas. Rastos

sąlygos, kad būtų galima lygčių integraliniais paviršiais dalyti erdvę kreivasienių oktaedrų pavidalo celėmis. Oktaedru paprastai vadinamas taisyklingas (šiuo atveju sudarytas iš kreivų paviršių) aštuoniasienis, kurio visos sienos yra trikampiai, o kiekvienoje iš šešių viršūnių susikerta keturios sienos.

1. Über Kurvennetze und Zellteilungen. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1929–1930, **5**, sąs. 1, 35–69.
2. *Über Kurvennetze und Zellteilungen.* Inaugural-Dissertation zur Erlangung de Doktorwürde der Hohen Naturwissenschaftlich-Mathematischen Fakultät der Ruprecht-Karls-Universität zu Heidelberg vorgelegt von Petras Katilius (aus Litauen). Kaunas, 1930.

P. Katilius parašė ir populiarių straipsnių.

1. Neeuklidinių geometrijų plėtojimasis. *Kosmos*, 1930, **11**, Nr. 8/12, 234–243.
2. Begalybė matematikoje. *Kosmos*, 1931, **12**, Nr. 4/6, 111–115.
3. Apie Fermato problemą ir jos sprendėjus. *Kosmos*, **18**, 1937, Nr. 7/9, 116.
4. Dambrauskas – matematikas. *Kosmos*, 1938, **19**, Nr. 3/4, 148–151.
5. Analizinė geometrija. *Lietuviškoji enciklopedija*, 1930, I t., 526–530 skiltys.

O. Stanaitis

O. Stanaičio moksliniai darbai susiję su Lamė ir Matjė (*Emile Léonard Mathieu*, 1835–1890) specialiosiomis funkcijomis. Daktaro disertacijoje jis nagrinėjo Lamė elipsoidines harmonines funkcijas ir jas taikė triašio elipsoido potencialui skaičiuoti, kai tenkinamos tam tikros kraštinės sąlygos. Vėliau, apibendrindamas anglų matematiko E. T. Vitekerio (*Edmund Taylor Whittaker*, 1873–1956) gautus rezultatus, jis išvedė darnią integralinių lygčių sistemą, kurią tenkina Jakobio elipsinėmis funkcijomis išreikštos Lamė funkcijos. Vitekerio gautų integralinių lygčių branduoliai buvo Ležandro polinomai nuo dviejų Jakobio elipsinių funkcijų sandaugos. O. Stanaitis pakeitė Ležandro polinomus bendresnėmis prijungtinėmis Ležandro funkcijomis. Vietoj Jakobio funkcijų pasinaudojo Vejerštraso $\wp$ funkcija drauge su lygtimis, kurias tenkina Lamė funkcijos, neturinčios polinomo pavidalo. O. Stanaitis savo lygtimis apėmė visas tuo metu literatūroje žinomas Lamė funkcijų integralines lygtis. Savo vieningu metodu O. Stanaitis išvedė ir giminingų Matjė elipsinio cilindro harmoninių funkcijų integralines lygtis.

Vėliau šią tematiką tęsė V. Paulauskas. Jis sprendė Lamė integralines lygtis eilutėmis, nagrinėjo funkcijų ir jų išvestinių kvadratinį aproksimavimą.

1. *Das Potential des ungleichachsigen Ellipsoides bei speziellen Randwerten. Inaugural-Dissertation der Hohen Philosophischen Fakultät der Bayer.* Julius-Maximilians-Universität zu Würzburg zur Erlangung der Doktorwürde vorgelegt von Otto Edmund Stanaitis aus Gaisriai in Litauen. Würzburg, 1931.
2. Iš Lamé funkcijų teorijos [Reziumė vokiečių kalba]. *Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1937, **11**, sąs. 1, 1–24.

3. Über die Integralgleichungen der Laméschen und verwandten Funktionen [Reziumė lietuvių kalba]. *Vytauto Didžiojo universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1939, **13**, sąs. 1, 3–46.

Rašė ir populiarių straipsnių.

1. Pastabos dėl begalinių mažybių. *Tautos mokykla*, 1935, Nr. 20.
2. A. Jakštas ir matematika. *Židinys*, 1938, **27**, Nr. **4**, 491–496.
3. Matematika netolimoj praeity ir šiandien. *Kosmos*, 1938, **19**, Nr. 1, 1–3.
4. Naujas požiūris į egzaktinius mokslus ir matematiką. *Kosmos*, 1938, **20**, Nr. 7/9, 217–224.
5. Hermanas Minkauskis. *Kosmos*, 1939, **20**, Nr. 7/9,273–277.
6. Mokslo darbas ir matematikos mokytojai. *Gamta*, 1940, Nr. 1.

Išvykęs į JAV, parašė vadovėlį aukštųjų mokyklų studentams:

An introduction to sequences, series, and improper integrals. Halden Day, 1967, VI + 210 p.

Rašė straipsnių į *American Mathematical Monthly.*

R. Lakovskis

Didžiosios Fermat problemos šių dienų būklė. *Kosmos*, 1939, **20**, Nr. 7/9, 225–238.

Pateikta gana išsami šios problemos istorija iki to laiko.

G. Žilinskas

G. Žilinskas Mančesteryje parašė du darbus. Pirmasis jų buvo skirtas aktualiai tuo metu kvadratinių formų klasių skaičiaus problemai nagrinėti. Tai buvo jo disertacijos pagrindas.

Tiriamos n kintamųjų kvadratinės formos su determinantu $\Delta = \pm 1$. Kaip gerai žinoma, padarę atitinkamą unimodulinę transformaciją, kvadratinę formą galime parašyti kvadratų su $\pm$ ženklais suma. Minusų skaičius yra invariantiškas, kokią beimtume unimodulinę transformaciją. Jį vadiname *formos indeksu.* Tais laikais jau buvo gauta nemažai rezultatų apie apibrėžtinių kvadratinių formų su $\Delta = \pm$ skaičių. Pažymėkime raide $C_{n,\Delta}$ neapibrėžtinių n kintamųjų kvadratinių formų su determinantu Δ klasių skaičių. Tą skaičių ir ėmėsi nagrinėti G. Žilinskas.

Priminsime, kad kvadratinė forma su sveikaisiais koeficientais

$$\sum_{i,j=1}^{n} a_{ij} x_i x_j \quad (a_{ij} = a_{ji})$$

yra vadinama *primityviąja*, jei koeficientų a_{ij} didžiausias bendrasis daliklis yra 1. Sakoma, kad ji yra primityvi tiesiogine prasme (*properly primitive*), jei bent vienas iš koeficientų a_{ij} yra nelyginis. Priešingu atveju ji vadinama primityviąja netiesiogine prasme (*improperly primitive*).

G. Žilinskas įrodė tris teoremas.

1 teorema. *Jei* n *yra nelyginis skaičius, tai* $C_{n,1} = C_{n,-1} = (n-1)/2$. *Kiekviena forma su* $\Delta = \pm$ *yra ekvivalenti vienai iš formų*

$$\sum_{i=1}^{n-\tau} x_i^2 - \sum_{i=n-\tau+1} x_i^2;$$

čia τ *yra formos indeksas.*

2 teorema. *Jei* n *yra lyginis skaičius, tai skaičius primityviųjų tiesiogine prasme formų su determinantu* $\Delta = 1$ *yra* $(n-2)/2$, *o su determinantu* $\Delta = -1$ *yra* $1/(2n)$. *Kiekviena tokia forma yra ekvivalenti vienai iš 1 teoremoje minimų formų.*

3 teorema. *Egzistuoja primityviosios netiesiogine prasme formos su* $\Delta = 1$ *tada ir tik tada, kai* $n \equiv 0 \bmod 4$ *ir su* $\Delta = -1$ *tada ir tik tada, kai* $n \equiv 2 \bmod 4$.

Antrajame darbe tyrė tiesinių formų $L_1, \ldots, L_n$ su kintamaisiais $v_1, \ldots, v_n$ ir determinantu 1 sandaugą. Pažymėkime $M_n = \min(L_1 \ldots L_n)$; čia minimumas imamas pagal visus sveikuosius $v_1, \ldots, v_n$, išskyrus $(0, \ldots, 0)$.

Konstantų M_n įvertinimas domino daugelį matematikų. Pirmiausia reikėtų paminėti Kaune gimusį žymų matematiką H. Minkovskį (*Herman Minkowski*, 1864–1909), skaičių geometrijos pradininką. Iš jo rezultatų buvo žinoma, kad

$$M_2 \leqslant \frac{1}{\sqrt{5}}, \qquad M_3 \leqslant \frac{4}{19} = \frac{1}{4{,}75}, \qquad M_4 \leqslant \frac{3}{32} = \frac{1}{10{,}06\ldots}.$$

Pirmasis šių rezultatų yra nepagerinamas, o kiti nėra galutiniai.

H. Davenportui 1937 m. (*Journal of London Mathematical Society*, 1938, **13**, 139–145) pavyko įrodyti, kad

$$M_3 \leqslant \frac{8}{((3+\sqrt{2})\sqrt{2\sqrt{2}-1}+1)^2} = \frac{1}{6{,}07\ldots}.$$

Buvo spėjama, kad

$$M_3 \leqslant \frac{1}{7}.$$

Jau kitais metais (*Proceedings of the London Mathematical Society*, (2), 1939, **44**, 412–431) H. Davenportas įrodė tą teiginį ir parodė, kad jis yra nepagerinamas. Pirmasis įrodymas buvo labai sudėtingas. Tačiau netrukus (*Journal of the London Mathematical Society*, 1941, **16**, 98–101) jam pavyko rasti trumpą ir paprastą metodą, pavartojus binarinių kvadratinių formų redukciją ir naują lemą apie kubinių polinomų minimumą.

G. Žilinskas ištyrė atvejį $n = 4$ ir, taikydamas Davenporto pirmojo darbo metodą, gavo nors ir ne galutinį atsakymą, bet gana gerą įvertį

$$M_4 \leqslant \frac{3}{20\sqrt{5}} = \frac{1}{14{,}9\ldots}.$$

Vėliau pats L. Mordelas įrodė geresnį rezultatą

$$M_4 \leqslant \frac{1}{32{,}4}.$$

Dar 1950 m. H. Godvinas (*H. J. Godwin*) gavo

$$M_5 \leqslant \frac{1}{57{,}02}.$$

Šį dydį Vilniuje 1954 m. savo diplominiame darbe, šių eilučių autoriaus pasiūlymu, nagrinėjo Alfonsas Raudeliūnas.

G. Žilinskas kartu su A. Kaunu redagavo trigonometrijos vadovėlį ir uždavinyną vidurinėms mokykloms. Po karo parašė aukštosios algebros vadovėlį:

G. Žilinskas. *Aukštoji algebra.* Vilnius, 1960, 822 p.

Kazimieras Miecevičius

Gimė 1902 m. balandžio 7 d. Čikagoje. Pradžios ir vidurinį mokslą ėjo Šiauliuose. 1921 m. gavo brandos atestatą. 1923 m. pradėjo studijas Karaliaučiaus universitete. Čia du semestrus studijavo matematiką ir fiziką. Nuo 1924 m. su ketverių metų pertrauka tęsė matematikos, fizikos ir astronomijos studijas Berno universitete Šveicarijoje. 1925 m. rugsėjo 11 d. buvo priimtas į Lietuvos universiteto matematikos pirmąjį semestrą.

Berne 1933 m. apgynė disertaciją *Anwendung des Picard'schen Satzes auf die ganzen transzendenten Funktionen endicher Ordnung* (Pikaro teoremos taikymas baigtinės eilės transcendentinėms funkcijoms). Vadovas buvo prof. Kreljė (L. Crellier).

1934 m. lapkričio 27 d. fakulteto taryba svarstė jo disertacijos nostrifikavimo klausimą. Remdamasi prof. V. Biržiškos ir O. Stanaičio nuomone, „nežiūrint daugelį disertacijos trūkumų, nutarė Berno universiteto išduotą filosofijos daktaro diplomą pripažinti ekvivalentingu V. D. Universiteto MG daktaro diplomui."

1934 m. K. Miecevičius habilitavosi Kaune. Mokytojavo Kretingoje ir Šiauliuose. 1944 m. pasitraukė į Vakarus.

Anwendung des Picard'schen Satzes auf die ganzen transzendenten Funktionen endlicher Ordnung. Inauguraldissertation zur Erlangung der Doktorwürde der philosophischer Fakultät der Universität Bern vorgelegt von Kasimir Miecevičius aus Šiauliai, Litauen. Kaunas, Akc. „Spindulio" B-vės spaustuvė, 1935, 46 p.

Prancūzų matematikas Š. E. Pikaras (*Charles Émile Picard*, 1856–1941), be kitų svarbių rezultatų, įrodė dvi klasikines teoremas, vadinamas mažąja ir didžiąja Pikaro teoremomis.

Mažoji teorema tvirtina, kad bet kuri sveikoji funkcija, skirtinga nuo konstantos, įgyja visas (baigtines) kompleksines reikšmes, išskyrus galbūt vieną. Didžioji teorema teigia, kad analizinė funkcija bet kurioje esminio pavienio taško aplinkoje įgyja bet kurią reikšmę, išskyrus galbūt vieną.

Pats Pikaras tas teoremas įrodė remdamasis modulinių funkcijų teorija. Vėliau įvairūs matematikai (E. Borel, F. H. Schottky, P. Montel, R. Nevanlina) rado kitokių įrodymų ir tas teoremas apibendrino.

Savo disertacijoje K. Miecevičius pateikia tų teoremų įrodymus, remdamasis Blocho ir Landau darbais, ir nurodo kai kuriuos taikymus baigtinės eilės sveikosioms transcendentinėms funkcijoms.

Abraomas Gliksonas

Abraomas Jankelis Jokūbas Gliksonas gimė 1908 m. gruodžio 25 d. Vilkaviškyje. 1925 m. baigė Virbalio žydų realinę gimnaziją. 1930 m. Kauno universitete, vadovaujamas O. Folko, parengė ir apgynė diplominį darbą *Apie Lamė funkcijas*. 1931 m. Viurcburgo universitete, to paties Folko vadovaujamas, parašė disertaciją *Zum Entwicklungsproblem nach Laméschen funktionen* (Apie skleidimą Lamė funkcijomis). Įvertinta *summa cum laude*. 1932 m. gruodžio 12 d. Kaune fakulteto taryba svarstė jo doktorato, gauto Viurcburgo universitete, kur nėra viešo gynimo, pripažinimo klausimą. Taryba pripažino. 1932–1933 m. tęsė studijas Gėtingeno (*Göttingen*) universitete. 1933 m. habilitavosi Kauno universitete. Dirbo neetatiniu asistentu nuo 1933 m. birželio 6 d. Jam buvo leista naudotis matematikos biblioteka. Sutiko nemokamai padėti bibliotekoje ir eiti asistento pareigas. Dėstė matematiką Kauno žydų gimnazijoje lietuvių dėstomąja kalba.

Po karo buvo Jeruzalės universiteto profesorius.

Pranas Mašiotas

1. *Aritmetikos uždavinynas*, 1–2 d. 1906 (14-asis leid. 1936).
2. *Plokštumos trigonometrija*. 1919.
3. *Žemosios matematikos istorija*. 1919.
4. *Algebros uždavinynas*, 1–2 d. 1919–1921.
5. *Logaritmų knygos*. 1921.
6. *Geometrijos uždavinynas*. 1919.
7. *Aritmetikos uždavinynas*. 1923. D. 1. 1921.
8. *Trigonometrijos uždavinynas*. 1919.
9. *Algebros uždavinynas*. D. 1. 1922.
10. *Algebros uždavinynas*. D. 2. 1931.
11. *Plokštuminė trigonometrija ir uždavinynas*, 4-asis leid. 1936.

Aleksandras Dambrauskas (Adomas Jakštas)

Trečiasis matematikas – Universiteto garbės daktaras – Aleksandras Dambrauskas, išrinktas 1928 m. gruodžio 14 d. (balsuojant gavo 12 balsų *už* ir 2 *prieš*). Dar anksčiau, 1922 m. spalio 15 d., jis buvo išrinktas Universiteto garbės profesoriumi.

A. Dambrauskas gimė 1860 m. rugsėjo 8 d. Kurionyse, Kėdainių r., mirė 1938 m. vasario 19 d. Kaune. 1880 m. baigęs Šiaulių gimnaziją, įstojo į Petrapilio universiteto Matematikos-gamtos fakulteto Matematikos skyrių. 1881 m. kovo 5 d. išstojo ir pradėjo mokytis Kauno kunigų seminarijoje. 1888 m. baigė Petrapilio dvasinę akademiją (kilusią iš Vilniaus universiteto). A. Dambrauskas, kaip ir daugelis to meto lietuvių inteligentų, buvo plačių interesų. To reikalavo gyvenimas. Tačiau ir toliau visą gyvenimą domėjosi matematika, likdamas gana apsišvietusiu matematikos mėgėju. Savo rašinius spaudos draudimo laikais pasirašinėjo slapyvardžiu Adomas Jakštas (nuo tėvo pravardės). Yra nemažai nuveikęs ir matematikoje. Drąsiai galime teigti: jei jis būtų savo gyvenimą pašventęs matematikai, tikrai būtume turėję rimtą mokslininką kūrėją.

Ar ne svarbiausias jo darbas yra vadinamosios naujosios trigonometrinės sistemos. Prie pagrindinių trigonometrinių linijų sinusinės, kosinusinės, tangentinės, kotangentinės, sekantinės ir kosekantinės pridėkime dar apskritimo spindulį r bei sinusinės ir kosekantinės linijų krypties kampą φ. Iš tų aštuonių dydžių pasirinkime du. Tai galima padaryti $\binom{8}{2}=28$ būdais. Laikydami pasirinktuosius dydžius pastoviais, gausime 28 trigonometrines sistemas (tarp jų ir įprastinę, kai $r=1$, $\varphi=\pi/2$). Laikydami tik vieną tų dydžių pastoviu, o kitus susietais algebrine lygtimi, atitinkančia plokštumos kreivę, galime gauti neribotą skaičių sudėtinių trigonometrinių sistemų, kurias autorius pavadino sukrautinėmis.

Pirmieji rezultatai buvo paskelbti esperanto kalba knygelėje, išleistoje Berlyne 1906 m. Pastaroji 1908 m. buvo išversta į prancūzų kalbą. 1922 m. išspausdintas praplėstas tos knygelės leidimas lietuvių kalba.

Du straipsnius šia tematika paskelbė Universiteto darbuose. Straipsnio pirmojoje dalyje įrodoma, kad kiekvieną stačiakampę (kai, $\varphi=\pi/2$) sukrautinę trigonometrinę sistemą atitinka jai būdingos kreivės, autoriaus pavadintos sinusale, tangensale ir kotangensale. Jas žymi taškai, tam tikru būdu susiję su paprastomis trigonometrinėmis funkcijomis. Antrojoje dalyje sprendžiamas atvirkščias klausimas: laikant iš anksto duotas kreives sinusale, kosinusale ar tangensale, rasti atitinkamą trigonometrinę sistemą. Tai iliustruojama brėžiniais, imant įvairias kreives.

1. *Pri novaj trigonometriaj sistemoj.* Berlino, 1906, 3p.
2. *Nouveaux systèmes trigonométriques par A. Dombrowski, traduit de l'Esperanto par E. Lefèvre, professeur à l'École militaire de Belgique.* 1908, 48 p.
3. Apie elementares sukrautines trigonometrijos funkcijas [Ištrauka iš platesnio straipsnio]. *Švietimo darbas*, 1921, Nr. 7–8, 118–122.
4. *Jakšto naujos trigonometriškos sistemos. Bandymas filosofiškai nušviesti trigonometrijos pagrindus.* Berlynas, 1922, 72 p.
5. Kas yra tiesioji linija? Bandymas tiesios linijos esmė nušviesti. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1926, **3**, 373–394.
6. Apie sukrautines stačiakampes trigonometrijos sistemas. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1926, **3**, 395–425; 1930, **5**, 70–123. Yra atskiras atspaudas, 53 p.
7. Euklido V-jo postulato kreivė ir metageometrijos pagrindų kritika. *Logos*, 1926, Nr. 3, 257–294.
8. Bendras būdas taisyklingiems daugiakampiams ratilan įbrėžti. *Švietimo darbas*, 1929, Nr. 1, 17–34; Nr. 2, 113–116; Nr. 3, 189–193. Yra atskiras atspaudas, 26 p.
9. Matematiškos sąlygos kreiviems paviršiams nuo plokščių atskirti. *Lietuvos universiteto Matematikos-gamtos fakulteto darbai*, 1930, 124–130.
10. Ratilai sferoje ir R. Barthelio poliarinė geometrija. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 1933, **1**, 496–500. Taip pat fotografuotiniame leidime: Roma, 1973.

Matematikos vadovėliai

1. *Geometrijos vadovėlis dviklasėms mokykloms*. Iš P. Mironovo vertė ir kai kur papildė A. Jakštas. Vilnius, 1915 [viršelyje 1916], 115 p. Antras pataisytas leidimas. Kaunas, „Šviesos" spaustuvė, 1921.
2. *Plokštinė trigonometrija. Pilnas sistematiškas kursas. Teorija ir uždavinynas*. Kaunas, 1919 [viršelyje 1920], 156 p.

Populiarūs straipsniai, matematinė publicistika

1. *Pri unu speco e kurbaj linioj, koncernantaj la V-an Euklidean postulaton*. Berlino, Esperanto Verlag, Möller et Borel, 1905, 23 p.
2. Vyskupas Baranauskas kaipo matematikas. *Draugija*, 1907, **1**, 332–342. Taip pat kn.: *Užgesę žiburiai*, Kaunas, ?, 156–166, ir Roma, 197? Yra ir atskiras atspaudas.
3. Šis tas iš humburgo ir hazardo srities. Matematiškas tūlo gešefto tyrinėjimas. *Draugija*, 1908, Nr. 22, 168–177.
4. Ką mokslas gali pasakyti apie pasaulio pabaigą? *Mokslas ir tikėjimas*. Kaunas, 1930, 357.
5. Apokaliptiškasis skaičius 666 matematikos žvilgsniu ir jo simboliškoji reikšmė *Draugija*, 1920, **26**, 25–30.
6. Ką mokslas gali pasakyti apie pasaulio pabaigą ir apie apokaliptiškąjį skaičių 666. Kaunas, „Šviesos" spaustuvė, 1920, 31 p. [Ar tik ne 3 + 4?]
7. Matematiškas bičių instinktas ir Vabalas matematikas. *Draugija*, 1921, Nr. 9–10, 287–296. Taip pat atskira knygelė: Kaunas, 1921, 22 p.
8. Dieviškoji proporcija. Matematiškas dailės dėsnis. *Draugija*, 1921, Nr. 11–12, 357–378. Taip pat atskira knygelė, 331–363. Raštai, 3 t., Vilnius, 1997, 238–263.
9. Matematikos mažmožiai. *Švietimo darbas*, 1921, Nr. 3–4, 103.
10. Matematikos mažmožiai. Įdomi Hoene-Wronskio formula π dydžiui išreikšti. Net ir matematikos dedukcija reikalinga kontrolės. Apie vieną matematiškąjį paradoksą. *Švietimo darbas*, 1921, Nr. 5–6, 103–107.
11. Apie vieną matematišką tapatybę. *Švietimo darbas*, 1921, Nr. 9–10, 108–110?
12. *Trys garsiausieji matematikos klausimai*. Kaunas, 1924, 133 p.
13. J. M. Hoene-Wronskis matematikas. Kn.: *Užgęsę žiburiai,* Kaunas, 1930, 395–422. Antrasis leidimas: Roma, 1975.
14. *Meno kūrybos problemos*. Kaunas, 1931, 367 p.
15. Atsiminimai apie vysk. A. Baranauską. *Naujoji Romuva*, 1935, Nr. 9, 199–200.

1928 m. gegužės 15 d. A. Dambrauskas apdovanotas DLK Gedimino 2-ojo laipsnio ordinu.

Apie jį

1. P. Katilius. Dambrauskas – matematikas. *Kosmos*, 1938, Nr. 3–4, 148–151.
2. Dr. O. Stanaitis. A. Jakštas ir matematika. *Židinys*, 1938, **27**, Nr. 4, 491–496.

3. Č. Masaitis. A. Dambrauskas matematikoje. *Naujoji Romuva*, 1938, Nr. 12, 292–293.
4. V. Paulauskas. Adomas Jakštas – matematikas. *Mokslas ir gyvenimas*, 1988, Nr. 9, 28–29.
5. A. Ažubalis. Adomas Jakštas – matematikas: 130-osioms gimimo metinėms. *Mokslas ir gyvenimas*, 1990, Nr. 8, 30–31.

Fermatistas Zigmas Rupeika

Ketvirtajame dešimtmetyje ir pokario metais savotiškai pagarsėjo Zigmas Rupeika. Iš nepripažintų „genijų" jis labiausiai išsiskyrė.

Gimė 1898 m. rugsėjo 6 d. Maskvoje. 1917 m. baigė Kursko realinę mokyklą, o po metų – jos papildomą komercinę klasę. Dirbo valdininku Kurske, Samaroje. 1921 m. grįžo į Lietuvą. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1922 m. įstojo į Lietuvos universiteto Technikos fakultetą. Vertėsi įvairiomis tarnybomis. 1927 m., išklausęs 6 semestrus, pradėjo mokytojauti. Dirbo Tauragėje, Vilkaviškyje, Alytuje, Kelmėje, Joniškyje. 1943 m. buvo išvežtas darbams į Vokietiją. Po sunkaus sužeidimo grąžintas į Lietuvą. 1944 m. ėmė dirbti Kauno 3-oje mergaičių gimnazijoje. 1952 m. eksternu baigė Vilniaus pedagoginį institutą.

Apie 1933 m. susidomėjo paskutine Ferma teorema. Prancūzų matematikas (ir juristas) P. Ferma apie 1637 m. graikų matematiko Diofanto, gyvenusio mūsų eros trečiajame šimtmetyje, veikalo *Aritmetika* paraštėje suformulavo teiginį, kad nėra sveikųjų teigiamų skaičių x, y, z, kurie tenkintų lygybę $x^n + y^n = z^n$, kai n yra sveikasis teigiamas skaičius, didesnis už 2. P. Ferma rašė, jog radęs nuostabų šio teiginio įrodymą, bet paraštėse buvę per mažai vietos jam užrašyti. Jis buvo panašiu būdu suformulavęs ir daugiau įvairių teiginių. Vėliau jie buvo kitų matematikų įrodyti arba atmesti kaip klaidingi. Liko tik šis. Todėl jam prigijo Paskutinės, arba Didžiosios, Ferma teoremos vardas. Daugelis žymių matematikų mėgino ją įrodyti. Tačiau pavyko įrodyti tik atskirus atvejus. Pats uždavinys yra ne toks jau reikšmingas, tačiau jį sprendžiant buvo sukurta daug matematinių teorijų: algebrinių skaičių, idealų teorija. Uždavinys liko neišspręstas iki paskutinių laikų.

1908 m. birželio 27 d. Karališkoji Gėtingeno mokslų draugija paskelbė neseniai mirusio Darmštate (*Darmstadt*) Pauliaus Volfskėlo (*Wolfskehl*) testamentą. Pastarasis paliko šimtą tūkstančių markių ir pavedė minėtai draugijai išmokėti tuos pinigus su palūkanomis asmeniui, kuris pirmasis įrodys didžiąją Ferma teoremą. Tai sukėlė ištisą audrą tarp matematikos mėgėjų, ir ne tik tarp jų. Jau pirmaisiais metais gautas 621 „įrodymas". Juk uždavinys atrodė toks paprastas, suprantamas žmogui, turinčiam šiek tiek matematikos žinių. „Įrodymai" užplūdo mokslinių žurnalų redakcijas ir mokslo įstaigas. Jų srautas nemažėjo. Tačiau po Pirmojo pasaulinio karo Vokietijoje prasidėjo nepaprastai didelė infliacija, ir Volfskėlo premijos vertė pasidarė mažutė, nors ir neišnyko. Po to fermatistų skaičius labai sumažėjo, nors jie ir neišnyko.

Z. Rupeika apie tą problemą sužinojo dar mokydamasis vidurinėje mokykloje. Tačiau rimtai ja susidomėjo, kaip minėta, apie 1933 m. Mėgino ją išspręsti. Ir jam

1933 m. kovo mėn. pasirodė, kad rado sprendimą. Apie tai tuojau pat pranešė VDU Matematikos-gamtos fakulteto dekanui. Balandžio 23 d. užsakė „Raidės“ spaustuvėje išspausdinti [1] brošiūrą su įrodymo išdėstymu. 1933 m. gegužės 8 d. savo „atradimą“ paskelbė *Lietuvos aide*. Po to parašė laišką dekanui Z. Žemaičiui, prašydamas leisti jam padaryti Universitete pranešimą „pagal siunčiamąją trumpą įrodymo santrauką“. Fakulteto specialistai patikrino jo pranešimą. Suprantama, nurodė klaidas. Autorius neprisipažino klydęs. Spausdino naujas [2, 3] knygeles, kuriose ištaisydavo nurodytas klaidas, bet darydavo kitas. Kaltino profesūrą, kad nepripažįsta jo darbų. Net spaudoje skundėsi. Pasinaudojęs *Kosmoso* redaktoriaus P. Dovydaičio patiklumu, išspausdino dar vieną [4] straipsnį. Tada P. Katilius taip pat parašė į tą patį žurnalą [5] paaiškinimą, o R. Lakovskis – gana platų [6] straipsnį apie pačią problemą.

Nors problema formuluojama labai parastai, bet jos sprendimas turi vieną specifinę savybę. Reikia įrodyti, kad tam tikras teiginys yra klaidingas. Padarius prielaidą, kad teiginys yra teisingas, reikia gauti prieštaravimą. Tačiau prieštaravimą galima gauti ir padarius įrodyme klaidą. Tikimybė, kad kita klaida atitaisys pirmąją, yra nepaprastai maža.

Z. Rupeika buvo fanatiškai užsispyręs žmogus. Jo niekas negalėjo įtikinti klydus. Esu iš savo profesorių girdėjęs, jog tarpukario metais jis, užuot mokęs mokinius jiems privalomos matematikos, per pamokas dėstydavęs savo fermatistinius „įrodymus“. Todėl tekdavę keisti darbovietes. Tai labai panašu į tiesą.

Z. Rupeika po karo pagaliau įgijo aukštąjį matematinį išsilavinimą, parašė trigonometrijos vadovėlį vidurinėms mokykloms. Tai buvo laikotarpis, kai Švietimo ministerijoje buvo susirūpinta originaliais lietuviškais vadovėliais. Iki tol visi pokariu išleisti matematikos vadovėliai buvo tik verstiniai. Niekas kitas nepateikė originalaus vadovėlio rankraščio, todėl buvo leidžiamas Z. Rupeikos, nors specialistai labai jį kritikavo. Z. Rupeika 1958 m. išleido dar populiarią knygelę *Apie taisyklingus žvaigždinius daugiakampus*.

Pagaliau Ferma teorema buvo įrodyta. Tai atsitiko 1994 m. A. Vailsas (*Andrew Wiles*, g. 1953 04 11), remdamasis daugelio kitų matematikų darbais ir pats keletą metų sėkmingai tęsęs jų darbus, pasinaudodamas pačia sunkiąja matematikos artilerija, pralaužė šimtmečius nenugalėtą tvirtovę. Mokslininkai šį pasiekimą prilygino atomo suskaidymui ar DNR struktūros iššifravimui.

1997 m. birželio 27 d. A. Vailsas gavo Volfskėlo premiją. Ji jau buvo vėl gerokai padidėjusi ir sudarė apie 50 000 dolerių. Z. Rupeika nesulaukė to laiko. Jis mirė 1973 m. sausio 10 d.

Nesuvokdami problemos sudėtingumo, po Vailso įrodymo kai kas iš Lietuvos žurnalistų ar mažai išprususių matematikų suskato raginti peržiūrėti Z. Rupeikos „darbus“, ar ten nėra genialių minčių, kurios padėtų paprasčiau įrodyti. Tačiau tai prilygtų mėginimui, turint tik akmeninį kirvuką, pabandyti sukurti šiuolaikinį kompiuterį.

1. Zigmantas Rupeika. *Didžiosios P. Fermat'o teoremos įrodymas*. Kaunas, 1934. 30 + 2 p.

2. Zigmantas Rupeika. *Didžiosios P. Fermat'o problemos sprendimas. 1933–1935 m.* Kaunas, 1935, 4 + 24 p.
3. Zigmantas Rupeika. *Didžioji P. de Fermato problema ir jos sprendimai. 1933–1935 m.* Kaunas, 1935, V + 35 p.
4. Z. Rupeika. Didžiosios P. de Fermat'o problemos sprendimas. *Kosmos*, 1934, Nr. ?
5. P. Katilius. Apie Fermato teoremą ir jos sprendėjus. *Kosmos*, 1937, Nr. 7/9, 116.
6. Ruvinas Lakovskis. Didžiosios Fermat problemos šių dienų būklė. *Kosmos*, 1939, Nr. 7/9, 225–238.

LIETUVOS MATEMATIKOS ISTORIJA*

Pratarmė

Lietuvių tautos istorija rašoma jau keletas šimtmečių. Tačiau ir šiandien ji dar turi daugybę spragų. Rašė ją ir svetimieji, kuriems dažnai rūpėjo savi interesai. Rašė ją ir romantikai, apipindami istoriją mitais, idealizuodami ir, suprantama, ideologizuodami. Seniai pasigendame istorijos, kuri būtų pakankamai arti tikrovės.

Turbūt nedaug apsiriksiu, teigdamas, kad menkiausiai nušviesta lietuvių tautos mokslo istorija. Patys lietuviai šioje srityje nedaug ką tėra nuveikę. Išaugus didelei mokslo darbuotojų armijai, atsiranda žmonių, kurie domisi ne tik mokslo šiandiena, bet ir jo praeitimi. Nemažas stimulas tam buvo ir Vilniaus universiteto 400 metų sukakties minėjimas. Buvo susirūpinta parašyti pakankamai plačią ir tuo metu priimtiną jo istoriją. Sutelktas didelis autorių kolektyvas. Išskyrus gal trečiąjį tomą, skirtą Universiteto pastariesiems laikams, tas darbas ir šiandien neprarado savo vertės. Trečiame tome, atmetus būtinus tam laikui ideologizavimus, yra taip pat daug medžiagos mokslo XX a. antrojoje pusėje istorijai. Tada pavyko organizuoti ir seriją *Lietuvos mokslo paminklai*, kurioje iki šiol išėjo net 17 knygų. Gal tą darbą, kai normalizuosis laikai, bus galima pratęsti.

Pradėtos rašyti ir atskirų mokslo šakų istorijos. Tiesa, įvairiais Lietuvos mokslo klausimais yra rašę kitų šalių atstovai. Esama daug rimtų veikalų ir darbų. Tačiau neretai esama ir tendencingų. Daug mokslininkų puošia svetimų šalių mokslo istorijos analus, o Lietuvoje apie juos mažai žinoma.

Šis darbas yra bandymas nušviesti vienos iš mokslo šakų – matematikos – istoriją Lietuvoje. Iki šiol publikuota nemažai darbų. Atėjo laikas parašyti apibendrinamąjį darbą.

Šių eilučių autoriaus iniciatyva 1997 m. buvo suburta keletas matematikų, kurie ėmėsi to darbo.

VU bibliotekos Bibliografijos ir informacijos skyrius parengė VU ir VDU išsamias 1918–1944 m. bibliografijos rodykles:

1. *Vilniaus universitetas. Bibliografijos rodyklė* (1918–1944). VU leidykla, 1998.
2. *Vytauto Didžiojo universitetas. Bibliografijos rodyklė* (1948–1944). D. 1: kn.1, kn. 2. VU leidykla, 1998.

*Profesoriaus Jono Kubiliaus sudarytas temų planas. Ši knyga turėjo realizuoti V skyriaus 1 punktą (red. past.).

TURINYS

VI skyrius. KARO METAI

1. Lietuviškasis Vilniaus universitetas. Pirmieji tarybiniai metai. Karo metai. [J. Kubilius]
2. Matematika Kaune.
3. Matematika vidurinėje mokykloje.

VII skyrius. POKARIO METAI

1. Matematika aukštosiose mokyklose ir Mokslų akademijoje. Moksliniai rezultatai. Matematikų draugija. Publikacijos. Žymesnieji matematikai.
2. Atskirų sričių apžvalga. Skaičių teorija. Tikimybių teorija ir matematinė statistika. Diferencialinės lygtys ir skaičiavimo matematika. Geometrija ir topologija. Funkcijų teorija. Matematinė logika.
3. Matematika vidurinėje mokykloje. Užklasinė veikla: olimpiados, neakivaizdinė matematikos mokykla, stovyklos ir kt.
4. Elektroninė skaičiavimo technika.

VIII skyrius. NEPRIKLAUSOMYBĘ ATGAVUS

1. Pertvarka. Aukštosios mokyklos ir mokslo įstaigos.
2. Vidurinė mokykla.
3. Matematikos terminai.

PROFESORIUS JONAS KUBILIUS IR LIETUVOS MATEMATIKOS ISTORIJA

Eugenijus MANSTAVIČIUS
Vilniaus universitetas

Vidmantas PEKARSKAS
Kauno technologijos universitetas

Mifodijus SAPAGOVAS
Vilniaus universitetas

Lietuvos mokslo istorijoje profesoriaus Jono Kubiliaus vaidmuo išskirtinis. Jis pelnytai vadinamas vienu naujos krypties matematikoje – tikimybinės skaičių teorijos – pradininkų pasaulyje. Rezultatai, išdėstyti straipsniuose ir dviejose monografijose [1] ir [2], susilaukė didžiulio pasaulio matematikų bendruomenės dėmesio. Antrosios knygos [2] vertimas [3] JAV ne kartą buvo leistas pakartotinai (1964, 1968, 1978, 1992, 1997). Lietuvoje profesoriaus darbai buvo įvertinti pirmąja Valstybine mokslo premija matematikos srityje (1958), užsienyje – Greifsvaldo (1981), Karlo (Praha, 1982), Latvijos (Ryga, 1989) ir Zalcburgo (1992) universitetų suteiktais *Honoris Causa* vardais. Jis tapo pirmuoju matematiku, 1962 m. išrinktu Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu. Mokslinis J. Kubiliaus indėlis neseniai buvo aptartas apžvalginiuose straipsniuose [25, 29] ir [31]. Pasiektų rezultatų čia nenagrinėsime, tačiau pažymėsime, kad jis sukūrė originalią mokslinę mokyklą, kurioje tikimybinė skaičių teorija yra toliau plėtojama. Šiuolaikinius pasiekimus ir naujas tendencijas iš dalies atspindi tarptautinių konferencijų, skirtų profesoriaus jubiliejams ir rengiamų Palangoje kas penkeri metai, darbai [20–24], moksliniai straipsniai šalies ir užsienio žurnaluose bei leidiniuose.

Apgynęs matematikos mokslų kandidato (dabar daktaro) disertaciją Leningrade (Sankt Peterburge), 1951 m. J. Kubilius grįžo į Lietuvą ir pasišventė matematikai bei mokslo organizacinei veiklai. Skaitė paskaitas universitete, dirbo Mokslų akademijos Fizikos ir technikos institute. Buvo prie Fizikos ir matematikos instituto įkūrimo 1956 m. ištakų, tapo jo direktoriaus pavaduotoju ir Matematikos skyriaus vadovu. Matematikos atsiradimas Lietuvos MA aprašytas J. Kubiliaus straipsnyje [14]. VU Matematikos fakultete jis suorganizavo nuolat veikiantį seminarą, kuris turėjo didelės įtakos suformuojant matematinių tyrimų tematiką Lietuvoje. Pirmųjų keturiasdešimties metų seminaro istorija detaliai nušviesta [44] straipsnyje. Profesorius aplink save būrė gabų jaunimą, daugumai mokinių pasiūlydamas uždavinių iš tikimybinės skaičių teorijos, tačiau tuo neapsiribojo. J. Kubilius sukūrė matematikos mokslo Lietuvoje strategiją. Jai realizuoti taip pat negailėta pastangų. Savo buvusius diplomantus – Vytautą Statulevičių, Bronių Grigelionį ir Eduardą Vilką – jis nukreipė tobulintis į kitus

Sovietų Sąjungos mokslo centrus. Grįžę jie su kaupu pateisino viltis ir sukūrė originalias mokyklas Lietuvoje. Plačiau apie tai galima paskaityti [50, 56] ir [63] knygose.

J. Kubilius organizavo visą Lietuvos matematikų veiklą. Pirmoji Lietuvos matematikų konferencija, kukliai vadinama „respublikiniu matematikos mokslo darbuotojų pasitarimu", buvo sukviesta 1958 m. vasario 4–5 d. VU Fizikos-matematikos fakulteto Didžiojoje fizikos auditorijoje. Kaip liudija paties Profesoriaus istorinis straipsnis [17], dalyvių skaičius buvo nemažas – 79. Pradedant trečiuoju, pasitarimai vykdavo kasmet, nuo1966-ųjų jie jau buvo vadinami Lietuvos matematikų konferencijomis. Pirmoje konferencijoje nutarta įsteigti Lietuvos matematikų draugiją (LMD). J. Kubiliaus pastangomis buvo įveikti iškilę biurokratiniai bei politiniai suvaržymai ir 1962 m. vasario 3 d. įregistruoti Įstatai. Iki pat gyvenimo saulėlydžio Profesorius buvo neprilygstamas Draugijos valdybos pirmininkas. Lietuvos matematikų konferencijas toliau organizuodavo Draugija, į šį darbą paeiliui įtraukdama matematikus iš įvairių Lietuvos mokslo institucijų. Išsamią istoriją galima rasti [17] straipsnyje. J. Kubilius įsteigė žurnalą *Lietuvos matematikos rinkinys*, kuris per 50 metų tapo žinomu ir pripažintu pasaulyje, šiandien leidžiamu prestižinėje „Springer" leidykloje pavadinimu *Lithuanian Mathematical Journal*. Pažymėtina, kad ir visapusiai Profesoriaus ryšiai su pasaulio mokslo bendruomene skatino naujos informacijos patekimą į Lietuvą bei trumpino jos gavimo laiką.Ypatingą dėmesį J. Kubilius skyrė matematikos mokymui vidurinėse mokylose ir ypač jaunųjų matematikų olimpiadoms. Kaip pats Profesoriaus rašė visasąjunginiame matematikos žurnale [7], pirmoji respublikinė olimpiada, vykusi 1953 m., buvo reikšmingas įvykis visoje TSRS. Jis pats parengė moksleiviams bei mokytojams skirtų uždavinių rinkinių ir metodinės medžiagos.

J. Kubiliaus asmenybė ypač atsiskleidė jam tapus Vilniaus universiteto rektoriumi, kuriuo buvo beveik 33 metus (1958–1990). Jis nepagailėjo jėgų įgyvendinti pagrindinius siekius – paversti universitetą pirmaujančia ir perspektyviausias kryptis plėtojančia mokslo institucija, turinčia šiuolaikinę infrastruktūrą, saugojančia kultūros paveldą bei lietuvišką dvasią.VU 400 metų jubiliejaus iškilmės ne vienam suteikė vilčių kada nors gyventi nepriklausomoje Lietuvoje. Už išskirtinį vaidmenį puoselėjant kultūrą 1979 m. J. Kubiliui buvo suteiktas Lietuvos nusipelniusio kultūros veikėjo vardas.

Mokslo istorija visada buvo Profesoriaus akiratyje. Universitete jis daug prisidėjo keldamas jos prestižą, paskatino ne vieną mokslininką imtis šios krypties tyrimų. Nepalankiomis politinėmis sąlygomis organizavo knygų seriją *Lietuvos mokslo paminklai*, buvo jos redaktorių kolegijos pirmininkas. Švenčiant Universiteto 400 metų jubiliejų, lietuvių, rusų ir anglų kalbomis išleista *Vilniaus universiteto istorija* [58–62]. Redakcinė kolegija, vadovaujama J. Kubiliaus, pavienius straipsnių autorius subūrė į bendraminčių kolektyvą. Šis veikalas 1982 m. buvo įvertintas Lietuvos mokslo premija.

Profesoriaus biografijos aspektai nušviesti straipsniuose ir interviu. Jų sąrašas iki 2001 m. pateiktas [26] rodyklėje. Vėlesnę informaciją apie J. Kubilių būtų sunku

aprėpti. Pažymėtina jo mokinio Viliaus Stakėno parašyta literatūrinė biografija [30]. Nemažai medžiagos yra ir Lietuvos mokslo populiarinimo žurnaluose (žr., pavyzdžiui, [28]), ir intenetiniuose pasaulio matematikų sąvaduose (žr. [27]).

Galima sakyti, kad matematikos istorija buvo Profesoriaus antrasis pašaukimas. Visuose jo parašytuose moksliniuose ar populiariuose straipsniuose ir viešuose pasisakymuose gausu faktinės ir gerai dokumentuotos medžiagos. Kaip pavyzdį, paminėsime vieną pirmųjų – proginę publikaciją – [8]. Be profesionalios matematinių tyrimų analizės, joje pirmą kartą randame išsamią Lietuvos matematikų darbų, publikuotų 1958–1960 m., bibliografiją. Reguliarios LMD valdybos pirmininko ataskaitos [9–12] ir [16], pateikiamos Draugijos suvažiavimuose kas treji metai, yra tikslus matematinio gyvenimo Lietuvoje metraštis. Nuo pat pirmųjų Lietuvos matematikų pasitarimų Profesorius rūpinosi, kad greta tradicinių matematikos rezultatų pristatymo būtų skaitomi pranešimai ir iš Lietuvos matematikos mokslo istorijos. Pirmajame 1958 m. pasitarime Pranas Žemaitis padarė pranešimą *Senoji Vilniaus astronomijos observatorija*, kuri 1861– 1863 m. leido pirmąjį žurnalą rusų kalba *Vestnik matematičeskich nauk* net po Universiteto uždarymo. Antrajame 1960 m. pasitarime profesorius Zigmas Žemaitis perskaitė pranešimą *Fizikos ir matematikos mokslai senajame Vilniaus universitete*. Jo pagrindu vėliau parengtas [48] rankraštis 1979 m. buvo išspausdintas [54] knygoje. Reikšmingas buvo profesoriaus Z. Žemaičio pranešimas trečiajame 1962 m. pasitarime apie Vilniaus universiteto matematiką Z. Revkovskį (1807–1893). Pirmą kartą mokslinei visuomenei pateikta argumentuota informacija, kad senajame Vilniaus universitete, be matematikos dėstymo, buvo ir matematikos mokslo pasiekimų. Ši tematika tapo viena pagrindinių matematikos istorijos tyrimuose. Praeito amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje ją plėtojo Paulius Slavėnas ir Vilniaus pedagoginio instituto dėstytojas B. Chmielevskis [38]. Nuo 1960 m. LMD konferencijose yra atskira matematikos istorijos ir metodikos sekcija. Nuo 1970 m. aktyvūs pranešėjai jose buvo Evaldas Gečiauskas ir Petras Rumšas. Pirmasis tyrinėjo senojo Vilniaus universiteto matematikos istoriją, o antrasis – praeito šimtmečio vidurinės mokyklos matematikos istoriją, ypač matematikos vadovėlius bei matematikos terminijos klausimus. Pastarosios istorijai labai vertingas Z. Žemaičio [49] straipsnis, kuriame jis nušviečia savo ir kitų (1915 m. Voroneže likimo suburtų) – matematikų Marcelino Šikšnio ir Prano Mašioto bei kalbininko Jono Jablonskio – darbą norminant lietuviškus matematikos terminus. Tai tų tolimų dienų aktyvaus dalyvio autentiški prisiminimai. E. Gečiausko [39] straipsnyje nurodyta nemažai įdomių Lietuvos matematikos istoriografijos šaltinių, esančių užsienio archyvuose. Matematikos istoriją Lietuvos ir Stepono Batoro universitete tarpukario laikotarpiu plačiai analizavo Vytautas Paulauskas (žr., pavyzdžiui, [45] ir [46]). Sukaupta medžiaga yra artimai susijusi su dabar pristatoma J. Kubiliaus studija. Devintajame praeito amžiaus dešimtmetyje pranešėjų Lietuvos matematikos istorijos klausimais gretas papildė Juozas Banionis, Elena Neniškytė, Vita Verikaitė ir Henrikas Jasiūnas, kurio [40] straipsnyje pateikta išsami istorinių tyrimų bibliografija. Per 55 LMD konferencijas Lietuvos matematikos istorijos

klausimais perskaityta apie 220 pranešimų, iš jų 22 plenariniuose konferencijos posėdžiuose. Pranešėjais buvo 45 Lietuvos matematikai (mokslininkai ir mokytojai). Be jau minėtųjų, pranešimus skaitė Algirdas Ažubalis, Aleksandras Baltrūnas, Jonas Banys, Vidmantas Pekarskas, Aldona Pekarskienė, Birutė Ragalytė, Alma Paukštienė ir kt. Literatūros sąraše yra išvardyta dauguma jų parašytų knygų. J. Kubilius skatino vis naujus mokslininkus domėtis Lietuvos matematikos istorija, skaityti pranešimus bei rašyti šia tematika. Jis siekė, kad tyrimai būtų kokybiški, susirūpindavo dėl vieno ar kito pavir utini ko darbo.

Atskirai nurodysime J. Kubiliaus parengtus ir skaitytus prane imus LMD konferencijose Lietuvos matematikos istorijos klausimais:

- *Matematika Lietuvos universitete* (1990 m., 31-oji konferencija., Kaunas, KMI, plenarinis prane imas);
- *Profesoriui Zigmui Žemaičiui* 120 (2005 m., 46-oji konferencija, Vilnius, VU, plenarinis pranešimas);
- *Akademiko Vytauto Statulevičiaus kūrybinis palikimas* (2009 m., 50-oji konferencija, Vilnius, VU, plenarinis pranešimas);
- *Matematikos daktaro docento G .Žilinsko* 100-*sioms gimimo metinėms* (2010 m., 51-oji konferencija, Šiauliai, ŠU).

Vertingą profesoriaus J. Kubiliaus darbų iš Lietuvos matematikos istorijos dalį sudaro jo rašyti įvadiniai straipsniai [13, 15] ir [18] knygoms apie Lietuvos matematikus [52, 54] ir [56].

Pokario laikotarpiu mokslo kalbos pozicijas Lietuvoje užemė rusų kalba, su kuria atsirado daug naujų rusiškų terminų. Juos reikėjo pakeisti taisyklingais lietuviškais terminais. Prie šio darbo kelis dešimtmečius triūsė daug žmonių, suburtų profesoriaus J. Kubiliaus. Jo humanitarinis išsilavinimas ir platus akiratis padėjo kuriant ne vieną matematinį terminą. 1994 m. pasirodė *Matematikos terminų žodynas* [5] – knyga, turėjusi ir daranti reikšmingą įtaką lietuviškai matematinei kalbai. Žodyno pasirodymu baigėsi antrasis ilgai trukęs lietuviškų matematikos terminų norminimo periodas.

J. Kubilius visada tvirtai laikėsi nuomonės, kad Lietuvos matematikai privalo parengti išsamų Lietuvos matematikos istorijos veikalą. Autentiškas jo sudaryto plano projektas pateikiamas šioje knygoje. Apie 2000-uosius metus ar kiek anksčiau jis organizavo neformalią grupę, kurioje buvo ir matematikos istorijos specialistai, ir administracijos atstovai (A. Baltrūnas, E. Gečiauskas, J. Kubilius, M. Sapagovas, V. Statulevičius). Ji turėjo rūpintis visais organizavimo klausimais ir leidyba. Taip atsirado serija *Iš Lietuvos matematikos istorijos*. Iki šiol išleistos pirmosios trys [4], [42] ir [43] knygos. Pirmąja tapo Profesoriaus [4] studija, skirta Antano Baranausko matematinei veiklai. Joje atskleistas kūrybinis poeto ir vyskupo įnašas į skaičių teorijos rezultatų aruodą bei jo indėlis kuriant pirmuosius lietuviškus geometrijos terminus. Dabar išleidžiamas J. Kubiliaus rankraštis tampa ketvirtąja serijos knyga.

Per paskutinį dešimtmetį pastebimai suaktyvėjo tiek moksliniai tyrimai Lietuvos matematikos istorijos klausimais, tiek leidybinis darbas. A. Ažubalio [32, 33], A. Baltrūno [34], J. Banionio [35–37], B. Riaubos ir N. Vasiliauskaitės [47] kūrinius papildė Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto Matematikos muziejaus (H. Jasiūnas, V. Stakėnas, V. Verikaitė) parengtos ir išleistos [41, 51–53, 55] knygos bei Matematikos ir informatikos instituto [42, 43, 56] ir [63] leidiniai. Juose nušviečiami Lietuvos matematikos istorijos klausimai, esama labai daug faktinės informacijos šia tema.

Žvelgdami optimistiškai, tikimės, kad Profesoriaus Jono Kubiliaus suformuluotas tikslas – parengti daugiatomį leidinį apie Lietuvos matematikos istoriją – bus pasiektas.

Literatūra

J. Kubiliaus knygos ir straipsniai

1. J. Kubilius. *Tikimybiniai metodai skaičių teorijoje*. Vilnius, LTSR mokslų akademija, Fizikos ir matematikos inst., 2, 1959, 162 p. (rusų k.).
2. J. Kubilius. *Tikimybiniai metodai skaičių teorijoje*. Vilnius, LTSR valst. polit. moksl. lit. leidykla, 1962, 221 p. (rusų k.).
3. J. Kubilius. *Probabilistic Methods in the Theory of Numbers*. Transl. Math. Monogr., vol. 11, Amer. Math. Soc., Providence, 1964, xviii+182 p.
4. J. Kubilius. *Antanas Baranauskas ir matematika*. Iš Lietuvos matematikos istorijos, I t., Vilnius, MII, 2001, 92 p.
5. V. Bagdonavičius, P. Golokvosčius, J. Kubilius (moksl. red.) ir kt. *Matematikos terminų žodynas*. Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla,1994, 726 p.
6. J. Kubilius. *Tarėme žodį ir jį išlaikysime*. Kaunas, 1996, 378 p.
7. J. Kubilius. Pirmoji respublikinė moksleivių matematikos olimpiada Lietuvos TSR. *Uspekhi matem. nauk*, 1953, 8(3), 203–205 (rusų k.).
8. J. Kubilius. Matematika Tarybų Lietuvoje. Kn.: *Matematika Tarybų Lietuvoje*, Vilnius, 1961, 157–164.
9. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 1992–1995 metų veikla. *LMD XXXVI konferencija. Plenariniai pranešimai*, R. Kudžma ir V. Mackevičius (ats. red), Vilnius, VU leidykla, 1995, 79–86.
10. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 1995–1998 metų veikla. *LMD mokslo darbai,* II t., Vilnius, „Technika", 1998, 11–18.
11. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 1998–2001 veikla. *Liet. matem. rink, spec. nr.*, **41**, 2001, 11–19.
12. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 2001–2004 veikla. *Liet. matem. rink, spec. nr.*, **44**, 2004, 15–22.
13. J. Kubilius. Menu Gerardą Žilinską. Kn.: *Daktaras Gerardas Žilinskas*, H. Jasiūnas, M. Žilinskienė, V. Verikaitė (sud.), VU, MIF, 2006, 9–19.
14. J. Kubilius. Kaip mokslų akademijoje atsirado matematika. Kn.: *Matematika Lietuvoje po* 1945 *metų*. Iš Lietuvos matematikos istorijos, II t., Vilnius, MII, 2006, 9–23.
15. J. Kubilius. Vytautas Statulevičius. A brief biographical outline (1929–2003). Kn.: *Vytautas Statulevičius. Selected Mathematical Papers*, Vilnius, MII, 2006, 11–14.

16. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 2004–2007 metų veikla. *Liet. matem. rink, spec. nr.*, **47**, 2007, 11–20.
17. J. Kubilius. 50 metų Lietuvos matematikų draugijos konferencijoms. *Liet. matem. rink. LMD darbai,* **48/49**, 2008, 9–15.
18. J. Kubilius. Profesorius Zigmas Žemaitis. Trumpa biografinė apybraiža. Kn.: *Profesorius Zigmas Žemaitis. Bibliografijos rodyklė ir fotografijų rinkinys*, VU leidykla, 2008, 13—23.
19. J. Kubilius. Lietuvos matematikų draugijos 2007–2010 metų veikla. *Liet. matem. rink.. LMD darbai*, **51**, 2010, 1–8.

Darbai, skirti J. Kubiliui

20. *Analytic and Probabilistic Methods in Number Theory*. New Trends in Probab. and Statist., vol. 2. Proc. Intern. Conf. in Honour of J. Kubilius, Palanga, Lithuania, 24–28 September 1991, F. Schweiger and E. Manstavičius (Eds), Vilnius/Utrecht, TEV/VSP, 1992.
21. *Analytic and Probabilistic Methods in Number Theory*. New Trends in Probab. and Statist., vol. 4. Proc. Second Intern. Conf. in Honour of J. Kubilius, Palanga, Lithuania, 23–27 September 1996, A. Laurinčikas, E. Manstavičius and V. Stakėnas (Eds), Vilnius/Utrecht, TEV/VSP, 1997.
22. *Analytic and Probabilistic Methods in Number Theory*. Proc. Third Intern. Conf. in Honour of J. Kubilius, Palanga, Lithuania, 24–28 September 2001, A. Dubickas, A. Laurinčikas and E. Manstavičius (Eds), Vilnius, TEV, 2002.
23. *Analytic and Probabilistic Methods in Number Theory*. Proc. Fourth Intern. Conf. in Honour of J. Kubilius, Palanga, Lithuania, 25–29 September 2006, A. Laurinčikas and E. Manstavičius (Eds), Vilnius, TEV, 2007.
24. *Analytic and Probabilistic Methods in Number Theory. Kubilius Memorial Volume*. Proc. Fifth Intern. Conf. in Honour of J. Kubilius, Palanga, Lithuania, 4–10 September 2011, A. Laurinčikas, E. Manstavičius and G. Stepanauskas (Eds), Vilnius, TEV, 2007.

Apie J. Kubilių

25. P.D.T.A. Elliott. Jonas Kubilius and Probabilistic Number Theory. Some Personal Reflections. *Lith. Math. J.*, **55**(1), 2015, 2–24.
26. R. Gruzdytė, J. Freigofaitė ir S. Peciulkienė (sud.). *Jonas Kubilius: bibliografijos rodyklė*. Vilnius, VU leidykla, 2001, 276 p.
27. MacTutor History of Mathematics. *Jonas Kubilius*. http://www-history.mcs.st-and.ac.uk/Mathematicians/Kubilius.html
28. E. Manstavičius. Akademikui Jonui Kubiliui – 90. *Mokslas ir gyvenimas*, 2011, 10, 10–11.
29. E. Manstavičius. Jonas Kubilius (1921–2011). *Acta Arithmetica*, **157**(1), 2013, 11–36.
30. V. Stakėnas. *Lietuviški metai: Profesoriaus Jono Kubiliaus gyvenimo trajektorija*. Vilnius, „Margi raštai“, 2001, 302 p.
31. V. Stakėnas. Jonas Kubilius and genesis of probabilistic number theory. *Lith. Math.J.*, **55**(1), 2015, 25–47.

Lietuvos matematikos istorija

32. A. Ažubalis. *Matematika lietuviškoje mokykloje* (19 *a. pr.*–1940 *m.*). Vilnius, „Žiburys“, 1997, 591 p.
33. A. Ažubalis. *Matematikos didaktika Lietuvos pedagoginėje periodikoje* (1945–1990). Vilnius, LKA, 2005, 278 p.

34. A. Baltrūnas. *Pirmieji matematikos žingsniai.* Vilnius, „Mokslas", 1986.
35. J. Banionis. *Matematikos mokslo raida Lietuvoje* 1920–1940 *m.* Vilnius, MII, 1994, 152 p.
36. J. Banionis. *Matematinė mintis Lietuvoje (istorinė apžvalga iki* 1832 *m.).* Vilnius, VPU, 2001, 68 p.
37. J. Banionis. *Matematinės minties raida Lietuvoje. Nuo matematikos žinijos atsiradimo iki matematikos mokslo įsitvirtinimo.* Vilnius, LEU, 2014, 324 p.
38. B. Chmielevskis. *Matematikos švietimas senojoje Vilniaus akademijoje ir Lietuvos vyriausiojoje mokykloje.* Kandidatinė disertacija. Vilnius, 1967 (rusų k.).
39. E. Gečiauskas. Zigmas Žemaitis ir Lietuvos matematikos istoriografija. Kn.: *Zigmas Žemaitis.* A. Piročkinas (ats. red.), Vilnius, „Mokslas", 1979, 69–77.
40. H. Jasiūnas. Lietuvių matematikos istorijos darbų apžvalga. *LMD XXXVI konferencija. Plenariniai pranešimai,* R. Kudžma ir V. Mackevičius (ats. red), Vilnius, VU leidykla, 1995, 66–78.
41. H. Jasiūnas, V. Stakėnas ir V. Verikaitė (sud.). *Lietuvos universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Vilniaus universiteto fizikos, matematikos, mechanikos, informatikos ir statistikos absolventai* 1922–2009. Vilnius, VU leidykla, 2010, 638 p.
42. J. Kubilius ir kt. (red.). *Matematika Lietuvoje po* 1945 *metų.* Iš Lietuvos matematikos istorijos, 2 t. Vilnius, MII, 2006, 352 p.
43. J. Kubilius ir kt. (red.). *Matematinė mintis Lietuvoje.* Iš Lietuvos matematikos istorijos, III t., Vilnius, MII, 2009, 174 p.
44. E. Manstavičius. Forty years to the seminar of the Lithuanian Mathematical Society. *LMD XXXVI konferencija. Plenariniai pranešimai,* R. Kudžma ir V. Mackevičius (ats. red), Vilnius, VU leidykla, 1995, 172–177.
45. V. Paulauskas. Matematika Vilniaus Stepono Batoro universitete (1919–1939). *Liet. matem. rink.,* 1980, **20**(3), 13–17 (rusų k.); *Lith. Math. J.,* 1980, **20**(3), 190–193 (anglų k.).
46. V. Paulauskas. Matematika Lietuvos universitete 1920–1940. Kn.: *Chemija, botanika, matematika Lietuvos universitete* 1920–1940, L. Gylienė, A. Užuotienė, V. Paulauskas (aut.), Vilnius, „Mokslas", 1988, 130–141, 148–149.
47. B. Riauba, N. Vasiliauskaitė. *Senojo Vilniaus universiteto matematikos istorija. Jezuitų kolegija* (1570–1579), *Vilniaus universitetas* (1579–1832). Vilnius, VU, 2012, 256 p.
48. Z. Žemaitis. Matematika senajame Vilniaus universitete (1579–1832). Kn.: *Zigmas Žemaitis.* A. Piročkinas (ats. red.), Vilnius, „Mokslas", 1979, 5–30.
49. Z. Žemaitis. Lietuviškos matematinės terminologijos istorijai. *Lietuvių kalbotyros klausimai,* 1966, **8**, 195–201.

Knygos apie Lietuvos matematikus

50. A. Apynis (sud.). *Akademikas Bronius Grigelionis.* Danieliaus leidykla, 2005, 176 p.
51. H. Jasiūnas ir V. Verikaitė (sud.). *Profesorius Vytautas Paulauskas* (1910–1991). Vilnius, VU leidykla, 2014, 424 p.
52. H. Jasiūnas, V. Verikaitė ir M. Žilinskienė (sud.). *Daktaras Gerardas Žilinskas.* Vilnius, VU, MIF, 2006, 252 p.
53. T. Katilienė (sud. ir aut.). *Petras Katilius.* Vilnius, „Mažoji Evelina", 2002, 672 p.
54. A. Piročkinas (ats. red.). *Zigmas Žemaitis.* Vilnius, „Mokslas", 1979, 184 p.
55. R. Stančikienė ir V. Verikaitė (sud.). *Henrikas Jasiūnas. Darbai ir dienos.* Vilnius, VU, 2011, 344 p.
56. *Vytautas Statulevičius: Selected Mathematical Papers.* Vilnius, MII, 2006, 652 p.
57. R. Paulavičienė. *Marcelinas Šikšnys.* Vilnius, „Mokslas", 1992, 156 p.

Vilniaus universiteto istorija

58. *Vilniaus universiteto istorija.* 1579–1803. Aut. kolektyvas, red. kolegijos pirm. J. Kubilius, Vilnius, „Mokslas“, 1976, 318 p.

59. *Vilniaus universiteto istorija.* 1803–1940. Aut. kolektyvas, red. kolegijos pirm. J. Kubilius, Vilnius, „Mokslas“, 1977, 342 p.

60. *Vilniaus universiteto istorija.* 1940–1979. Aut. kolektyvas, red. kolegijos pirm. J. Kubilius, Vilnius, „Mokslas“, 1979, 436 p.

61. *Vilniaus universiteto istorija* (rusų k.). Aut. kolektyvas, red. kolegijos pirm. J. Kubilius, Vilnius, „Mokslas“, 1979, 373 p.

62. *A Short History of Vilnius University.* Aut. kolektyvas, red. kolegijos pirm. J. Kubilius, Mokslas Publishers, 1979, 296 p.

63. M. Sapagovas ir kt. (sud.). *Matematikos ir informatikos institutas.* Vilnius, MII, 2006, 296 p.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

B

C

Č

D

E

F

G

H

I, Y

J

K

N

O

P

R

S

Š

T

U

V

Parengė
Dalia Šukvietienė ir Aidas Žandaris

Kubilius, Jonas
Ku-18 Matematika Lietuvos aukštosiose mokyklose 1921–1944 metais / Jonas Kubilius. – Vilnius : Vilniaus universitetas, 2015. – 184 p. : iliustr.. – (Iš Lietuvos matematikos istorijos / redaktorių taryba: Eugenijus Manstavičius, Stasys Rutkauskas, Mifodijus Sapagovas ; 4)

Kn. taip pat: Profesorius Jonas Kubilius ir Lietuvos matematikos istorija / Eugenijus Manstavičius, Vidmantas Pekarskas, Mifodijus Sapagovas, p. 179–186. – Asmenvardžių r-klė: p. 187–195.

ISBN 978-9986-680-56-7

Tai ketvirtoji J. Kubiliaus inicijuotos serijos „Iš Lietuvos matematikos istorijos" knyga. Ji skirta Lietuvos matematikos istorijai išskirtiniu mūsų valstybės gyvavimo laikotarpiu (1921–1944). Nors autorius knygos nespėjo užbaigti, rankraštis buvo pakankamai gerai parengtas spaudai.

UDK 51(474.5)(091)

Jonas Kubilius
Matematika Lietuvos aukštosiose mokyklose 1921–1944 metais

Redaktorė *Zita Manstavičienė*
Maketuotoja *Dalia Šukvietienė*
Viršelyje panaudota *Stasio Paškevičiaus* nuotrauka

Parengė spaudai Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos institutas,
Akademijos g. 4, LT-08663 Vilnius.
Svetainė internete: http://www.mii.lt

Spausdino UAB „Baltijos kopija"
Kareivių g. 13b, Vilnius